

MÜLLER PÉTER

SZERETETKÖNYV

ALEXANDRA

MÜLLER PÉTER

SZERETETKÖNYV

(Hogyan is kezdjem ?

Mi az a legelső, legszemélyesebb gondolatom, amivel megszólíthatnálak ? Mi az a legfontosabb emlékem, amivel ezt a könyvet elkezdhetném ? Először a nagyapám jut eszembe.

Zárt lelkű, kemény, magányos ember volt.

Több mint száz évet élt. Hogy szeretett-e valakit, nem lehetett tudni. Nem mondta, nem mutatta. Talán nem is élte... Sohasem láttam a szívét.

Szeretett egyedül lenni. Senki se hiányzott neki.

Ha meglátogattam, örült nekem - ha elmentem, nem bánta. - „Szervusz!” mondta, amikor beléptem hozzá, és amikor elmentem tőle, ugyanígy köszönt el tőlem: „Szervuuuus!”

Ez a kissé éneklős, hosszú „ú” teljesen formálissá, személytelenné tette a köszönését, mintha egy idegentől búcsúzna el, merő szokásból.

Nem hiányoztam neki. Hogy tegnap látott-e, vagy hónapokkal ezelőtt, teljesen mindegy volt neki.

Amikor utoljára meglátogattam a kórházban, már nem volt eszméleténél. Ereibe még csöpögött az infúzió, de a nővér azt mondta: haldoklik, a külvilágot már napok óta nem érzékeli.

Leültem az ágya mellé. Eltelt egy óra, több is talán. Néztem a beesett, mozdulatlan arcát. Majd fölálltam, fölvettem a kabátomat, s éppen indulni akartam, amikor elkapta a csuklóm, olyan hirtelen mozdulattal, hogy majdnem kiszakadt jobb karjából az infúziós tű, s szinte könyörögve kiáltotta:

- Ne menj el!!!...

Ez az egyik emlékem.

A másik egy színházi jelenet. Nem véletlenül, hiszen egész életem a színházban zajlott. Bár drámai sorsok sokaságát írtam meg én magam is, és ezt a híres monológot is több százszor láttam, mégse értettem soha.

Csak most, hogy a bőrömön tapasztalom, amikor úgy érzem, hogy ez rólam és rólunk szól most értettem meg, hogy milyen különös pillanat ez! És talán azt is érzem már, hogy mit élhetett át a nagyapám, amikor hirtelen megragadta a kezemet.

Hetven évet kellett leélnem, hogy világossá váljon, mit jelent ez a

színpadijelenet, és talán el is tudjam mondani Neked.)

1. fejezet

A varázsló vallomása

Döbbenetes jelenettel fejeződik be Shakespeare „A vihar” című színdarabja. Egy varázshatalmú király (akit annak idején a szerző maga játszott a színen) hirtelen abbahagyja a játékot. Leveszi a maszkját, ledobja a jelmezét. Nem játszik tovább.

Vége a színháznak.

Ott áll maga az író-színész.

A boldogtalan ember.

Felénk fordul, nézők felé, s ebben a hirtelen támadt csendben kimerülten és kétségbeesetten megkér bennünket, hogy szeressük őt.

Csodálatos varázsvilágot teremtett eddig, ámultán néztük, rejtőzve a homályban, és most hirtelen ránk veti a tekintetét. Szeme a szemünket keresi. Most látjuk először a valódi arcát. A verejték lemosta róla a festéket. Ez már nem a szerep, hanem egy kifosztott emberi arc.

Rám néz. A fényből hunyorog felém, kérlelően és riadtan keresi a tekintetemet. És a többi emberét, akik mostanáig odalentről lestek a varázslatát.

Őszintén bevallja, hogy elfáradt.

„Bűbájam szétszállt, odalőn, S ha még maradt csekély erőm. Az már a magamé csak... ”

Aztán váratlanul könnyörögni kezd:

„Ne hagyjatok hát tengeriem Ezen a puszta szigeten: Sőt, jertek a varázst a ti Varázstokkal megoldani... ”

Ez Babits Mihály fordítása. Shakespeare nem egészen ezt mondja. Hanem, szó szerint valami olyasfélét, hogy: „Az én ígézetem kötelékeit a ti jó kezeitekkel (*good hands*) oldjátok fel.”

A lényeg ugyanaz: arra kér bennünket, hogy szeressük őt.

Azt is mondhatta volna: „*Emberek, szeressetek engem, mert nem bírom tovább egyedül!*”

De mivel nagy költő volt, s a szeretet minden titkát ismerte, most nemcsak szánalmasan koldulni kezd, hanem azt is elmondja, hogyan kell szeretni valakit. Fura érzés fog el.

Eddig csodáltam zseniális mutatványát. Lestem őt sötét, jól védett magányomból. Azt hittem, nem is tud rólam, ahogy egy király se tud a néma alattvalóiról. Nem fontos neki a többi ember, saját bőségének és hatalmának

örömeiben él. És most egyszer csak rám néz, esetlen és törötten.

És koldulni kezd.

*(Te gondoltad volna, hogy eljuthatunk idáig'? Hogy koldulni kell a szeretetet ?
Én ma már tudom, hogy igen - ezért is írom ezt a könyvet.)*

*

Kétféle beszélgetés van.

Az egyik, amikor mondom a magamét. Amikor önmagamat akarom érvényesíteni. Szavakkal hatalmat lehet szerezni, olyan világot, amely csakis rólam szól, amelyben én vagyok a fontos: amit én gondolok, én érzek, én élek, én fájok színjátékot, melyben én vagyok a főszereplő.

Aki a magáét mondja: egyedül van. Olyan világban él, ahol *senkinek sincs köze hozzá.*

Ennél pontosabban nem lehet elmondani azt a helyzetet, amelyben élünk, s amit úgy is nevezhetünk: a szeretetlenség világa. Aki csak mondja a magáét, annak nincs szüksége barátira, testvérre, feleségre. Csak közönség kell neki. A másik fajta beszélgetés az, amikor valaki társat keres. Ez nagyon ritka. Most ilyen beszélgetésre hívlak.

Szeretetről beszélni egyedül nem lehet.

Mindenről lehet - de erről nem.

Mert a szeretet lényege az *együtt. A veled. A velünk.* Sokáig gondolkoztam ezen a szón. Rengeteg embert faggattam. Lányokat, fiúkat, magányosokat, házaspárokat, öregeket, *mit jelent számukra a szeretet.* Jártam az országot, gyűjtöttem a tapasztalatokat. Mit élnek meg a kisgyerekek, az anyák, a nagymamák, a nagypapák, a szerelmesek, az elvált házások? Mit gondolnak a különféle vallások hívei, a sokféle keresztény, zsidó, buddhista, ateista...? Nem elméletekre voltam kíváncsi, hanem arra, amit valóban élnek.

Mi jut eszedbe, ha kimondod: „szeretet”? Hol élted meg igazán? Mikor villant föl benned: „*Ez az!*”

Ijesztő roncsstemetőre bukkantam. Mindannyian sérültek vagyunk. Ekkor döböntem rá, hogy erről nem szabad „szépen” beszélni, nem szabad elvont szavakat mondani, mert itt baj van, egyéni és tömegszerencsétlenség, hogy itt nem orvos kell, hanem mentő - és amikor a mentő szerepére vállalkoztam, rá kellett jöjjenek, hogy magam is sérült vagyok.

Hosszú ideig nem tudtam hozzáfogni ehhez a könyvhöz. Nem ment. Arra gondoltam, méltatlan vagyok ehhez a témához. Arra is, hogy elfáradtam. Nem véletlenül választottam mottónak Shakespeare szavait: „*bűbájam szétszállt, odalőn, s ha még maradt csekély erőm, az már a magamé csak...*” Úgy látszik, a varázslók is elfáradnak. Igen, az írás életerő kérdése is. Elfogyott volna? Kétségtelen, az évek múlásával fogy az erőm, de a nehézségem nem emiatt van.

A téma miatt.

Nem az a gondom vele, hogy a *szereket* az emberiség legfontosabb szava. Bizonyos vagyok benne, hogy ennek a szónak a megértésétől függ minden! Ember és közösség sorsa. Ráadásul a legtöbb hazugság hozzá tapad. Nincs még egy olyan összehazudott, benyálazott, félreismert szavunk, mint a szeretet nevében műveltük a legnagyobb botrányokat, tettük tönkre egymást, pusztítottunk ki népeket - s ugyanakkor mégis hiányzik, ez a... nem is tudjuk, mi... csak azt, hogy hiányzik.

A legfontosabb szó a világon - de nem ez a gondom vele. Hanem az, hogy *egyedül* nem lehet róla beszélni. Kell hozzá a másik.

(Kellesz Te.

Nemcsak azért, hogy elolvassd, amit írok, hanem hogy segíts a varázssoddal az én varázssomat megoldani.

Mert minden magányos varázsvilágunk: ketrec.)

*

Hogy mennyire „varázsvilágban” él minden ember, azt önmagadon nem látod. Saját ketrecéről senki sem tud. Ezt akkor érzed, ha valaki mással beszélsz. Egy másik világ! Végtelen múlttal, emlékekkel, ismeretlen érzésekkel. Belebújni egy másik ember lelkébe nagyobb kaland, mintha egy idegen bolygóra lépnél. Érthetetlen világ! A szavaink egyformák, csak hogy neki mást jelentenek. Kimondod ezt a szót, hogy „szereket” - és mást gondolsz róla te is, ő is. Magadon nem veszed észre, de rajta már látod, hogy „teljesen el van varázsolva”. Amikor elveszel valakit feleségül, vele együtt elveszed az összes emlékét, elveszed az anyját, az apját, a magzati és gyerekkorát, elveszed az egész családfáját, a félelmeit, a szokásait - az egész „varázsvilágát”, amiben él. Kimondasz egy szót, mondjuk, hogy „*mama*” a te szemed boldogan nevet, s az övé fájdalmasan megvillan, mert a gyógyulatlan sebéhez értél. Neked egy szép anya-élményed volt, neki maga volt a pokol. És ez így van minden szóval! És így lehet a csókkal, az öleléssel is: mást érez ő, mint te, mert más „varázslatban” él.

Mindannyian a saját világunkban élünk - és nincs átjárás.

Nos, Shakespeare itt azt mondja, elege volt ebből az önva-rázslásból. Elfáradt bele. „*S ha maradt még csekély erőm, az már a magamé csak*”, mondja. Bevallja, hogy magára maradt. Minden önvarázslásnak ez a tragédiája: az ember végül egyedül marad. „*Ne hagyjatok hát lengenem, ezen a pusztaszigeten*” mondja.

Ez a „sziget” az élete. Rájött, hogy kopár és kihalt, mert hiába minden mutatóvány, hiányzik róla a szeretet.

Nem szereti senki.

Nagy baj.

Most jönne az, hogy fölédred. Ha William Shakespeare nem angol költő, hanem, mondjuk, japán buddhista lett volna, elindulna a „felédredés útján”. De Shakespeare a mi világunkban élt. Keresztény hagyományban nőtt fel, mely soha nem bízott abban, hogy az ember - mint azt Buddha tette valaha - képes önmagát a saját hajánál fogva fölemelni. A mi életrendünkben nem a meditáció állt központi helyen, hanem az imádság. Az ima pedig Valakihez szól.

Valakihez, aki szeret minket, és akit mi is szeretünk.

A mi kultúránk arra épül, hogy egymáson segítünk.

Pontosabban: *arra kellett volna épülnie*, hogy egymáson segítsünk. Vagyis a szeretetre.

De ez sajnos nem valósult meg.

Nincs szeretet.

Ezért recseg-ropog az egész, s mint látod, az összeomlás fenyegeti. De más utunk még sincs, mint hogy megpróbáljunk egymáson segíteni. Nem könnyű, mivel nemcsak én járok önös világomban, hanem te is a sajátodban. Onvarázslatunk foglyai vagyunk. Mondhatnám úgy is, hogy mindketten részegek, és ez a költő most arra kér, hogy legalább tántorogjunk együtt: ha összekapaszkodunk, bár te is imbolyogsz meg én is, talán nem esünk el! Ha megfogjuk egymást - két önző magán világ -, talán összejövünk. Talán segítünk egymáson. Jóságos kezeinkkel" talán föl tudjuk oldani magányunk fojtogató kötelékeit.

Látod, vannak jó és rossz kezek is.

Lehet, hogy ennél többet nem is lehet mondani a szeretetről. Hogy két idegen lény mégis összefog valahogy, és segítenek egymásnak élni. Vak vezet világtalant. Lehet, hogy ilyenkor önzésünk buborékai szétpattannak, s mindketten belekerülünk egy olyan világba, mely nem varázslat többé, hanem *valóság*. Ez a szeretet világa.

Az együtt világa.

Az a másodperc, amikor igazán szeretünk, életünk egyetlen valóságos pillanata. A többi nem az.

A többi boldogtalan varázslat. Őrület. Teli félelemmel és szomjúsággal. Mi persze éppen fordítva gondoljuk. Mi azt hisz-szük, hogy az a „valóság”, amikor egyedül, kővé dermedt, magányos lélekkel élünk. Valóság a hétköznapi, a közöny, az egoizmus, az én, az enyém, a pénzkereset. Valóság a tévé, a robot, a rohanás, a vásárlás, az aszfalt, a „senkihez sincs közöm” életérzése. És a szerelemről véljük, hogy káprázat, mámor. Amikor való

ban szeretünk, mondják ránk az emberek, hogy „*Te el vagy varázsolva, öregem! Te megőrültél!*” miközben egy tévedhetetlen hang lelkünk mélyéről azt mondja:

„Itt akarok maradni, mert mindig ide vágytam! Itt akarok élni, örökké!" Amikor szeretjük egymást: kijózanodunk.

Felébredünk.

Eletünk valóságos állapota az, amikor szeretünk. Ezt a csodát rendszerint akkor érzük el, amikor föladjuk a görcsös önvédelmünket, és elkezdünk egymásban, egymásért élni.

Saját varázsvilágomban élni azt jelenti, hogy nem szeretek.

De ha ez eloszlik, egymásban felébredünk.

Ez a valóság.

Együtt... Veled... Velem... Benned... Bennem.

S ha innen visszanezünk, látjuk majd, hogy szeretet nélkül nem a valóságban éltünk.

Hanem a saját, önző varázslatunkban.

Mint egy rossz álomban, jártunk benne. Azt álmodtuk, hogy senkihez sincs közünk.

*

Most már elmondhatom egy másik alapvető élményemet is - csak azért, hogy kulcsot adjak a saját „varázsvilágomhoz”.

Nyilván te is tudod, hogy aki társat keres, inkább a másakra figyel, mint hogy csak mondja a magáét.

Márpedig egy író szüntelenül beszél. Nem hallgat meg senkit. Az írás magányos tevékenység. Az a gyönyörűség szüli, hogy az ember végre beszélhet. Kinek? Nem fontos. Egy mű akkor is megszülethet, ha nem olvassa el senki. Egészen kiváló alkotók nem sokat törődtek az olvasókkal. Ha már szeretetről beszélünk, hadd áruljak el valamit: *egy író általában sokkal jobban szereti a papírt, mint az embereket.*

Én nem így írok.

Talán, mert elsősorban színpadi szerző vagyok. Megszoktam, hogy írás közben látom a színészeket, akik az általam megálmodott szerepekbe beleöltöznek - akik az én varázssomat segítik a saját varázssukkal megoldani. Ilyenkor tényleg egymás álmaiban járunk. A színész ott sírja el magát, ahol én is elsírtam magam, ott kap a színpadon a szívéhez, ahol írás közben az én szívembe is belenyilallt valami. Nagy élmény látni, ahogy összekeveredik a lelkünk: egyformán lélegzünk, egyformán emelkedik a pulzusszámunk is. Ez szeretet-működés.

De hogy ez mennyire rejtélyes kapcsolat, arra akkor döböntem rá, amikor a „Szomorú vasárnap” című. darabom müncheni előadásán meghalt a főszerepet alakító német színész, Erich Kleiber. Tízszer vagy tizenkétszer játszotta el Seress Rezsőt, a „fütytős muzsikust”.

Az utolsó előadás közben meghalt.

Maga a darab arról szól, hogy egy öngyilkos pesti nótaköltő lelke hogyan számol el a túlvilágon egész életével, *hogyan győzi* le az élettől és haláltól való rettegését, s lesz egy szorongó kisemberből felszabadult, boldog lény. Lehullik róla a félelme, és szabadon, dalolva és vidáman repül a magasabb világok felé. Így végződik a darab.

Nos, két hónappal a színész temetése után eljött hozzám a felesége Budapestre. Hozott egy fura kis babát.

- Mi ez? - kérdeztem.

- Erich küldi magának - felelte az asszony. - Ez a baba mindig ott állt az öltözőtükre előtt, a festékei között. Azt mondta: „Vidd el a magyar íróknak, s mondd meg neki, köszönöm, *hogyan* segített meghalni.”

Ez volt a végakarata. Kiderült, hogy ez volt a negyedik infarktusa, és Seress Rezső színpadi útját többször is megjárva, most először nem félt a haláltól. S mint a hősöm, ő is bátran átlendült végre a túlsó partra, vagy ahogy híres nótájában énekelte: „az égi kávéház teraszára”.

Képzeletemben meghaltam, és segítettem neki - a varázslótársamnak - valóban meghalni.

Így működik a közös „varázslás”.

És akkor nem beszéltem még a közönségről.

Írás közben ott ülnek mellettem. Velem együtt látják a papíron alakuló színjátékomat. Lelkem színpada teli van nézőkkel. Telt ház van bennem. És amikor este elkezdődik a valódi előadás, az igazi nézők egy ütemre veszik velem a levegőt; ott oldódik és szorul görcsbe a lelkük, ahol az enyém...

Egymás világában járunk.

Az „olvasó” szót nem szeretem, sokkal inkább a „közönséget”, mert benne van a „közös” szó - közösséget akarok teremteni. Lelki közösséget.

Az én műfajom az „üzenőfüzet”.

Ez is az.

Nincs befejezve, benned és általad íródik majd tovább.

(Majd meglátod később: néha megérezem a gondolataidat. A kérdéseidet is, amelyek olvasás közben átfutnak rajtad. Ha tudok, megpróbálok felelni rá. Bármilyen fura, hiszen nem látlak, mégis figyelek rád, mert akinek szól az „üzenőfüzetem”, lelkileg rokon velem. Sejttem, ki vagy, és írás közben néha megérezem, velem vagy-e, vagy sem. Együtt olvassuk, amit írok. Néha azért mondok el valamit többször és másképp is, mert látom, hogy nem értettél meg. Vagy én nem mondtam el jól. Próbálok megérezni, ki lehetsz. Ki lakik benned? Mert ahogy én, te is képtelen vagy elmondani, ki vagy. Te is inkább elmeséled életed egész történetét, ahelyett hogy kibukna belőled az a néhány véresen igaz

szó, ami ott lakik lelked mélyén, mint egy föltárt mellkasban a dobogó szív, és megmutatná végre, valóban ki vagy, mi fáj neked, és hol tartasz a sorsoddal.)

Néha évtizedek is eltelnek, amíg a „dobogó szívünk” megmutatja magát. Fél évszázada élek boldog házasságban, de a feleségem „dobogó szívét” csak néhányszor láttam. O sem többször az enyémet. Ha a csöndek üzenetét leszámítom, azt mondhatom, *tíz-tizenöt jó beszélgetés emlékénel többet nem őrök magamban.*

Így vagyok a gyerekeimmel és a barátaimmal is.

Valójában csak néhányszor látjuk egymást - és már ez is nagy szó. Óriási dolog! Mert olyan is van, hogy egyszer se. Eltelik egy élet, és egyszer se. Meghalunk úgy, hogy semmi közünk nem volt egymáshoz.

*

Figyelmünk első iránya tehát: *önmagunk felé.* Mert addig nem láthatlak téged sem igazán, amíg önmagamot nem látom. Amit el akarok mondani a szeretetről, nem az, amit

érzek vagy gondolok, nem is az, amit máshol olvastam (hiszen erről szól az egész világirodalom!) - amit el akarok mondani

neked, az a „lelkem mélyén” van, és nehezen férek hozzá.

Ezért van, hogy nem mindig sikerül elsőre kimondanom azt, amit valójában mondani akarok.

Majd látni fogod, hogy olykor ismétlem magam, keresem a pontos szavakat. Ne haragudj érte.

Mert, amit érdemes kimondani, az ott van, a lelkünk mélyén. És, ha valóban találkozni akarunk, csakis ott találkozhatunk, lelkünk legmélyén, mert ott összeérünk - az igazi találkozások ott történnek.

A többi már az én feladatom: rátalálni az élő szavakra.

Van *élő szó*, és van *holt szó*.

Mi a különbség?

Elő szó az, ami vérzik. Néha csak annyira, mint egy megszúrt ujjhegy. Az ember maga is megijed, amikor kimondja. Akkor is, ha olvassa. Ami mélyről jön, az mindig véres. Ami odabent természetes - hogy az élet: vér -, az a felszínen ijesztő. Juj, ezt nem kéne kimondani!" „Ezt nem szabadna nyilvánosságra hozni!" Tiltakozást vált ki. Viszolygást. - S ugyanakkor örömet is!

Egy jó könyvben elég, ha néhány ilyen mondat van. A jele annak, hogy élő lélek mondta.

Ne félj a vértől. A jó mondat először sebet ejt - író és olvasó kapcsolata, ha valódi: vérszerződés. Összevegyül az, ami benned is, bennem is a legértékesebb.

A *holt szóról* nincs mit beszélünk - legtöbbször azt mondjuk ki. A holt szó lehet szép, okos, művészi, de nincs benne vér. Nem „onnan” jön, bentől, a „dobogó

szívből". A holt szavakat mindig *valami helyett* mondjuk ki, és ez a valami lényünk igazsága. Nem az a baj vele, hogy nem okos vagy szép - a baj vele az, hogy *öl*.

Igen, *öl*.

A holt szó: *gyilkol*.

Vagyis nem egyszerűen hazudik - pusztít.

Ezért halt meg a politika, a vallás, a filozófia, és ezért haldoklik manapság már a művészet is: a holt szó hullamérge *öli* meg.

Mondok egy példát:

Ha azt mondom: „szeretlek”, és valójában nem szeretlek, akkor az egy holt szó. Először magamba néztem, aztán feléd.

De van a figyelemnek egy harmadik iránya is: *fölfelé*.

Oda, ahová akkor is tartozunk, ha megfeledkeztünk róla.

Az „isten” szót azért nem mondom ki, mert manapság már sajnos szétválaszt és nem összegyűjt.

Holt szó lett belőle.

Mondok helyette inkább egy hasonlatot.

Ahhoz, hogy *fölkérjelek* táncolni, az kell, hogy én magam tudjak és szeressek táncolni. És persze az is, hogy te is tudj és szeress táncolni. Ha én vagy te egyedül nem tudunk, együtt sem tudunk majd. Vagyis a páros tánc feltétele, hogy „szólóban”, önmagunkkal is jól táncoljunk.

^ A második feltétele, hogy egymással is szeressünk táncolni. Én veled s te énvelem.

De ez kevés.

Még valami kell.

Zene.

Zene nélkül nincs tánc.

Az kell, hogy ezt a Zenét mindketten halljuk.

Zene nélkül csak állunk egymás mellett, mint két össze nem tartozó, süket idegen. Sokszor megéltük már ezt az „istentelen” állapotot, amikor két szám között elhallgatott a zenekar, s mi ott álltunk a parketten, üresen, örömtelenül, zenétlenül...

Most mi lesz? Egymás kezét is elengedtük - miért fogjalak, ha nincs zene? Olyan ez, mint egy félbeszakított szeretkezés.

De ha megszólal a Zene, azonnal újra mozgatni kezd téged és engem is! Együtt, mindkettőnket. Az én ereimben, idegeimben éppúgy lüktet, mint a te lábaddban, derekadban - és nemcsak én táncolok veled, és te táncolsz énvelem, hanem mindketten a *zenére* táncolunk. Sőt, ha „önfeledten” táncolunk: akkor úgy érezzük, hogy a *zene táncol minket*.

Mindketten fölolvadunk egymásban és a muzsikában.

Pörgünk együtt boldogan.

Ha bármelyikünk nem hallja a Zenét - csak legázolni tudjuk egymást. *Zene nélkül nincs tánc.*

A zene nemcsak benned és bennem - rajtunk kívül is szól! Benne van a kozmoszban, akkor is, ha nem halljuk.

Ahogy manapság sajnos nemigen halljuk.

Látod, itt van az a három irány, amiről beszélünk: a zene, amit magamban hallok: *önmagam szeretete*. A zene, ami a te testedből, lelkedből árad, ami áthat engem és elragad, s ha kibillennék, helyrebillent a te zenéd. Vagyis: *téged szeretlek*. Az odaadásnak és elfogadásnak a nagyjátéka ez. Érzem magamat, érezlek téged, és te is érzed önmagadat és érzel engem. De ez kevés! A harmadik, legfontosabb irány: hogy mindketten halljuk a *Zenét*. És hogy mindketten átadjuk magunkat nemcsak egymásnak - de főleg a *Zenének*.

Mert, bár mind a ketten úgy érezzük, mintha a muzsika bennünk szólna - a zenekar fönt van!

Ezért mondja János, hogy „Isten: szeretet”.

Ez a harmadik irány: *a Zene szeretete*.

Amit itt elmondtam, nemcsak hasonlat, de szó szerinti igazság.

„*Sabdabrahman*” — mondják a hinduk. Azt jelenti, hogy a harmonikus rezgés az egész univerzum szülő, éltető és fenntartó ereje.

Állandó adás van! Az egész mindenségben szól a Zene. Akkor is szól, ha nem hallod. Vagyis ha nem szeretsz. Akkor is, ha nem tudod: szeretve vagy! Állandóan, szüntelenül és örökké: szeretve vagy! És ahhoz, hogy mi ketten jól legyünk együtt egymással, rá kell hangolódnunk a Zenére. Lehet, hogy te egy kicsit másképp hallod, mint én, mert a te lelkedben más hangszerek vannak, mint énbennem (mindenki önmagát is beledalolja a hangok közé!) - de más muzsikát nem hallhatsz, mert akkor nem tudunk táncolni. Akkor összetapossuk egymást ahogy ez manapság gyakran történik.

Sok párkapcsolat és barátság ezért hullik szét.

Azt hiszik, egymással van bajuk - pedig csak nem hallják a zenét.

Süketek.

Nem tudják szegények, hogy a szeretet kérdését két ember egymás között nem képes megoldani. Te meg én hiába próbáljuk - nem meg)'. Hiába minden igyekezetünk, mert ez nem csupán két ember ügye!

Kell a harmadik is!

A Zene!

(Biztos sokszor tapasztaltad már: egy jó beszélgetésnek, egy meghitt együttlétnek, egy szerelmes ölelésnek mintha zenéje lenne! Szinte hallani

lehet. Nem füllel. Lélekkel. Ahol nincs harmónia, ott összevissza fecsegnek. Rumli van, zűrzavar. Ahogy egy zsebünkben felejtett mobiltelefon rögzíti néha; hallgasd meg, milyen hangzavarban élünk, ha nincs közöttünk szeretet. Mint egy majomházban: mindenki fújja, rikoltja, darálja a magáét.

De ha ez egy baráti beszélgetés! Hallgasd vissza! Az egymásra figyelő emberek csendjét, jókor megszólaló mondatait. A nevetéseket. A hang erejét. Amikor van miről beszélni - megtelik lélekkel a levegő.

Zenéje van egy jó beszélgetésnek.

És jó összerezgése van minden valódi találkozásnak. Ezért van az, hogy egy meghitt beszélgetést, egy társalgást, amelyben lélek volt, de még egy jó könyvet sem felejtesz el, mert a zenéje megérintett, benne marad a füledben, és vissza tudod idézni, sok év múlva is.

És ilyenkor ez a csikorgó, zűrzavaros, örült életünk egyszerre csak megszépül, és ért,elmet kap minden.

És észrevétlenül suhan az idő.

Ez a „jó együtt lenni” élménye.

Szóljon hát a zene!

Hallod ?

És most lassan... lassan és türelmesen... szavakról szavakra, fejezetről fejezetre próbáljunk meg táncolni... együtt.)

2. fejezet

Szeretsz engem?

A legnagyobb könyv, amit a szeretetről írtak, a következő történettel zárul:

„Elmegyek halászni” - mondta Péter, és a tanítványok vele tartottak. Ez nem sokkal Jézus halála után történt, a Tiberiás-tengernél. Elindultak, és beszálltak a hajóba, de egész éjszaka nem fogtak semmit.

Elmúlt az éjszaka, és reggel lett.

És ekkor megjelent a parton valaki - de ők nem tudták, hogy Jézus az. Nem ismerték fel. Pedig nem voltak messze tőle, csak mintegy kétszáz könyöknyire. És ekkor Jézus megkérdezte tőlük: „Eiaim, nincs ennivalótok?” „Nincs” -felelték neki. Jézus azt mondta: „Vessétek ki a hálótokat a hajó jobb oldalán, és találtok!” így is történt. Kivetették a hálót, de kivonni már nem tudták a rengeteg hal miatt. Ekkor az a tanítvány, akiről az írás azt a megkülönböztető kifejezést használja, hogy „akit Jézus szeretett”, minden biztonnyal János, hirtelen odaszólt Péterhez: „Az Úr az!”...

Itt álljunk meg egy időre.

Ma, a huszonegyedik században nem ritka élmény, hogy a „holtakkal” - vagyis azokkal, akik testüket levetve visszatérnek a szellemházból, újra találkozni lehet. A mai lélekidegen élet az ilyesmit lehetetlennek tartja, önáltatásnak minősíti, de nem az.

Megdöbbenénk, ha valaki kimutatná, hányan találkoznak manapság eltávozott szeretteikkel álomban és félálomban, sejtelemben, érzésben és néha egészen világos, üzenet értékű jelek által. Szinte alig van ember, aki a gyász katartikus időszakában ne válna, ha csak nagyon szerény mértékben is, látóvá és hallóvá. Ilyenkor még a legkonokabb materialista is kap üzeneteket a „másik világból”. Ez az élmény olyan helyet foglal el éle

tében, mint egy ismeretlen messzeségből becsapódott meteor - nem tudja, honnan jött, nem ismeri az anyagát -, semmit sem tud róla, csak azt, hogy kétségtelenül *van*. Üzenet, amit néha meg is ért. Mert ez az üzenet rendszerint nem több, mint hogy:

„Élek!” ... „Vagyok!”

Jómagam több mint negyedszázada vagyok egy szellemi mester tanítványa, akitől többet tanultam, mint bármilyen könyvből vagy eleven embertől. S mivel sok olvasó tud erről a kapcsolatomról, bátran fölfedek előttem hasonló titkaikat, amelyeket ebben a mai, rendkívül „okos”, de lélekben megvakult világban titkolni kell, mert tudománytalan - vagyis kívül esnek annak a rögeszmének a körén, amelyet materializmusnak nevezünk, s amely korunk közfelfogását uralja. Ezek a spirituális élmények olyan gyakoriak, hogy azt kell mondanom: ritka az az ember, akinek nem volt része bennük.

És szegény.

Szegény, nem azért, mert ez a „transzcendens élmény” kimaradt az életéből, hanem mert a szó valódi értelmében soha nem szeretett még igazán. *Ami ugyanis látóvá teszi ilyenkor az embert, az nem más, mint a mély szeretet.* Csak azt látjuk és érezzük ilyenkor - akit szeretünk.

Ez a „szellemi látás” nem akkor születik meg bennünk, amikor meghal valakink, hanem jóval korábban - akkor, amikor még életében megszerettük. Maga a szeretet nem *egyéb*, mint hogy valakit mélyen érzünk, mélyen belelátunk a szemei mögé, a lelkébe, és bármilyen külső mögött felismerjük, hogy „O az!”. Erezzük a gondolatait, és gondoljuk az érzéseit. Ahhoz, *hogy* akár az „e világon”, akár a túlvilágon fölismerjük, nem szükségesek testi szemek és fülek.

Egyszer gyermekkoromban csináltunk egy kegyetlen kísérletet.

Ki akartuk próbálni, mennyire szeret bennünket az anyánk. Egy mesejátékra készültünk az iskola tornatermében felállított színpadon. A történet arról szólt, hogy a híres mesefigurák összejönnek, és az úttörőors parancsnokának

vezetésével megbeszéljük, hogyan tudnák megmenteni a felnőttek szerencsétlen, bajba jutott világát. Az őrsparancsnok szerepét én játszottam, egy mesebeli varázsló felismerhetetlen maszkjában: hosszú, galambősz szakállal, csillagos főveggel, óriási, fekete keretes

szemüvegben és földig érő, mágikus jelekkel kivarrott varázsköpenyben. Az osztályfőnökön kívül, aki írta és rendezte a darabot, senki sem tudta, ki rejlik a tarka jelmezek, parókák és festett papíralarcok mögött. Magunk festettük, varrtuk őket. Hónapokon át a legnagyobb titokban készültünk az osztályban. Volt közöttünk gonosz mostoha, boszorkány, utolsó mohikán. Münchausen báró, hét törpe, Piroska, farkas, gyáva oroszán és gólyalábakon tántorgó, óriási Gulliver. Mielőtt elkezdődött a zárt körű főpróba, lehalkítottuk a zenét. Odaléptem a függöny mögötti mikrofonhoz, és arra kértem a nézőtérén várakozó, izgatott szüleinket: ha fölmegegy a függöny, találják ki, melyik álarc mögött rejlik a saját gyermekük. Arra voltunk kíváncsiak, milyen jól sikerültek a jelmezeink. Fogalmunk sem volt, hogy ez az ártatlan játék a szeretet próbája lesz. Fölment a függöny. Nem szóltunk egy szót sem. Csak álltunk mozdulatlanul, mint egy panoptikumban - dobogó szívvel vártuk: fölismer-e az anyánk. Ott állt, karján bozontos farkával a sörényes oroszán, a papíralarcú, rémisztő farkas, harcra festett, téglavörös maszkjában az egytollas mohikán, a papírmásé orrú vén boszorkány... Annyira elvarázsooltuk magunkat, hogy az első jelmezes próbán mi is alig ismertük föl egymást. A szülők mosolyogva lestek bennünket.

Régi gyerekjáték, hogy elrejtjük magunkat, nem létezővé válunk - ugyanakkor mohón várjuk, hogy ránk találjanak. Az én anyám másodiknak kiáltott: „Ott a Péter, a varázsló!” Mindnyájunkat fölismert az anyja.

Egyvalakit nem, a gyáva oroszánt, de róla tudtuk, hogy sok baja van a szüleivel, az apja még csecsemőkorában otthagya őket, az anyja pedig hurcolta magával, különféle zavaros kapcsolataiban.

Minél mélyebben szeretünk valakit, annál kevésbé fontos a külseje. Át is változhat, nem kell hozzá meghalnia és elvesztenie testi valóját. Megismered mint hamvas kislányt, telnek az évek, és lesz belőle egy ráncos, fogatlan, kopaszodó vénasszony. A változás olyan hatalmas, hogy a lánykori és öregkori fénykép egy idegen számára nem is ugyanazt az embert jelentené - ha most látná először a két képet, észre sem venné, hogy ugyanarról az emberről készültek. Az élet mindannyiunk jelmezét és maszkját felismerhetetlenül átvarázsolja. De ha valakit szeretsz, az alig változik a szemedben: eltelik hatvan-hetven év, és ugyanazt érzed a közelében. Ugyanazt a sugárzást, ugyanazt a szóval kifejezhetetlen érzést, hogy „ismerem!”.

(Ezért van az, biztosan tapasztaltad már, hogy harminc-nyolcvan éves

osztálytalálkozókon csakis azokat a régi társaidat ismered föl, akikhez valaha mélyebb közöd volt. Akik lelkedhez valamilyen okból közelebb álltak. A többiek idegenek lettek számodra. Sőt az igazság az, hogy valaha is azok voltak, semmi közöttök nem volt egymáshoz, csak éppen egymás mellett ültetek a padban. És mindennap találkoztatok. A lelki közösség nehezen felejthető.)

Az „ismerem” érzés akkor is megjelenhet, ha nem látod a másikat. Tudod, hogy ott van a szobában, becsukott szemmel is.

S ha nem tudod, baj van.

Én úgy hívom ezt, hogy „jelenlét-érzet”.

Anyák aggódva lesik esténként, csapódott-e odakint a kapu, hazajött-e a gyermekük. De néha nem kell fülelni. Ha valóban szeretik s nem csupán aggodalmasak, ez ajelenlét-érzet tévedhetetlenül üzeni nekik, hogy ott alszik már a gyerek a másik szobában.

Ha a közeledben van, akit szeretsz, mintha melegebb lenne a levegő. A tárgyak mosolyogni kezdenek, a szoba ismerősebb lesz, mintha az illat is megváltozna körülötted, ha a közeledben van, aki számodra kedves. Ez az összetéveszthetetlen jelenlét-érzet, amikor az idegenség hirtelen ismerőssé válik, amikor meghitté varázsolódik a környezeted - a szeretet biztos jele. Nem kell mindig testi közellét.

Minél valódibb a szeretet, annál távolabbra hat térben és időben is. Ha rád gondolk és szeretlek, megjelenhet lelkedben az üzenet.

A város másik pontján is.

Néha a Föld másik pontján is.

Egyszerre nyúlunk a telefonhoz, például...

Vagy szembejössz velem az utcán...

Hányszor van ilyen!

Ez a szinkronicitás néha olyan erős, hogy gyakran *egyszerre gondoljuk ugyanazt*. Idő és távolság nem számít.

Akit szeretsz, arra előbb-utóbb rátalálsz, egyszerűen azért, mert *össze vagy hangolva vele*.

Sőt nemcsak hangolva, kötve is.

Ez nemcsak emberi és természeti tapasztalat, de az elméleti fizikában ma már tudományos törvény is, úgy hívják: „szuperlumináris összekötöttség”. Ez lényegében azt jelenti, hogy az egymástól szinte végtelen messzeségbe pörgő részecskék nem információs alapon „tudnak” egymásról, hanem azért, mert *soha nem váltak el - együtt vannak*.

(Ennek az összekapcsoltságnak a legrejtélyesebb része, amikor valakivel először találkozol az életben, s bizonyos vagy benne, hogy „ismered”! Nem először látod. Mintha nem most bukkanna fel először, hanem vissz-szajzott volna,

és most itt van megint. Előző életek villanásai ezek. Minél éberebb a lélek, annál bizonyosabb benne, hogy itt most nem kezdeni, hanem folytatni fogunk valamit. Volt már ilyen élményed? Tapasztaltad például, hogy elvesztettél valakit, meghalt, akit szerettél, s mégis úgy élted tovább az életedet, mintha továbbra is látna téged? Erezted, hogy bizonyos dolgokat nem tehetsz meg, mert „mit szól hozzá ő”? Kifejezetten tudtad, mit gondol rólad! Tudtad, hogy meg akar óvni valamitől, biztat, vagy nagyon nem tetszik neki, amit tenni akarsz.

Főleg nőknél, de néha érzékenyebb lelkű férfiaknál is tapasztaltam, hogy nem akarnak méltatlanok lenni a szellemi világban élő társaikhoz. Ez akkor is így van, ha valaki megrögzött materialista, és nem hisz a túlvilágban. Beszélgetsz vele, azt mondja, az elmúlás végleges, nincs halhatatlanság, mindenki elenyészik és egyszer- csak elárulja, hogy nem mindegy, mit gondol róla a halottja. Ilyenkor furán nevet, és azt mondja: „Lehet, hogy mindez hülyeség, csak az én fejemben van az egész.” Nevet, keserűen, gúnyosan, nem hisz az egészben. De azért mégsem lép olyasmit, amit elköltözött társa nem helyesel. S nem csak önmaga miatt - az elköltözöttnek nem akar fájdalmat okozni. Merthogy tudnak egymásról, mégis. Mindnyájunknak vannak „angyalai” odaát, akiket felvidíthatunk és meg is keseríthetünk.

Ismerek egy asszonyt — okos, józan, racionális ember, nem hisz sem istenben, sem túlvilágban, de -, minden sorsdöntő lépése előtt megkérdi elköltözött férjét, hogy mitévő legyen.

S ami a számunkra már csupán sejtelem, amiről nem is szívesen beszélünk, mert önccsalásnak tartjuk, valaha az ősi Kína társadalmi alapját képezte. Az „ősök megkérdezése” törvény volt, a hétköznapi életrend része - minden család ebben a szellemben élt.)

Egy anya oly mértékig ráhangolódik gyermekére, hogy láthatatlanul is tudja: O az! És ezt az Ot - ha megéri - ötven év múlva is tévedhetetlenül felismeri. Amikor a Jóskönyvet írtam, találtam egy olyan jósjelet, a ölest, amelynek második vonását hosszú ideig nem tudtam megfejteni.

A jel neve az ősi kínai Ji-Kingben CsungFu. Úgy fordítottam, hogy A Középpont Igazsága, melynek a második vonása így szól:

„Árnyékból hívja a daru, s fia válaszol. Van egy kupa jó finom borom, igyuk meg együtt.”

„Ez a lelkek közötti valódi kapcsolatról szól - mondja a könyv. -Aki megtalálta lelke középpontját, messzire sugárzik! Hívójele bejárja a világot, s akinek szól, meghallja s válaszol. Rokon lelkek, ha tiszták, állandó adásban-vételben vannak.” Először azt hittem, ez az a jól ismertjelenség, hogy akik szeretik, távolból is érzik egymást. Rendszerint olyankor, ha a másik bajba kerül. Főleg az anyák hangoltsága ismerős: gyakran megérik - néha egészen pontosan, néha

aggodalomtól torzítva -, hogy mi történik a gyermekeikkel.

De ez itt jóval több, mint megérzés. És a hatása nemcsak nagy messzeségből, hanem az „árnyékból” a „fényben lévőknek” szól

- vagyis a *túlvilágról az e világra*. És fordítva. Ez a kapcsolat valóságokon ível át, nem ismeri a lét dimenzióinak különbségét. Ez az összekötöttség sokkal mélyebben működik, mint a megérzéseink. Több mint rezonancia. Ez a „tisztaszívek” egymástlátása.

Ezt a jósjelet élhette meg Arany János, amikor felismerte az akkor már régen halott barátjának, Petőfi Sándornak a szellemi jelenlétét; rajzolt, s a vonalak harsány, nem odaillő „színéből” különbséget tett az ihlet és a médiumitás között rádöbbsent, hogy Petőfi szellemisége ott járt nála, és „belerajzolt” a képébe. Petőfi irányította a ceruzáját.

Alkotás közben - így mondaná a Ji-King - megittak egy kupa jó finom bort, együtt.

(Ilyen kapcsolat csakis azok között lehetséges, akik a „szívükkel látják egymást”. Hogy ez mit jelent, arról később beszélünk még, jóval többet, mint valamiféle sugárzó adás-vételt, s messze-messze többet, mint az érzelmek rezonanciáját. Tudom, hogy ez most érdekel, de arra kérlek, tedd félre kíváncsiságodat — nem akarom a gondolat menetét megszakítani.)

A másik lényel való bensőséges egységélmény a halállal korántsem ér véget. Bármilyen hatalmas átváltozás is a test leve-tése, amikor az eltávozott „lelki testében” visszatér, az, aki szereti, fölismeri őt. Néha álmában, néha egy apró jelből: egy megreccsenő szekrényből, egy elgurult inggombból, egy váratlanul előkerült, régóta keresett tárgyból, de leggyakrabban mégis valami különös és összetéveszthetetlen jelenlét-érzetből.

Tudja, hogy itt van - és tudja, hogy Ő van itt!

Néha még azt is megsejti, hogy jelenlétének nincs más célja, mint hogy a széttépettség fájdalmát enyhítse.

„Látod, élek!”

Rendszerint ennyit üzen.

A szeretet mindent kibír - egyet nem: hogy *elmúlik*. Szeretünk - és vége!? Vége, örökre?! Soha nem lesz többé?! - Ez felfoghatatlan! Elviselhetetlen! Sokkal rosszabb, mint a fizikai kín vagy maga a halál, azért, mert egyszerűen *természetellenes*.

Az, hogy a testünk vénül, és betegek, öregek, fogatlanok, vaksik és nyomorékok leszünk, még elfogadható valahogy. Nehezen, de mit tegyünk? Az, hogy végül nem bírjuk tovább a fizikai életet, és átlépünk a halál kapuján, még mindig elfogadható, ha keservesen is. Minden kétségbeesett tiltakozásunk ellenére van bennünk valami belenyugvás, vagy talán egy rejtett bizakodás: majd csak lesz

valahogy.

Az ember végül megadja magát.

De az, hogy a szeretet elmúljon, elfogadhatatlan!

Olyan fájdalom, melyet semmi nem enyhít. Olyan borzalom, melyre nincs gyógyír, mert egy hang azt kiáltja bennünk: *Ez nem történhet meg!* Olyan értelmetlen, hogy nem lehet igaz! Egy társadalmi rendszer összedőlhet, egy hitvilág összeomolhat, egy nép, egy faj, egy istenkép megsemmisülhet, jöhet az apokalipszis, és megmérgezheti a földet, a vizet, a levegőt, és kipusztíthatja az emberfaj jó részét: mindez bármennyire is

meghaladja a képzeletünket - mégis tudjuk valahol, hogy mindez nem lehetetlen, mert *benne van a pakliban.*

De a szeretet elvesztése nincs, és nem is lehet, soha!

Ez az egyetlen pont, ez a mustármagnál kisebb kis atommag a szívünk közepében, ahol lényünknek és az egész teremtésnek a legvégső titkát őrizzük.

Ez a titok, ha szavakkal kimondjuk, ennyi: *a szeretet örökkévaló.*

Minden más elmúlhat - el is múlik.

A nap élete véges. A csillagoké is. A kozmoszé is.

„Ég és föld elmúlnak, de az én szavam nem.”

Ez a szó a *szeretet*, tudjuk.

Vagyis a szeretet nem múlhat el - megmarad.

Ezért van az, hogy senkit sem lehet megvigasztalni, ha elveszti azt, akit szeret.

Minden vigasz erőtlen és hamis. Főleg az a mondat, hogy „az idő majd begyógyítja a sebedet”.

Nem igaz.

Ez nem olyan seb, ami gyógyul.

A fájdalom érzése idővel csökkenhet, de a széttépettség érzése megmarad. Egyetlen dolog szünteti meg a másik hiányának a fantom-fájdalmát: ha nem szeretjük tovább. Ha elfelejtjük. Amikor azt mondjuk, hogy az „idő gyógyít”, erre gondolunk. A felejtésre. Ez azonban - ha valóban szeretünk - nem lehetséges, A szeretet hiányát csak egyetlen dolog gyógyítja: ha újra találkozunk azzal, akit szeretünk. Semmi más. Jövőre, húsz év múlva, odaát, vagy egy másik életben... Mindegy. A hiány mindaddig él, amíg nem látjuk újra. Nem is az emléke, a hiánya él bennünk. (Sok idő után ez úgy jelenik meg, hogy „Nem tudom, hogy ki, de hiányzik nagyon!”.) És ezt a hiányt valamennyien felfedezhetjük a lelkünkben. Gyakran évszázadokig vagy még tovább hurcolhatjuk magunkban. S néha megélhetjük azt a ritka pillanatot is, amikor - bármilyen alakban - újra találkozunk, és megszólal bennünk az „O az” ismerős élménye. Ez a villámszerű felismerés nemcsak különösen boldog és megrendítő, de azzal az érzéssel is jár, mintha egy régi szomjúságimk elégülne ki, mintha

nemcsak azt mondanánk, hogy „O az!”, hanem azt is, hogy: „Csakhogy itt vagy, végre!”

*

De térjünk vissza a bibliai történetünkhöz.

Ott tartottunk, hogy csak egyetlen tanítvány ismerte föl a föltámadott Jézust. Miért?

Mert ez az egyetlen ember szerette igazán.

A többi nem.

Mindannyian látták, s mégis csak János ismerte fel, mert ő szerette egyedül. János átélte azt az élményt, amikor „árnyékból hívja a daru, s fia válaszol” felismerte a Mesterét. Ő egyedül! Nyilván nem az arcáról, nem is a külsejéről. Azt mindnyájan látták. Az, hogy a többiek, akik éveken át vele voltak, nem ismerték föl, azt mutatja, hogy Jézus visszatért szellemlénye „nem egészen úgy nézett ki”, mint ahogy pár nappal ezelőtt látták, és ismerték.

Csak a „szív szemével” lehetett felismerni. A többiek „szíve” azonban nem látott. Egy idegen embernek vélték, aki a parton álldogált, s halásztak tovább. Ez az árulkodó tény mindent elárul szeretetük színvonaláról.

De amikor Simon Péter meghallotta János kiáltását, hogy „Az Úr az!”, hirtelen észbe kapott ő is. Benne is felillant valami, mint amikor egy éber látó-halló madár jelzi a süketnek az igazságot. És mivel meztelen volt, villámgyorsan magára kapta a felső ruháját, és gondolkodás nélkül belevetette magát a tengerbe. Úszni kezdett csapkodva és vadul, mint egy kétségbeesett kutya az elhagyott gazdája felé. Közben a többiek szépen kieveztek a hajóval, mert nem voltak messzire a parttól, és kivonták a hálót a halakkal.

Amikor kiszálltak a partra, már parazsat láttak ott, rajta halat és kenyeret. „Hozzatok a most fogott halakból!” - mondta nekik Jézus, és Simon Péter újra belegázolt a vízbe, feldúlt lélekkel és zaklatottan, kivonszolta a partra a hálót, mely igen súlyos volt, tele nagy halakkal, szám szerint százötvenhárommal, és bár ilyen rengeteg volt, mégsem szakadt el a háló. Jöjjetek és egyetek!” - mondta Jézus, és a tanítványok közül *senki sem merte megkérdezni: ki vagy te ?* Ekkor már tudták, hogy Ő az.

Némán enni kezdték a halat és a kenyeret.

Csend volt.

Csend. De milyen csend?

Képzeld, miféle gondolatokkal volt teli ez a csend!

Csodálattal, büntudattal, megrendüléssel, kétellyel és bizonyossággal. Nem tudom, hogyan tudtak egyetlen falatot is lenyelni. Nyilván a Mester azért is etette őket, hogy megnyugodjanak.

Egyszer csak Jézus odafordult Péterhez, és így szólt:

„Simon, Jónafia, jobban szeretsz engem, mint ezek?”

Ezt kérdezte.

O pedig így felelt:

„Igen, Uram, te tudod, hogy szeretlek!”

Ahhoz, hogy megértsd, mit élt most át ez a csuromvizes, didergő Simon Péter, tudnod kell, hogy előzőleg háromszor is elárulta mesterét. Nem sokkal azután, hogy Jézust elfogták, megkötözték, sőt iszonyúan összeverték. Először egy ajtó őrző szolgálólány, majd egy másik templomszolga s később Kajafás főpap udvarában többen is megkérdezték Pétertől: „Nem ennek az embernek a tanítványai közül való vagy te is?” És ő azt válaszolta: „Nem vagyok.” Ez nemegyszer történt. Nem kétszer, hanem egymás után háromszor. Kétszer azt mondta, hogy „nem vagyok”. De harmadszorra már nemcsak azt tagadta le, hogy a tanítványa volt, de még azt is, hogy *valaha együtt láthatták vele*.

Letagadta, hogy egyáltalán ismerte őt.

Nem tudjuk, látta-e Péter később Jézus gyötrelmes útját és kereszthalálát. Látta-e? Ott volt-e? - Nem tudjuk.

Most itt van a Tibériás-tenger partján. Vizesen, dideregve. Ott ül megölhetetlen mestere mellett, aki visszatért a szellemházából, s másodszor is megkérdi tőle:

„Simon, Jóna fia, szeretsz te engem?”

És Péter másodszor is azt mondja:

„Igen, Uram, te tudod, hogy szeretlek!”

De Jézus, miután azt mondja néki, „Őrizd az én juhaimat!”, nem engedi kibújni őt az őszinte válasz elől, harmadszor is megkérdi tőle:

„Simon, Jóna fia, szeretsz te engem?”

Péter elszomorodik. Először még önkéntelenül rávágta a választ. Másodszor már bizonykodva. De harmadszorra, miután látja, hogy ezt újra és újra és újra meg kell kérdezni tőle, mint egy tagadásban lévő bűnözőtől, nem bírja tovább, s azt kiáltja: „Uram, te mindent tudsz! Te tudod, hogy szeretlek téged!”

Az írásmagyarázók azt fűzik ehhez a jelenethez, hogy Péter más szót használ a szeretetre, mint Jézus. O azt mondja, hogy

„philéo”, Jézus, hogy „agapao” - vagyis hogy Péter „emberi szeretetről” beszél, Jézus az „isteni szeretetről”, s ezért nem értik egymást - háromszor kell kérdezni tőle, ugyanazt.

Nem átalják ezt a döbbenetes jelenetet megfosztani a tragikumától, és úgy állítják be, mintha itt csupán egy etimológiai félreértésről lenne szó.

Szó sincs róla.

Péter nem szereti Jézust.

Lehet, hogy később megszereti majd - erre van is itt utalás -, de most még nem. Nem szereti, sem „isteni”, sem „emberi”, de még „állati” szeretettel sem. Az

emberi szeretet azért több ennél.

Amikor egy népirtásnál vagy egy koncentrációs táborban a gyilkosok különválasztják a gyerekeket az anyáktól-apáktól, a szülők gondolkodás nélkül utánuk vetik magukat. Velük akarnak halni, olyan ösztönös, vad erővel, hogy lehetetlen visszatartani őket.

De még egy állat is így viselkedik, ha a kölyke bajba kerül. Hogy vele hal. Kassai Lajos lovas íjász barátom meséli: egy róka úgy mentette meg a kölykeit a haláltól, hogy amikor közeledtek a vadászok, kirohant a fészkeből, át a nyílt mezőn, s miközben magára csalta a figyelmüket, és szitává lőtték őt - a kölykei elfutottak. Így működik az „állati szeretet”.

Nem a szóhasználaton múlik. Ez a másikkal való *széttéphetetlen egység kérdése*. Hogy szeretem, és vele akarok lenni, vele akarok szenvedni, és vele akarok meghalni - mert számomra nagyobb gyötrelmem, ha eltépik tőlem a szerelmemet, a lelkemhez, testemhez tartozó lényt, mint vállalni vele bármilyen poklot és szenvedést. Valójában ez nem is „vállalás” kérdése, mert ha szeretek valakit, egyszerűen nincs is választási lehetőségem. Nem dönthetek, hogy csinálom-e, vagy sem, mert a *szeretet azonnal eldönti bennem a kérdést*, hogy: „Igen!”... A szeretet ugyanis - ha valódi - sokkal hatalmasabb erő bármiféle megfontolásnál vagy önvédelmi reakciónál. Péter nem szereti Jézust.

Már ott kiderült, amikor háromszor megtagadta. Most pedig ott, hogy nem ismerte föl.

János fölismerte, mert szerette - ő nem. Ráadásul az is nyilvánvalóvá, hogy Péter önmagát sem ismeri: zavaros büntudatát összetéveszti a szeretettel - és megint hazti

dik. Nemcsak mesterének, önmagának is. Erre a kérdésre, hogy „szeretsz-e?”, egyszerűen nem lett volna szabad felelnie. Hallgatnia kellett volna inkább. És sírni. És kétségbeesni. Elkotródni vagy összeomlani. Jézus utal rá, hogy később megéri majd benne a valódi szeretet. Azt mondja: „Amikor fiatalabb voltál, felövezted magadat, és oda mentél, ahová akartál, de amikor megöregszel, kinyújtod majd a kezedet, más övez fel téged, és oda visz, ahová nem akarsz.” Vagyis eljut majd Péter odáig, mint Kassai rókája, képes lesz majd odaadni nemcsak szabadságát, de életét is a másikért - de a történetnek ezen a pontján, ahol János Evangéliuma lezárul, még messze van ettől.

Szívszorító befejezés ez!

Ennek a csodálatos Mesternek az egész élete és tanítása másról sem szólt, csakis a szeretetről. Minden szava, minden tette, minden találkozása, s - mint látod - még a szelleme is csak ezt az egyetlen „tárgyat” tanította. És most visszatér a túlvilágról, hogy utoljára még megkérdezze, nem az egész népet, nem is azokat, akiket meggyógyított, csupán egyetlen embert, a legkedvesebb tanítványát, aki

állandóan mellette volt, és reggeltől estig tanult tőle... és ez a tanítvány megbukik. Még ő is.

A választott tanítvány, akit barátjának nevez, megbukik.

Eszembe jut egy gyönyörű fénykép. Nem is olyan régen készült, úgy ötven évvel ezelőtt: *Szenszei Ueshiba* mester, az aikidó megalapítója, a huszadik század egyik szentje magányosan bandukol egy végtelenül hosszú, ködös úton. Szürke köpeny van rajta. Mintha ez is ködből volna szöve. Fején valami kerek sapka. Nagyokat lép, láthatóan távolodik a barnásszürke párával burkolt, homályos, arctalan messzeségbe.

A kép alatt aláírás:

„Hátranézek - és nem jön utánam senki!”

Hasonló jelenettel zárul a legnagyobb mű, amit a szeretetről írtak.

Mindezt két okból meséltem el.

Először is azért, hogy beszélgetésünk elején képet kapjunk arról, hol tart ez kérdés ma - a helyzet ugyanis azóta csak romlott.

A másik, hogy legyünk óvatosak a szóval.

Nem tudjuk, mi a szeretet.

Nem tudja senki. Se te, se én.

Csakis ezzel a „nem-tudással” lehet, óvatosan, megközelíteni.

Ahogy az akácág leveleit tépkedjük, és a sok bizonytalan „sze-ret-nem szeret”, „szeret-nem szeret” után talán eljutunk végre a SZERET! bizonyosságáig - vagyis a valódi választ adó levélig -, úgy indulunk most együtt a magunk igazi válaszának keresésére.

Ezen az úton minden levélke fontos.

A letépett levélkék is.

Ezt a végső titok sejtelmével mondom neked: nemcsak az Utolsó Levél, hanem az egész ág és minden letépett levélke egyformán fontos. A tévedés is fontos. A csalódás is fontos. A kiábrándulás is. A találkozás is fontos, de az elválás is. Fontos a boldogság és a boldogtalanság. A közöny és a szenvedély is fontos. Az árulás is és a bűnbánat is. Fontos az egyedüllét gyötrelme és a kapcsolatok elviselhetetlensége. Az elhagyás és a visszatérés. Fontos a hűség és, sajnos, a hűtlenség is kihagyhatatlanul fontos. Mindent meg kell tapasztalnunk, rosszat és jót. Mindent át kell élnünk. Csak akkor lehetünk valóban egymáséi, ha már minden álruhát, gátlást, önzést, félelmet, csalódást, szenvedélyt, hazugságot levetettünk magunkról. Ha már az összes levélkét letépkedtük.

Ezt mint olyan „Péter” mondom neked, aki magára ismert ebben a történetben. Én is Péter vagyok, és amit mondok neked, magam is tanulom még. Olyasmiről beszélgetünk, amit én sem tudok, csak szeretném tudni. Azért is írom a könyvünket, hogy közben megtanuljuk. Ez az én számomra is felfedezőút. Sok

mindent én is most látok először.

És útközben mindent meg kell élnünk! Mindent meg kell tapasztalnunk. És nemcsak a cél, hanem az egész zűrzavaros, keservesen nehéz és csodálatos életünk fontos. Minden.

3. fejezet

Az érzelmek zűrzavara

Ugy véljük, hogy a szeretet valamiféle *érzelem*. Egy érzés.

Péter is ilyesmire gondolt, amikor Jézusnak „szerelmet vallott”.

Ezért ugrott a tengerbe, és úszott kétségbeesetten a föltámadott barátja felé, mert hajtotta az ellenállhatatlan vonzalom, amit szeretetnek vélt.

Nem értette, miért kérdi tőle a mestere-barátja: szeretsz te engem? Hiszen ő érezte, hogy szereti!

(„*Érzem, hogy szeretlek! Te nem érzed? Lehet, hogy csak én érzem, és te nem érzed, hogy igenis szeretlek? Én belegebbedek, a szívem hevesebben ver, s te kíméletlenül faggatsz? Hát van őszintébb jele a szeretetnek, mint hogy valaki érzi, hogy szeret?!*”)

Ha ezen az alapon kezdünk beszélgetni, vagyis ha csupán az érzéseidre figyelsz, én pedig arra, hogy szavaimmal érzelmeket váltsak ki belőled, félrevezetjük egymást. Mint gyakorlott íróknak, vannak eszközeim, hogy fölkeltsen benned az édes örömmek és kínzó fájdalomnak a jól ismert érzését.

(„*Igen, ezek lelkemnek tetsző szavak, simogatnak, meghatnak. Fölidézik bennem azokat az ismerős érzelmeket, amelyeket azokban a pillanatokban éltem át, amikor szerettem. Lehet, hogy csak olvastam, filmen láttam... vagy álmodoztam róla...*”)

Hétköznapi tapasztalatunk, hogy van *értelmünk* és van *ézelmünk*.

Az ész: hűvös vagy hideg. Az ézelem: meleg vagy forró.

Az ész nem tud szeretni - az ézeés azonban igen: a szeretet nem más, mint egy ismerős ézelem.

Igaz ez?

Ha csak a mindennapi tapasztalatainkat vesszük alapul, igen.

Csak hogy mi roppant alacsony szinten éljük meg az életet - s persze önmagunkat is -, ezért ezt a hatalmas szót is lehúzzuk a saját színvonalunkra.

Ha arra gondolsz, hogy a latin *sensus* szó egyszerre jelent *értelmet* és *ézeést*, máris sejtod, hogy ez a szétválasztás nagyon mesterkélto.

Ha pedig megpróbálsz följebb látni magadban, először az „ész” oldalán, látod, hogy a *bölcsesség* mennyivel több, mint az ész.

Ha pedig az *érzés* oldalán nézel följebb, akkor azt látod, hogy ott is van valami jóval tágabb és hatalmasabb, mint bármilyen *érzés*: megtalálod magadban azt, amit Jézus úgy nevezett, hogy *agapao* vagyis az igazi Szeretetet, amely magában rejti a bölcsességet is.

Fönt az élményeink összeérnek - együtt vannak, mint a pénzérme két fele. A mai tudomány holt nyelvén szólva: az értés és az érzés agyunk két féltekéjének funkciója - csak ha mindkettő együttműködik, akkor vagyunk teljes emberek. De mi az „agapao”, ha nem érzés?

Azt mondják, nem lehet kimondani, mert túl van a szavakon.

Én azonban megkísérlem kimondani. Mert ha megrekedünk annál az általános nézetnél, hogy a szeretet egyfajta érzelem, az egész beszélgetésünknek semmi értelme nem lesz. Terméketlen minden olyan írás és vallási igyekezet, amely nem leplezi le, hogy itt nem *érzelemről van* szó, hanem jóval többről.

Figyelj a szívedre, mert itt rejlik az a rejtélyes mag, amelyben minden benne van: az érzés is, az értés is, együtt. Az a titok, amelyből ennek a szónak az igazi jelentése átélhető.

Mi hát a szeretet?

*

Hogyan születünk a világra?

Amikor a köldökzsinór elszakad, a vérkörök kettéválnak, a véráram megpördül, és a magzat, aki eddig az anya szívével élt, most önálló szívet kap, saját, maszek létcentrumot, amely innen kezdve fáradhatatlanul veri az Élet ritmusát. Az új lény, mint

egy kis autó, leszalad a Teremtés futószalagjáról. Innen kezdve hol hevesen, hol békésen dobogó szívvel, felpörgetve vagy alapjáraton, de egyedül is üzemel - a misztérium megtörtént.

Élet született.

így születted te is.

Ollóval levágtak anyád testének kozmoszáról, amellyel eddig egy voltál, amely táplált és éltetett - és magányodban velőtrázó iszonyattal üvöltöttél fel. Mi lesz most velem, *egyedül?!...*

Hogyan fogok én élni, *külön ?!*

Levegő után kapkodsz.

Amikor a magzatvízben lebegtél, még anyád lélegzett helyetted is. Te a közös véráramon keresztül kaptad az éltető energiát. De most hirtelen magadra lettél utalva. Egyedül maradtál, és a frissen kialakult tüdőddel neked kell magadba szívnod egy anyádnál sokkal hatalmasabb mindenség éltető erejét. Ott, ahol eddig anyád méhének szűk fala volt körülötted, s a magzatvíz csöppnyi burka, most a határtalan, csillagos égbolt borul föléd. Lábaiddal eddig a méhfalat

rugdostad most a végtelenségbe pottyantál, az üres, végtelen semmibe.

Levegőt!...

Magányod, vagyis az Egésztől való eltépettség érzete egyetlen pillanat iszonyata volt - azonnal tartoznod kell valamihez! Az anya-kozmosztól elszakítottak -, és egy, a halálnál is rémisztőbb, villanásnyi egyedüllét után, azonnal átcsatlakoztál egy másik energiaforrásra. Amíg élsz a Földön, rajta is maradsz, élni fogsz veled, *mert létezni ezen a világon csakis az egésszel együtt lehet.* Az Egésztől kapod a levegőt, az ételt, az italt, a sokféle és soha meg nem ismerhető kozmikus energiát és támogatást... Az éhségtől, a szomjúságtól és a fulladástól való félelmed nem egyszerűen halálfélelem, ezt jól jegyezd meg, hanem a mindenségtől való elszakadásnak az iszonyata. Kell az Egész! Kell a levegő, a természet, a csillagok és a tejútrendszer - és akkor még nem beszéltem az anyádról, a bábáról, az orvosokról, a gondoskodó emberekről, és nem beszéltem azokról a láthatatlan szellemi támogatókról, akik átváltozásod hatalmas misztériumát a másik világból segítették.

Egyedül nem ment volna...

De látod, a szíved mégis „külön” ver.

Benned dobog, csakis a tiéd.

Senki másé.

Magánszíved van.

Privát központod.

Ha fáj, csak neked fáj, ha örülsz, vagy félsz, csakis benned dobog hevesebben. Ilyen „központja” van mindennek. Nemcsak embernek és állatnak, de egy sejtnek, egy atomnak, egy hópehelynek, egy virágnak vagy hurrikánnak is. Sőt még egy gondolatnak is „szíve” van, ez is egy kavargó energiaspirál. Mindennek *középpontja* van, amely a külön világot megszüli, pörgeti, forgatja és élteti. Ez az egész világ, amit magad körül tapasztalsz, nem egyéb, mint bil-liószor trillió magányos kis szív, külön „központ”, mely zakatolva üzemel. Nem tudni, mi által, ki által felhúzott örökmozgók végtelen sokasága. És ami a legcsodálatosabb: valahogy úgy vagyunk teremtve, hogy minden - még egy atom is - önmagában látszólag teljes, univerzum. Nem hiányzik belőle semmi. Mini kozmosz. Önjáró és független. Minden kicsiben oly mértékig benne van a Teljesség, hogy látszólag önmagában is megél.

Önálló univerzum.

És mégis, ezek a „független” kis mindenségek képtelenek az önálló életre. Összefüggnek, összetartoznak, egyre nagyobb és nagyobb világokba tagolódnak bele, melyeknek éppúgy szívük van, mint neked. Minden sejtéd külön él - és mégis neked él. Magának is él, de neked is él. Téged éltet. És te sem vagy több a mindenségben, mint tested egyetlen sejtje, s ha a Földre születted, rögtön a

naprendszerbe is születél, amelynek „szíve” a mi izzó Napunk; ha fölnézel az égre, egy csillagrendszer élő szívét látod vakítóan izzó működés közben. Nélküle nem lenne élet a Földön. Nem doboghatna a magánszíved sem.

De még a Nap se önmagától izzik. Rejtélyesen összefügg a titokkal, mely mindent éltet. És amikor az ember a szívek szívét kutatja, amitől ez a végtelen számú magánszív lüktet, ott találja az Élet Középpontját, melyet úgy hív: Isten. Hívhatná másnak is. Hívhatná Életnek is.

Vagy ahogy ő nevezte magát: „Én vagyok.” Nem a név a fontos.

A lényeg, hogy ez a minden kis szívben külön-külön lüktető „én vagyok” egymással és a Nagy Élettel szétválaszthatatlanul összefügg.

Egy.

Az Egy benne van a végtelen Sokban. És a sok Kicsi - bármennyire is önmaga körül pörög, akár a felhúzott bűgőcsiga, és bármennyire is önfejű és önszívű és önhitt - sohasem tud elszakadni az Egésztestől.

Soha.

Miért?

Mert akkor nem létezik tovább.

Te sem léteznél.

Pár másodperc szeretethiány: és véged.

Ha az Életközpon**t** beszünteti a szeretet-áramot - kialszik a fényed. Sötétbe borulsz. Megszűnsz.

Ez ennek a csodálatos világnak a legmulatságosabb titka, hogy bár a Teremtő minden parányban benne van, s mindegyik mini-univerzum egy önálló teljesség, s minden molekula, sejt, hangya vagy ember önjáró egység, növekszik, él, sőt még új lényeket is képes létrehozni, vagyis tökéletes „magánvállalkozás” - mégse működik külön.

Ahhoz, hogy működjön, kell még valami.

Ez a szeretet.

A mindenkivel való összetartozás.

Elet nincs „külön”. Még akkor sem, ha úgy érzem, hogy a szívem „külön” ver, és csak nekem ver akkor sem szakadhatok el attól a kozmikus energiacentrumtól, mely létrehozta a testemet, és dobogtatja a szívemet. Még a műszívnek is szüksége van valami *energiaforrásra*. És annak a forrásnak, ahonnan a műszív veszi erejét, kell hogy legyen egy még nagyobb forrása. És ez a Még Nagyobb Forrás is táplálkozik valahonnan. Nem működhet semmi „külön”. Senkinek sem látszik az áramszedője - de van! Fia tudnád, hány láthatatlan szállal vagy összekötve a mindenséggel, a Földdel, az éggel, ember-, növény- és állattársaiddal, elképednél. Ha bemutatná egy angyal azt a láthatatlan hálót, ami mindenkivel összeköt, megdöbbenél! Ezt az egymásból élést, ezt a

széttéphetetlen egységet, ami az életet létrehozza és fönntartja, úgy hívják: *szeretet*. Egységélmény.

Erre mondja az írás: „*Isten: szeretet.* ” Ez jóval több, mint egy „érzés”. A magyar nyelv sokat tud erről.

A „szer” gyökből formált *szeretet*, *szerelem*, *szerkezet*, *szerkesztő*, *szerv* (mint kis egysége egy nagyobb szervezetnek), *szerszám* (amellyel a *szerelő*, összeszereli a szerkezetet), a szertartás (amivel közösséget „szeretünk egybe”) - mind valamiféle *egységről* szólnak, míg a szertelenül, a szerteséjjel épp ennek az egységnek a szertefoszlásáról beszél. „Világszerte, *országszerte* még azt jelenti, hogy az egész világon, az egész országban elterjedve, de a szerfóágazás, szeriéhányás, szerteúzás már az egység megbontását jelenti: „Nem szeretik egymást.” Érzelmekről, mint látod, itt szó sincs, inkább arról a jézusi mondatról, hogy „aki velem van, *összegyűjt*, aki ellenem: „szerteszór.”

A kis külön maszek világokban fölébredő *együtt* élménye: ez a szeretet. Minden éli, de az emberben ráadásul még tudatossá is válhat: „*Tudom, hogy szeretek!* Eddig is szeretetben éltem, különben nem létezhettem volna, csak nem voltam tudatában. Most már tudom.”

Amikor az én magánszívem és a te magánszíved rádöbben, hogy együtt!... Amikor rájövünk, hogy benned is, bennem is van egy fájdalmasan különálló, de mégis összetartozó, széttép-hetetlenül közös Elet, és ettől ver a szívünk - ez a szeretet.

(Igen!... Az én szívem miattad is ver! És miattad írom, amit most leírok, s te miattam olvasod. Ez akkor is így van, ha ez a könyv örökké az íróasztalom fiókjában marad, vagy egy palackba zárom, s beledobom a tengerbe - mert a szándék, amivel írom, a találkozás szándéka. Ez a szándék működik benned is. Az már nem rajtunk múlik, hogy a kezedbe kerülnek-e ezek a sorok, vagy sem. És ha a kezedbe kerülnek, rádöbbensz-e, az „együtt”- élményre, vagy sem. Ez már a le magánszíveden múlik. Minden találkozás csak kísérlet a szeretetre. Mert még egy hóembert, is - amit -reggel összegyűrnak, s estére elolvad - azért építenek a gyerekek, hogy lássák a többiek. Nincsen olyan tettünk, mely ne a kapcsolatról szólna. Ezért van az, hogy emberek a siralomházban is írnak, az örültek házában is festenek, és kivégzés előtt is verset költenek - tetszetős nmebbe szedik a halálukat.

Nemcsak magunknak halunk meg, másoknak is.)

Hiába vágják el az éltető köldökzsínórt, amely az anyám életéhez kötött. Hiába lettem önálló világ, amely csakis önmagát érzi, önmagának élvez, önmagának szenved, és hiába próbálom minden erőmmel ezt az önhitt, öntelt és önző Önt fönntartani - veled, másokkal, és az egész világgal mégis összefüggök. Akármit csinálok, egy vagyok veled - mindennel.

És most mondom ki azt a gondolatot, ami életünk alapvető problémája. Az embernek két törekvése van:

Az egyik, hogy önmagát, saját magánvilágát a legvégső pillanatig foggalkörömmel védelmezze.

Ez a magánszív önvédelme.

A másik, hogy beleolvadjon az egészbe, társuljon másokkal, *eggyé* forrjon velük, hogy kibírhatatlan koldus-magányát földadja.

Ez a magánszív szerelme.

Két dologtól félünk.

Az egyik, hogy egyedül maradunk. Nincs nagyobb büntetés, mint a kívülrekedés, a kitaszítottság. A magánzárka. De még ott is jönnek és szólnak. Ha mást nem, kenyeret és vizet adnak - mert tartozni kell valakihez. Az egyedüllét, ha teljes, az élet megszűnését jelenti - egyedül lenni nemcsak nem jó: nem is lehet. A másik félelmünk, hogy föl kell adnunk a magányunkat, és össze kell olvadnunk másokkal. Ezért lesz minden társulás idővel éppolyan elviselhetetlen, mint a magánzárka. Sokáig másokhoz tartozni sem jó.

Egyik sem jó.

Magányban társat keresünk, mert nem bírjuk sokáig - s ha társunk van, előbbutóbb újra a magányt, mert a közösséget sem bírjuk ki. Ez a „magánszívünk” szüntelen önellentmondása. Éppúgy működik, mint a lélegzés: beszívom: csak magam vagyok - kifújom: és az egészszel vagyok...

így védekezünk a fulladás ellen.

Más szóval: így élünk.

Önvédelem vagy önátadás - melyik a jó?

Ez embervoltunk nagy kérdése. A magánszívünk nem tud külön verni, mert megáll, ha pedig másokhoz próbálunk menekülni s együtt élni velük, előbbutóbb akkor is fenyegetve érezzük magunkat, mert minek egy magánszív, ha beleolvadunk másokba, és nem leszünk többé. Minden párkapcsolatban, még a legjobb családban is előbb-utóbb fölizzik a kérdés: „*És velem mi lesz?!*” „*Az én életemmel mi lesz?!*” Sőt, amikor a magánszív föllázad,

a kérdés így hangzik, üvöltve: „**AZÉN BOLDOGSÁGOMMAL MI LESZ?!**” Mert a magánszívünk úgy érzi, hogy van, ami csakis a miénk, és lemaradunk az örömeikről, ha másokért is élünk.

Előbb-utóbb teher lesz minden együtt-élmény. Az „én” azt kiáltja: „Egyszer élek! Nem osztozom!”

Senkitől sem függeni nagy diadal ám! De mögötte ott a pánik, ha kísért a szeretet. „Egyszer élek! Játsszam el ezt az isteni sanszomat, mert - úgymond szeretek ?” így érez a magánszív.

De közben nem bír élni egyedül.

Tehát úgy is érez, hogy: „Kellesz!”

Magányos énünk börtönéből menekülünk a kapcsolatokba - és a kapcsolatokból menekülünk a magányos énünkhöz.

Ma már kitörni is ritkán akarunk: soha ilyen kemény a „magánszív” nem volt, mint manapság. A társas lét oly mértékben vált pokollá, hogy sokan az egyedüllét mellett döntenek. Egyedül még mindig jobb, mint a közös téboly.

Mit tegyünk?

Íme, látod, egy „véres” kérdés.

Nem tudok felelni rá.

Talán a beszélgetésünk végére megérik majd a válasz. Ez olyan ősi gondunk, hogy még Jézus is szüntelenül élte - számos alkalommal szinte menekült a sokaságtól. Gyakran még tanítványait is otthagya a teljes magányt kereste. Ilyenkor senkivel sem bírt együtt lenni. Még az anyjával sem. Otthagya az embereket, s befelé fordult. Hogy aztán visszatérjen megint a „világba”, s mindenkit magához öleljen.

(Tudom, milyen kérdések bujkálnak benned. Ha egyedül vagy, hogyan találj társat? S ha társad elviselhetetlen, hogyan lépj ki a kapcsolatból? Kiléphetsz-e egyáltalán? Jogod van-e? Meddig tart a hűség, és hol kezdődik az árulás? Meddig adhatom föl magam egy kapcsolatban? S ha föladtam, hogyan szerezhetem vissza magamat? „Véres” kérdés, látod, hogy félünk szeretni, s félünk nem szeretni is. Félünk odaadni magunkat, és képtelenek vagyunk befogadni másokat. S a többiek is így vannak: féltik magukat. S ami ebből következik, hogy ritkák manapság a találkozások, s még ritkébbak a valódi összetartozások. Mit tegyünk? Nem, tudom. Hallom a kérdéseidet, föl is villant bennem néhány gondolat. De korai még beszélnem róluk. Nem érett meg bennem a válasz. Ha van egyáltalán... Várjunk.)

Annyit azért elmondok, hogy amikor „szívről” beszélek, nem véletlenül keverem össze a jelképes „Élet Szívét” a testünkben dobogó hús-szívvvel, mert amikor ez a hús-szívünk bajba kerül, amikor görcsöt kap és megáll, végzetét gyakran éppen ez az ellentmondás idézi elő: nem tudunk adni vagy kapni szeretetet, s ezért a szívünk magánygörcsöt kap. Ahogy a tüdőnk levegőt lélegzik ki és be, a szívünk szeretetet, és ha figyeled működését, azt tapasztalod, hogy nemcsak önmagunkért, másokért is hevesen dobog. És ha ez az én-te viszony bajba jut, és a szeretet áramköre zárt lesz, a szívünk megszakadhat.

Alig van ember, aki ne érezte volna, amikor gyermeke vagy kedvese bajba került, a szívébe valami tényleg belenyilallt. Lehet, hogy az a nyíllal átszúrt piros szív, amit gyermekkorunkban a falra mázoltunk, ezt az élményt ábrázolta. Ez a Jaj!”, ez a mellkasunk mögötti szúrás jelzi a *szívek titkos összekötöttségét*. Ilyenkor döbbenünk rá, hogy a szívünk nemcsak nekünk ver. Az „Ámor

nyila"butácska szimbóluma ezt jelenti: „ Juj, eltaláltál, ez jó! De, látod, vérzik is, és fáj. "A szerelem néha valóban halálra sebez. Mert meg akarja szüntetni „magánszívünket".

*

Térjünk vissza az érzelmekre.

Tudjuk, életünknek csak a földi története kezdődik a magzati léttel. Teljes lényünknek sokféle, egymást kölcsönösen átható rétege van.

A hinduk úgy mondják, hogy az embernek hét valóságsszintje van. Minden szinten „testünk" van, csak más-más szövetből. A megszületésünk előtti létből hozzuk magunkkal, és rétegről rétegre, mint a színész a jelmezeit, öltjük magunkra láthatatlan „testeinket". Lelkünkbe, jellemünkbe, fizikai testünkbe „beleöltözünk". Minden réteg egy-egy test. Van boldogság-testünk, gondolat-testünk, érzelemtestünk, energia-testünk... a magzati hústesttel az utolsó burkot, az anyagi testet öltjük magunkra, ami azt jelenti, hogy egész lényünk azonosul vele - szellemünk és lelkünk összeszövődik az anyagi testtel. Innentől kezdve egymásra hatva működnek.

Ezt az utolsó testet úgy hívják: *táplálék-test*. Mi úgy mondjuk: anyagi test. A hinduk azért nem nevezik így, mivel az ő szemléletükben az „anyag"-nak ősidők óta éppúgy nincs jelentése,

mint a posztmodern fizikában: durva látszatburka csupán egy szellemi erőnek, amit csak lefokozott tudatunk tapasztal sűrű, tapintható formának. A „táplálék" szóval nem is a test sűrűségét akarják jelölni, hanem éppen az összetartozásélményt: a test rá van utalva a többi „testre" *megkell ennie a másikat, hogy fennmaradjon*.

A fizikai világban az anyag jellemzője, hogy önmagával táplálkozik. Hogyan írja Shakespeare?

„— *No, Hamlet, hát? Hol van Polonius? - kérdi a dán király.*

- *Vacsorán -feleli Hamlet, jól tudva, hogy Polonius halott.*

- *Vacsorán! Hol?*

- *Nem ahol ő eszik, hanem ahol őt eszik: az államféregnek bizonyos gyülekezete éppen nekiesett. Mert hát életrendünk egyedüli hatalmassága a féreg: mi minden egyéb teremtményt meghizlalunk, hogy magunkat hizlalhassuk; magunkat pedig a pondrónak hizlaljuk... Azonagy ember halászhat a féreggel, mely egy királyból evett; s ehetik a halból, mely ama férgen hízott."*

A táplálkozás földi egység-élmény: áldozat és bekebelezés. Mondjuk is néha kedvesünknek: „Mindjárt megeszlek!"

Bele is harapunk, ha szenvedélyesen szeretjük. Még a kisbabánk duci húsába is.

Neki meg azt mondjuk: „Te!... Megzabálíak!"

így működik a szeretet életünk „földszintjén".

A „testek” tulajdonképpen lényünk rétegei. Amikor azt mondom, hogy „leked mélye”, ezeket a belső rétegeket jelenti; minél mélyebbre merülsz magadban, annál inkább tapasztalod, hogy világokon utazol át, amelyek egyre finomabb erőkből vannak szöve. És főleg más és más „valóságot” jelentenek. Más tudatállapotot.

És más szeretetélményt.

A fizikai világban, amelybe a magzati testtel való fokozatos azonosulással kerültél, az uralkodó valóság az érzéki benyomásokra épül. Az „van”, amit érzéksz, amit szemekkel látsz, füleddel hallasz, orroddal szagolsz és ujjaddal tapintasz. Az van, amit megnyalsz, ízlelsz, megfogsz, elteszel és megeszel. Ha a testtel való azonosulásod teljes, úgy véled, más valóság nem is létezik. Minden valóságszintnek megvan a maga „szeretetnyelve” - pontosabb szóval: egységélménye.

Ez itt lent az „érzékek” világa.

A szeretet itt a földszinten úgy jelenik meg, hogy éhes vagy és szomjas vagy; kell a külvilág, énednek szüksége van a másokra, a többiekre, különben meghalsz. Akit vagy amit szeretsz, igyekszel „bekebelezni”. *(Milyen jó szó!)*

Ha nem adnak enni és inni, hiába van „magánszíved”, véged van. Rögtön nekiesel anyád mellének, és szopni kezded. Iszod az anyádat. Ahonnan jöttél, szellemházadban, ott nem volt tej, de itt, a „táplálékvilágban” enélkül nem létezel. {„*Ami itt nálunk, a szellemvilágban szeretet nálatok; az anyatej*”- így mondta egyszer szellemi mesterem.) Itt tehát a szeretetet iszod.

És kell a levegő is, amelyre „szomjas” vagy. Örökös légszomjban élsz. Ezért hol magadba szívod a légkör erejét, hol meg kifújod, visszaadod a kozmosznak, s újra a magányodat követeled. Levegőt is iszol. Hol rászorulsz, hol eltelsz vele. Amikor bajban vagy, kell az isten, amikor jól megy sorod, ellököd magadtól, hogy önmagad istenévé válj.

És kell a másik test is, amellyel össze akarsz tapadni, hogy az egység misztériumát átéljed. Ez először csak az érintés, simogatás, odabújás, kapaszkodás, csók, a másik test otthonos melege, jósága, szaga, ismerős sugárzása

- később, még húsosabb eggyé válással, a szeretkezés. Belebújsz. És befogadod. Egymásban vagytok. A férfitest azt érzi a nőben, hogy hazatalált. És a női test azt érzi a magába fogadott férfiben, hogy hazajött végre, hol volt idáig? Ez kéjjel és kielégüléssel jár. Nem tart sokáig, mert itt is először kell a másik, aztán nem kell... Először éhes vagy rá, aztán jóllaksz vele.

Így lüktet minden az érzéki világban. Kilökjük magunkat a boldog *egység* világából, megéljük az önálló vállalkozás szabadságát, a „senki sem tartozik hozzám” isteni szerepét - s a következő pillanatban, mint a túlságosan felfúj

léggömbök, megriadunk az egyedülléttől, félünk, hogy kidurranunk a magányban, és várjuk, hogy visszarántsanak bennünket az Élethez fűző kötelek. Az érzékek világa poláris: vonzás és taszítás. A magamhoz húzlak s ellöklek lüktetése.

Ebben a világban teljesen érvényes, ha azt mondom, hogy „szeretem a kelkáposztát”, „szeretem a málnaszörpöt” és „szeretem a nőket” - és „nem szeretem” a sört, mert keserű, a heringet, mert sós, és nem szeretem a nőmet sem, mert nem kívánom, sőt utálok, és nem óhajtok eggyé válni vele.

De az már nem érvényes, ha azt mondom, hogy „szeretem Jucikát”, és csupán a testét kívánom, mert az nem az egész Jucika, csak a teste. Őszintébb lenne azt mondani Jucikának, hogy „kívánlak”, mint azt, hogy szeretlek, bár az eggyé válásnak ebben a szomjúságában kétségtelenül mélyebb vágy nyilvánulhat meg, mint csupán annyi, hogy a két test egyesüljön. Mert a fizikai test azért nemcsak egy ránk aggatott jelmez, hanem „isten ruhája”, amibe véresen bele vagyunk szöve, s minden, ami véle történik, fölhangzik a lelki, szellemi világunkba, - ezért a szeretkezés kivételes esetekben fölszikkázhat olyan erővel is, hogy az érzéki, érzelmi, gondolati szférákon áthatolva, egészen a bennünk lakó Isten előszobájáig, a „boldogság-szféráig” is elhatolhat.

Ez már valódi egységélményt jelent.

(Több nő mesélte, hogy életében egyszer-kétszer átélte már szeretkezés közben ezt a csodát. Nem kéj volt, nem is valamiféle örömteli érzelmi állapot, hanem üdvösség-élmény. Szavakkal nem tudták leírni, csak annyit, hogy ezt nem lehet semmihez se hasonlítani. Néha még a férjéhez sem volt köze, akivel szeretkeztek. Sőt, nem is érzéki élmény volt ez. Nem kéjérzet - az csak elindította, mint egy felszállópályán robogó repülőgépet az egyre sebesebb földi gurulás az ég felé. „Fönt” 'már nem kéj volt, nem is érzelmi öröm — csak leírhatatlan boldogság. Volt egy ismerősöm, akinél ez az élmény egy fura jószálommal indult: előző éjszaka egy veszélyes kígyóról álmodott, mely szeretője arcát viselte. Félt tőle. Ahogy a szeretkezéstől is szokatlan módon félt másnap este, s valóban, hamarosan olyan önkívületbe került, mely először ijesztő volt. Félt, hogy belehal. De aztán minden érzését elfelejtette, önmaga fölé került valahogy és lebegett. Ez már nem testi élvezet volt, nem is szerelem, hanem létállapot. Egy sohasem tapasztalt, fényes és beteljesült boldogság. Jógik írják le, hogy az ágyékuknál összetekeredett Kundalini-kígyó fölhasználja a hét csokrán, s végül a fejük búbján, az „ezerlevelű lótusz” felett mint egy mámorosan boldog fényélmény jelenik meg. Ez a meditáció végső állapota, mely párosan, szeretkezés közben éppúgy elérhető, mint egyedül.

Mert egy meditáló ember sincs valójában „egyedül”. Amit átél, az istenivel való

találkozás leírhatatlan gyönyöre.)

Örömet adhat az evés és az ivás. Az emberben nemcsak a létfenntartó ösztön zabál és vedel, hanem a másokkal, sőt az Istennel egyé válni akaró lélek is „eszik” és „iszik”. Vagyis ami a lényünk „földsztintjén” történik, az a legfelső emeletig elhathat. Ezért lehetett szent az „Úrvacsora”, s lehetett a beavatás eszköze a szexualitás is, mind a tantrában, mind a taoista jógában.

A „ruháink” - vagyis a lényüket alkotó durva, anyagi és a legfinomabb, „mennyei” világok rétegei - egymásba érnek. Sőt egymásból vannak szöve, még akkor is, ha mindebből manapság csakis az alacsonyabb szinteket éljük meg. De nem lehet azt mondani a szexualitásra, hogy az csupán a „test kívánsága”, vagy ahogy régebben nevezték, a „hús vágya” - mert önmagában a testünknek semmiféle vágya nincs. Ha lényünk finomabb részei - vagyis az életerő, az érző lélek és a tiszta szellem elhagyják a testet, annak semmiféle vágya nem marad. Se nem éhes többé, se nem szomjas, a szexualitása pedig azonnal megszűnik, mivel holttest lesz belőle, oszlásnak induló sejtömeg, mely semmiféle egységre nem vágyódik már. Széthullik elemeire, s beletagolódik a föld anyagába. Porrá lesz. A test, ha elhagyja a lélek, erre az „egységre” vágyódik: egy akar lenni a „porral, amelyből vétetett”. Oszlásnak indul a földben, ahol, mint Hamlet mondja: nem ő eszik, hanem őt eszik.

Vagyis az embernek sok világa van - a kérdés az, hogy *melyik szinten* éljük meg önmagunkat.

Minden szint egy-egy tudatállapot. Amelyikkel azonosulunk, azt tartjuk „valóságnak”.

Mi az anyagi testtel azonosítottuk magunkat. Úgy véljük, test vagyunk. Testnek „érezzük” magunkat, és minden élményünket a testünkből eredeztetjük. Ezért fontos számunkra a testkontaktus, a simogatás, a csók, az ölelés. Már a testbe öltözés legkorábbi szakaszában, csecsemőkorunkban meg kell tanulnunk, hogy ebben a sűrű földi világban a szeretet nyelve nem a gondolat és a láthatatlan rezgés, hanem az *érintés*.

A szánk a táplálkozás, a csók, a lélegzet útján érintkezik a másik világgal. De érintés a beszéd is.

A beszéd, ami még a legalacsonyabb formájában sem pusztán „információ”, hanem a másokkal való közösség megteremtésének eszköze. Ami a fizikai test síkján a kéz, az a gondolat-test síkján a megértés öröme. Igazán akkor értelek meg, ha gondolataiddal „bennem vagy”. És te is akkor értesz meg engem.

ha „benned vagyok.” Gondolatainkat nem „kicszeréljük”, hanem befogadjuk, és egymást kölcsönösen megtermékenyítjük. Ezért van az, hogy ha érted, amit mondok, máris úgy véled, mintha te gondoltad volna - mert valójában ez így is van: ha befogadtad, az már a te gondolatod, és nem az enyém többé. A

kommunikáció egészen a halálunkig így, ezen a síkon működik. Kivéve, ha életünk során az önátélésnek egy magasabb szintjére lépünk, ahol a csóknak és simogatásnak nincs már jelentősége, sőt a szavaknak sincs, mert nem csupán a fizikai, hanem lelki testünkkel is érintkezünk egymással. Rezgések és benső élmények közvetítik számunkra az egység élményét. Ilyenkor már szavakra sincs szükségünk, mert a kapcsolat egy finomabb síkon is létrejön.

Zenészek sokat tudnak erről - nem beszélni, persze, hanem zenélni.

(Ez az, amit mi, anyák, apák nem tudunk. Hogy lényünk valameny-nyi szintje állandó adásban van, amit a pici gyerek felfog, tud és érez. És azonnal magába épít. Ezért nemcsak simogatással és szavakkal, de egész lényünkkel nevelünk! Sőt a gyerek is nevel minket. A nevelés titka ez a titkos metakommunikáció. Ezért van az, hogy elsősorban nem a szavainkkal hatunk, hanem jellemünkkel és életünkkel — így örökítjük át gyermekeinkbe nemcsak genetikusan, de lelki-szellemi valóságunk tartalmait is. Olyan nincs, hogy valamit „nem mutatok” a gyerekem előtt, mert a gyerek nemcsak látja, amit elfedek vagy lehazudok előtte; hanem már régen át is vette, sőt benne van. Már régen féli a félelmeimet, remegi az izgalmaimat, aggódja az aggodalmaimat - de szerencsére éli a biztonságot, és ha van, a valódi nyugalmaimat is.)

Szülőnek lenni azt jelenti, hogy az ember egész látható és láthatatlan lényével szüntelenül hat és vizsgálja ami jó bennünk és tiszta, s ami rossz és koszos: továbbadjuk. Állandó adásban vagyunk, akkor is, ha nem tudjuk. Sőt, főleg akkor! Hogy nagy szavakat mondjak: az ember nemcsak önmagáért felel, hanem az egész eljövendő emberiségért, is.

Így működik időben - vagyis a múlt, jelen és jövő időben - az egység törvénye. Amit magadban elrontottál, tovább is adod. Nemcsak mint genetikusan örökölt, hanem sokkal inkább mint lelki mintát, bűnt és erényi, lényed általad is ismeretlen minőségét.

De amit magadban megváltasz - az utódaidban is megválthatod.)

Az anyagi test mögött, s azt áthatva működik az energia-testünk (ahogy a hinduk mondják, a „lélegzet-testünk”) és e mögött az „érzelmekből és vágyakból szőtt” testünk” Ez a három, egyre finomabb energiaszint alkotja azt a számunkra még ismerős világot, amit önmagunkból megtapasztalunk, s amit a mai tudatunkkal fel tudunk fogni még.

Ezek a „testek” kölcsönhatásban működnek egymással. A hormonok hatnak az érzésekre, s az érzések hatnak a hormonokra. De nem azért, mert az ember egy *hormonkészítmény*, hanem mert lény a legalsó világgal azonosult, „beleélte” magát a magzat testébe, és egy életen át „pszichoszomatikus” egységben működik vele.

*

Amikor lelkünknek ez a harmadik rétege válik uralkodóvá, az egységélményt vagyis a szeretetet - úgy éljük meg, hogy ez valamiféle érzelem.

Ebben a világban minden *érzelem*.

Itt nem az ujjaddai tapintasz, hanem a lelkeddel érzel.

Itt minden érzést kelt, és érzést fogad be. Ennek a világnak nyelve és valósága az érzelem.

Ha megkérdeznéd ennek a világnak a lakóját, mi az élet, azt felelné: érzés. „Érzem, hogy vagyok”

Itt még a házak kerítése is érzésből van: jó érzést vált ki belőled, ha ránézel, vagy éppenséggel nyomaszt. Festők tudják, hogyan lehet érzéseket, hangulatokat festeni, de még egy jó fotós sem tárgyakat fényképez, hanem érzelmeket vagy érzésekkel vegyes gondolatokat.

Ez itt az érzés országa.

Ebben az érzésben benne van már a testtől kapott „éhség”, benne van az életenergia szüntelen rezgése, erők feszültsége és kisülésre való érzéki sóvárgása is. Ebben a világban mindent eluraló tapasztalat, hogy az élet nem más, mint az *értelmek játéka*. Érzed, hogy jólesik a másik jelenléte, érzed lényének melegét, és csók helyett már a puszta közelsége is boldogsággal tölt el.

A közelség itt döntő.

Az érzés világa a távolságot nem bírja ki!

Túl gyenge az energiája. Szűk körzetben ad és vesz. Ezért fáj, ha szerelmünk nincs mellettünk, ha, mondjuk, elutazik. Ezért

elviselhetetlen gyötrelmem, ha meghal. Odáig már nem „érzünk”. Sem egy távoli országba, sem a túlvilágra ez a nagyon alacsony rezgésszámú érzésvilágunk nem hat el. Ezért mondjuk, hogy: „Maradj melletttem!” „Ne menj el!” Az anya teste lehetőleg érintsen meg, de ha nem, legalább tudjam, hogy ott van körülöttem. Érezzem a sugárzását. Már a másik szoba is messze van, főleg ha csukva az ajtó. Később ugyanez a helyzet a szerelemmel. Ha térben eltávolodik tőlem a szerelmem, úgy érzem, mint amikor az autómmal robogok valahol az országúton, hallgatok valami szép zenét, és egyszerre kilépek annak az adónak a hatókörzetéből, amelyre a rádiómat hangoltam. Zavaros füttyülés hallatszik, sustorgás, recsegés - aztán csönd lesz.

Meghal a zene. S én egyedül maradok.

Elhagyott a muzsika.

(Figyeld meg, minden érzelmi kapcsolat megszűnése a halálélményhez hasonló. Nem azt éljük meg, hogy kiléptünk egy ismerős sugárzás hatókörzetéből, hanem hogy az egész megszűnt örökre. Nincs adás, nincs vétel többé. Ez az érzelmi szeretet nagy tragédiája. Ha nem érinthetem, ha nem érezhetem -, akkor nincs is. Elment, elutazott, meghalt. Anyák néha úgy élik meg,

ha gyermekük egy másik országba utazik, és ott új életet kezd, mintha meghalt volna.)

Az érzelmek intenzívek, de szűk rezgéstartományban mozognak. Mi, mai emberek így éljük meg a szeretetet: „lényünk harmadik emeletén”. Ha kimondjuk a szót, ezt értjük (és érezzük) alatta.

Ebben a világban még az Isten is haragszik, gyűlöl vagy szerelmes, bosszút áll, megbocsát. A zsidóknál megbánja, hogy embert teremtett. A görögöknél pedig mohón és válogatás nélkül szeretkezik, féltékeny és telhetetlen, dühös és hatalomszomjas.

Ebben a szférában az egységélményt - vagyis a szeretetet - a kölcsönös érzelmek jelentik.

Két emelettel lejjebb, a sűrű testi világban a nemi egyesülés egészen jól megtörténhet mindenfajta érzélem nélkül is. Elvezetteljár. Gyönyörrel, minden lelki érzélem nélkül.

Az érzélem-világban már nem így van.

Itt az kell, hogy érzelmeket keltsünk egymásban.

Itt gondoljuk először azt, hogy a szexualitásnál sokkal fontosabb a szerelem. „Ameddig nem szeretlek, nem adom magam neked.” - Ezt nemcsak nők gondolják így, de kamasz fiúk, sőt, nagyrítkán érett férfiak is. Hogy pozitív érzelmek nélkül szeretkezni sincs kedvük. Sőt, néha nem is tudnak. Ezen a szinten éljük meg azt - és ez főleg a kamaszkor témája -, hogy a szexualitással lehúzzuk az érzéseinket; valami szépből és nemesből véreset és durvát csinálunk.

A kamaszkorban az a megrendítő, hogy itt lesz az angyali gyermekből testi ember, itt zuhan le a földszintre, az érzékek világába, itt hagyja el az ártatlanság korát. De ezzel együtt itt válik teremtővé, „Istenhez hasonlóvá”. A kamaszkor nemcsak arról szól, hogy ekkor indul el a hús-vér ember földi története, hanem arról is, hogy itt éli meg az Isten-élményt is.

Innen ered a fiatal emberek idealizmusa.

Ma erről nemigen tudunk, mert nem látunk fölfelé. Azt hisz-szük, a kamaszkor hormonális kérdés. És ez az anyagba süllyedt világunkban, sajnos, igaz is. Ritkán tapasztaljuk manapság, hogy az ifjúkor a Fény befogadásának pillanata. Nemigen látjuk, hogy ilyenkor magas eszmények érintik meg a fiatalt, szellemi fényélmények, amikor a „Miért élek?” kérdésre a válasz nemcsak az eljövendő társadalmi szerep lesz, hanem valamilyen ideának a megpillantása is. A kamaszkor nemcsak az egoizmus és a szexualitás, hanem a tiszta idealizmus pillanat is. „Miképp a Mennyben, azonképpen itt, a Földön is.” Ez a kamaszkor nagy életterve, s ezért ez a legnehezebb életkorunk. Fönt és Lent egyszerre jelenik meg. A Fönt nemcsak vallásos élményt jelent, hanem Szabadságot,

Igazságot, Nagy Tettet, Művet, Kalandot.

(Ha kamasz gyereked van, tudnod kell, hogy ami a zűrzavarát okozza, az elsősorban nem az érlelődő nemiség problémája, hanem a Föntivel való találkozás hiánya.

Bekövetkezett az, amit a Védák az utolsó időkről jövendöltek: az emberek őssen születnek. A felnőtt világ manapság azon dolgozik, hogy a fiatalok álmait minél előbb elvegye. A technomágián kívül semmiféle távlat nem, létezik. A mai társadalom, a mai iskola a fiatalok szabadj élet-képzeteit már gyökerében eltörli. Azon ügyködik, hogy az emberből termelőeszközt és szavazópolgárt gyártson.

Álomtalan ifjúságot nevelünk.

Eszménytelent.

Ez a kamaszkori depresszió fő oka: megrettennek a jövőjüktől. Előre néznek, látják, hogy nincs előttük semmiféle értelmes emberi távlat, és azt kérdik: „Minek éljek én itt? Pénzt hajszoljak?..Vegyek autót?... Szeretkezzek?... Vállalkozzak?... Loholjak olyan értelmetlenül, mint az apám?... Vagy legyek mindjárt kábítószeres?”

Soha senki nem mondja ki: a felnőtt világ ezt az egyetlen szabadságot kínálja neki.

Egy kamasz gyerek örültnek tartja a világunkat, mint ahogy az is.

Tudom, azt kérde: „Hogyan lehet ebben az örült korban élni?”

S ha gyereked van: „Mit mondjak neki?” „Mivé neveljem?”

Mit is válaszolhatnék én erre?

Egész élelutam, minden könyvem (ez is) védekezés és tiltakozás a téboly ellen. Az én utam: magánút.

És minden példaképemnek, akit követtem, magánútja volt.

Fura, hogy egy Szeretetkönyvben ilyet mondom, mégis ki kell, mondjam: A mai társadalom olyan beteg, hogy nem szabad közösséget vállalni vele. Neked is azt tanácsolom: Járj magánúton!

Világítsd a saját fényed, mint homlokodon a bányászlámpa.

És gyermeked homlokán is gyújtsd meg a saját lámpáját.

És persze, fogjátok... fogjuk meg egymás kezét!

Olyan világban élünk, amelyben - bármennyire elveszett és abnormális - egyre többen lesznek a kevesek.)

Amiről most beszélünk, egymásba simuló létszintek, amelyek az embert éppolyan szétválaszthatatlanul szövik át, mint testét az izmok, az idegpályák, a vérkörök; nem lehet megmondani, hol végződik az érzéki, s hol kezdődik az érzelmi szféra. Egy bizonyos.

Az, hogy a szeretetet érelemnek tartjuk, csakis a maga létszintjén igaz. Ha

lényünknek hét emelete van, ez a harmadik emelet igazsága.

Itt élünk régóta.

Az emocionális alapon létrejött szeretet az emberlét leggazdagabb tapasztalata, mert fejlettségi színvonalunk évezredek

óta itt tart. Ez a hazánk. Ebben élünk, ennek élményeiből írjuk vereseinket, regényeinket, drámáinkat.

Itt vonzzuk és taszítjuk egymást.

A sóvárgás, a szenvedély, a magány, a rokonszenvek és ellenszenvek országa ez. Itt a szeretet azt jelenti, hogy vagy beléd bújok, magamba húzlak, és azt mondom, „Az enyém vagy!”, vagy azt, hogy „Beléd akarok bújni, hogy a „tied legyek”. Mert ebben az országban a „szeretet” nem ismeri a szabadságot, csakis az önző birtoklást: azt hiszi, hogy az elengedés elvesztést jelent.

Ez hát a mi világunk, amelyben élünk.

Kétségtelen, hogy roppant gazdag, bonyolult és izgalmas hely - ám ugyanakkor melegágya a szeretet-tévedéseknek is.

Elmondok néhányat.

Egy apának már csak pár napja volt a kórházban. Üvöltő fájdalmak között közeledett a halálához. Az orvosok tapintatosan föltették gyerekének a kérdést: szenvedjen-e még pár napig, vagy hagyják elaludni. A gyerek a pár nap gyötrelmet választotta, mert „szerette” az apját - pár nap is több, mint a semmi. Addig is él, és velem van. Legfeljebb szenved szegény - ha ez az ára. Másik gyakori eset: egy anya annyira „szeretheti” gyermekét, hogy egy életre tönkreteszi.

Azt akarja, hogy mindig boldog, egészséges és gondtalan legyen, és ezért meg akarja óvni a fúvó szélétől is - mert szereti, érzi, hogy szereti. Ha érzéseinek hőfokát mérni lehetne, fölrobbanna a hőmérő - csak épp a gyerekből sosem lesz egészséges felnőtt, önálló, szabad ember. Bekövetkezik az, amit az anya valószínűleg sose akart, de, érzelmi szeretetével mégiscsak előidézett: boldogtalanná tette azt, akit „szeretett.”

Figyeld meg: a kisgyerek épp egy ilyen anya mellett nem érzi biztonságban magát. Lelke mélyén tudja, hogy az anyja, bár érzelmileg szorosán rátapad, *valójában nem szereti!*

Mert ha valóban szeretné, nem féltene annyira, hanem bízna benne!

(Aggodalmaskodó anyák gyermekei ösztönösen kételkednek anyjuk szeretetében, és le akarják rázni őket magligról. Ez a „Vedd föl a sapkád, mert megfázol!” típusú mamák nagy fájdalma. Nem látják meg az indulatot, amit szavaik kiváltanak.

Lehet, hogy meglep, amit mondok, de a gyerekek többsége tudja, hogy ez nem valódi szeretet.)

Egy madáranya, aki sokáig a teste alatt őrizte pucér fiókáit, amikor megnőnek és a fészek szélén dideregve, remegő szárnyaikat kiterjesztve az alattuk tátongó halálos mélységbe merednek, egyiket-másikat finoman még meg is taszítja: „Indulj el végre, s ha zuhansz is egy pillanatig, utána röppenj föl az égre!” Ez már valódi egységélmény!

Az ilyen madármamát ugyanis nem csak a kicsinyeihez fűzi bizalom, - hanem a Természet Anyához is, aki gyámoltalan fió-káját megtanítja mindenre, amit tudnia kell. A madármama bízik a Madáristenben. Merész tanfolyam ez. Halált megvető bátorság kell hozzá, és főleg elképesztő hit, hiszen egy-két gyakorló körrepülés után több ezer kilométeres vándorútra indulnak el együtt. És felváltva alszanak majd közben.

De mennek. Alvás közben is bíznak egymásban. És magukban.

Ami pedig az óceánok felett szálló madárrajokat összetartja, az nem valamiféle kölcsönös érzelmi aggodalom, nem a „Vigyázz magadra, picikém, az isten szerelmére!” és a „Ne félj, papa, jövök utánad!” - hanem valami rejtélyes összetartozás. Harmónia, amely nemcsak energetikai jelenség, tehát egy közösen átélt erőmező hatása, és nem is csak érzelmi kérdés, hanem mindezeknél sokkal több. *A természettel átélt egység élményére nincs szavunk.* Benne vannak valamiben, ami bennük is van. Bennük van a Hold, a Nap, a csillagok és az ember számára érzékelhetetlen, titkos áramlatok.

Ez a szeretet.

Sokkal több, mint érzelem.

Az érzelmi szeretettel más gond is van.

Elmúlhat.

Vagyis nemcsak a térbeli, az időbeli távolság is gyengíti.

Amikor azt mondtam, hogy a szeretet: örök - nem erre a szeretetre gondoltam.

Ez romlékony.

Magához ránt valakit, aztán elengedi. Sőt, el is taszítja.

Az idők során lehet belőle közöny - a „Nem tudom, mit szerettem rajta...” kiábrándulása. Néha *úgy* hagyunk magunk mögött egy kedves embert, mintha soha semmi közünk nem lett volna egymáshoz.

Eletünk hajója sodródik előre, s ők a farvízen eltűnő, távolodó hullámokba vesznek.

Lemaradnak.

Arcuk, mint a vízmosta fényképek, elhalványulnak és szét-foszlanak. Idegenné válnak.

A szerelem forró vonzalmát olyan hideg közöny válthatja fel, hogy még az egykori szerető halála sem fáj.

Az ember néha úgy emlékszik vissza egy-egy ilyen elmúlt érzelmi kapcsolatára, mintha az előző életében történt volna.

Vannak szerelmeink, akiknek arcát is elfeledtük.

„Ki ez?!”

Az érzelmek kihűlése azonban csak az egyik tragédiája ennek a „szeretettnek. A másik, amikor hőfokát megtartja ugyan, *de átcsap önmaga ellentétébe. Gyűlölet* lesz belőle.

Ez az érzelmeink poláris természetéből fakad.

Vonzás nincs taszítás nélkül.

És taszítás sincs vonzás nélkül.

A kettő: egy.

Az érzelmi szeretet árnyéka: a gyűlölet. Ott lapul mögötte.

És a gyűlöletben mindig fölfedezheted a visszájára fordult érzelmi szeretetet. Még egy verekedésnél is a „Mi van, szidod az anyámat?!” érzelmi indoka kell ahhoz, hogy a gyűlölet elszabaduljon, vagyis, hogy gyilkos indulatomat, még önmagam előtt is, azzal igazoljam, hogy a szeretet sérült meg bennem. Ezért állok bosszút. Ha megnézed a bűnügyi statisztikákat, azt látod, hogy az erőszakos bűncselekményeket nem is annyira a hűvös érdek, mint a gyűlöletbe fordult forró vonzalmak váltják ki. Ez nemcsak a magánéletben, de az emberiség történelmében is így van: a szeretet nevében több ember halt meg, mint végelgyengülésben .

Minden érzelmi közösségnek szüksége van ellenségre. A vonzalom ellentétét, a taszítást meg kell élnie. Titkos ígéje: „*Ahhoz, hogy egymást szeressük, a többieket gyűlölni kell!*” A vallások többsége ilyen alapon jön létre: együtt rezgek az enyéimmal, akik úgy éreznek és hisznek, mint én, összevonz bennünket a „testvériség” érzése - ugyanakkor minden más közösség nem csupán idegen lesz számomra, hanem gyűlöletes. Ezen nem változtat semmiféle vallásos „hit”, mert hajói megkapargatod ezt a nagy szót, látod, hogy belül érzelmi alapon működik: „Én imádom az én istenemet, és gyűlölöm a te istenedet, aki az én istenemet tönkre akarja tenni. Sőt, az isteneink is gyűlölnek egymást, és azt akarják, hogy másik ne legyen. Meg akarják egymást ölni!”

Az érzelmi szinten megrekedt hívő abban a téveszmében él, hogy az Isten éppolyan érzelmes, mint ő, és érzelmileg kötődik hozzá.

Ehhez viszont az kell, hogy mások istenét halálosan gyűlölje.

„Téged szeretlek, Istenem - minden más isten pusztuljon el!”

Kimondom az érzelmes hívő titkos gondolatát:

„A más vallású dögöljön meg!”

Az embereket sokszor a gyűlölet tereli össze pártba, mozgalomba, szektába. Ideig-óráig összefognak, mert közös bennük az engesztelhetetlen gyűlölet mások

íránt, és elkötelezett érzelmi közösségbe kerülnek.

Ilyenkor azt hiszik, hogy ők most szeretik egymást.

A közös gyűlölet a legerősebb összetartó erő. Ha kívül vannak az ördögök, mi a körön belül csupa angyal vagyunk. Összetartunk, mert testvérek vagyunk - csak az fizet rá közülünk, aki valamilyen oknál fogva átsodródik a túloldalra. Így jönnek létre a nagy forradalmak. Ezért követi őket kiábrándulás. A forradalmakat sohasem a testvériség, hanem a gyűlölet robbantja ki. Ez a gyűlölet azok ellen irányul, akik - az ideológusok szerint - a tarthataüan helyzetet előidéztek. Ellenség lehet az arisztokrata, a herceg, a báró, a király, a kapitalista, a kulák, a zsidó, a szerb, a tót, a magyar, a román, a labanc, a ruszki. Ellenség lehet a polgár, a klérus, a református, a katolikus, a bankár, a cigány, a pogány, a mohamedán. A neveket tetszés szerint lehet cserélni, mint a számháborúban a homlokunkra kötözött számokat. Az ilyen, érzelmi vallásosság jó példája, hogy a közös antiszemitizmus még az olyan ellenségeket is képes egy politikai táborba terelni, akik engesztelhetetlen és véres háborút vívtak egymás ellen: a katolikusokat és a protestánsokat. Hítelveik alapján ma is árulónak tartják egymást. Írországbán ma is háború dúl közöttük - mert nem találtak közös ellenséget.

Az ellenség összefogásra készlet. A közös gyűlölet a „szeretet” gyönyörű érzését adja. Ez a forradalmak, vallásháborúk és

népirtások romantikája. Ilyenkor egymásért élünk és halunk. A szürke utca véres és magasztos helyé válik. Idegenek fognak össze egymással. Megszűnik az önzés, a félelem, a „senki sem tartozik hozzám” idegensége. Testvérem lesz a vadidegen is. Utas és ellenőr, rendőr és rabló, zsidó és keresztény, párttag és párton kívüli, szegény és gazdag együtt és - látszólag - egy célért küzdenek. Az eddig hihetetlen távolságban élő emberek megérintik egymás érzésvilágát, „összerezegnek”, és kipirult arccal viszik együtt a véres zászlót. Zeng a nóta mindaddig, amíg a közös ellenség él és lélegzik.

Utána vége.

Utána egymást ölik meg.

Teljesen mindegy, hogy egy forradalom győz vagy veszít - az érzelmi egység felbomlik. Ezt az egységet ugyanis nem a testvériség - tehát igazi szeretet - hozta össze, hanem a közös ellenség gyűlölete.

Nem az, hogy „szeretjük egymást”, hanem, hogy „utáljuk őket”.

Ahogy 56-ban utáltuk az oroszokat.

A gyűlölet tapasztja össze az idegeneket. Ez az érzelmi csiriz adja minden rendszer és minden fanatikus vallásos mozgalom kohézióját.

Minden népvezér tudja: ahhoz, hogy egy nép odaadóvá legyen, és elfogadja mint vezérét, először gyűlöletet kell keltenie. Ha sikerül, rajongani fognak érte, még

akkor is, ha a világ legnevetesegebb figurája, és egy normális világban hangosan kiröhögnék. A Vezér gondoskodik róla, hogy „népe” állandóan az ellenség gyűlöletét egye és igya. Ezzel táplálja bennük az összetartozás testvéri érzését. Ellenség pedig bárkiből lehet.

A diktatúrákat nemcsak a félelem mozgatja, hanem a gyűlölet is. Ezt csak azért említem, mert ide kívánczok. Két diktatúrát is átéltem. Azok, akik felül csináltak s azok, akik alulról lihegve követték őket (s ez sajnos a tömegek nagy része volt), nem is annyira félték, mint inkább gyűlölték. A külső-belső ellenség gyűlölete az, ami egy tömegben érzelmi egységet teremt és fönntartja az ilyen rezsimeket. Mindehhez semmi köze az ideológiának.

Az emberiséget nem az ideológiák, hanem érzelmek mozgatják.

Az ideológia nem más, mint az érzelmek utólagos igazolása. Gyűlöletek, félelmek vagy éppen vonzalmak külső csomagolása, olyan hazugság, amely azt akarja elhitetni, hogy bennünket nem aljas szenvedély, hanem valamiféle magasabb eszme vezérel.

Szó sincs róla.

Mondj egyetlen ideológiát, amely megvalósult!

Nem is az a céljuk, hogy megvalósuljanak, hanem az, hogy az érzelmek által fölidézett botrányt kimagyarázzák. *Hogy* intellektuálisan igazolják. Ennyit az érzelmi szeretetről.

*

De mi a helyzet a valódi szeretettel?

Ez jóval a vallások és ideológiák felett áll.

Az a kevés, amit bizonyosan tudok róla, az ennyi:

A valódi szeretetnek nincs ellenségképe.

Jézus azért maradt egyedül, mert nem keltett gyűlöletet. Még azok ellen sem, akik elítélték, megkínózták és megölték. Senki ellen sem.

Azt mondta: szeresd az ellenségedet is.

No mármost, érzelmileg szeretni az ellenséget lehetetlenség.

Érzelmileg csakis gyűlölni lehet.

Aki a „Szeresd ellenségedet!” jézusi tanácsát érzelmi alapon kísérelte meg követni, annak élete *elhazudott élet lett*. Lehet, hogy kívül nem ölt és harapott, de belül továbbra is vicsorgott, mert az érzelmi világ törvényét nem lehet megszegni. A szó valódi értelmében csak elenyészően kevés embernek sikerült *valóban* kereszténynek lenni: ők azok, akik ráébredtek, hogy ehhez az *érzelmi világ fölé kell lépni*.

Ahhoz, hogy egységélményem kiterjedjen az ellenségeimre is, egy sokkal magasabb minőségű, nem érzelmi alapokon álló szeretetre van szükségem. Ezt hívják „agapao”-nak.

Itt már a lélek túllép nemcsak az érzéki és érzelmi világon, de elhagyja a „magánszív” határát is: egy mindent magával sodró folyó élheti át ezt az élményt, amikor elhagyja szűk medrét, hirtelen kiszélesül, belerohan a tengerbe, és végtelenné terül. „*Jé, tenger lettem!*” gondolja, s hirtelen övé lesz nemcsak az a föld,

ahonnan jött, hanem a határtalan víz, a végtelen horizont, a láthatatlan túlsó part is.

Ez nem érzés, hanem létélmény.

Egységtudat.

Itt már nincs távolság, és idő sincs.

(Tudom, ritka élményünk ez-ha megéltük egyáltalán.

De hogy bennünk van, az bizonyos.

Néha fölbukkan, s elmerül újra.

És ilyenkor, amikor valóban szeretsz, rálátsz felülről az érzelmeidre, megnézed őket a magasból, mint erők fájdalmas és gyönyörű színjátékát, de már nem akarsz újra a rabjukká lenni.

S mégis az leszel!

A szeretet szintjei között föl-le ingázunk.

Nem úgy van, hogy az ember fejlődik s egyre magasabb színvonalon éli meg a szeretet élményét, hanem az egyik szint a másikban él. Hol lent élünk, hol fönt: Jézus is sír, félelmében verejtékezik, boldog és boldogtalan, bort iszik s emlékszik talán Mária jóságos ölére is. Miközben tud „tenger” lenni, nem engedi közel magához anyja aggodalmas, érzelmi szeretetét. Pedig mennyire kellett neki, amíg kicsi volt! Meghalt volna nélküle!” De azt, aki veri és rugdossa, nem gyűlöli, mert nem érzelmileg viszonyul hozzá, hanem „tengerileg”. Vagyis: istenien. A testvérét látja benne, akkor is, amikor veri.

De hogy ez a le-föl ingázás milyen ismerős: volt már olyan élményed, hogy testileg nagyon kívántál valakit, miközben érzelmileg talán gyűlölted is ? Sőt, hogy a gyűlölet váltotta ki a vágyadat ?

Ütötted- verted volna - és mégis kívántad ?

Vagy hogy épp attól kívántad meg, hogy vert, vagy hogy te verted ? Átéltél már ilyesmit?

És volt olyan, hogy testileg nem kívántad, sőt, taszított is, de érzelmileg mégis szeretted ?

Öreg anyánk izzadt, beteg, savanyú szagú teste mennyire taszít — és ugyanakkor mennyire szeretjük mégis.

Sose volt még olyan szülői pillantásod, amikor gyerekedet nem az érzelmeiddel, hanem „Isten-szemeddel” nézted? És láttad szegénynek a gyarlóságait, korlátait, sorsának kikerülhetetlen akadályait? És ugyanakkor azt is, hogy megfog birkózni

velük, mert benne is „Isten szeme” lát, s ez erőt ad a küzdelmeihez. „Isten szemével” nézni azt jelenti, hogy aggodalom nélkül nézni.

Látni a másokban nemcsak az esendőőt de a legyőzhetetlent is.

Szabadságot adni neki... .

Hallom, kérdezel még valamit...

„Akkor ez azt jelenti, hogy, ha ilyen isten-szemmel látunk, nincsenek érzelmeink?” Mit mondjak erre ?

Vannak is - nincsenek is.

Mit felelnél, ha azt kérdezném, tudsz-e úgy érezni, mint egy kisgyerek ? Tudsz-e szeretni úgy, mint valaha, amikor kisgyerek voltál?

A válasz természetesen: igen.

Semmit sem felejtünk el. Minden megmarad.

Mégis, hajói éltél, ma má,r nem úgy érzel és nem is úgy szeretsz, mint pici korodban.

De benned van! A léleknek egyik regisztere sem hal meg mindegyik él és megszólal, ha szükség van rá.

Egy isten is tud érezni -főleg, ha emberré válik de életét nem ez irányítja, hanem valami sokkal több. Amennyire több az érzelmi szeretet, mint az érzéki szeretet annyira több a tenger-szeretet az érzelmek játékánál.

A felébredt ember nem érzéketlen, hanem érzékfeletti.

Ez azt jelenti, hogy sokkal mélyebben, jobban, tartósabban, gyengédebben és könyörtelenebbül szeret, mint mi, hétköznapi emberek.

Minél finomabb és magasabb rendű valami, annál hatalmasabb.)

Most már csak az a kérdés, hogy ennek az ellenséget is átölelő „tengerszeretnek” van-e valami ellentéte?

Igen, van.

Nem a gyűlölet.

A gyűlölet az érzelmi szeretet ellentéte.

A valódi tenger-szeretet ellentéte nem a gyűlölet, hanem a *halál*.

Hogy ez milyen mérvű megsemmisülést jelent, nem tudom.

Nem a fizikai test elmúlására gondolok itt. Nem a földi élet pusztulására, hanem a lélek kialvására.

A „niagánszív”, amikor a különváltság gögje már mindenkit lerázott magáról, és az Egészhez kapcsolódó valamennyi vérerét és idegszálát eltépte, hogy csakis önmagának dobogjon, a saját kéjétől és diadalától részegen megsemmisül. Vége lesz. Az egoista ember, az „én”, az „enyém”, a „nekem” embere úgy szakadhat ki a mindenségből, mint egy meteor, ami eltévedt a vég

telén űrben, s mivel nem tartozik senkihez, gögjében még utoljára látványosan fölizzik - aztán elég.

Önfénye kialszik, mert nem táplálja senki és semmi. Belehull abba az állapotba, melyet nem a szeretet szava, a „Legyen világosság!” hozott létre, hanem a káosz titkos parancsa: „Legyen sötétség!”

A szeretet: élet.

Hiánya az életet fenyegeti.

Nézz körül a mai világban, és látod, mit művelünk. Nemcsak egymással, de az egész természettel, az állatokkal, a földdel, az éggel és a vizekkel. Látod, hogy amiről most beszélünk, az nem elvont, metafizikai elmélkedés, hanem mindennapjaink legvéresebb gondja.

„Szeretet nélkül - mondja Hamvas Béla - az élet örület.”

Tegyük hozzá, ez nem a végső állapot.

Még az örületben is kell valami kis szeretetnek lenni - különben nem létezne. A mondat így pontos:

„*Szeretet nélkül az élet: halál.*”

4. fejezet

A lelkem a barátom

Életünk során jönnek-mennek az emberek.

Idegenekből lesznek a barátaink, élettársaink. Az a fiú, akinek a nevét se tudtad valaha, a férjed lesz, és a bömbölő kis hústömegből, akit sohasem láttál, mert a testedből bújt ki, lesz majd a gyermeked, aki melletted nő fel, veled öregszik és életed főszereplője lesz.

Ismeretlen volt. Azt sem tudtad, hogy létezik - most pedig félted, szereted, dühös vagy rá, aggódsz miatta. Ha ezt a szót hallod, hogy „szeretet”, ő jut eszedbe. . De az életed színpadán nemcsak szaporodnak, csökkennek is a szereplők. Jönnek és mennek.

Fölbukkantak valahonnan, a kulisszák mögül, s eltűnnek, ugyanott. Ajátéktéren csak a hiányuk marad. Hány idegen embernek mutatkoztál be, akiből aztán a sorstársad lett? Emlékszel, hol találoztál először azzal a vadidegen lánnyal, aki később a feleséged lett? Mikor tudtad meg a nevét? Mikor dőlt el, hogy ezentúl vele, együtt?... Mikor szült gyereket?... S a gyerek, akinek nevet adtad, mikor ment egyetemre? És mikor mondta ki először, hogy ő is megnősül?... És mikor hagytad el a hitvesedet?... Mikor tudtad meg annak az idegen nőnek a nevét, akiért elhagytad őt?... És mikor vetted észre, hogy az asszony, akinek testéből előbújtál, s akire valaha úgy néztél, mint egy jószágos istennőre... mikor vetted észre, hogy az anyád öregszik?... Ereje elszállt, alig tud már járni... Mikor szembesültél azzal a gondolattal, hogy többé nem láthatod?

Elmegy.

Jönnek és mennek...

Egy ember van, egyetlenegy, akivel mindvégig együtt élsz: önmagad. Te is változol, nem is keveset, de te vagy az, aki a legtovább marad. Amikor arra gondolsz, hogy élsz, nem azt mondod, hogy „jé, itt élet van!” hanem azt, hogy „én élek!”...

„Én vagyok!”

Létélmény nélkül nincs „én”.

„Vanás”: nincs - csak „én vagyok” van.

Amikor az „Én vagyok!” tudatában kinézel magadból, s látod, hogy körülötted bogarak mászkálnak, rózsa nyílik, madarak énekelnek, az utcán járókelők nyüzsögnek, és a szomszédasz-szony tereget, azt mondod, hogy „Élet van körülöttem!”

Látod, hogy élnek.

S megfeledekezel arról, hogy - az eszmélés különböző színvonalán - belülről mindegyik azt tapasztalja, hogy „én vagyok”.

A bogár, ha üldözöd, menekülni kezd, a rózsa a külvilág ingereire finoman válaszol, mert az „én vagyok” mindenkiben védi magát. Minden madár önmagáról énekel. „Én vagyok!” - üzeni a madárfütyty. Egy erdőben sok ezer „én vagyok” csiripel. És minden járókelőben az „én vagyok” élménye él: „én megyek, én kések, az én lábam fáj a cipőben”... A szomszédasszonyban egy „én vagyok” tereget...

Ne hidd, hogy az „én vagyok” csak benned él és a többiek úgy működnek körülötted, mint a távirányítású játékautók, melyeket egy „Életnek” nevezett láthatatlan központ vezérel.

Mindenki „én vagyok”.

A kutyád szeméből egy „én vagyok” néz rád.

Hogy ez az „önátélés” milyen színvonalát jelenti, más kérdés.

Mivel magadba zárva élsz, azt hiszed, hogy az „én vagyok”, csakis a te kizárólagos élményed. Úgy fogod föl, mintha a rajtad kívüli világot valami más működtetné: a fizikai, a biológiai törvények. Azt, hogy egy másik embernek érzelmei, gondolatai, örömei és csalódásai vannak, látod ugyan rajta, és valamennyire át is érzed talán azokat, de, hogy ő is egy „én vagyok”, azt *átélni* már nem vagy képes. Soha nem tudod meg, milyen neki „én”-nek lenni. Nagy rejtély, hogy ez a sok „én vagyok” egymás nélkül mégse tud élni. Pedig, látod, mégis: a szerelmünk szemébe is úgy nézünk, mintha egy másik világba néznénk - mert az a világ már az ő énje körül forog, és bármennyire szeretem, soha nem tudok egészen az énjévé válni.

Mindannyian külön világ vagyunk

Amikor azt kérdezték Istentől, „Ki vagy te?“, azt felelte: „Én vagyok.“ Ez azt jelenti, hogy az élet nem más, mint *önmagam tudatában lenni*. Az önátélés a hétköznapi embertől a megvilágosodott bölcsig különböző szintű lehet, de minden szinten *önátélés*. Mindenben egy parányi „én vagyok“ él. Hogy mit jelent másik embernek lenni, akkor tudnád meg, ha a mások „én vagyok“-ságát átélnéd. Ez lehetetlen. Hiába a gyereked, ha ezt nem éled át, alig tudsz róla valamit.

Pedig a *szeretet* ezt jelentené.

Most azonban nem másokról van szó.

Most rólad van szó!

Csakis rólad, akiben az „én vagyok“ élmény él.

Az emberek jönnek-mennek, de te maradsz.

Önmagad állandó társa vagy.

Álmodban is kísér. Ott is énként bolyongsz, s rájössz majd, hogy a halálod után is megmarad.

És most jön a lényeg.

Ha ez így van, lehetetlen, hogy önmagáddal ne légy jóban!

Lehetetlen, hogy annyira kifelé élj, hogy önmagadra ne jusson figyelmed!

Lehetetlen, hogy az odatartozást, a jóságot, a gondoskodást, a harmóniát csakis másokban keresd - és önmagadat ne szeresd.

Lehetetlen, hogy pont azzal az emberrel, akivel a legtöbbet vagy együtt, akit a születéseddel hoztál, s a haláloddal viszel majd tovább, hogy *éppen azzal az egyetlen emberrel, aki az „Én vagyok“ élményét még álmában is éli benned, rossz viszonyba kerülj*.

A többiek jönnek-mennek.

De te maradsz!

Jóban-rosszban maradsz.

Ennek a fejezetnek a címe egy szamuráj fogadalomból való:

„A lelkem a barátom.“

Az idézet nem egészen pontos. Nem akartalak elriasztani a teljes mondattal, mert az így hangzik:

„Nincsenek barátaim - a lelkem a barátom.“

Ez nem azt jelenti, hogy teljesen egyedül vagyok, barátalan magányban, hanem azt, hogy *a másokkal való barátságom teljes mértékig az önmagammal való barátságomtól függ*. Ha magam

hoz hűséges vagyok, másokhoz is hűséges leszek. Ha magamnak barátja vagyok, másoknak is barátja lehetek. Ha magamban hiszek, másokban is hinni tudok. Ha magamhoz őszinte *vagyok*, máshoz is őszinte lehetek.

Ha magamat szeretem, másokat is szerethetek.

Ugyanez fordítva is igaz:

Ha magamhoz nem vagyok hű, senkihez sem lehetek az.

Ha magamnak nem vagyok barátja, másoknak sem lehetek barátja - mert barátságképtelen vagyok.

Ha magammal nem vagyok harmóniában, másokkal sem lehetek, mert kívül csak az jöhet létre, ami bent van: egy lehangolt hegedű összezavarhat egy egész zenekart.

Ha magamban nem bízok, senkiben sem fogok megbízni.

És ha magamat nem szeretem soha senkit sem szerethetek igazán! Törekedhetek rá, áldozatot is hozhatok érte, néha erőmön felüli áldozatot, de nem fog menni, mert mindenki csak azt adhatja, amije van.

„Szeresd felebarátodat, mint önmagadat!”

így a Biblia.

De mi van, ha nem szeretem magamat?

A szó valódi értelmében senkit sem szerethetek akkor.

Az önmagával rossz viszonyban lévő emberről egy külön könyvet lehetne írni, mivel így élünk valamennyien. Csak egy-egy suhanó órára mondhatjuk, hogy a harmonikus jó viszony önmagunkkal helyreállt.

íme, néhány tünet a kórképből:

A depresszió, a szorongás, mások kerülése nyilvánvaló jelei ennek a megromlott viszonynak. Ha csak futó pillantást vetsz az utcán a járókelők arcára, láthatod az árulkodó jeleket: a rosszkedv, a mosolytalanság vagy a csakis másoknak szóló álmosoly, amely merő önvédelem; a feszültség, nemcsak az arcon és a szemekben, de a száj sarkában és gyakran az egész test görcsös izomtónusában... Látod, hogy boldogtalanok - sehol sem jó nekik igazán.

Nézz egyszer körül, ha magadban nem látod. A bántó irónia, a túl harsány jókedv, mely nem nevet, hanem röhög, s nem vidáman dalol, hanem önmagáról megfélelkezve üvölt. Egyáltalán az a szándék, hogy valaki itallal, droggal, ezer decibeles dübörgéssel akarjon megszabadulni az elviselhetetlen lelkiállapotától, jelzi, hogy nem bírja ki önmagát.

Ot perc után mindenki menekül magától. Ha egy anya önmagát nem szereti, a gyermekét sem szeretheti. Vagy teher és nyűg a számára, vagy „túlszereti”. Szüntelenül bírálja, semmi sem jó neki. Lelki karjaiból még felnőtt korában sem engedi kiszabadulni. A szeretetet, amit önmagának nem tudott megadni, a gyerekén akarja bekasszírozni. A gondoskodó anya szerepét éppúgy túljátssza, mint az a vallásos ember, aki külső jó cselekedetekkel akarja pótolni a valódi szeretetet. Mindenkin „segít” - hogy a saját lelke előtt igazolja: „Én azért szeretek!”

„Aki adakozik: bűnt követ el” mondja Jézus Tamás Evangéliumában. Miért?

Mert pótcselekvés. A „tetszik látni, hogy szeretek én!” mögött mindig is a szeretetlenség húzódott meg, az önmagunkkal való barátságtalanság. Ezért tudott átcsapni az ájtatos mosolyból, az ég felé fordított tekintetből könnyörtelen inkvizícióba, véres vallásháborúba. Nincs veszélyesebb dolog, mint ha egy önmagát nem szerető ember a szeretetről kezd el beszélni, és főleg „jót” cselekedni.

Sokan vannak, akik elintézetlen benső viszonyukat kívül akarják rendezni. Abban a tévedésben vannak, hogy a másokhoz való jóság pótolhatja az önmagukhoz való jóságot. Sok örömtelen lélek gondolja azt, hogy a szeretet csupán az emberekhez fűződő kapcsolatait jelenti, s ezért önmagához nem jó. Önmagát lebecsüli, ostorozza, örökösen büntudatos, s csak a túllihegett külső pótcselekvések néhány pillanatában éli meg, hogy ő nem is olyan rossz ember.

A másikkal „jót tenni” csak akkor lehet, ha észre sem vesszük. A valódi „jótett” nem is lehet más, mint hogy a másik embert önmagához visszavezetjük; saját erejére, sorsmegoldó hatalmára ráébresztjük - végső soron, hogy megtanítsuk önmagát szeretni. Márpedig ha ezt magunkkal nem tudtuk megtenni, másokkal sem fog sikerülni.

Aki magát nem szereti, gyakran a másikkal menekül - ezt nevezi aztán *szerelemnek*.

Belemenekülni a másikba azért, mert önmagammal rossz lennem: legtöbbször ez a „szerelem”. Másoktól várni a boldogságunkat éppolyan ostobaság, mintha másoktól várnánk, hogy helyettünk nőjenek fel, helyettünk tanuljanak, helyettünk szenvedjenek, örüljenek és éljenek.

Így élünk. Altalános kórtünet.

Figyeld meg: meddig bírod ki önmagadat, egyedül?

Mikor jön rád a nyugtalanság?

A meditáció azért nehéz számunkra, mert már az elején megriadunk. „Úristen, csak ne kelljen magamba néznem! Mert mi van ott? Szorongás. Homály. Beteljesületlen vágyak. Gyógyulat-lan sebek...”

A kérdés nem is ez.

A kérdés ez: *Hogyan szeressem magamat?*

És most jön a nehézség.

Amiről ugyanis most szó van: lélektani közhely.

Minden könnyv erről beszél. Az összes lélektani és életmódtanácsadó. Lelkesen figyelmeztet: szeresd magad, pajtás!

Mintha csak arról lenne szó, hogy ez eddig nem jutott eszembe, s most, hogy valaki szól, azonnal világosság gyullad bennem, „persze, végre egy pompás ötlet!” s holnap már szeretni fogom magamat.

Vannak, akik visszavezetnek a gyerekkoromba, ahol - szerintük - rendelkeztem

még az önszeretet természetes képességével, csak a nevelésem körülményei (szülők, család, iskola, társadalom stb.) megfojtották bennem.

Ebben már van némi igazság, de korántsem teljes. Egyáltalán nem biztos, hogy önmagunk szeretetét „hozzuk magunkkal”. Nem véletlen, hogy néha már kicsi korunkban kétségbeesetten belemenekülünk az anyánkba. Nem eresztjük el! És ha mégis elmegy, üvöltünk utána. Hol volt itt a „lelkünk a barátunk” állapota?

(Bizony, végtelen múlt áll mögöttünk! Ha sok újszülöttet láttál, magad is tapasztaltad, korántsem harmonikus angyallét a csecsemő élete. Még ha rajta van is egy új hajnal tisztasága, de mögötte ott a végtelen múlt, régi traumák és kataklizmák nyomai.

Hozza mindenki magával.

Ha gyereked van, tudod.

Sok élei van mögöttünk, ami azt is jelenti, hogy sok „káosz” és sérülés és elhibázott lettek emléke - sok-sok kudarca a szeretetnek.

És amiről itt szó van, hogy hogyan MI lelkünkkel barátságot kötni, az nem egy csecsemői állapot visszaidézése, hanem a felnőtt ember nagy sorsfeladata. A csecsemők nem gyárilag „ boldogok ” csak az anyjuk teheti őket azzá. Kiszolgáltatott, függő állapotban élnek s lelkük viharát csakis kívülről lehet csendesíteni, s akkor is csak átmenetileg, mivel a lelkükben hozott viharfelhők még felnőttkorunkban is újra meg újra fölénk gyülekeznek. Ezek elosztatása már nem az anyánk dolga, hanem kinek-kinek a magáé.)

Csak néhány bölcs tanítás figyelmeztet arra, hogy az önszeretetét nem kiskorában veszti el az ember, hanem ez az emberi lélekben bekövetkezett ősi kataklizma eredménye. Hogy mi volt ez, nem tudjuk, emlékét csak szavak őrzik: kizuhanás az Édenkertből, lázadás, bűnbeesés, önelvesztés - valami szükségszerű bukás, amire nem emlékszünk.

Innentől kezdve fogalmam sincs róla, ki vagyok én, ki az bennem, akinek szeretnie kellene, és kicsodát kellene szeretnie?

Hát ketten vagyok ?!

*

Ahhoz, hogy erre a kérdésre választ találjunk, kétféle út lehetséges - mindkettő a régi világokból ered, ma már csak az emlékeinkben él. Mi, mai emberek régóta nem járunk rajtuk.

Úgy is mondhatnám, *megfeledkeztünk magunkról.*

Nincs Én-élményünk.

Az egyik út a *tragédiák* útja.

Itt a szenvedésben való megtisztulás (katarzis) ébreszt rá arra, hogy valójában ki vagyok én, és ki az a másik, akit önmagam helyett élek.

A tragikus hős, amikor útján elindul, nem szereti magát. Gőgös, nagyravágyó,

bizonytalan, önmagát nem ismerő, szeretetképtelen lény. Másokhoz csakis a szenvedélye hajtja, melyet összetéveszt a szerelemmel. Sorsa helyett az önző életét akarja élni, s amikor szenvedélyei után rohan, azt kell tapasztalnia, hogy a sorsa erősebb nála. Története azzal végződik, hogy összeroppan. Hamis énjének héja széttörik, s mint egy didergő kis madár, megszületik végre a valódi ÉN-je. Szeretképessé válik.

A görög tragédiák egy beavatási szertartást mutatnak meg a nyilvánosság előtt: jelképes történettel ábrázolják, hogyan gyógyították a szeretetre képtelen beteg lelket, „katarzissal”. Ez a szertartás az ember önmagára ébredéséről szól. A szertartás kezdetén a hős az „élet álmát” alussza: azt álmodja magáról, hogy ő egy halandó földi személyiség. Ez az álom minden csábító részlete ellenére csődbe viszi.

S a szertartás végén, amikor személyiségének burka fájdalmasan megreped, ráébred igazi Valójára.

Megéri, hogy valójában mit jelent az, hogy „én vagyok”.

Más utat jár a keleti *jóga-rendszer és meditáció*.

Nevezhetjük ezt is a felébredés útjának is, melynek végén az embert az a tapasztalat várja - és most nagyon leegyszerűsítve mondom el - hogy *valódi ENünk nem az, akit énünknek véltünk idáig*.

Ez a valódi ÉN teremtő hatalmánál fogva minden születésünkkor teremt magának egy szerepet. A földi életünket ebben a szerepben játszuk végig. Mégpedig olyan tökéletes átéléssel, hogy életünk minden másodpercében meg vagyunk győződve róla, hogy mi vagyunk a szerep, és mi csakis a szerep vagyunk. Isteni ÉN-ünknek ezt az önmagát elvarázsolni képes szerepjátszó tevékenységét nevezik a hinduk „ahamkará”-nak, *éncsinálónak*.

Halálunkig ezt a szerepet tartjuk énünknek.

„*Hogy az Isten miért korlátozza -magát emberré, azt nem tudom*

- mondja Tolsztoj. *Hogy miért formált végtelen és halhatatlan önmagából egy sorsával és sokféle gyengeségével küszködő, halandó Lev Nyikolajevics Tolsztojt, nem tudom, de ezt történt.* ”

Helyettesítsd a mondatba „Tolsztoj” helyett a saját nevedet

- és máris eltűnődhetsz az önismeret titkán.

Az éncsinálás folyamata hasonlít a színészi átéléshez: a színész sohasem egész valójával, csupán egy *szerepével* vesz részt a játékban. Belevarázsolja magát egy személyiségbe, azonosul a jellemével, a testével, a sorsával, érzi az érzéseit, gondolja a gondolatait, féli a félelmeit, és persze szereti a szerelmeit. Valódi könnyeket sír. A szerepet azonban teljes lényének csupán egy részéből teremt - s miközben ez a lelkéből született személyiség végigéli a színpadon a sorsdrámáját, ő maga kívül marad a játékon, és figyel. Kis „énje” - a szerepe - éli

a színpadi életét, miközben az ÉN - a színész - figyel.

Amit itt elmondtam, azért tűnik érthetetlennek, mert nincs valódi *Én-élményünk*.

(Arra kérlek, hogy segíts most nekem. Olyasmit próbálok leírni, aminek az élménye hiányzik belőlünk, s ezért nincs mihez kötni a szavaimat.

Ezért csak ismerős villanásokat tudok fölidézni benned, hasonlatokat, hogy érezd: ezt ismered, ilyesmi már megtörtént veled.)

Néha rádöbbenünk, hogy egyszerre éljük belülről és látjuk kívülről magunkat. Dühbe gurulunk - s közben belül higgadtan látjuk, hogy dühbe gurultunk, s halljuk, hogy üvöltünk. Majdnem elájulunk, mondjuk egy ravatalnál, annyira fáj egy kedves emberünknek a halála, szinte megszakad a szívünk - s közben látjuk magunkat sírni, látjuk, hogy a lelkünk fáj, de mintha a fájdalom nem is a mienk lenne -, mintha kívülről látnánk a temetőt, önmagunkat, a könnyeinket. Még sajnáljuk is néha ezt a vergődő önmagunkat, s az villan át rajtunk: „Milyen rossz most szegénynek.”

Sokszor megélttem ezt a magamra villanó tekintetemet. Bajban voltam, és egy másik hang, aki nem volt bajban, azt mondta bennem: „No, most aztán bajban vagy, öregem! Ez most az a helyzet, amitől féltél! Végig kell csinálnod!” Sőt ha elkapott egy sírógörccs, még azt is el tudtam dönteni néha, hogy mennyire menjek bele. Fokozni és csökkenteni tudtam a görcs erejét - nagy gyász esetén kifejezetten arra biztattam magamat, hogy sírjak még jobban, jajgassak, üvöltsék, hogy a fájdalom kiforrjon belőlem - hogy lelkem kihányja magából a keserűséget. Nem igaz - vagy csak nagyon ritkán -, hogy az ember nem tudja, mit cselekszik. Tetteinek mélységes okát persze nem tudja, de azért rendszerint engedélyt ad magának a dühkitörésre - még gyilkosságra is. Egy macska ösztönösen odacsap a mancsával, de egy ember, még a leghitványabb is, először azt kérdi magában: „Odacsapjak?!” Van egy pont, ahol engedélyt ad magának, hogy beguruljon, vagy sem. Részegen is látja magát mindenki, s amíg eszméletén van, megbeszélheti magával, hogy hazamenjen-e, vagy igyon tovább. *Nincs olyan ember, aki ne beszélne magával. Néha tegezi magát — „Te, öregem, ez nem helyes!... Hülye vagy!... ” néha pedig nem szól, csak figyel magát, és úgy látja, mintha valaki másikat látna. Az érzéstelenítőknak, a morfiumnak s némely drognak a hatására kívülről is meg tudjuk nézni magunkat. Ilyenkor az „én-re” azt mondjuk, hogy „ő”. Amikor valaki egy tükörben nézi a műtétjét, hosszan megéli ezt az élményt: „őt” operálják, nem „engem”. Van valaki, aki nézi. Nem résztvevő, csak néző. És a Néző sokkal inkább „én vagyok” ilyenkor, mint az a beteg test, akit néz. A műtét közben nézem a nyílt, véres sebemet, a lüktető szerveimet: az én testemet.*

(Voltál már így? Vissza tudod idézni ezt a pillanatot? Amikor hirtelen tanújává váltál az életednek, és úgy nézted, mintha nem is veled történe? Erre

az emlékedre van most szükség, hogy megértsük egymást - mert ez egy szent pillanat. Minden önismeretnek, vallásos élménynek a fölvilágítása ez - amikor rádöbbenünk, hogy van egy „Apánk” aki bennünk él, sérthetetlenül - és néz. Nemcsak tárgyilagosan, de végtelen szeretettel. Néha szigorúan.

Milyen jó szó ez az Apa, hiszen sokszor érezzük, hogy valaki bennünk ránk szól, megfedd, tanácsol, dicsér, erőt ad. Félsz, és azt mondja: ne félj! Fáj, és azt mondja: ennek így kellett történnie! Biztos, volt ilyen élményed, sőt, rendszeresen van. A lelkipurdalásnál például érezzük, hogy valaki ezt bénítunk nem helyesli, mert szégyent hoztunk rá. Ezek mind olyan sejtelmek, amelyek magasabb Enünkkel való kapcsolatunkból erednek. Lakik bennünk egy bölcsebb, tapasztaltabb valaki, akihez képest mi gyakran önfejű gyerekek vagyunk.)

Ilyenkor - ne félj a nagy szótól *Látóvá* válsz!

Ilyenkor ketten vagytok. Az egyik él: szenved, örül, remél, vidám és depressziós a másik csak *lát*.

Az egyik pánikban van - a másik nyugodt.

Az egyik retteg - a másik azt súgja, némán: „Ne félj, pajtás, megoldjuk!” Ez az élmény manapság sajnos csak véletlenül szakad ránk, és olyan rövid ideig, hogy észre sem vesszük.

Valaha ezt úgy hívták, hogy beavatás, de a mai megsápadt valóságok ennek már csak a kiüresedett, hatástalan emlékét ismerik: átélt élmények sajnos nincsenek mögötte.

Ma már nem értjük, hogy az Isten-ember kapcsolat nem egy felhők felett trónoló Atya és a porban élő teremtmény kapcsolata, *hanem a legbensőbb Önmagunkkal való viszonyunk*.

Mindenki magában hordja az urát.

A mai, tudományos lélektan jó része a *Látóról* nem tud.

Freud például nem ismerte magában a *Látót*, s ezért a szeretetről sem tudott sokat. Az ego önévezetét azonban alaposan ismerte, s a számára mindent jelentő „libidóban” egy olyan „megosztott ösztöni örömmön” alapuló „szeretetet” látott, ami nem sokkal több a *kölcsönös önkielégítésnél*.

Freud művei ma is a legpontosabb útikalauzok a materialista, egocentrikus ember világához. És mivel sajnos jelenleg is ilyenek vagyunk, megállapításai még mindig érvényben vannak.

Olyan tájon jár, ahol nincs égbolt, nincsenek csillagok, csak boldogtalanság, és Istent az ember félelmében találta ki. És azt is, hogy az életnek bármiféle értelme van.

Ismerős világ ez - mert a mi világunk.

Így élünk, jellemünkbe, hangulatainkba, szenvedélyeinkbe és szenvedéseinkbe teljesen beleveszve. Az „élet álmát” - Goethe szavaival - nem tudjuk ébren

lévőként élni". Elsüllyedünk benne. Azt hisszük, ez van!

Nem látunk.

Ami pedig a „felébredést” illeti, az nem más, mint hogy az ember kilép a szerepéből.

Ráébred a Látóra.

Egy nagy író remek példát mondott erre: mintha egy fabábu véletlenül megérintené a zsinórt, mely fentről rángatja, fakeze egyre följebb és följebb kúszna rajta, s egyszer csak döbenten hozzáérne a Játékoshoz, aki a bábu-lényét a magasból mozgatja. - Jé! - gondolná csodálkozva - most már tudom, ki vagyok, s miért műveltem a színdarabban ezt meg azt!"

*

Mit jelent hát „önmagunkat szeretni?”.

A Játékosnak és a „bábunak” a viszonyát.

A Színésznek és szerepének viszonyát.

Az ÉN-nek és a halandó én-ünknek a viszonyát.

Ha a keresztény misztika felől indulsz el, ugyanezt találsz.

„*Én az Atyában vagyok, és az Atya bennem van.*”

De azért mégis:

„*Ne az én akaratom, legyen meg, hanem a tiéd, Atyám!*”

Figyeled? - Az első mondat azt mondja, hogy itt két „én” él egymásban, én Benne s Ó bennem - de a második mondat már arról szól, hogy ez a két „én” néha nem ugyanazt akarja: sőt konfliktusba is keveredhet egymással.

Ez pedig hatalmas konfliktus, sőt, az egyetlen valódi konfliktus - a többi emberrel való viszonyomat alapvetően meghatározza, hogy milyen a viszonyom a bennem lakó önmagammal.

Istennek sok neve van a zsidó hagyományban, s hogy Jézus itt az Apa (Abba) nevet használja, éppen azt fejezi ki, hogy Ő énünk megteremtője.

O a játékos.

O csinált téged, önmagából, és te vagy az édes gyermeke.

Önmagunkat szeretni, az Apa és a gyermek viszonyát jelenti. A bennünk élő Apa úgy néz le teremtményére, hogy „Belőlem vagy! Te vagy az én kedves, lázadó gyermekem. Szellemem egy sugarával ott rejtőzöm lelked mélyén: én nézek ki a szemedből, én hallok a füleiddel,... és látlak, elfogadlak és szeretlek. És ha hallgatsz rám, vezetek, mert lényem része vagy.”

A „gyermek” pedig két dolgot tehet.

Oly mértékig önállóan éli meg magát, hogy elfeledkezik Apjáról. Gyakran a földi apánk ellen is föllázadunk, pedig őt látjuk és ismerjük. Ilyenkor azt mondjuk: *Nincs nekem semmiféle „atyám”, leszámítva a földi édesapámat. Egy életem van, ahogy keletkezett, úgy meg is szűnik. Entudatom a semmiből jött, és*

hamarosan újra semmivé válik. Nem voltam, és nem leszek, soha. Úgy élek, mint aki álmából egy pillanatra felébredt, de csak azért, hogy rádöbbenjen: örökre el kell majd aludnia. S mivel mindenki az én világomat fenyegeti a többi ember mind az ellenségem. Egyszer élek, soha többé, legyen meg, amit én akarok! Valami erő élni kényszerít, bár értelme nincs. " így gondolkodik a Fabábu.

Csak rángatódzik.

Szeretni is csak úgy tud, mint egy „fabábu”. Néha kell neki a másik, de a következő pillanatban már nem kell.

Önmaga ura akar lenni - nem óhajt tudni arról, hogy ő bárkihez tartozik, bárkitől függ.

Ha azonban valakiben felébred az *Én-élmény*, rádöbben a *Játszóra*", a benne lakó Apára s átéli a vele való egység élményét.

És ekkor azt mondja: *„Már látom, hogy én nem egy senkihez sem tartozó, magányos lény vagyok, hanem Valakinek a gyermeke. Egy szellemi Atyának a teremtménye, aki bennem él. És azt mondom, hogy ne az én akaratom legyen meg, hanem a tiéd. Mert akármilyen az akaratom, jelentsen bár nekem ne csak kellemes dolgokat, de bajt és megpróbáltatást is, mégis tudom, hogy fő Akarat mivel szeretsz, és én is szeretlek. "*

És itt a lényeg.

Ez az élmény rejlik az *önmagunkkal való jó viszony* mögött. így gondolkodsz, ha a „lelked a barátod”.

Vagyis, ennek a baráti viszonynak a titka, hogy kétféle szeretet ölelkezik benne, a gyermeki és az apai. Az alacsonyabb és

a magasabb. Mindkét szeretet jót akar - de az egyik vezető, a másik vezetett. Az egyik tudó, a másik nem tudó. Az egyik odaadja magát, a másik magához öleli. Ez a szeretet akkor jön létre, amikor egónk a lázadását megszünteti, és odaadóvá válik.

Az *önmagunkkal való rossz viszonyban* így imádkozunk: *„hegyen meg az én akaratomF'*

Ezzel az önakarattal az a gond, hogy szembekerülünk igazi valónkkal. És olyan állapotba jutunk, amely sohasem lehet boldog. Hiányzik belőle a bizonyosság, hogy jó felé élünk, hogy értelme van az életünknek. Alapélményünk lesz az aggodalom, s az a kétségbeesett igyekezet, hogy az összes csatánkat mind meg kell nyernünk, mert az egész háborút úgyis elveszítjük a végén. Magának az „egyedüllét” élményünknek itt van a gyökere: nem az a baj, hogy mások nem tartoznak hozzánk, hanem az, hogy mi magunk nem vagyunk társai magunknak, mert elárultuk azt, aki lelkünk mélyén él - elárultuk az igazi valónkat. *„Lelkem a barátom!"*

Akiben ez az élmény felvillant, soha sincs egyedül. Van kivel megbeszélni a

dolgát. Van, akire számíthat, ha bajban van. Társa van akkor is, ha egy barlangban él. Behunyja a szemét, vagy még az se kell: nyitott szemmel is tudja, hogy barátja van, akivel boldogan él.

És ami legfontosabb: jóban, rosszban vele marad.

Akiben azonban az ÉN-élmény nem villant föl, még akkor is egyedül marad, ha öt felesége és nyolc férje volt, ha tíz gyermeke és hatvan unokája veszi körül. A nagycsaládban élők az örökös hajszában nem veszik észre, hogy néha teljesen egyedül vannak. Ha nincs igazi szeretet - ami önmagam szeretetén alapul minden közösség csak teher számunkra, fárasztó kötelesség.

Akinek „lelke a barátja”, annak mindig van társa. Van, aki meghallgatja, és van, aki válaszol. Ez a valaki a saját lelke. Ha lehunyja a szemét, akkor is jó társaságban van. S ha erőre van szüksége, megkapja - a benső barátjától. A jó tanácsot is: „erre menj, ne arra!” És még valamit kap ettől a csodálatos barátjától: jókedvet! Derűt! Akinek lelke a barátja, annak arcán megjelenik az, amit Hamvas „tükörsima kedély”-nek nevez. Az ilyen arc, mint sok keleti szobor, belülről mosolyog.

(A dalai láma arcán láthatod ez a derűt. Látni, hogy ez az ember jóban van magával.)

Ha sikerült fölillantani benned, mit jelent ez a „lelkem a barátom” állapot, elmondhatom végre azt is, amivel kezdeni akartam ezt a fejezetet.

Ha valakinek valódi „ÉN-élménye” nincs, annak *önszeretetről beszélni félrevezető és kifejezetten veszélyes*, mert azt hiszi, hogy ez az egónak az önmagára visszahajló, öndédelgető, önünneplő, önsajnáló tulajdonságát jelenti. Sigmund Freudnak - akinek „ÉN-élménye” nem volt, és csakis az én-nel és az elfojtott személyes tudattalannal foglalkozott, teljesen igaza volt, amikor ezt a fajta önimádatot, amit „nár-cizmusnak” nevezett, egy bizonyos fokon túl kórosnak tartotta, és súlyosan el is ítélte.

Nincs kártékonyabb, mint amikor az egónk önmagát imádja. Amikor megreked abban az állapotban, ami kisgyermekkorban még teljesen jogos, hogy a világ értem van, az anyukám azért hordja magán a két mellét, hogy én szopjak belőlük, s egyáltalán az anyukám, az apukám és a többi ember azért van rendszeresítve a világon, hogy nekem jó legyen.

Egy ilyen felpuffadt egót arra biztatni, hogy imádja még jobban önmagát, egyen még több cukrot, legyen még szerelme-sebb énjébe, szerezzen még több szolgát, birtokot, szeretőt, pénzt és embereket, akik szüntelenül szolgálják és csodálják, a legnagyobb vétek.

Ez nem önszeretet, hanem *önimádat*.

Amikor önmagunk szeretetéről van szó, rendszerint erre gondolunk, mert önmagunkból csak ennyit ismerünk. ÉN-élmény nélkül a „szeresd magad”

tanácsa kifejezetten kártékony.

A nárcisztikus embernek a lelke nem barátja. Önmagával a lehető legrosszabb viszonyban van. Azért tartja magát szüntelen aktivitásban, azért beszél, beszél, és nem hallgat meg soha senkit, hogy ne kelljen a lelkébe néznie s elkerülje a csend pillanatában felbukkanó dermesztő érzését, hogy a lelke zűrzavaros, s élete alapvetően boldogtalan.

A depresszió mindig ott ólálkodik az önimádó ember körül, és azonnal lecsap rá, ha egy pillanatra megáll, vagy vesztes szériába kerül.

Maga a depresszió nem egyéb, mint hogy a „lelkem nem a barátom.” És ilvenkor nem. jó nekem lenni.

Sok kimondatlan kérdés maradt benned, látom.

Az egyikre megpróbálok válaszolni.

Ha a lelked a barátod, sohasem maradhatsz egyedül.

Magányos lehetsz - de egyedül nem maradhatsz.

A magány áldott állapot - az egyedüllét átkozott helyzet.

(Ha ízlelgeted magadban ezt a két szót, úgy érzed, hogy ez éppen fordítva van. Az egyedüllétet érzed elviselhetőbbnek, s a magányt tartod keserves helyzetnek. Ha valaki „egyedül van”, nem olyan szomorú dolog, mint az hogy „magányos”. A két szó jelentése azért fordult meg, mert mi már szinte alig ismerjük a „szent magány” állapotát. Nincs élményünk róla. S amiről nincs élményünk, elveszti igazi jelentését. A nyelvünk azonban árulkodik: a magány az, amikor önmagam vagyok. Amikor lelkem „magát” élem. A „magnak”, a „magamnak” s a „magánynak” ma már sajnos elfelejtett összefüggése ez. Csak akkor bukkan elő, amikor egy bölcsre, egy jógira, egy szerzetesre vagy egy meditáló emberre azt mondjuk, hogy „magányba” vonul. S nem azt, hogy egyedül akar lenni.

Egyedül akkor vagyok, ha nincs senkim - magányos akkor, ha a legjobb társaságban, önmagammal vagyok. Ha a lelkem a barátom.)

Amikor ugyanis megtalálsz önmagadban a „barátodat”, rájössz arra, hogy lelked „fölfelé” nyitva van, és sokan vesznek körül. Szellemhazád világa nyílik ki ilyenkor. Ezért van az, hogy aki imádkozik vagy meditál, soha egyedüllétről nem panaszkodik. Pedig látszólag egyedül van: mozdulatlanul ül, és csukva van a szeme.

Mégis feltöltődik erővel, derűvel, értelemmel.

Bemegy rosszkedvűen egy szobába, ahol nincs senki - s egy óra múlva jókedvűen jön ki, mert magával találkozott és beszélt.

Az, amit ihletnek vagy erőt adó érintésnek élünk meg, csakis a magány állapotában juthat el hozzánk. Mégpedig azért, mert ilyenkor vagyunk összekötve azzal a láthatatlan „szellemvilággal”, amelyet nappali tudatunkkal

nem érzékelünk. Lelkünk mélyén, ahol „barátunk” lakik, titokzatos összefüggéseket élünk át. Olyan világ jelenlétét, „adását”, amelyről, ha lényünk kifelé hangolt, semmit sem tudunk. Magányban az ember nincs egyedül. Sőt, ilyenkor éli meg igazán, hogy szeret és szeretve van. Ilyenkor kerül kapcsolatba azokkal, akiket a hétköznapi

zűrzavarában nem érzékel: a *szellemi családjával* A magány teli van érintéssel, jó szóval, öleléssel, biztatással. Ezért bármilyen párkapcsolatban vagy családban él valaki: a magányt fölszámolni nem szabad, s oda rendszeresen vissza kell találnia. Kell egy félóra vagy egy óra, ami csakis a tiéd.

S fordítva: anélkül, hogy társad kérné, néha egyedül kell hagyni őt. Szüksége van rá.

Mindennap találnod kellene lehetőséget arra, hogy a „barátoddal”, a lelkeddel beszélj.

Egy barátságot ápolni kell.

Jó, ha egy házban van hálószoba, ebédlő, konyha, fürdőszoba, padlás, gyerekszoba és szerszámos kamra - de kell egy „tiszt szoba”, ahol csak magad vagy. A lelkeddel. Ahol nem szeretkezel, eszel, főzöl, mosakodsz, utódokat nevelsz, ahol nem lekvárt és konzerveket tárolsz - hanem az istennel beszélsz. Manapság nem is gondolunk erre, pedig ez a döntő oka annak, hogy a családok reménytelen zűrzavarban élnek, és a szülők saját neurózisukat átörökítik az utódaikra.

Egy mai családban senki sem önmaga. Nem is törekszik rá, hogy a lelkét a barátjává tegye. Mindenki a másikat cibálja, és saját önzése körül pörög. A levegőben szüntelen diszharmónia rezeg. Mindenki a másik életébe kiált bele. Ilyenkor mondják néha a szegény mamák, hogy: „Megfájdul tőletek a fejem!” Nem a szoba hiányzik. Lehet ez a hely a diófa alja is. Vagy ahogy nagyapám oldotta meg valaha: délutánonként rendszeresen kijárt a játszótérre, ahol egy padja volt, jó messze a lármás homokozótól. Ott szemlélődött, néha késő estig is. Előfordult, hogy kiment délután, és éjfélkor tért haza. Különösen, ha csillagos este volt. Ilyenkor nem lehetett zavarni őt, még nekem sem.

Szegény ember volt, de megtalálta a módját, hogy önmagával legyen. Nekem sem volt módom rá, hogy a szüleim erőteréből kiszabaduljak és csakis magammal legyek. Gyermekkoromban az utcát jártam én is. Az, hogy valamiféle kis harmóniát tudtam

teremteni magamban, ezeknek az esti sétáknak köszönhető.

Ott fedeztem fel a barátomat. Télen-nyáron az utcákat róttam. Rendszerint ugyanazokat az utcákat. Az ismerős táj segít: nem vonja el a figyelmedet. Még a hófúvás vagy zivatar sem riasztott vissza.

Csak későn tudtam meg, hogy az apám is ezt tette, egészen kilencvenéves

koráig. Manapság már igény sincs erre. Az emberek nem tudják, milyen fontos lenne időnként önmagunkkal lenni. Azt meg végképp nem, hogy⁷ másokban az ilyen csendes órákat tiszteletben kell tartani.

Ha valaki egy ősi kínai családból érkezne a mai világba, s látná, mi folyik nálunk „családi élet” címen, hogy itt mindenki összevissza beszél, rohan, egymás arcába üvölt, ráadásul szüntelenül bömböl a televízió, három telefon csörömpöl egyszerre, és bárki, bármikor belekiabálhat a család intim életébe -joggal feltételezné, hogy itt örültek laknak.

Lehetetlen egy életet úgy leélni, hogy önmagával az ember csak a vécén találkozzon.

Nyilván tudod, hogy ez nem *kívülről* ránk kényszerített zűrzavar.

Ez a bensőnk kivetülése. Nem szívesen találkozunk önmagunkkal. Az individuális személyiség - a kis „én” - önvédelme kifelé fordítja a figyelmünket, és elménket örökös aktivitásban tartja. Mindig „rezgünk”. Az „én” csendben félni kezd. A nyugalomtól nyugtalan lesz. Az „én” önfenntartó ösztöne néha olyan erős, hogy inkább megőrül, mint hogy életét az isteni sorserők sodrására bízza. Inkább megőrül, minthogy normális legyen. Ezt a zaklatott állapotot nevezem *egyedüllétnek*. Teljesen mindég}', hogy úgy vagy egyedül, hogy nincs senkid, vagy úgy, hogy sokan vannak körülötted, akik a terhedre vannak. Egyedül vagy akkor is, ha társra *vágysz*, s akkor is, ha menekülni akarsz egy párkapcsolatból, mert a „társad” nem igazi társad. Egy népes család éppúgy lehet pokol, mint egy agglegény egyedülléte, aki magának főz. Néha egy „hozzátartozó” több szenvedést tud okozni, ha valójában nem „hozzád tartozik”, mint ha vadidegenek között élnél, akikhez semmi közöd sincs. Az egyedüllét lelki kérdés, és annál nehezebb, minél több ember között kell megélni. Sok házasember irigyli az agglegényeket, s az agglegények a házasokat. Pedig mindketten csak egyedüllétük rabjai. Egyikük sem tudja a lényegét, *hogy a másik ember nem, tudja megoldani az én életem legnagyobb gondját: nem tudja elintézni, hogy saját lelkemet a barátommá tegyem.*

*

Nem kis feladatra vállalkozol, ha a lelkeddel barátságot akarsz kötni. Hasonlít ez a musztáng befogásához és megszelídítéséhez, melyről csodálatos vallomást olvastam észak-amerikai préri indiánoktól.

A vadlovakkal ugyanis nem lehet barátságot kötni.

Nem akarnak.

Nagyon nem akarnak.

A végső lázadás határáig nem akarnak.

Rettegnek tőle.

Vadul menekülnek előle.

Meg kell tanítani őket - így mondják - „a jót akarni”.

Az indiánok - akik úgy ismerik az állatok lelkét, mint a sajátjukat - azt mondják, nem „betörni” kell a vadlovakat, ahogy azt a nyugati emberektől, elsősorban a cowboyoktól látták, hanem meggyőzni őket arról, hogy a szelídség az ő igazi, boldog természetük.

Ehhez szeretet kell, melyet az állat tévedhetetlenül megérez.

A szeretetnek pedig - így mondják az indiánok - kétféle ereje van:

Az egyik az *erély*.

A másik a *gyengédség*.

(*Erély helyett „szigort” is írhatnék, de a magyar „erő”-bői képzett „erély” jobb szó.)*

Ha ez a kettő megvan az indiánban, lóval s a véle való kapcsolata harmonikus lesz. Először kipányvazzák a vadlovat, s az így keményen őrzött állatot a harcos lassan közelíti meg. „Lónyelven” beszél hozzá. Hogy mit mond ilyenkor, kettőjük titka, csak annyit hallani belőle, hogy: hóóó... hóóó... hóóó... hóóóó...

A gondolat a lényeg, nem a szó.

- Hóó... hóóóó... hóóó - mondja az indián, mély torokhangon. - Hóóóóó... hóóóó... Ernbernyelven ez nem jelent semmit.

Nincs értelme.

De a ló érti.

Amikor lassan megnyugszik, a harcos egy vékony bőrszíjat kanyarít az orra, a nyaka és a füle köré, és ezt roppant erősen tartja. Innen kezdve az állattól függ, hogy laza, vagy feszül. Ha ellenszegül: feszül, ha odaadó: laza.

Ez a szeretet az *erély* nyelvén. Te döntesz, nem én! - üzeni. Ha lázadsz, fáj, ha megadó vagy, jó lesz neked. Az erély nem tévesztendő össze az erőszakkal. Az erőszak rabszolgákat csinál, az erély társakat, barátokat nevel. Az erőszak a lealjasítás, az erély a megnemesítés eszköze.

A ló ezt érti. Mi nem. Mi azt hisszük, a szeretet lágy. Puha. Mindent megengedő. És gyenge. Tévedés! Ez csak az egyik oldala. A másik - amit nem ismerünk - az erő. A szeretet ereje. Ez legyőzhetetlen, és nagyon kemény lehet.

Innen kezdve már nem kell pányva - a ló az ember kezében van.

Ezután végigsimogatja a remegő paripa fejét, homlokától az orráig. Az orránál hosszan tartja a kezét, hogy a szagához hozzászokjon. Aztán bal oldalát simítja végig. Majd a jobb oldalát. Majd lassan a lábait - vagyis a legveszélyesebb részét. A máskor vadul rugdalózdó lábak simogatása döntő: a ló érzi, hogy nem félnek tőle, mert nincs benne félnivaló. „Nem bánthatsz, mert szeretlek!” - üzeni ilyenkor az ember tenyere.

Aztán lassan ráfekszik a ló hátára az indián. Kezdetben csak úgy, hogy lába még

a földet éri, aztán lassan, egészen lassan föl-jebb-följebb kúszik.

Végül elfoglalja helyét a ló hátán.

Ekkor már uralja a lovat, aki gazdájának hűséges társa lesz. És azt mondja néma gondolatával: „Ne az én akaratom legyen meg, hanem a tiéd, gazdám.” Ha csak az *erély* működik, az ostor és a pányva, a lóból eltűnik ugyan a vadság, de sohasem lesz szabad.

Rabszolga-ló lesz belőle.

Dacos, törött lelkű, rosszkedvű, sebzett, riadt lény.

Nem barát, akivel beszélgetni lehet, hanem örömtelen jobbágy, lelketlen robotgép.

Ha pedig csak a *gyengédség neveli*, az állat uralhatatlan marad.

Önfejű és fékezhetetlen.

Azt történik, amit ő akar, és visszaél a jósággal.

Azt is mondják még, ha az indiánból bármelyik erő hiányzik, akár a Gyengédség, akár az Erély, azt jelenti, hogy *nem tud szeretni igazán*.

És ezt a ló nemcsak „érzi”, hanem tudja is.

A lovak többet tudnak a szeretetről, mint mi - mondják az indiánok. Csak nem tudnak könyvet írni róla.

Fia tudnának, bizonyára jobban elmondanák, mit élnek át ilyenkor, s akkor jobban megértenénk, hogyan lehet *barátságot teremteni a lelkünkkel*.

*

Itt meg is állhatnánk.

Hatásos befejezése lenne ennek a fejezetnek. A szelíd ló és a bölcs indián barátsága szép példája az én és az ÉN szeretetének. Ha látod magad előtt a képet: a merész tekintetű indiánt, amint pompás, istenkirályi toíldiszében ül barátjának a nyergében, akinek minden vad szeszélyét ismeri, és tud vele bánni, máris képet kaptál arról, mit értek az alatt, hogy *öntudatos ember*. Olyan valakit, aki lelkével és testével egységben él. És nem hangulatai rángatják, szenvedélyei, félelmei, riadalmai - mert ura saját lelkének.

Láttam ilyen embert, ha keveset is. Két tulajdonság sugárzik belőle: erő és derű. Az indián - miután megszelídítette lovát - együtt él, együtt harcol, s ha kell, együtt is hal vele.

Többet nem is kell mondani erről.

(De látom, hogy van benned egy kérdőjel. Egy kimondatlan kérdés, 'melyet az indián-történet elfedett, s lehet, hogy észre sem vetted. Ha tovább szaladunk, a kérdés ott maradhat lelkednek abban a részében, ahol az átvilágítatlan gondolatok hevernek. És felbukkan újra, ha valóban megpróbálsz barátoddá tenni a sokféle jó-rossz élménnyel teli lelkedet.

A kérdés így szól:

„Ez lenne a barátság: úr és szolga viszonya ? Az egyik parancsol, a másik szolgál? Az egyik fönt van, a másik lent - s aki lent van, mindig afensőbb akaratát teljesíti"? Miféle barátságról beszélsz? Nem elnyomás ez? Hol van itt a szabadság? Hol van itt az egyenlőség?"

Igen, hallom a kérdésedet.

Én is ezt kérdeztem valamikor.

Ez jellegzetesen a mai ember kérdése, aki az igazi barátságot csak egészen kivételes esetben ismeri. Ezért van az, hogy csak nagyon ritkán tudunk önmagunkkal baráti jó viszonyba kerülni - ritkán tudjuk önmagunkat a szó valódi értelmében megszeretni. Mert összetévesztjük az erélyt az elfojtással.

Nos, ha szellemi szemekkel nézel, azt látod, hogy itt nincs „egyenlőség”. Legalábbis úgy nincs, ahogy képzeljük. A teremtésben Istentől az emberig s még lejjebb is hierarchiák vannak. Elatalmak. Van magasabb és alacsonyabb. Ez minőségi különbség. Fejlettségi különbség. Tudatszínvonal különbség. Minél magasabb, annál tisztább és szellemibb. A fejnek vezetni kell a testet és a fényesnek a homályosat. A szellemnek a lelket. Es sohasem a lenti szolgál — ezt jól jegyezd meg — hanem mindig az, aki fönt van! Minél magasabb szellemi színvonalon él valaki, annál inkább szolgálja azt, aki lent van! Ahogy egy érett lelkű anya szolgálja a tudatlan és éretlen gyermekét, ahogy egy mester szolgálja a tanítványait; értük él, értük áldozza föl magát.

Uralni valakit, szolgálatot jelent. Ezt mi elfelejtettük és pont fordítva gondoljuk. Amikor az indián megszelídítette a vadlovát, vállalta azt, hogy ehhez a lényhez egy életen át hűséges lesz; gondját viseli, lelkének minden rezdülését megérti. Ha beteg, meggyógyítja, s ha harcban elhullik, tisztességesen, mint az élettársát, eltemeti. És ezt a ló tudja!

Tudja, hogy ők ketten a szeretetben eggyé váltak, mégpedig úgy, hogy a nyergében ülő indán az Öntudat, s a lova a Nem-tudó ösztön, aki az Öntudat szavát követi. Odamegy, ahová a gazdája akarja. De ebben az akaratban amelyet pontosan talán nem is éri - benne van az is, hogy az indián tudja, mikor éhes a lovacska, mikor szomjas, mikor fáradt, mikor vannak nyugtalan pillanatai, mikor sejt olyasmit, amiről gazdájának sejtelve sincs. Vihar vagy ellenség közeledtét például gyakran az „öntudatlan” lovától tudja meg az „öntudatos” indián.

Ezt a példázatot csak akkor érted meg, ha rájössz, hogy nemcsak az állat szolgál, hanem az indián is épp úgy szolgálja hűséges lovát. Az Uralom titka: a valódi szeretet.

A világban akkor jön létre harmónia akár a lelkemben, akár a családomban, akár az országban, ahol élek, ha a tudatos vezeti a tudattalant, az érett az

éretlent. Ha a szellemi irányítja a lelket. Az embert a szelleme, az országot a szellemi kasztja kellene hogy vezesse - ahol ez nem így van, minden lezüllik, és megállíthatatlanul zuhanni kezd, végül széthullik. Minden zenekar akkor érzi jól magát, ha van egy jó karmestere. Akármilyen erélyes.

És minden család akkor érzi jól magát, ha van valaki, aki nem csak anyagilag tartja el, hanem lelkileg is megért és vezet mindenkit. Kell, hogy legyen egy ember, aki - mint, az indián a lovát - szereti a családját, s pontosan tudja, hogy ez nem csupán egy véletlenül összeállt biológiai halmaz, hanem olyan emberi közösség, amelynek együtt - s benne külön-külön mindenkinek — sorsa van.

Es kell valaki, aki ezeket a sorsokat átlátja.

Aki tud „a család szelleméről”. Ez a valaki kell, hogy uralja a többieket, pontosan azért, hogy a család ne egy összeverődött sokaság legyen, és ne egy föllázadt állalkerthez hasonlítson.)

Tudom, hogy számunkra van ebben valami elfogadhatatlan.

Mi már nem látjuk, hogy Isten - jelképesen szólva - nem demokráciát, hanem királyságot teremtett. Nem látjuk, mert a világ fen ekéstől fölfordult, s manapság nincsenek már „jó királyok”, csak degenerált zsarnokok. Szellem, lélek és test viszonya akkor egészséges, ha a szellem irányítja a lelket és a lélek a testet. És a fej tesz különbséget jó és rossz között, és egy férfinak, mondjuk, nem a hímveszője dönti el a sorsát. És az embernek nem a hullámzó *lelkiállapotai* uralják az életét. Az éber szellemünk vezet s az öntudatlan részünk követi - ez lenne a jó.

De mi nem így élünk. A mi lelkünkben tombolnak a sze-lídítetlen vadlovak, s vonszolják magukkal a szerencsétlen „indiánt”. Zúrzavar van bennünk. Vágyak, átlátatlan félelmek és ambíciók irányítanak. És a társadalmunk éppolyan, mint a lelkünk: kaotikus.

Nincs irányító, bölcs öntudat bennünk - vagy ha van is, elnyomottan, elfeledve. A hangzavar eluralta életünket.

Az „Ismerd meg önmagad!” parancsa arról szól, hogy lázadó, tudatlan lényedben fedezd fel száműzött, bölcs királyodat, és állítsd vissza a hatalmát.

Ami ezután történik, életed legcsodálatosabb fordulata lesz.

Lesz kit tisztelned magadban. Lesz kire hallgatnod magadban. Lesz kihez fordulnod, ha nehéz helyzetbe kerülsz, és sohasem mondod majd, hogy „egyedül vagyok”, mert ha éppenséggel nincs körülötted egyetlen ember sem, akihez szólhatnál, még mindig ott van O, aki tudja, hogy minden nehézség megoldható a segítségével.

Ezt jelenti, hogy a „lelkem a barátom”.

Van, akit szeretek magamban.

S még életemnek a legrosszabb pillanataiban is tudom, hogy szeretve vagyok. Akármilyen hülyeséget csinálok, lázadok, kapkodok, hibát hibára halmozok és rohanok a hülye fejem után, tudom, hogy az „Indiánom” szeret engem. Néha keményen fogja a szárat, úgy hogy fáj, néha utána engedi, néha alig-alig hallhatóan suttogja a fülembe: hóóóó... hóóóó... hóóóó... hóóóó...

Ilyenkor megnyugszom.

Az önismeret *önuralmat* is jelent.

Sőt, önnevelést is.

S ez csakis szeretet-alapon működhet.

Ezt jó tudni.

A durva szigor, ami nem szeretetből ered, nem az „Indián” erélye.

Abüntetés, az elfojtás, és a szüntelen ítélkezés nem az „Indián” munkája benned, hanem egód lázadó „árnyékkormányáé”.

Az Indián, még ha kemény is hozzád, s néha fájdalmasan szigorú - szeret téged.

S ezért, ha nevel, átéled azt, amit a legcsodálatosabb „Indián” mondott:

- „Az én terhem könnyű, s az én igám édes.”

Ennyit akartam elmondani.

Ez minden szeretet alapja.

Itt kezdődik: önmagad szereteténél.

Ne higgy olyan tanításoknak, mely az „ego megszüntetését” hirdetik. Égo nélkül az ember nem ember. A látáshoz szem kell, a halláshoz fül, az élethez kell a földi síkon tájékozódó öntudat - nem véletlen, hogy az Isteni Lélek szerepekben éli meg földi sorsait. Kell az Én-nek a kis én, kell az alacsonyabb öntudat, kell a személyiség, a maszk, a szerep, az ihletnek a józan ész - mert csakis így tud megnyilvánulni az isteni az emberiben.

Kell az Indiánnak a lova.

Jézusnak is, látod, volt egója.

Küzdött is vele a pusztában. Életének utolsó pillanatáig szelídítette. Még ott is rászólt, a halálos veszedelemben, amikor riadt énje menekülni akart, hogy „ne az én akaratom legyen meg, hanem a tiéd, Atyám!” Ez egy halálosan rémült helyzetben elhangzott roppant erélyes „szelídítő” mondat volt. Egy erőteljes hóóóó... hóóóó... hóóóó!

Nem megölni kell az egódat - hanem barátoddá tenni. Nem elfojtani, hanem megszelídíteni.

A barátság az egyedüli kapcsolat, amelyben elfogadod, hogy ami nehéznek tűnik mégis jó neked.

Senki mástól ezt nem fogadod el. Csakis a barátodtól.

Nincs olyan súlyos múltbéli trauma, lelki gyötrelem vagy gond, amelyet egy

ilyen barátság ne oldana meg.
Vagy legalábbis ne tenné élhetővé.

A szamuráj fogadalomnak (és a fejezet címének) ez az értelme: fogd meg erősen a saját kezedet, adj erőt magadnak, és éreztesd zaklatott, boldogtalan és félelmeiktől gyötört lelkeddel, hogy van egy igazi barátja: önmagad.

5. fejezet

Vidám holtak klubja

Valamikor átéltem egy halálélményt.

Élni a halált - ez így ellentmondásnak hangzik, pedig nem az.

Ez az 56-os forradalomban történt, sokáig nem beszélhettem róla. De amikor először megírtam, levelek tömegét kaptam, hozzám hasonló „kétszer született” emberektől. Hamarosan egy népes táborba kerültem, melyet valaki úgy nevezett el közülünk, hogy a „Vidám holtak klubja”. Akkoriban még nem volt ismert nálunk Dr. Moody könyve, az „Élet az élet után”, így saját tapasztalatainkat cseréltük ki egymás között.

Néhányan azt mondták, ha a tudat kialszik, nincs utána semmi. Sokan azonban különös élményeket hoztak magukkal, s hozzátették, hogy *ezeket szavakkal elmondani nem lehet*. Megpróbálták, de nem sikerült.

Ez egyébként minden nagy élményünkkel így van.

Nem tudjuk kimondani. Szerelmes vagyok, nem eszem, nem alszom, elvarázsolt állapotban élek, szárnyalok a boldogságtól, öngyilkos akarok lenni, megszépülök, lefogyok, olyan vagyok, mint egy őrült - s azt mondom a kedvesemnek: „Szeretlek!”... Mi ez?!... Mi az, hogy „szeretlek”? Hol van ez a szó ahhoz képest, amit élek? Sehol! Méltatlan a valósághoz!... Nem kellett volna kimondani! Nem kevesebbet mondtam vele, hanem valami egészen mást! Semmit. Azt kellett volna mondani, hogy őrült vagyok, benned akarok élni, fáj, ha nem látlak, félek tőled, egyszerre vagyok kétségbeesett, alázatos, hatalmas, rémült, boldog, nyomorult... A sejtjeim is szomjaznak rád... Azonnal nie? akarok halni, és örökké akarok élni veled!... De hol jön ehhez a szó, hogy „szeretlek?!... Ami a lélekben egy egész világ, az kimondva egy kopott, értéktelen jel. És ez minden nagy élményünkkel így van.

Kimondhatatlanok.

(Mikor érezted utoljára, hogy amit kimondtál, fedi azt, amit átéltél? Nem volt utána hiányérzeted ?

„ Csak az elfáradt madarakat tudjuk elfogni” - mondja Nietzsche. Ez minden beszédre, írásra igaz: ami a lélekben történik, szóval kifejezhetetlen. Beszélj az

anyádról, a gyerekkorodról, vagy akár a tegnapi szomorú hangulatodról, s lehetsz a világ legnagyobb írója, mégis benned marad a hiány - nem mondtad el anyádat; a gyei'ekkorodról s a szomorú hangulatodról is csak jelet adtál, alig többet, mint a semmi.

Nem tudom, volt-e ilyen élményed: régóta rosszul éltél a társaddal. Már minden volt közöttetek, veszekedés, kiabálás, harag, indulatos némaság, már volt reggelig tartó beszélgetés, őszinte vallomás, kölcsönös elemzés... s egyszerre jött egy ölelés... ha jött!... egy csók... és minden megoldódott. Mi történt közöttetek ebben a néma ölelésben ? Nem lehet elmondani. Hogy mi a szellő, senki sem tudja, csak azt, hogy suhognak a levelek. Ilyenek a szavaink is: suhogó levelek. De nem tudjuk, mi a szél. Honnan jött s hová megy - nem tudjuk.)

Különösen így van ez, ha valaki a lélek országából tér vissza, ahol nem „tükör által, homályosan”, hanem színről színre látni, mert itt a tartalmat nem rejti el a forma. A bensőt nem rejti el a külső. Ez nem testből, hanem energiából szőtt valóság, ahol a tapasztalatunk nem fizikai történés, hanem *lelki esemény*. Itt az élmények kifejezéséhez éppúgy nem kellenek szavak, ahogy egy madárnak sincs szüksége KRESZ-táblákra, mert egész lényével repül, s éli a határtalan égbolt törvényeit. Nem fordulhat elő, hogy egy másik madárral összeütközzön. A halálélménnyel éppen a tudatállapotunk változik meg, azaz: *egy másik valóságba kerülünk*, amelynek egészen más a kommunikációs rendszere, mint amiben eddig éltünk. Lefordítani az élményeket a földi élet darabos nyelvére azt jelenti, hogy át kell emelni őket egyik valóságból a másikba: amik ott élnek, itt holt jelekké válnak, s csak annyira emlékeztetnek az átélt tapasztalatokra, mint egy lábnyom az eleven emberre. De mit mond apám lábnyoma valakinek, aki nem ismerte? Csak annyit, hogy egy ember járt erre. Egy férfi, 43-as cipőben. És nekem mit jelent? Száz regényben sem tudnám elmondani, mert ami a földön csak jel, egy félretaposott gumisarkú cipő nyoma - az a lelkemben egy egész világot idéz fel. Ilyen elmondhatatlan az is, amit a „Vidám holtak klubjában” sokszor hallottam, hogy az elköltözésünk után többféle stáción megyünk át, de a legnagyobb élményünk valamiféle „fény-szeretet” állapot. „*Fényességet láttam, amit szavakkal nem tudok leírni és ugyanakkor elborított valami megrendítő és nagyon ism,erős, és mégis sohasem tapasztalt élmény, melyre azt a szót tudnám használni, hogy Szeretet.*” Sokan mondták ezt. Azt is hozzátették, hogy hangot is hallottak. Olyasfélét, mintha valaki azt mondta volna: „Vissza kell menned!” Az élmény ugyanis olyan boldogító, régóta vágyott állapot, hogy senkinek sincs kedve visszabújni a testébe, főleg a sérült, beteg testébe, és folytatni újra a szeretet nélküli, sötét életét.

A Klub tagjai között volt sok öngyilkos, infarktosos, volt, aki kivégzését élte túl. Többen műtéti kómából tértek vissza, sokan közlekedési balesetet szenvedtek. A

legérdekesebb egy cirkuszi állatidomár volt, akit megcsapott mancsával az oroszlánja.

Erről a „fény-szeretet” állapotról az ősi tibeti Halottak Könyve is beszámol. Azt mondja, az „ájulatból”, vagyis a halálból való föleszmélést követően a tudat a természetfeletti Világosság állapotában ébred fel, ahol „a sugárzások közepette a Valóság természetes hangja, mint ezerszeres mennydörgés visszhangzik”. Ne tévesszen meg, hogy ahol mi a „szeretet” szót használjuk, az ősi hagyományok „valóságot” említenek. Ugyanarról van szó. Az a kínai kifejezés, hogy a „Taóban lenni”, semmiben sem különbözik az egyetemes szeretettől - csupán egy olyan szóval jelzi az élményt, amelyből hiányoznak az érzelmi mellékhangok. „Éntelenül lebegni az egységben és változni mindennel s mindenkivel az örök világfolyamban” - ez lenne a mi nyelvünkön eldadogva a Tao.

Mi más ez, ha nem a Szeretet?

Pillanatnyilag az is mellékes, hogy ez az élmény tényleg „túlvilági” tapasztalat-e, vagy pedig - ahogy a materialista felfogás állítja -, a biológiai életnek egy utolsó fellobbanása, mely visszavezethető az agy, a látóidegsejtek és a „boldogsághormonok” működésére. Az a lényeg, hogy ez a „fény-szeretet” állapot akkor következik be, amikor az ember kis „én”-je kialszik. Mintha ez a mi én-világunk sötét és szeretetlen volna - s amikor megszűnik, szétpattan, mint valami sötét buborék, betör a világosság, és mindent beborít a szeretet.

Volt köztünk, aki vallásos ember lett. A halálélmény tette azzá. Azt mondta, ami eddig csak üres blabla volt, hogy az

„Örök Világosság fényeskedjen néked!” vagy az „Isten magához vette”, amit eddig unottan hallgatott a temetéseken, most hirtelen új értelmet kapott - mert átélte. A fény nem földi fény volt, s a szeretet mintha tényleg Valakiből áradt volna, és ebbe az áradatba ő „belement.”

Ami az én-buborék szétpattanása után ér bennünket nem más, mint hogy találkozunk a Valóságunkkal.

Itt válik megrendítő élménnyé az, amiről az előző fejezetben beszéltünk. Amit életünkben nagyon ritkán és csakis a legihle-tettebb pillanatokban sejtettünk, most átéljük.

Karinty Frigyesnek van egy zseniális novellája: valaki elindul a fény nyomába, keresi, kutatja a forrását, de nem találja. Csak megy, követi a sugarat, és végül eléri, mindent beborít körülötte a vakító fény, és ekkor rádöbben, hogy belőle árad. Hasonlót élünk át a köztes létben is. A mi „klubunk” persze csupa visszatérőből állt, s ezért sokan hallották (vagy érezték?) a tanácsot, hogy „Vissza kell menned!” (ezt én is hallottam) - de a tibeti Halottak Könyve olyanoknak is szól, akik odaát maradnak. Ezért elmondja azt is, hogy ez a csodálatos fényállapot nem tart sokáig, mert az első, lenyűgöző élmény után a

Lélek félni kezd benne. Megretten.

Nem mer benne maradni a fényben. Inkább folytatja tovább a vándorlását. Kimenekül a szeretetből. Hirtelen megpillantja, mi várná az út végén - de megretten, s rémülten visszaszalad inkább.

És vissza akar születni a földi életbe.

Hogy ez miért van így, azt csak egy ügyetlen történettel tudnám érzékeltetni. Egyszer a kisunokámmal utaztunk a Vidámparkban a szellemvasúton. A sötétben új és új mesefigurák, színes kalandok, szörnyek, boszorkák és hősök bukkantak elénk. Először azt kérdezte, riadtan: - Kijutunk mi innen?! - De aztán egyre jobban élvezte ezt a rémisztően vonzó varázsvilágot. És hirtelen betört a fény! Egy lyuk tátongott a barlang mennyezetén. Váratlanul besütött a vakítóan szikrázó, déli napsugár, józan fényével szétverve az egész félhomályos káprázatot, s ő csalódottan kiáltotta:

- Menjünk tovább!... Menjünk még tovább!!!...

Ezt éli át az „újhalott” is, a „chikai-bardo”-ban, ahogy a tibeti könyv a köztes állapotot nevezi. A teljességnek csak akkor tud örülni az ember, ha már maga is beteljesedett. Egyébként megretten tőle, mert még hajtja a létszomj. A vándorlás kalandja. Fél, hogy ki kell lépnie a létforgatagból, amihez - bármilyen ijesztő és szenvedésteli - mégis ellenállhatatlanul vonzódik. Vissza akar születni s menni tovább, tovább.

(Messzire vezető igazság ez, amelyről keveset tudok. Csak a sejtéseimet írom le, tűnődj rajta tovább. Szóval: a valódi szeretet nemcsak vonz bennünket -félünk is tőle. Túl sokat követel. Nem vagyunk még érettek rá. Mi még inkább csak „szeretgetünk”, mint SZERETÜNK. Nemcsak a bátorságunk hiányzik hozzá, hogy a tűzbe ugorjunk, de sajnáljuk is, amit ilyenkor elveszítenénk. Ez az igazság. Túl korán célba érni nem szabad. Nem is lehet. Meg kell érni rá.

Nem hiszem, hogy Edmund Hillary, a Mount Everest meghódítója örült volna annak, ha a gyötrelmesen hosszú és veszedelmes útja helyett egy angyal azonnal a világ legmagasabb hegységének a csúcsára repítette volna. Pedig ott állna, ahová örökké vágyódott, ahová mindig álmodta magát - csak éppen nem lenne az, aki: nem lenne Edmund Hillary.

A beteljesült álomnak csak akkor örülünk, ha mi magunk is beteljesedünk. Es csakis akkor mondhatjuk, hogy egy élmény a miénk, ha megharcoltunk érte. Így vagyunk az igazi szeretettel is. Jó tudni, vagy legalábbis sejteni, hogy utunk végén mi vár majd ránk - de túl korán hozzájutni nem lehet, mert nem lesz a miénk. Elveszítjük. Ezért van az, hogy életünk során, ha meg is érint minket, nem, tudunk megmaradni sem a nagy szerelemben, sem a valódi szeretetben. Nem egyszer, százszor is kiesünk a Paradicsomból, vissza a közönybe, pedig tudjuk, hogy a szeretetben jó lenni. És mégis: marad a kizuhanás és a

visszakapaszkodás, újra és újra, mert nem vagyunk még érettek a boldogságra. És nemcsak a szeretettől, az igazságtól is megretten a lelkünk. A „fény” a végső megismerést jelenti. A fénytől is félünk. Bántja a szemünket. Sokszor mondjuk, hogy vágyódunk az igazság megismerésére - és mégis, ha ott állunk a megismerés küszöbén, megrettenünk... mert... miért is?... Nagy kérdés, hogy miért?!... Megnéztem a félelmem okát, és ez volt benne: mert az árát, amit ez a nagy élmény kér tőlem, nem tudom megfizetni! Láttam, mit kellene feláldoznom érte... És azt mondtam: Nem! Azt azért nem adom!

A szeretethez meg kell érni.

Tudod, mit tapasztal az éretlen lélek a valódi szeretetben ?

Hogy unja.

Nem történik benne semmi.

Ötven érve élek egy boldog házasságban s az ismerőseim, akik néha irigyelnek minket, gyakran kérdik: nem unjátok még?

Megértem a kérdést.

A boldogság unalmas.

Nem történik benne semmi.

A boldogsághoz az kell, hogy semmi mást ne akarj. Elégedj meg azzal, hogy boldog vagy.

Minden más csak boldogtalanná tesz.)

De a halálban nemcsak a fény-szeretet élménye, hanem az odavezető út is roppant tanulságos.

Sokan hasonlítják a földi léttől való elszakadás folyamatát egy hordozórakéta leválásához. A lélek ilyenkor már fölfelé néz, mint egy úrhajós, aki új világ felé repül, s hazáját, a Földet maga mögött hagyja. A hozzátartozók ilyenkor távolodni kezdenek tőle. A megszokott sorrend is fölborul. Új sorrend alakul ki, és ez - most döbbenünk rá, csodálkozva - a *valódi szeretet sorrendje*. Itt jövünk rá arra, amit Karinthy Frigyes nem sokkal a halála előtt írt föl noteszába: „*Nem azokhoz voltam jó, akikhez jónak kellett volna lennem.*” Itt ébredünk rá először, *kit szeretünk igazán*. Hogy az egyik gyerekünkhöz mélyebb közünk volt, mint a másikhöz. Hogy a férfi, akit réges-régen elhagytunk, sokkal inkább volt a „miénk”, mint az, akivel életünket leéltük. S hogy valaki, aki sok évvel ezelőtt csak átvillant az életünkön, egy mellékszereplő, arc a múltból... és mégis!... milyen meleg lesz láttára a szívünk! Munkatársunk, aki mellettünk ült az irodában, s mint a gályarabok, együtt húztuk az evezőket sok éven át... egy idegen... és milyen közel van most! Közelebb, mint a férjünk! Régi ismerőseink bukkannak fel emlékeinkben, és nehezebben búcsúzunk tőlük, mint a legközelebbi rokonainktól, akik a halálos ágyunk mellett zokognak. Ami egyébként nagyon kellemetlen.

Először is, mert megnehezítik az elszakadást, másodszor pedig az igazlítás kezdeti stádiumában már azt is érzékeljük, hogy nem bennünket siratnak, hanem saját magukat. A „Mi lesz velem ezután?” könnyei csillognak a gyászolók szemében. Ez roppant terhes az elszakadónak, aki ilyenkor már önmagával van elfoglalva s nincs ereje viselkedni. Egy hétköznapi utazásnál sem szeretjük, ha kijön velünk az egész családjunk a pályaudvarra, rohannak az induló vonat mellett, zsebkendőket lobogtatnak,

elkapják a nyitott ablakban integető kezünket, és nem akarják elengedni... A haldoklónak terhes a ragaszkodás. Nem szívesen néz vissza. Kedve sincs már az alakoskodáshoz, elhíttetni az itt maradókkal, hogy jól esik neki, ha ilyen kétségbeesetten csimpaszkodnak belé. Neki menni kell, a színjátékhoz nincs ereje. Még akkor sem, ha a gyermeke, vagy a legnagyobb szerelme búcsúzik tőle. Ráadásul sajnálja is a szeretteit. Nem akar fájdalmat okozni nekik. Mégis ezt teszi. Nem tehet mást, mert mennie kell. Úgy érzi, akaratlanul is bajt okoz azoknak, akiket szeret.

Nagyanyám ezt úgy oldotta meg, hogy egy ravasz színjátékot rendezett. Egész életében játszott, a bölcs emberek ravaszságával. Nála láttam először, hogy az ősi kínai kifejezés, a „rejtőzködő bölcs” nem azt jelenti, hogy valaki magányba vonul, hanem hogy játszik az emberekkel. Bölcsen komédiázik.

Egyszer azt mondta nekem: „Tudod, pajtikám, a jót nem lehet egyenesen akarni, mert az emberek gyengék hozzá és megbántod őket *a jót ki kell bulizni.*” Nagy kópé volt a Mamuska! Nálunk lakott, s amikor már nagyon beteg volt, és nem akart túlságosan nagy terhet rakni anyám vállára, s főleg, mint minden halálba induló, nagyon óhajtotta már a magányt, nem azt mondta, hogy „Vigyetek kórházba!”. Azt hazudta, hogy elesett. Nem volt igaz, de tudta, hogy anyám sohasem vitelné őt kórházba. Ismerte jól nagyanyám cseleit, a szavainak már nem dőlt be. Ezért az én bölcs Mamuskám úgy járt túl az eszén, hogy óvatosan lecsúszott az ágyáról, elterült a földön, s amikor beléptünk a szobájába, ott hevert a földön, sátoorként szétbomlott hósínű hajával, és szemérmesen nyöszörgött és jajveszékelt. Persze azonnal hívtuk a mentőt, és kórházba került. Mindennap meglátogattuk. Amikor érezte, hogy meg fog halni, azt „hazudta”, hogy este ne jöjjünk be hozzá, semmi értelme, ilyenkor már úgysem történik semmi. Orvosa sincs bent, csak egy idegen ügyeletes - ráadásul jobban is érzi magát. Sokkal jobban van, mondta.

Nem is mentünk be hozzá. Ő pedig megfésülte és kalácsba fonta ősz haját. A nyakáról levette, és egy borítékba tette azt a fekete bársonyszalagon lógó értéktelen kis medaliont, amelyet egy életen át viselt. Aztán összetette a mellén két kezét, és meghalt. „Kibulizta” magának a szép halált.

Nagyon szeretett minket, de hogy kit mennyire, az ő titka maradt.

Ezekről a titkokról sok szó esett a „Vidám holtak klubjában”. Egymás között azt is bevallottak, hogy visszatérésünk után sokáig szemlesütve éltünk a hozzátartozóink között: nem felejtettük el azt a „titkos rangsort”, amit odaát megpillantottunk.

Ebben a másik világ felé való utazásban nemcsak távolodó hozzátartozóinkat látjuk, de azokat is, akik már várnak odaát. Néha olyan ismerősök is felbukkannak, akik előző életeinkben voltak a társaink. Most újra itt vannak. Gyanítom például, hogy nagyanyám szép távozásában az is szerepet játszott, hogy legforróbb „szerelmes szeretettel” nem engem, nem is az anyámat szerette, hanem a férjét, akit korán elveszített. És a legkisebb fiát, a Sándort, akit huszonhat éves korában kivégeztek, mert partizán volt.

Erre a két találkozásra ő tudatosan készült, sok évtizeden át.

A szívnek, mondják, nem lehet parancsolni. Mégis óva intenélek attól, hogy a lelkednek ezt a titkos kapcsolatrendszerét még életedben felkutasd. Isteni jóindulat van abban, hogy amíg élünk, ez a „rangsor” fedve van bennünk. Olyan mélyen, hogy érzéseinknek semmiféle sugallata ezt a titkot föl nem tárhatja. Ez ugyanis mélyebben van az érzelmeknél. Ezért nem tudunk róla a földi síkon, mert itt az érzelmeinkkel mérjük a szeretetet. Ott már nem. Ez mélyebb valóság szint. A halálon túli valóságélményt nem lehet összetéveszteni a földi élményekkel - itt a hétköznapiok felszínén még „homályosan látunk”. És homályosan érzünk. Egyegy pillanatra fölbukkanhat a Valóság, ahogy a forró láva kibuggyan néha a szelíd föld alól, s hirtelen tűzten-gerbe borítja a tájat - de jó, hogy mindezt nem látjuk. Jó, ha nem tudjuk, miféle atomkohó van lábaink alatt, mert *nem tudnánk nyugodtan élni a földi sorsunkat*.

Nemcsak arról van szó, hogy az élethez sok megalkuvás kell (mert ez is igaz), hanem arról a sokkal mélyebb titokról, hogy *sorsunk megcsinálásához csak kivételes esetekben szabad a legforróbb nyomot követnünk*. S ha ezt mégis megtesszük - ahogy ez nagyanyám élete első felében is történt -, hamar le kell térnünk róla. Valami közbejön és letérít róla.

Legtöbbször az, hogy „szív-közeli” társunk meghal.

Magyarán szólva: *életünket gyakran nem azokkal éljük le, akikei legjobban szeretünk*. Ritka kegyelem, ha ez nem így történik.

Sok embert ismerek, akit „legnagyobb szerelme” elhagyott, vagy fordítva, ő ment tovább. Szét kellett hogy váljanak útjaik. Rendszerint azért, hogy sorsukat másokkal éljék le. *Ezek a karm,a szövvényes útjának nagy titkai* Eletünk ugyanis nem arról szól, hogy gondtalan boldogságban lebegjünk, hanem hogy lelkiileg megérjük, hogy egymással összecsiszolódjunk.

Ha visszaemlékszünk legforróbb élményeinkre, azt látjuk, ezek ritkán voltak többek, mint integetések a vonatablakból; És aztán másfelé robogott a vonatunk.

Miért van ez így?

Talán, mert *életünk célja a kiteljesedés*. És nem egy életünk van, hanem sok. Sokféle szerepet, sokféle történetet játszunk el, amelyek úgy függenek össze, mint a rózsafüzér szemei. Mindegyik sorsunk külön-külön is fontos - de a legfontosabb mégis az Egész Füzér. És a sok-sok életünk a maga folytonosságában azt a feladatot rejti magában, hogy forrjon ki belőlünk minden méltatlanság, önző vágy és hiú ambíció, és *váljunk teljessé*. Ezt nem segíti a *korai célba érkezés*. Ezért van az, hogy a lélek a „fény-szeretet” állapotában megriad, és nem akar benne maradni. Fenemód jó benne, mert, ez egy megvilágosodás-élmény, de ez még nem lehet a végső lakóhelyünk. Ez csak egy „előzetes” létélmény, hirtelen megtapasztalása az *eljövendő üdvnek* - de éretlen lélekkel benne maradni nem, lehet...

A beteljesedésnek ezt az útját Jung éppúgy ismerte, mint az evangéliumi Mester: „Legyetek teljesekek, mint a ti mennyei Atyátok!”

Ehhez az kell, hogy az ember *ott is megtalálja az elveszett szeretelet, ahol a lélekben távolabbi testvéreivel él együtt*.

Ezt fontos tudni.

Nyilván létezik „közelebbi” és „távolabbi” lélektestvér.

Emlékszel még Péter történetére? Jézus azt kérdezte Pétertől, hogy „*jobban szeretsz engem, mint ezek?*”

Látod, még az ilyen isteni szinten sem egyforma az élmény. Még ott is lehet „*jobban*” szeretni valakit. Jánosnak az a bujtatott elnevezése az Evangéliumban, hogy „*az a tanítvány, akit Jézus szeretett*”. És mégsem neki mondja, hogy „*Legeltesd a bárányaimat!*”, hanem Péternek, aki háromszor elárulta őt. Nem Jánoshoz jött- hanem elsősorban Péterhez.

Félelmetes mélységeket tár föl ez a jelenet. Figyelmeztet arra, hogy a szeretetünket azokra is ki kell terjesztenünk, akikkel

nem éljük át ezt a bensőséges, „lélek-közeli” élményt. Azokra is, akikre azt mondjuk, hogy távolabb vannak tőlünk, vagy „*idegenek*”.

Sőt, néha azokra is, akiket gyűlöltünk.

Igen, az ellenség miatt is visszajövünk.

Azt hiszem, magad is tapasztaltad, milyen bajokat okozhat, ha valaki csakis a „*forró nyomon*” halad, ha egy életen át mindig a legintenzívebb csúcselményt hajszolja. Ezek a „*örökké szerelmesek*”, akik először magukhoz rántják s aztán elhajítják az embereket. Akiknek minden találkozás „*Nagy Találkozás*” - amit előbb-utóbb elárulnak. Fölébrednek belőle. Mindig azt mondják: „*Ilyen még nem volt!*” Ezt néha ötvenszer, százszor is. Legfeljebb annyit tesznek hozzá később, hogy „*ilyen még tényleg nem volt!*” Úgy élnek, mint a részegek, s az életüket, ha az nem szüntelen mámor, nehezen bírják ki.

Pedig az ember élete jórészét - ha nem az egészséget - „idegenek” között éli. A kivétel: kegyelem.

(Madách Imre magas világból ihletett műve, „Az ember tragédiája” pontosan erről szól. A paradicsomi „duál-pár”, Ádám és Éva nem élhetnek egymás mellett az új és új inkarnációik során — csak egyetlen alkalommal. Akkor is boldogtalanok. Gyanítják, halványodó, ösztönös sejtelemmel, hogy „ő az!” mégse kerülnek egymás mellé mert mindkettőjüknek más sorsfeladata van. Ádám és Éva minden inkar-nációjukban másokkal élnek, Évának mindig más férje van csak a játék végén kerülnek össze.)

A „nagy találkozások” ritkák. És sérülékenyek. Gyakori tapasztalat, hogy az ember azt veszti el először, akit legjobban szeret. Lehet férj, feleség, gyerek vagy egy nagy szerelem.

Sokan hordozunk olyan sebeket magunkban, melyeket nem gyógyít az idő. A nagy találkozások kegyelmi pillanatok, és rendszerint nem tartanak sokáig. Ilyen „nagy találkozás” lehetett nagyanyám története is a fiával és a férjével, akiket korán elszakított tőle a sors. „Ahogy a letépett karjait érzi az ember, úgy érzem őket, örökké. Nem fáj, csak hiányzik Apa és a fiam is” - mondta gyakran. Innen kezdve olyanokkal kellett leélnie hosszú életét, akikkel ilyen szoros, lélek-közeli élménye nem volt. Engem is szeretett. Anyámat is szerette. És sok embert szeretett még - de hirtelen könnybe lábadni a szemét csak akkor láttam, ha a fiáról beszélt. A férjével pedig álmában beszélgetett, készült a vele való találkozásra.

„Miért éppen őt vette el tőlem az Isten, akit legjobban szeretek?!” Ismerős kérdés, ugye?

A választ pedig azon a szinten, ahol a fájdalom keletkezett, nem lehet megadni. Itt ugyanis tényleg úgy néz ki, mintha ezt az intenzív szeretetállapotot nem akarná fenntartani a Teremtő. Mintha ez a földi élet jobban kedvezne a megalkuvásoknak, a hűvös kapcsolatoknak. Sőt, aki kevésbé szeret, jóval kevesebbet is szenved - a tartós kapcsolatoknak csak ritkán oka az intenzív szerelem.

Mintha ezek a „forró” társulások gyorsabban is égnének.

Néha ki is hűlnek. Úgy tűnik, ezt az izzó hőfokot a földi légkörben nem lehet hosszan fenntartani.

Az én életem ebből a szempontból kivétel. Ötven éve élek szerelemben. Hogy miért van így, nem tudom. Nem is kutatom az okát. Talán megtudom. Ez most csak annyiban tartozik ide, hogy tudom: ilyen is van. Vagyis hogy lehetséges.

(A kérdéssre, hogy miért -ritka a hosszan tartó „fonó társulás”, csak egy magasabb síkról adható válasz.

Es ez a következő: az egyetemes szeretet hiányának gondját nem lehet jól sikerült

magán-paktumokkal megoldani.

Az, hogy két ember között működik a szeretet, nem jelenti azt, hogy már mindenkiel működik. A szeretetlenség - ezt ne feledd, mindig az Egésszel való konfliktusunk eredménye. Ezt egy-két ponton feloldani kevés. Nem is lehet. Nem igaz az, amit valamelyik pszichológus mondott: „hogya két ember szereti egymást, éppen elég, mert ők már tudják, mi a szeretet. " Nem tudják! El kell mennünk a távolabbi telkekhez, azok közé, akik idegennek tűnnek számunkra — megkell találunk bennük is az ismerősöket. Ismerjük jól az egymást szerető párok, vagy családok önzését és kíméletlen közönyét mások felé. Ülnek az életükben, mint egy kényelmes mentőcsónakban, boldoganfogják egymás kezét, s közönyösen nézik, hogy körülöttük mindenki fuldoklik, és süllyed a Titanic. Nemcsak egy ember lehet egoista, de egy szerelmespár és egy család is. Ezért például a „családi-szeretet" a legnagyobb csapda lehet, nem egyéb, mint csoportönzés. Ráadásul azzal a hazugsággal körítve, hogy mi, kérem „szeretemben" élünk. Súlyos karmikus következménye lehet az ilyen önző boldogságnak.)

Ezért van az, hogy a szeretet-rangsorban első helyeken lévő társainknak hamarabb búcsút intünk; ők erre mennek, mi arra. Mint az utazók, akiknek küldetésük, hogy megismerjék távoli, idegen népek világát is - és ezt együtt sajnos nem lehet. A spirituális hagyomány ezt úgy mondaná, hogy mindez karma, amely nem az okozat törvénye, hanem sokkal inkább a megsérült szeretet gyógyításának az útja. Karma úgy keletkezik, hogy kitépem magam az egységből - és az egység visszaránt.

Föllázadok a szeretet ellen, ellököm magamtól a többieket - de a törvény visszaránt.

Ez a karma.

Az önös tett - és ezt jó, ha tudjuk - minden esetben az Egész elleni lázadás. Az Egész reagál rá, és leveri ezt a lázadást.

(Most olyasmit mondok el, amit talán éreztél már, csak sose gondoltad végig. Nem mindig annak fizetjük vissza az adósságunkat, akinek tartozunk. Sokszor igen, de nem mindig. Nem is törvényszerű, hogy így legyen. Mert egyetlen tett sem csupán két ember dolga. Semmi olyasmit nem tehetek veled, ami csakis a kettőnk ügye. Mindig az Egész sérül s az Egészre kell meggyógyítanunk.

Minden ember a végtelen világháló egy-egy szeme. S ha két ember megsérti egymást, az egész háló összerándul. Ezért nem elég csak veled rendezni az ügyet az Egészre kell kiengesztelnünk.

Ha elvakult indulattal megütlek vagy megöllek, nemcsak téled, az egész emberiségtől kell bocsánatot kérnem.

Ezt a kevesek által ismert igazságot Dosztojevszkij írta meg gyönyörűen a „Bűn

és bűnhődés" és a „Karamazov testvérek" c. remekműveiben. Egy diák baltával fejbe csap egy öregasszonyt - s rádöbben, hogy az egész emberiség sorsát rontotta el. Dimitrij Karamazov még ennyit sem tett, csak gondolatban ölt, mégis vállalja a karmikus büntetését, sok év szibériai kényszerunkát - mindenkiért. Ne feledd, hogy a szeretet: világháló. Mindenhová elér, mindenhol van, időt és távolságot nem ismer. Érzékenyebb, mint testben az idegpályák hálózata, egyetlen érintésre összerándul az egész.

Mi már azt sem éljük át, ha mondjuk házastársak vagyunk, és marjuk egymást, hogy ezzel elrontjuk a gyerekeink életét. És ők talán mások életét - és ki tudja, hol fejeződik be az a „pillangó-effektus" 1 Egyetlen tett hogyan szalad végig a „világhálón"? Ki tudja? Mitől lesz „hűtlen" egy nemzedék, s hogyan omlik össze ettől sok-sok emberi történet, társadalom, és jövőbeli élet?

Két sejt úgy veszhet össze a testedben, hogy belehalsz.

Pedig csak annyi történt, hogy ők ketten nem fértek össze egymással.)

Az ember aktivitása mindig az én-ből indul. Minden akciónk: magánakció - erre válaszol a karma. Önző tetteiddel belecsapsz a világ tengerébe - s a tenger hullámai visszacsapnak.

Az Egységet meg lehet bontani - de törvényszerűen helyreállítja magát. Jó példa erre a mai ökológiai helyzet - mohó, önző, szeretetlen célból ki lehet rabolni a Természetet - csak hogy ennek a következménye, hogy a Természet a lázadó embert magába visszarántja. A víz elnyeli, a tűz elégeti, szomját nem oltja, mérgezett levegőjével beteggé teszi.

Minden önző tettünk, amellyel megsértettük a szeretet egységét, visszahatást szül. Ez a karma.

Megtanulni, hogy fájdalmat okozni fáj.

És kifosztani a világot: nyomor.

És rossznak lenni: rossz.

És ridegnek lenni: megfagyás.

És önzőnek lenni: elhagyatottság.

És nem szeretni: félelem és halál.

Egyetlen tettünk van, amely árnyéktalan és tiszta, az a cselekvés, melyet a szeretet szellemében hajtunk végre. Ez a wu wei. Ez ugyanis önzetlen, nincs kire visszahasson - azonfelül mindig harmonikus, és mivel a szeretet szellemében történik, tehát nincs is semmiféle „visszahatása". Lángol, de nincs füstje. Én most az igazi szeretetről beszélek, amely nem vár viszonzást. Egyetlen jutalma van - és ez maga a szeretet. Ennél nagyobb jutalom nincs.

Ha a kínai nem-cselekvés doktrínáját lefordítom keresztény nyelvre, így hangzik: „Legyen meg az Isten akarata."

Legyen meg az Egész akarata.

A szeretet értelen. Nincs karmája.

De minden egyéb cselekvésnek van!

S ezért életünk aránytalanul nagyobb részét olyan lelkek között éljük le, akikkel a karma törvénye hozott össze, és sorsunk a megértés, az elfogadás, a tűrés, az elszenvedés és a kiegyenlítés - azaz, a szeretet megtanulásának küzdelmes folyamata. Végső soron mindenkit szeretni kell, a barátot, az idegent, a testvért és az ellenséget - akihez „nincs közöm”, azt is.

Ezért a „rangsort”firtatni nem szabad,

Es vannak - igenis vannak! - olyan helyzetek az életben, amikor nem elég a szívünkre hallgatni.

Erről nem tudok többet mondani.

Gyakran mondjuk: „keresem az Igazit”.

Mert sejtjük, hogy valahol - ha máshol nem, a lelkünk mélyén -van. De ha megkérdeznél egy bölcsöt, mit jelent számára ez a szó: „Igazi”, lehet, hogy azt mondaná: *minden ember.*

(Ne hidd, hogy az ilyen „bölcs” olyan ritkaság. Élnek közöttünk ilyenek, bizonyosan ismertél néhányat. Nekem ilyen volt a nagyanyám. Bárki pajtásom vagy osztálytársam, megfordult nálunk, olyannak tekintette, mint a saját gyerekét. Ha levest osztott, gyakran tett több húst az „ idegenek ” tányérjába, mint az enyémbé. Megvarrta a szakadt nadrágjukat, s olyan hosszan beszélgetett velük, hogy néha féltékeny is lehettem volna rájuk, ha nem, tudtam volna, hogy az én „Mamikám” ilyen,. Emberszerető. Jóságának határait messze a családi klánon túlra is kiterjesztette. Ha összevesztem valakivel, sohasem úgy foglalt állást, hogy én vagyok az ő „drága unokája”, a másik pedig „idegen”, hanem úgy, hogy kinek van igaza. Egyszer pofont kaptam valakitől, sőt alaposan megverték, s amikor tamponálta a vérző orromat, azt mondta: megérdemelted, mert hülye voltál. Vagyis a másiknak igaza volt.

Az ilyen bölcs anyák szoknyája alatt sokan elférünk. Az érdekes az, hogy a gyerekek nem fáj, hogy „ engem nem szeret annyira, mint a másik idegent”, hanem azt érzi, hogy ebben az egyenletesen megoszló melegségben, mint sok kutyakölyöknek az anyjuk hasa alatt, valódi szeretet van.

Azt hiszem, ennek az emléknek köszönhetem, hogy nem, lettem féltékeny ember. Alig tudok a, féltékenységről valamit. Azt, hogy a szeretet el lehet venni tőlem, sohasem éltem meg. Itt, a nagyanyám légkörében tapasztaltam meg, hogy a szeretet nem olyasmi, amitől valakit megfosztanak, a másiknak meg odaadják. Nem lehet kisajátítani, mert mindenkihez meleg.

Ez persze szépen hangzik, de a féltékenység, mint tapasztalat mégis hiányzik az életemből. Féltékeny embernek tanácsot adni nem is tudok. Mert ha őszintén

elmondanám, amit gondolok, botrány lenne belőle.

Egyetlenegyszer mertem ezt leírni. Színpadi komédiám, a „Szemenszedett igazság” egyik mondata volt. Ahányszor elhangzott, nagy nevetést szült. A darab hőse, a Bíró döbbsen tapasztalja, hogy fiatal felesége, Sophie, elhagyta örökre. Elszökött a városkapitánnyal. Szélütöten rogy a földre, és zokogva, kétségbeesetten motyogja írnokának: - Koch úr! Én szeretem Sophie-tü!

- mire az írnok odalép hozzá, és jóságosan így vigasztalja: - Ne tessék aggódni érte, a Kapitány úr is szereti!

A komédiában az a jó, hogy kimondhatjuk, amit komolyan gondolunk. Az emberek azt hiszik, viccelünk.)

*

Megkérdeztem a Klubtagokat:

„Ez a fény-szeretet belőled áradt, vagy valaki másból? *Te szeretted, vagy téged szerettek?*”

Nem tudtak válaszolni rá.

Azt mondták, nem lehet eldönteni.

Egyik „tagunk” (szintén 56-os, aki csodával határos módon túlélte a kivégzését) azt mondta, azért nem tudja a választ, mert itt már elnémult benne az a valaki, aki kettéosztotta az élményeket adásra és kapásra. Ami eddig fontos volt, hogy én szeretlek téged, de te nem szeretsz engem... egyszóval az élménynek ez az „üzleti” jellege megszűnik.

A szeretet - itt döbbsenünk rá - nem adásvétel kérdése, hanem létállapot. Bármilyen furán hangzik is, hiszen „holtakról” van szó: életélmény. Az oroszlanzelídítő (aki egyébként kétgyerekes anya volt, egész családja a cirkusznál dolgozott) olyasféle ügyetlen hasonlatot mondott erre: ha egy csónak elmerül a tengerben, nem kérdés többé, hogy a víz benne van-e, vagy kívüle. Mindegy. *Ahogy* a fény is mindent elborít és nem kérdés, honnanjön, a szeretet is árad, nem tudni, kiből.

Ez a derék nő szerette például az oroszlanjait, azt is, amelyik „halálosan” megcsapta. Ezt a szeretetét visszavitte az életébe - ez volt az oka, hogy gyógyulása után csöppet sem félt ettől a fenevadtól. Elfeledte rettenetes, nagyfogú pofáját, iszonyú mancsát, és a szenvedést is, amit okozott neki. Sokszor léptek fel együtt, mégpedig úgy, hogy a szám végén befeküdt az oroszlan mancsai közé, aki komoran hörgött fölötte, mint a földrengés robaja, és dédelgette a nőt, mint a köiykét.

Többeket megkérdeztem, volt-e már hasonló „fény-szeretet” élményük az életükben. Akár egy pillanatra is? Amikor szerelmesek voltak? Vagy pici gyermekkorukban, az anyjuk ölé

ben átéltek-e már ehhez hasonlót? Hárman azt felelték, hogy sohasem ismerték

az anyjukat, menhelyen nőttek fel. Kettőt közülük éppen a kibírhatatlan szeretetszomj vezetett az öngyilkossághoz. A harmadikat a kétségbeesés: ütötterúgta a férje, aki sohasem szerette igazán.

Vagyis ezt az élményt senki sem ismerte.

Csakis a hiányát.

Egyetlen valaki, egy paksi varrónő mondta, hogy, „Igen, volt!” Egyszer, egyetlen pillanatig volt! Amikor az esküvőjén felvillant a vaku, és ebben a fehér fényben megpillantotta a vőlegénye arcát, éppen akkor, amikor kimondta az „igent”. Ugyanezt élte át: fényt és szeretetet együtt! Hirtelen villámfénybe borult a szerelmese arca - szinte belevakult a boldog látványba.

Nagyon szerette ezt a férfit, akivel csak néhány évet élhetett ezután, mert életét rövide szabta a sors. (Története éppen azt példázta, amiről az imént beszéltünk, hogy a „legforróbb” élményét el kellett engednie. Egyedül maradt s magányát nem bírta ki. Utána akart menni, ezért lett öngyilkos. Az már egy külön regény, hogy miért kellett mégis visszajönnie, nemcsak magáért, hanem halott kedveséért is, és főleg azokért a gyerekekért, akiket később szült a világra, egy másik férfitől.) De szerelmének arca így maradt meg benne: mintha fehérén ragyogna a szeretettől sugárzó, „túlvilági” vakufényben.

*

Fény és szeretet: ez a kettő szétválaszthatatlanul összetartozik.

Az, hogy együtt tapasztaljuk a kettőt, nagy tanulsága ennek a „túlvilági” élménynek. Bár sok hagyomány előbbre helyezi a fény élményét, mert ez a lenyűgözőbb tapasztalat - a szeretet élménye mindig ott van mögötte. Ha megpróbálom mindezt szavakkal elmondani neked, akkor ez a *fény* nem más, mint a *Megismerés fénye*.

Amikor azt mondjuk, hogy valakinek „világossággyúlt az agyá-ban”, y-d,gy azt, hogy „megvilágosodott”, amikor azt mondjuk, hogy az első teremtő ige az volt, hogy „Legyen világossági”, amikor a *fényt* a mai fizika mint az anyagi világ ősalapját határozza meg, vagy amikor a csodálatos magyar nyelvünkön kimondjuk, hogy a „Világvilágossága” kiderül, hogy amit ebben a túlvilági halálélményben látunk, maga az Élet.

A látás az értelem eszköze. Az „Aha,_már látom!”, azt jelenti, hogy: „Aha, értem!” S az, amit megérték, nem más, mint *hog*y az Élet szeretetből van szöve. A halálélmény katarziséban lehull a szemünkről a hályog. Rövid ideig mindentudók leszünk: egyszerre látjuk az egészet.

A fényélményt inkább értjük, megvilágosít, a Szeretet élményét átéljük. „Aha, élem.”

Egyszerre értünk és szeretünk. Egyszerre ismerjük meg és éljük át a szerelmet

azzal, akit megszeretünk.

(Ha a lelkedet megérintette, amit most mondtam, akkor az értés-érzés egységét... megérezted... vagy megértetted ?... Látod, működik mindkettő egyszerre is. Ez tényleg így van. Néha, ha megértünk valamit, boldogok leszünk. Vidámak. Még az iskolában is voltak olyan élményeim, hogy a, megértés pillanatában nemcsak azt mondtam, hogy „aha!” hanem örömben szinte táncra perdültem! Átélted már a megértés örömét? Tudod, hogy ez is szeretet-élmény ? Enyém lett a tudás, de jó! Ami eddig kívül volt és idegen, ezután bennem lesz és ismerős.

Csak akkor fogsz igazán „tudni”, ha szerelmes leszel a tudásba.

Ha magadévá teszed a Tudás istennőjét.

Érteni fenemód jó érzés.)

A megismerést és a szeretetet szétválasztani nem lehet - mert ha megpróbálsz, az vagy nem igazi megismerés, vagy nem igazi szeretet lesz.

Mondok példákat, mert mi rendszerint csak az egyik szemünkkel látunk. Akinek csakis az „okos” szeme van nyitva, az „tárgyilagosan” látja a világot. Érzelmek füstje nélkül.

Úgy látja a világot, „ahogy van”. Mint egy tárgyat, melyhez nincs köze. Független tőle, rajta kívül van. Tárgylencsén átvizsgálja a világot. Nem szereti, csak nézi. Nézi például azt, hogyan vergődik egy tűhegyre szúrt bogár. Vagy egy műtőasztalra feszített kísérleti macska.

Figyeld a szót: *tárgyilagosan* lát.

Vagyis a lényeket *tárgyaknak* látja.

Az asztalt is, a széket is, a feleségét is, az anyját is.

A baj ott van, hogy a világ nem tárgy.

A tárgy ugyanis halott, de a világ él.

A legnagyobb tévedés azt hinni, hogy létezik olyasmi, hogy „nincs közöm hozzá”, hogy az egésztől „független” vagyok.

Ezzel a rendkívül okos és zseniális fél szemünkkel minden látható és minden érthető - csak az élet nem.

A mai tudomány mindenre tud már válaszolni.

Csak arra nem, hogy mi az Élet.

Az anyag titkát megfejtettük, az életét nem.

Mindent tudunk, kivéve, hogy mi a különbség az élő és a holt macska között. Csak annyit látunk, hogy az utóbbiban „valami” nem működik.

Az életet megismerni csak szeretettel lehet, az ész képtelen rá.

Ezért az ilyen zseniális, félvak kalózsok úgy pusztítják el a világot, hogy észre sem veszik. Nem „érezik”, mit tesznek. Tárgyként élik meg önmagukat, lelküket, feleségüket, gyerekeiket, hazájukat, földjüket... Az ész mindent megmagyaráz

nekik, kivéve, hogy mi az, ami a hullát az élőtől megkülönbözteti, s az embert olyan hullának látják, mely időlegesen „életjelenségeket” produkál. „Tárgyilagosan” azt mondják, hogy végső soron az élet a mulandó, és a hulla a maradandó.

Az ész a világot nem szereti.

Ezért került halálos veszélybe a Föld.

A csak okos ember Szívtelen.

S ezért nyomorék.

Roppant veszélyes nyomorék.

De sajnos a fordított helyzet sem jobb!

Ha valaki *értelem, nélkül szeret.*

A csak szerelmes ember Esztelen.

Valójában nem is szeret.

Ha azt mondom, szeretlek, de nem ismerlek, akkor nem téged szeretlek, hiszen azt se tudom, ki vagy. Valakit beléd vetitek, aki nem te vagy, hanem csakis az én ábránd- és vágyvilág-gomban él. Rávetítem az arcodra, belelátom a lelkedbe, és azt hiszem, hogy te vagy.

Valakivel összetévesztettelek.

Nem tudtam, hogy más nőt ölelek benned, mást nőtt vettem feleségül, más nőt tettem anyává, mint aki valóban vagy, sőt, ha az *Esztelen* tovább végzi bennem ezt az átokfutást, mást szeretek a gyermekeimben, mint akik, másra nevelem őket, mint akinek születtek, s azon túl, hogy az apjuk vagyok, sohasem érteni meg őket. Örökké sértek, vagy sértődött vagyok, túl szigorú, vagy túlságosan engedékeny. Nem tudom, mi a helyes arány, mert ahhoz nemcsak szeretni, *ismerni is kellene őket*, s ez nem megy.

Fogalmam sincs, kik a gyerekeim, mert nem nyílt ki a jobb szemem. A Megismerés és a Szeretet: egy.

Akit valóban szeretek - ismerem is.

És fordítva: csak akkor ismerhetem valóban, ha szeretem.

Ha szeretlek, beléd bújok, körülnézek benned. Először mintha egy idegen országba érkeznék, aztán, amikor befogadsz, egyre ismerősebb leszel. Megértem, milyen neked, egy másik Én-nek lenni, sőt, egy kissé én is Te leszek. Már látom, mi fáj neked, keserves és boldog emlékeid mintha az enyéme lennének. Ki tudok nézni a szemedben, onnan látom most magamat - és megismerem a múltadat, sorsodat, örömeidet és rögeszméidet. Ráhangolódok gondolataid hullámhosszára, s veszem a szíved kódolt adásait.

Fia a szíved gyorsan ver, az én szívem is hevesebben fog dobogni. És ha valamitől félsz, én is szorongani kezdek, és lehet, hogy megértjük, mitől félünk mindketten.

De mindez csak akkor történhet meg, ha beléd bújok.

Kívülről senki sem ismerhető meg.

Csakis belülről.

Belülre pedig csak úgy jutok el, ha kinyílsz és befogadsz, s ha lényemet szélesre tárom, mint egy bő köpenyt s átölellek magammal.

Ha valóban szeretlek, tudom, ki *vagy*.

És, csak ha tudom, ki vagy, szerethetlek igazán.

Ha átéljük egymást.

Abban a pillanatban felvillan bennünk a „fény-szeretet” élménye - nem is kell meghalnunk hozzá.

6. fejezet

Miért sír a csecsemő?

Nincs fájdalmasabb, mint az embergyerek kétségbeesett üvöltése. Mosolyogni szoktunk rajta, és nyájasan legyintünk: „Sír a kicsi.”

A csecsemő sírását, bár szinte szétrepeszti a dobhártyánkat, a szívmengető hangok közé soroljuk: élet jött a világra, s ez bizony ezzel jár, „sír a baba”. De mennyit!

Ha összehasonlítjuk a kölyökkutyák cincogásával, a tatógó madárkák csipogásával, a néma csikókkal, a hosszú lábaikon billegő csendes kis zsiráfok, a néha-néha felnyivákoító oroszlánkölykök, párducok, vagy bármiféle állatfaj kicsinyeinek békés viselkedésével, azonnal látjuk, hogy az emberkölyök bajban van.

A világrajövetelnek hasonló tragédiáját semmilyen más fajnál nem tapasztaljuk. Az új lény gyengeségét igen - bár azt sem ennyire. Egy kis-csikó húsz-harminc perc után már ügetni tud az anyja mellett. Az embergyerek évekig marad teljesen kiszolgáltatott.

Ha valamit nem értünk, rögtön kitalálunk egy magyarázatot, hogy megnyugtassuk magunkat.

Például azt, hogy a csecsemőnek, aki az anyaméhben megismételte a törzsfajlódásnak minden szakaszát, most a „vízi” életről át kell térnie a szárazföldi „tüdős” életre, s ez nagy megrázkódtatással jár.

Mondjuk azt is, hogy a tej még új neki, csikar tőle a hasa.

Hogy most tanul szopni, és ez nagyon strapás szegénynek.

Nő a foga.

Később azt mondjuk, hogy éhes, szomjas, nyugtalan, viszket a bőre. Csípi a pisi,

marja a kaki, hiányzik neki a mama, a mozgás, a riogatás, a törődés. Mondjuk azt is, hogy ezzel a kétségbeesett

süvöltéssel csak követelődzik, jelezni akarja, hogy ő is a világon van, vagy egyszerűen csak tanulja használni a beszélőszerveit, edzi a hangszálait - azért bömböl kétségbeesetten, mert gyakorol, mint egy tenorista. Beéneklí magát az életre. Mindent kitalálunk, hogy megnyugtassuk magunkat. A papák - ha csak tehetik - messze költöznek a gyerekszobától, hogy ki tudják aludni magukat. Az anyák azonban szolgálatban maradnak. Nemcsak azért, mert náluk van a tápláló tej és a vigasztalás, hanem azért is, mert ők azok, akik - még ha igyekeznek is - a gyereksírás megfejthetetlen üzenetén képtelenek túltenni magukat. Bármiféle magyarázattal próbálja nyugtatni őket a mai tudomány, érzik, hogy picijük *bajban van*.

Egyetlen lény sem üvölt annyit, mint az embergyerek, és hozzáteszem, maga az ember sem sír annyit egész életében, mint csecsemőkorában.

Ha anyánk magnóra vette volna a hangunkat, s most lejátszanánk, úgy hallanánk, végigbőgtük az egész csecsemőkorunkat. Sok liter könnyet zokogtunk el, és sok száz órát bömböltünk, szüleink és szomszédaink bosszúságára - mert amennyire fejletlen még a csecsemő szervezete, annyira fejlettek a hangadó szervei: a baba sírását csakis a mentőautók vészjelzéséhez lehet hasonlítani. A sírás oka pedig elsősorban nem testi. Ha testi oka lenne, az állat is végigüvölné az ifjúságát. A sírásnak két oka van. Az első röviden ennyi: *Embernek lenni nehéz*. Az emberi sors küzdelmet jelent, olyan életet, melyet a születéstől a halálig végigkísér a félelem és a szenvedés. És ez mindig az idejövétel pillanatában kiderül.

Manapság, amikor az élet értelmével együtt az eget is ellopták a fejünk fölül, nem ülik erről beszélni. Minél sötétebb egy társadalom, annál kevésbé vállalja az emberélet tragikus valóságát, annál inkább próbálja becukrozni és színes papírba csomagolni a nehézségeket.

A boldogtalansághoz vezető úton egyetlen útbaigazítás van: „Itt a Földön a Paradicsom!” Azok a létrontó erők, melyek a „fogyasztói társadalmat” irányítják, tévedhetetlen ösztönnel, sőt ördögi tudatossággal dolgoznak a „földi Paradicsom” lét

rehozásán, mely megpróbálja Las Vegasnak álcázni még az Apokalipszist is.

(Nincs riasztóbb látvány, mint amikor az amerikai élet omlik össze, az ultramodern toronyház, aflordiai kastélysorok, amikor a New Orleans-i vízözönben bőrléses hófehér Lincoln Continental limuzinok lebegnek a végítélet szennyes vizében. Egy szegény ember, ha batyujával vagy hátzissákkal gázol az áradó vízben, szomorú látvány, de nem olyan leleplező: látszik, hogy mindig közel élt a bajhoz, még ha mindenét elvitte is az ár, előbb-utóbb föl fog állni

valahogy. De amikor az álboldogság dől össze, abban mindig van valami leleplező: mintha egy mesevilág díszleteit röpténe el a hurrikán, vagy öntené el a közönyös tengerár.

Ez még a háborús, gyermekkori tapasztalatom: egyszerű emberek között éreztem biztonságban magam. Mindig tudták, hogy élni nehéz, és a baj mindig a közelben van. Ok nemcsak jobbak voltak hozzám, de derűsebbek is.

Gyerekkoromban „földközeli embereknek” neveztem őket.

És ösztönösen úgy éreztem: közöttük vannak a „jó emberek”.)

Nincs ravaszabb kelepce. Lelkünk mélyén ugyanis valóban ez a vágy él: boldogok akarunk lenni, és jólétben szeretnénk élni, de főleg félelem nélkül és betegség nélkül és halál nélkül.

És ez lehetetlen.

A föld: a küzdelem színtere.

Mindig az volt, és az is marad.

Nyerni itt csakis lelkileg lehet - tehát olyan síkon, mely nem földi. Győztes csatáink azok, melyeknek eredményeit lelkünk magával vihet - a többi küzdelemben mind vesztesek maradunk. Már megszületni is keserves volt, felnőtté válni is nehéz, s elmenni innen, kitépődni a testből, itt hagyni mindent és mindenkit, megint nehéz. És közben túl kell élni a betegségeket, a magányt, mások elvesztését, és meg kell tapasztalnunk az álmok kudarcát, hogy itt semmi sem a miénk, a kabátunk sem, a fogunk sem - végig kell élni az öregedést, a test elkorhadását és kikerülhetetlen halálát.

Az emberiség nagy tanítói nem azt mondták, hogy a föld Paradicsom, nem is azt, hogy siralomvölgy, hanem azt, hogy ez itt a *küzdelem helye*. Frontvonal, ahol a fény és sötétség harcát vívjuk, a Nagy Háborút, elsősorban önmagunkkal. Ehhez erő kell.

Buddha „négy nemes igazságának” lényege, hogy az élet: szenvedés. Függetlenül attól, hogy vágyaink teljeseznek, vagy sem.

Ugyanezt mondták a görög tragédiaköltők, a latin gondolkodók, a zsidó próféták, a hindu és a kínai bölcsek és mindazok a jelentős írók, akik életünket mélyebben értették meg.

Van nehéz és könnyű élet is.

De olyan, amelyet ne kísérne végig a félelem és a szenvedés, nincs. Itt háborúban állunk.

A csecsemő azért sír, mert érzi, hová érkezett.

Nemcsak a születését élte át keservesen, de magával hozta azt a tudást is, hogy ez itt a próbatétel helye lesz, nehéz vállalkozás.

Mitől fél?

A haláltól?

Nem hiszem, hogy megszületése pillanatában erre gondolna a lélek. Nem.
Attól fél, hogy kiesett az isteni egységből.

Amikor a csepp kiszakítja magát a tengerből, és egyedül marad, többé már nem olyan erős, mint a tenger, hanem olyan gyenge, mint egy magányos csepp. Innen kezdve persze hogy fél.

Cseppnyi létét félti.

Ezt a félelmet látod a csecsemők arcán: „Úristen, bajba kerültem! ” „Egyedül vagyok!”

Kiestek a szeretetből: ezért sírnak a csecsemők.

Két világ van: a szeretet világa, ahol nem félünk, mert erősek vagyunk - mert velünk van az Egész.

Es a félelem világa, ahol gyengék vagyunk, mert nem szeretünk, és nem szeretnek

- elvesztettük az Egészhez való tartozásunkat. Egyedül vagyunk, és magunkra vagyunk utalva.

Ezért sírnak a csecsemők: elvesztették a valahova tartozás létélményét. Elvesztették a szeretetet.

(Látom, most megkérded magadat: így van ez ? Tényleg így van ? Én is ezt tettem, miközben írtam: figyeltem a szívemet, ahonnan még azt a biztató súgást is hallottam: „Mondd el itt még egyszer, mert most lesz világos, hogy a szeretet nem érzem, hanem EGYSÉGELMÉNY! „Vele együtt!”-élmény.

Ellentéte annak a didergő állapotnak, amelyben mi, magányos emberkéek élünk, akik halandóvá váltunk, s a végtelen kozmikus energiatömegből kiválva különálló, szerény kis akkumulátorral kezdtünk el működni. SZERETNI azt jelenti, hogy a Mindenség ereje van bennem!... Egy vagyok velek! Erős vagyok és legyőzhetetlen! Ez a SZERETET. Kétségtelen, hogy a félelmet az ember „ érzi” is, ahogy a szeretetet is „ érzi”, de itt az érzésnél jóval többről van szó! Létélményről. „Mindenki velem van, és én mindenkivel”-élményről. Ha ezt élnénk, bizonyos, hogy nem bömbölnénk. Nevetve jönnénk a világra, és átkacagnánk az egész életünket.)

Az ember azért fél, mert kiesett a szellemvilági egységből.

Halhatatlanból halandó lett.

Időtlenből mulandó.

Lélek helyett romlékony test.

Szeretet-lény helyett önző kis ego-görccs.

Határtalan gondolat helyett kocsonyás agyvelő, látás helyett könnyező szem, hallás helyett fül. Eddig tisztán látott, most homályosan; s ezt a lefokozott látását valóságnak hiszi. Eddig hallotta a végtelenből jövő üzeneteket is, most azt se nagyon érti, ha valaki szól hozzá: hiába beszélgetünk, nem értjük egymást. Az

isteni szikra börtönbe került s teremtő fénye elhalványodott.

Örök élet helyett egy parányi kis hússzív kezd dobogni bennünk, mely, mint az időzített bombák óraszerkezete, átlag hetven-nyolcvan évre van felhúzva. És végtelen lényünk határa lett az érzékeny bőrtakaró. Belevarázsoltuk magunkat egy sűrű testbe, amelyben enni, inni kell, s szüntelenül levegőt pumpálni magunkba, különben elpusztulunk.

Kiestünk a Paradicsomból.

Hazátlanok lettünk.

Mintha erről szólna a Biblia példázta az Édenkert elvesztéséről. A tudást választottuk, a jó és Rossz Tudásának fáját, s ezért száműzöttek lettünk. Ott kellett hagyni a kert másik fáját, az *Élei Fáját*, melyet az Isten kerubokkal őriztet és villogó lángpallossal.

Az Elet Fája: a szeretet.

Hatalmas jelkép ez. Nem is értjük, csak éljük, és mintha arról szólna minden napunk és óránk, hogy az elvesztett szeretetet valahogy visszaszerezzük. És ez nehéz. Nagyon nehéz. Ehhez ki kell hogy égjen belőlünk minden vágy és minden gondolat és tudás, ami nem a szeretetről szól. Ki kell hogy égjen az „én”, az „enyém”, a „nekem” - a „külön”.

Ezért sírunk. Nemcsak csecsemőkorunkban, utána is, mindig. Minden tragédiavégsőokaaszeretettragédiája. Elvesztettükazegy ségetegymássalésMindenségszellemével-anyagbazuhantunk. És itt jön a másik magány.

Ugyanis az ember mint testi lény sem tartozik sehova! Szellemi hazáját elvesztette, de a természet-hazája sem lett igazán az övé.

A természettel sincs egységélményünk.

Amikor az Ember Ideája rávetült az anyagi törzsfajlódáson átment sejtvilági, növényi és állati létformából kialakult fizikai testre, azonosulása itt sem lett teljes

- a szellemi ember idegen maradt a természetben.

Az állatkölykök nem bőgneek annyit, s nem rettegik végig az életüket, bár ezer veszélynek vannak kitéve, egyszerűen azért, mert a *Természetbe beágyazódva élnek*. Azonosak vele. Együttműködnek.

Nem egyszerűen arról van szó, hogy az állat ösztönei finomabban működnek, mint az emberiek: hogy pontosabban lát, szagol, s szervezete a radarnál is tökéletesebben működik - hanem arról, hogy az állat a természetbe beágyazódva él - a *szeretet állapotában van*.

Mint minden élet a Földön, az állaté is veszélyben van - de a szorongást, a tartós félelmet nem ismeri. A természet „fejével” gondolkodik, mert egy vele. Egy kanca, például, szereti a csikóit. De ha keserves és nehéz szülés után hátranéz, s

látja, hogy a kiscsikóját holtan vagy életképtelenül húzzák ki belőle, rá se hederít többé: azon nyomban elfogadja a természet-isten döntését.

Küzd, szenved - de azonnal beletörődik az Isten akaratába. El is felejt a dolgot. Az ember nem.

Mi ezt a természettel való csodálatos együtt-élést, együtt-tudást, együtt-légzést elvesztettük. Nem véletlen, hogy az állatfajok jó részét kipusztítottuk. Nem szeretjük az állatokat - nem éljük át, hogy egyek vagyunk velük.

„A rókáknak van barlangjuk, a madaraknak fészük, de az Ember Fiának nincs hol lehajtani a fejét.”

Ez a jézusi mondás nemcsak a saját sorsáról szól - ez már az ősember vallomása is lehetett volna: az ember hiába igyekszik, a földi természetben örökké idegen niarad. És ezért is fél.

Nemcsak mint szellemi, de mint természeti lény is félelemben él, mert ezen a síkon is kiesett a szeretetből. Számára a földi lét sötét, idegen erdő, amelyben rajta kívül egyetlen lény, bogár, kígyó, madár, medve vagy csiga sem „fél”, mert ismeri, érzi és együtt él vele - mindegyik otthon van benne. Az ember nem. Nem ismeri az erdőt, még akkor se nagyon, ha a foglalkozása erdész. Egy mókus jobban tudja, „mit gondolnak a fák”, ezerszer jobban „informált”, mint bármilyen ember - az egységélmény titkos adóvevője működik a lényében.

Az elidegenedés nem a modern világ eredménye. Már az emberiség történetének hajnalán is megjelent - a természet és a szellem összekapcsolódott ugyan bennünk, de nem teljesen. Néha a saját testünk is idegen számunkra. Szégyenkezve figyeljük a bennünk élő, s tegyük hozzá, nagyon buta állatot. Nemigen tudunk mit kezdeni azokkal az erőinkkel, melyeket úgy nevezünk, hogy „ösztönök”. Nem tudunk például spontánul cselekedni. Nincs olyan bokszoló, aki egy macska gyorsaságának akár a tizedét meg tudná közelíteni, mert képtelen kiiktatni a tudatát. Mégpedig az „én”-tudatát. Az egységből kiszakított „én”-nek a tudás lett a fegyvere. Mielőtt cselekszünk: töprengünk, gondolkodunk. Mégpedig „magunknak” gondolkodunk. Nem az egész szervezetünkkel, csakis az „eszünkkel”. Ellenszenveink, rokonszenveink pontatlanok. A másik lény szándékát nem értjük. A macska nemcsak érti, de előre sejti, sőt tudja, mit akar a másik: nemcsak mozdulatai, de „gondolatai”, is pontosan működnek: mert a többiekkel „egy” - mi pedig „külön” vagyunk.

A macska az egész testével, mi csak az agyunkkal gondolkodunk.

Indulatainkat képtelenek vagyunk elcsendesíteni. Haragunkat - amelyet egy állat pillanatok alatt örökre elfelejt - mint gyűlöletet, egy életem át hurcoljuk magunkkal. Betegségeink jórészét éppen lelkünk és testünk diszharmonikus kapcsolata okozza: megbetegítjük magunkat. Nem hiszem, hogy egy tigrisnek lennének pszichoszomatikus bántalmi - mondjuk gyomorfekélye az

aggodalmaktól. Az ember „lelke” nem egy a „testével”. Ezért lelkének gubancait öntudatlanul a testébe vetíti ki: betegségeink jó része ennek a benső „szeretethiánynak” a műve. Azon felül a nemiség az emberfaj örök problémája lett, melyet sohasem tud megoldani. Ha figyeled magad, tudod, hogy még a legoldottabb pillanataidban is *idegenül* pillantasz a nemiségedre, akármilyen örömet okoz is. A testeddel való azonosulás ugyanis nem tökéletes, mert nemcsak tested van - de ráadásul még *tudod is*, hogy van!

(Nem tudom, érezted-e, hogy bár a tested a tiéd, de nem te vagy a tested. Ezek villanásnyi, de roppant árulkodó gondolatok. Ha, például, megvágod az ujjad, úgy érzed, hogy „elszakadt a ruhád”, és fáj. A testnek és léleknek a különbözőségét, ezt a nem-egységét mindig érezzük, még akkor is, ha nem gondolunk rá.)

Egyszóval nemcsak a mennyben nem vagyunk otthon, hanem sajnos a Földön sem.

És ezért félünk. Sem ott, sem itt nincs már igazi hazánk.

Kiszakadtunk a szeretetből.

Ezért sírnak a csecsemők.

Az anyák ezt sejtik. Vagy tudják.

Sokat segítenek rajtunk. Enyhítik a fájdalmunkat, és elviselhetővé tudják tenni az életünket. Ideig-óráig feleltetik velünk a félelmeinket is. De megoldani ezt az ősi sehova-nem-tartozásunkat még a legcsodálatosabb anyák sem tudják. Sem a testükkel, sem a lelkükkel, sem szerelmes szeretetükkel nem tudják megszüntetni embervoltunk eredendő tragikumát. Pedig igyekeznek szegények.

(Ha anya vagy, tudod, miről beszélek.

Sír a gyereked, és nem tudod megnyugtatni. Csak nagyon nehezen. Megnyugszik és újra és újra sírni kezd. És akkor azt tanácsolják: szeresd jobban. S te tudod, ennél jobban már nem lehet szeretni. Lehetetlenség. Öleled, csókolod, szinte újra visszafogadnád a méhedbe, testedbe, ha neki ott jobb volt - lelked minden jóakarató sugárzásával beborítod, érzelmeiddel vele rezegsz, már-már te is sírsz vele, és a fél karodat odaadnád, hogy nyugodjon már meg végre a gyereked - de ő csak sír.

Ilyenkor sejtí meg minden anya, hogy ez az emberke kozmikus bajban van. A jó anyuka, mintha csak a testével akarná fölfogni a láthatatlan golyókat, megpróbálja óvni gyermekéi az egység elvesztésének tragikumától. S kétségtelen, hogy egy jó anya sokai is enyhíthet az emberke ősi riadalmán.

De az Istent, s főleg az embernek önmagáért, való nagy harcát nem pótolhatja senki sem.

Egy anya, bármilyen bőségesen árad lényéből a bölcs szeretet, nem tudja elhíttetni a kicsivel, hogy itt élni könnyű lesz, hogy nem kell szenvednie, félnie, s

hogy nem vár rá egy küzdelmes életút.

Hiába öleli magához szorosán, s szuggerálja a remegve bömbölő kicsinyének, hogy „Nem vagy egyedül! Veled vagyok!!.”-a baba újra és újra rájön, hogy egyedül van.

Es ez az igazság.

Egy kiscsikó tudja, hogy védelem alatt áll.

Nemcsak az anyja védelmezi meg - hanem a Természet.

Az emberkét csakis az anyja.

És az őrangyala, természetesen.

Meggyőződésem, hogy nemcsak a földi, hanem a szellemházánk világából is óvnak, látnak minket. De még az angyalaink sem tehetnek többet, mint ami sorsszerű. Helyettünk nem harcolhatnak - mert akkor éppen lelkünk beérését késleltetik.

Szeretni nekünk kell megtanulni.

Mindezt csak azért mondom el, mert manapság a pszichológiai könyvek jó része, amelyek nem látnak vissza az emberi származás szellemi eredetéhez, aránytalanul sok felelősséget raknak az anyák vállára. Kétségtelen, hogy sokat tehet értünk az anyánk. És az apánk meg a családjunk is. De még eszményi esetben sem tudják az elveszett Paradicsomot pótolni.

Sok felnőtt ember komolyan gondolja, hogy rossz sorsáért és nehéz természetéért az anyja a felelős, hogy a gyötrelmeknek, melyeket lelkében hordoz, az anyja, vagy a rossz családminta az oka. A vád aztán ott él benne egy életen át: te tettél beteggé, szeretet-képtelenné. Miattad fulladok s lettem asztmás és homoszexuális. Miattad iszom, s rontom el én is akaratlanul - a saját gyerekeimet. Mindennek te vagy az oka!

Ez a féltudás, amit a mai gyermeknevelési és lélektani könyvek zöme tanít, amilyen hasznos, éppannyi kárt is okoz.

Bölcs anyához születni igazából érdem, és az ilyen anya sok mindent tud förmedni és alakítani gyermeke lelkiségén. De még egy Szűz Mária bölcsessége sem tudja megváltani gyermekét a magával hozott lelki, és sorsterhektől, attól a mély múlttól, mely előző életeinek vesztés küzdelmeiben, félelmeiben halmozódott fel, s amely most a jellemében megírt lelki természetében tükröződik.

Még a legjobb anya is legfeljebb csak enyhíteni tudja azt a tényt, amiért minden csecsemő sír: hogy embernek lenni fenemód nehéz!

Tüzel rakni a jégmezőn, hogy melegedjünk körülötte - ennyit tehetnek éiünk a mamák.

Ez is óriási dolog.

Anyám ilyen nagy tűzrakó volt. Élhelővé tette számomra még a poklot is. A

világháborúban voltam gyerek. S ő a bősz jóságával, erejével betakart és elfeledtette velem az Apokalipszist. Hogy holtak, sebesültek, romok, gyilkosok között élünk. De megóvni önmagamtól, a sze-retetlenség tragikumától nem tudott. Ha csak egyetlen méterre távolodott tőlem, már rettegni kezdtem. Néha a mellén is mert tudtam, hogy ő is fél. Belül remeg.

Arra azért megtanított, hogy tüzeket kell rakni. És meleget kell adni, ha csak szűk körben is. Megtanított, hogy ez az életem értelme. Fölmelegedni és meleget adni. Pedig sokszor maga is fázott. Félt és nem tudott meleget adni mert neki is hiányzott, szegénynek.

„Ha csak ketten vagy hárman összejöttek az én nevemben, ott vagyok veletek. ” Ez is egy tűzrakó-mondat.

„Kellen vagy hárman!” Nem sok. De még ez is vitatott szám. Állítólag Jézus csak azt mondta, hogy „ketten”. Mi a színházban, ha csak ketten, vagy hárman ülnek a nézőtéren, meg sem tartjuk az előadást. Jézus azonban tudta, hogy ez nagy szám! Igen nagy szám! És ma már mi is tudjuk: - két vagy három ember, ha szeret, le lehet élni az életünket.

De sokszor még annyi sincs.

Valódi szeretetről beszélek, ugye tudod ?

A szeretet Napja nem süt a Földön.

Itt nekünk kell önmagunkból, egymással tüzet rakni.

Hogy melegedhessünk körülötte.

Minden igazi találkozás: tűzrakás. Az elveszett Éden örömét élni egymás közelében. Amíg a tűz közelében vagyunk, érezzük a meleget és megfledkezünk arról, hogy néhány lépéssel odébb már fagy van, és elviselhetetlen hidegség. Ezt az élményt, amikor egy dermesztő világban a saját tűzünk körül melegszünk és jól érezzük magunkat, s egymás kipirult, vidám arcát látjuk a lángok fényében, úgy nevezi a, magyar nyelv, hogy „ meghiti

^{ség} ”:

Ez minden igazi szeretet- élményben ott van.

Először anyánk testéből árad. Később, ha olyanokkal vagyunk együtt, akit szeretünk. De még egy idegen lakásban is fölfedezheted néha, ahol az ismeretlen emberek szerelik egymást. Belépsz, és azt mondod: ezeknek jó itt. Egy vendéglői asztalnál is. Egy csendes presszó sarkában. Még egy tó partján, vagy egy diófa tövében is, ha valami „ tűzrakás ” emlék köt hozzá. Van, akinek a helyszín álmaiban visszatér.

Lelke odajár, ha boldog.

Ha fölsorolnám életem „meghitt” helyeit, egy körtefa ága lenne az első helyen, a másodikon egy füstölgő mécsessel világított, levegőtlen, földbevált bunker, ahol anyámmal éltem át a háborút. Itt tapasztaltam meg - szüntelen éhezésben és

életveszélyben - hogy a szeretet milyen tapinthatóan sűrű és valóságos tud lenni: hozzá képest a külső világ nem tűnik egészen igazinak.

Es ezért jóval erősebb a halálfélelemnél is.

Minden helynek van sugárzása.

Egy-egy új épületnél tévedhetetlenül érezzük, tudott-e valamit tervezője a szeretetről, vagy sem. Azokban az acél-, és üveghodályokban, amelyekei a mai posztmodern ízlés épít, nincs meghittség. Sem a lakásokban, sem a hivatalokban, sem a színházakba?!, sem a templomoknak nevezett rideg beton- és márvány csarnokokban. Ezekbe nem fog álmában visz-szajárni senki. Minden történelmi kornak vannak jellegzetes épületei: a jurta, az erőd, a vár, a kastély, a palota... néha egy városnegyed, vagy egy híd. Sok elmúlt korszak a templomokban fejezte ki a legmélyebb gondolalát az életről.

A máé a banképületek vagy a vállalati székházak. Ahogy valaha a piramisok, ma ezek hordozzák korunk szellemi bélyegeit, de még inkább a bevásárlóközpontok, amelyek azt üzenik, amit mi is gyakran gondolunk: szedd meg magad gyorsan, mert ez az egész már nem tart sokáig!

A mai korszellem nem ismeri a meghittségét.

A szív kiment a divatból.

Ha a mesebeli „sánta ördög” levenné az újonnan épült, modern épületeink tetejét s benézne a helyiségekbe, azt mondaná: „Itt az emberek, nem szeretik egymást csak laknak.”

Mozart lelke rosszul érzi magát a mai szívtelen, hideg ésszel építetett hangverseny-termekben.

Ilyen helyeken csukott szemmel kell hallgatni őt - de ha túlságosan érzékeny vagy a „hely szellemére”, a lelked így is fázni fog.

Ezt mi, színházi embe~ek tudjuk: vannak olyan modern játszóhelyek, amelyeket képtelenek vagyunk „bejátszani”, átmelegíteni. Mi is dider-günk bennük. Hiába igyekszünk „tüzet rakni”-fázunk.)

A meghittség az elvesztett szeretet egyetlen pótszere. Kevés - de nincs több. Ha ezt a kisgyerek megéli, valamivel kevesebbet fog sírni. De sírni fog, mert mögötte van a múltja - s előtte a Paradicsom visszaszerzésének hatalmas küzdelme.

7.fejezet

Hogyan lehet legyőzni a félelmet?

Ez a fejezet egy kis pihentető.

Sokszor tesznek föl olyan, kérdést, ami így kezdődik: „Hogyan?”... „Hogyan

ismerhetem meg magamat? Hogyan találhatom meg a páromat? Hogyan tudhatom, mi a sorsom? Hogyan bocsáthatok meg anyámnak? Hogyan találhatom meg önbizalmamat? Hogyan?... Hogyan?... Hogyan?"

Ilyenkor mindig zavarba jövök. - Bár tudnám! - gondolom. -Azt hiszed, csak egy jó tanácsos múlik? Hogy ezek a nagy kérdések úgy működnek, mint a keresztretjvények, csak be kell írni a helyes megfejtést, máris lehet menni a nyereményért?

Mi, mai emberek, akik technikán és számítógépen nevelkedtünk, azt hisszük, elegendő megnyomni a megfelelő gombot, vagy betáplálni egy helyes információt az elménkbe, azonnal megoldódnak azok a gondjaink, amelyeket sok inkarnáción át hurcolunk magunkkal.

A „hogyan?” kérdéssel a Biblia nem is foglalkozik.

Azt mondja: „Szeresd felebarátodat, mint tenmagadat!”

De mi van, ha magamat se szeretem?

És hogyan szeressem, meg magamat ?

Nincs válasz.

Azt mondja: „Szeressétek az ellenségeketet is!”

De hogyan szeressem, ha gyűlölöm? És főleg, ha félek tőle?

Azt mondja: „Ne féljete!”

De hogyan ne féljünk, ha félünk?

Azt mondja erre: „Higgyetek!”

De tessék mondani: hogyan higgyünk, ha nem hiszünk?

És hogyan lehet legyőzni a félelmemet?

Hiába akarok nem félni, ha félek - mert a félelmi erősebb bennem, mint az akarat. És a gyűlölet is erősebb bennem, mint a legelszántabb akaratom. Hiába nem „akarok” gyűlölni valakit, ha egyszer gyűlölöm.

Félek. De hogyan szabaduljak meg a félelmemtől, ha sem az eszemnek, sem az akaratomnak nincs hatalma a félelmem fölött?

Amikor mellemnek szegeznek ezt a kérdést, nehezen tudom bevallani: *fogalmam, sincs!* És közben azt gondolom: „Hogyan lehet valaki ennyire gyermeketeg, hogy erre a hatalmas őskérdésre azonnali megfejtést vár?”

Így gondolkoztam sokáig, míg egy időben magam is félni nem kezdtem. Aránytalanul sokat. Eszembe jutott, hogy már gyerekkoromban is féltem. Apám is félt. Félelemben nőttem fel, sőt szüntelen rettegésben. Mint már írtam: háborús gyerek voltam.

Megkérdeztem hát magamtól: *hogyan lehet legyőzni a félelmet'?*

Megszólalt bennem a riadt gyerek, akit eddig csak mások szemében láttam. Bajban az ember rendszerint gyerekké válik. És eljut odáig, hogy rémülten kérdi: „Tessék mondani: most mit tegyek?”

Megkérdeztem az ország valaha élt legbölcsebb bokszedzőjét, Adler Zsigmondot:

- Zsiga bácsi! Maga egész életében gyerekekkel, fiatal srácokkal foglalkozott. Harcra nevelte őket. Mondja meg nekem, hogyan lehet legyőzni a félelmet! Zsiga bácsi nyilván sokszor szembesült ezzel a kérdéssel, mert gondolkodás nélkül rávágta:

- Sehogy.

Elmesélte, hogyan kellett lemondania olyan fiúkról, akik erősek voltak, mint a bivaly, ügyesek, mint a párduc, nagy tehetséget hoztak magukkal - csak féltek. Az ilyeneket menthetetlennek tartotta. Hiába a sok edzőmunka, a döntő pillanatbanjön a félelem - és vége. A félelmet nem győzi le semmi. Rémtörténeteket mesélt arról, hogy egyik legtehetségesebb versenyzője, akiben egy világklasszis képességei szunnyadtak, hogyan adta föl sorra a meccseit, csupán azért, mert ellenfele *külsejétől megijedt*. - Meglátta a sarokban a fiút, olyan volt, mint egy gorilla, máris jött hozzám, a sarokba, és azt mondta: „Zsiga bácsi, vegye le rólam a kesztyűt!” Hiába mondtam: erősebb vagy, gyorsabb, képzetesebb, hiába könyörögtem és üvöltöttem

vele - a fogával bontotta ki a kesztyű fűzőjét és leráncigálta magáról. *Aki fél, az fél/Nincs* róla mit beszélni. Mindig félni fog. Azért keresem a fiúkat az utcán, de még a börtönben is inkább, mint az iskolai tornatermekben, mert bokszolni mindenkit meg lehet tanítani, de arra, hogy ne féljen, nem! Kidobott munka egy olyan gyerekekkel foglalkozni, aki fél. Egy súlyos mozgáskorlátozottból hamarabb hozok ki eredményt - mondta. Voltak más tanácsok is.

Valaki azt mondta például, hogy *amitől félsz, abba bele kell menni*. Ha egy sötét erdőtől félsz, bele kell menni a sötét erdőbe. A félelemmel szembesülni kell. Ez tényleg használ valamit. Mert, mint mondják, az ember a saját képzeteitől fél. Ha, mondjuk, akármilyen fogvacogva, de belemész a sötét erdőbe, és nem mar meg a kígyó, nem támad meg a vaddisznó, nem akadsz bele egy himbálódzó öngyilkos hullájába, s túléled képzeletednek minden balsejtelmét, lehet, hogy az erdőtől többé nem fogsz félni - de félsz majd mástól. Ez a baj.

Hogy nem *valamitől félsz*, hanem *félsz*. A félelmed tárgyat keres, alibit, hogy kimondhasd: én ettől félek. Félek a víztől, a magasságtól, a másik embertől, a kutyáktól, félek a múlttól, a jövőtől... és amikor végre nagy nehezen legyőzöd az egyik félelmedet, azonnal támad helyette másik. A félelem mint egy kísérteties árnyékfolt működik benned, fénye rávetül valamire, azt hiszed, *attól félsz*, s amikor ez a valami szétomlik, és rádöbbsz, hogy *ettől nem érdemes félni*, félelmed árnyékfoltja azonnal másik alibit keres, rávetül, és ezentúl attól fogsz félni majd. Mondok néhány példát. Maradjunk az ökölvívóknál.

Sok nagyszerű harcos, aki megtanulta, hogy a szorítóban oroszlán legyen, az élet

más dolgaiban szorongó marad. Fél például attól, hogy becsapja a villanyszámlás, a bank, hogy visszaél tudatlanságával az adóhivatal. De én még olyan nagy bajnokot is ismertem, aki a feleségétől félt. Ez a félelem nemcsak az asszonyának szólt, hanem általában a női nemnek. Tartott tőlük, mert nem értette őket. Úgy érezte, ki van szolgáltatva a nőknek, s ha már senki nem tudott parancsolni neki, mert részegen fékezhetetlen volt, mint egy tébolyult vadállat, és mindenkit összevert a kocsmában, azonnal küldtek a nejéért, aki egyetlen szemvillantással hazaparancsolta.

Shakespeare hőse, Macbeth fél a véres úttól, amelyre nagyravágyása viszi. Fél ölni, fél, hogy céljai érdekében ártatlan embereket kell lemészárolnia. De beletanul. Az első tette után még reszket, a második után már kevésbé, végül, mint minden tömeggyilkos, beletanul a véres munkába, és mint egy aprítógép, közönyösen pusztítja el mindazokat, akik útjába állnak. Azt mondja:

A félelem izét már alig érzem: Valamikor érzéseim vacogtak Egy éji hangra, és egy szörnyű hírtől Minden hajam égnek állt s reszketett, Mintha élne; jóllaktam az iszonnal S a borzongás, agyam meghitt lakója Többé nem izgat... "
(Szabó Lőrinc fordítása)

Sőt még ezt a híres mondatot is kimondja:

„Merek annyit, mit ember mer ki többet mer, nem ember!”

És ő mindent mer.

Igen ám, csakhogy visszatérnek az áldozatok szellemei.

Es Macbeth elájul a félelemtől. Élőktől nem fél már, csak a kísértetektől. Erre nem számított. S beteljesedik a boszorkányokjóslata, erdőként jön szembe vele annak hadserege, akit „nem anya szült”, s Macbeth azt mondja: *„Kezdek inogni.”* Egy barátom, aki hat évet töltött az Idegenlégióban, azt mondta egyszer: Fogalmad sincs, ezeknek a vakmerő, brutális fickóknak az éjszakáiról. Megdöbbenél, ha látnád a rémálmaikat. Olyan ember nincs, aki ne félne. A félelem az emberi lélek alapállapota.

Ósi, magával hozott élménye, amelyet a földi létbe való belezuhanása, s a teljességből való kiszakadása idézett elő.

Nem *valamitől* félünk, hanem FÉLÜNK. S ennek a félelemnek valami külső okot keresünk.

„Meglévőfélelmemhez tárgyat keresek” - hirdette magát a humorista. Ezt a „keresést” főleg azoknál tapasztalom, akik kórosan rettegnek, Az ilyenek kívül hordják a lelküket, és amíg mások

megtanulták palástolni szorongásaikat, nekik ez nem sikerül. Dülledt szemükön látszik az állandó félelem. Mindig zaklatot-tak. Üldözéses téveszméik vannak. Ezeket a félelmeket *nem lehet eloszlatni, mert ha bebizonyítod valamiről, hogy attól nincs miért félniük, találnak maguknak más félnivalót.* S ha nagy nehezen

ki is kutatod, hogy ez a szüntelen rettegés valamilyen múltbéli iszony emléke, hiába szembesíted vele őket, hiába győződ meg, hogy ez régen elmúlt már, nincs, nem is lesz soha. Lehet, hogy ettől a rossz emléktől megszűnik a rettegésük, de hamarosan találnak maguknak másik félnivalót.

A Félelemnek *nem egyetlen eset az oka, nem valamiféle múltbeli trauma, hanem maga az emberi lét.*

Ezért eloszlatni nem lehet, csakis oly módon, ha a lélek a hétköznapi én-tudata fölé lép.

Vagyis, ha személyes én-tudata meghal, vagy elkábul, mint a morfinistánál. Ez mindenkivel előfordulhat.

Kórosan rettegő ismerősömnél azt tapasztaltam, hogy valódi halálveszélyben nem félt.

Egyik ilyen „nagy rettegő” barátom otthonában kigyulladt a gázpalack. Nyugodtan levette a télikabátját, gyorsan rádobta a palackra, s elfojtotta vele a tüzet. Otthona s egész családja életveszélyben volt - mindenki sikoltozva menekült a házból, csak ő volt nyugodt.

Egész életében félt - kivéve ezt az egyetlen percet, amikor igazán bajban volt. Ezt az egy percet úgy hívjuk: *lélekjelenlét.*

A lélekjelenlét „lélektanát” kell tehát megértenünk.

Ez meghaladja a tudományos pszichológia szintjét, mert nem lelki, hanem spirituális kérdés.

*

János apostol mondja:

„A szeretet Istentől van... és aki szeret, ismeri, az Istent, mert Isten: szeretet. .. A szeretetben nincs félelem, sőt, a teljes szeretet kiűzi a félelmet, mert a félelem gyötrellemmel jár, aki pedig fél, nem lett tökéletessé a szeretetben. ” Hogyan van ez?

Szemünk átsiklik az ilyen gondolatok felszínén, nem látunk a mélyére. Szedjük csak széjjel a mondatokat!

Azt mondja: *A szeretetben nincs félelem...*

És ami még fontosabb: *„Aki fél, nem lett tökéletessé a szeretetben. ”*

Hogyan van ez, tényleg?

Ahhoz, hogy megértsük ezeket a sorokat, meg kell szabadulnunk attól a belénk rögzült, hamis képzettől, hogy a *szeretet valamilyen érzés, vagy érzelem.* Ha így fogjuk fel ezt az idézetet, egyszerűen nem igaz.

Sőt, akkor a világ legnagyobb hazugsága.

Ha érzelemmel szeretek valakit, akkor már nemcsak magamat, őt is félttem. Egy anya, ha öt gyereke van, *sokkal jobban fél, mint egy magányos asszony, mert nemcsak magáért, hanem mind az öt gyerekéért is aggódik. Ráadásul nem*

néhány évig, hanem egy életem ál.

Ha érzelmileg szeretünk valakit, félelmünk csak fokozódik.

Nem csupán azért, mert a másikat is féltjük, hanem azért is, mert akit érzelmileg szeretünk, *azt sokkal jobban féltjük, mint magunkat.*

Érzelmi szeretet tehát az, amikor valaki „*nem lett tökéletessé a szeretetben*”. Előfordul persze, hogy a féltés annyira elszántta tesz valakit, hogy a másikért a tűzbe is beleugrik, de nem azért, mert nem fél, hanem mert a pillanatnyi indulat vakmerővé teszi, jól kiderül ez abból a helyzetből, amikor érzelmi szeretetének egy vad, kétségbeesett pillanatában Péter kardot rántott, hogy megmentse Jézust, és elvakultan még a sokszoros túlerővel is szembeszállt - de mint nemsokára kiderült, ez nem jelentette azt, hogy nem félt.

Sőt három gyáva és rémült árulása még csak ezután következett!

Vagyis aki „*nem lett tökéletessé a szeretetben*”, az fél.

János azonban itt a „*tökéletes szeretetről*” beszél.

Itt van hát elrejtve, amit keresünk. A válasz arra a kérdésre: *hogyan lehet legyőzni a félelmünket.*

Könnyű beszélgetést ígértem, de látod, nem lett az.

A kérdés belevitt minket a szeretet kérdésének a legmélyebb titkába. Igyekszem úgy beszélni erről, hogy amit mondok, ne csak érthető legyen, de *átélhető* is. Olyan élményt akarok fölillantani, mely akkor is villanás volt, amikor átsuhant benned, csak nem állt meg, nem tudta alaposan megnézni, és eloszlott, mint egy villámfényes táj. Hirtelen messze láttál - s aztán visz-szatért a sötétség. Most újra felvillantom és megállítom: nézzük meg együtt...

Szóval, szeretünk mi már tökéletesen.

Ha volt már olyan „*lélekjelenlét*”-helyzeted, amiről az imént beszélünk, mondjuk egy karambol, akkor jó ha tudod, az történt akkor, hogy riadt egód helyett átvette sorsod irányítását a Felsőbbrendű ÉN-ed. Innen kezdve nyugodtan tetted a dolgot - a döntő lélektani fordulat megtörtént benned.

De nemcsak benned, hanem a világgal való viszonyodban is.

Elkezdte együttműködni a körülményekkel.

Velem például egy ilyen karambol során az történt, hogy az autóm, mely az ütközés első pillanatában még *halálos ellenségem volt, és meg akart ölni*, a lélekjelenlét második pillanatában már *a barátommá vált. Együttműködött velem, mert én is együttműködtem vele.* Igyekeztem a földön forgó csattogó, csörömpölő kocsiban úgy fordulgatni, hogy minél kevésbé ütközzünk egymással: amikor fölrepült a magasba, én lehúzódtam, amikor a bal oldalára csapódott, én jobbra lapultam, amikor jobbra, akkor balra húzódtam.

Ekkor - talán három-négy végtelenül belassult másodpercről van szó - tudtam, hogy a világ *nem ellenem, hanem értem van.*

Nem akar bántani. *Együtt vagyunk*. Mégpedig nemcsak én és a külvilág - vagyis testem és a recsegő-ropogó autóm is -, de lelkem és a testem is. A tudatom és az ösztönöm is. Soha ezt az egységet nem éreztem, hogy az összes izmom éppolyan bölcs, mint az agyam - anélkül, hogy „szólnék” a kezemnek, zseniálisan működik. Megszűnt a bennem a „reflektáló ész” uralma. Nem azért, mert VALAKI diktálta, mit tegyek, hanem mert ez a VALAKI benne volt minden sejtemben. A gyomromban, az agyamban, az ujjaimban, az idegeimben. Nehéz ezt elmondani, de minden idegsejtem tudta, hogy mit akar az Isten, anélkül, hogy szóltam volna nekik. Valaha csak olvastam erről az egységről: keleti harcművészek mondják, hogy az ember ilyenkor a hasából gondolkodik. És minden porcikája tudja, mi a dolga. Test, lélek, szellem csodálatos egysége ez. És ugyanakkor a külvilággal való egység is. Ez volt az első élményem.

Ekkor már nem a halálfélelem, működött bennem - azt még a csattanás pillanatában éltem át, borzalmas volt! -, hanem a *sérthetlenségnek, a halhatatlanságnak a bizonyossága*.

Tudtam, hogy nincs baj.

Minden halálfélelem két stációból áll. Az első az iszonyatok iszonyata - a második a félelemnélküliség. Az első a borzalom. A második a nyugalom. Az időtlenség érzete. Ebben a lelkiállapotban a világ nem ellenem, hanem velem van. Minden azért történik, mert *meg kell történnie*, s egy olyan magasabb szempontból, ami feltétlenül jó.

Ego nélkül nem gondolkodunk. De ha belenézel ebbe a „nem-gondolkodásba”, talán ez van benne: „Az is jó, ha életben maradok, az is jó, ha nem. Nem az a kérdés, hogy élek, vagy meghalok - mert halál nincs! - hanem hogy itt maradok-e, vagy sem. Most dől el. Bármilyen irányba - biztos, hogy jó irány lesz.” Az iszony utáni tiszta pillanatban élet és halál között nincs különbség. Így működik a lélek a halálpánik utáni nagy nyugalomban. Ha egyáltalán visszaidézhetek utólag azok a gondolatszikrák, amelyek ilyenkor felvillannak bennünk, mind erről a félelem nélküli szabadságról szólnak. Mégpedig úgy, hogy az eddig ritkán tapasztalt Igazi Tudatunk és a szervezetünk, vagyis *lelkünk és testünk teljesen együtt működik*. Szellemünk azt „gondolja”, amit tudónk, az izmaink, a gyomrunk és az idegzetünk. Es a lábujjunk éppolyan zseniális, mint a központi idegrendszerünk. Értelmünk és ösztönünk eggyé válik, és ugyanazt akarja.

Az ilyen állapotra, és csakis az ilyenre mondhatjuk, hogy *sorsunkat Isten kezébe tettük*.

Ez nem passzivitást jelent, hanem azt, hogy nem egónk parancsára cselekszünk. Szavakkal kifejezhetetlen Egység működik bennünk.

Ebben a helyzetben minden *jól van*. Amit eddig külső ellenségként éltem meg, az most lényem részévé vált, és együttműködtem vele.

Ez volt az első élményem. Hogy a világ sodrásirányába kerültem. Minden, amiről azt hittem, ellenem van és meg akar ölni: velem van.

Együtt vagyunk.

A második élményem még döbbenetesebb. Ezt akkor éltem át, amikor kimásztam a roncsok alól. Ujaimból vér csurgott, mert bele tenyereltem az üvegcserepekbe. Föltápáskodtam, és úgy éreztem, százszor olyan erős vagyok, mint a karambol előtt.

Soha ilyen erőt nem éreztem magamban!

Szerencsére egyedül vezettem, de ha bárki lett volna a roncsok alatt, gond nélkül megemeltém volna a több tonnás autót.

A másik kocsiban, amelyik nekem rohant, két rémült kisgyerek ült, és egy ájulás szélén didergő asszony, aki hozta haza a kicsiket az óvodából. Ot nem szabadította föl a lélekjelenlét élménye. Azt hitte, megölt engem. Ájult iszonyattal bámult rám. Láta, hogy élek, de vérzek. Odamentem hozzá. Két tenyerembe fogtam a fejét. Belenéztem a szemébe, és azt mondtam (nem is én, hanem az a Valaki, aki abban a pillanatban voltam): - „Ne félj! Túl vagyunk rajta.” Ezt szinte önkívületben tettem. Mégis tudatosan. Nem tudtam mit teszek - és mégis tudtam! A szavakat mintha valaki más mondta volna bennem. Abban a csodálatos állapotban, tudtam (vagy pontosabban: Valaki tudta bennem), hogy ezt kell tennem, és ezt kell mondanom. Utólag visszagondolva nem is a nő, hanem a gyerekei miatt. De ebben nem vagyok biztos...

Később persze újra félni kezdtem. Dühös lettem. Meg is gyűlöltem a „gyilkosomat”. Főleg a két neveletlen, komisz gyereket, akik rakoncátlankodtak mögöttem. Már láttam, hogy miattuk történt az egész: az asszony ideges volt, kapkodni kezdett, dühösen hátrafordult, és belém rohant.

Mire a rendőr kijött, mindannyian visszazuhantunk a lélek hétköznapi állapotába. A nő hazudozni kezdett, vádaskodni. A gyerekeivel is csúnyán üvöltözött. Én már újra félttem, hogy valami belső sérülés ért, s ahogy józan tudatom visszatért, csúnya indulatok is átvillantak bennem. Gyűlöltem az asszonyt, mert majdnem megölt, mert kárt okozott nekem. Nem akármilyen gyűlölet volt ez - hanem *gyilkos gyűlölet*. „Meg akartál ölni - most én öllek meg!” Igen, ez is átsuhant rajtam. „Vérezzen a te pofád is, ha az enyém vérzik!” De közben már viselkedtem. Már szerepet játszottam. Már sokan voltak körülöttünk, néztek... Vagyis visszaestem a hétköznapba. Valójában mi volt az „ünnep”? Mit éltem át?

Istenélményt.

*

A Jóskönyvhen részletesen írtam erről.

Ez az 51-es jósjelnek, a *Megrendítőnek* az üzenete.

A Ji-king bölcsei azt mondják, ha az isteni belép a sorsba, először *rémületet* kelt. Saul ájultan esett le lováról, amikor Krisztussal találkozott. Utána három napig nem látott. S csak később ébredt fel, mint egy „új ember”, Pál.

Minden újjászületésnek két fázisa van: egy megrázkódtató, iszonyatos szakasz amikor a régi eresztékei megrepednek, és darabokra hullnak - s egy örömteli, felemelő fázis, amikor az új színre lép. Minden igazán hívő ember tudja, hogy az istenivel való találkozást megelőzi a félelem: amikor a túl hatalmas belép az életünkbe, először megrettenünk.

Így rettenünk meg halálunk pillanatában, s utána is, a szeretet hirtelen felvillanó fényességétől. Beszéltünk már erről. Ez nemcsak a halál élménye lehet - de bármi hasonló, mert az én-tudat ilyenkor lebénul - kis önfénye helyett igazi lényünk világossága villan fel bennünk.

Ez az, amit az Evangéliumok „*metanoiá*”-nak neveznek, s amit hibásan „megtérésnek” mondanak. Valójában ez a tudatunknak a megváltozását jelenti. „*Középponti irányba történő tudatmódosulás*” - ez a „megtérés” szó szerinti fordítása.

Letépdik rólunk a szerepünk, és előlép igazi lényünk teljessége.

Sorsdöntő élmény ez.

Megmaradni, sajnos, nem tudunk benne. De a valóság emlékét visszahozhatjuk magunkkal a félelemmel teli hétköznapiakba.

No most, ha utólag megvizsgáljuk, mit éltünk át, a következőket látjuk: Először is *megszűnik a félelmünk*.

Nem „eloszlik”, mert ez nem lassú folyamat. Nem hiszem, hogy a félelem eioszlana: az ember vagy fél, vagy nem fél.

Ilyenkor azonban, a halálfélelem iszonyatos sokkját követő fényes nyugalomban megszűnik a rettegésünk, mint egy nyomasztó álom; olyan, mintha megszűnne a gravitáció, és a föld felett járnánk.

Ezt ne csak hasonlatnak fogd fel!

A jézusi mondat, hogy „*Ne féljete!*” a híres *vízen járás* jelenetben hangzik el. Emlékszel rá?

Úgy történt, hogy a tanítványok elindultak a hajóval Betsaida felé, miközben Jézus elbocsátotta a sokaságot, és leült egyedül imádkozni. Közben beesteledett. Jézus látta, mennyire küszködnek az evezéssel, mert ellenszelük volt. Ekkor utánuk eredt, a tengeren járva beérte őket, és el akart menni mellettük, de ők azt hitték, kísértetet látnak és megrémültek. „Bízzatok, én vagyok, ne féljete!” mondta Jézus és beszállt közéjük a hajóba. A krónikás még azt is hozzáteszi, hogy a tanítványok „*szerefőlött csodálkoztak magukban, mert nem okultak a kenyerekből-vagyis az előző csodatételből mert szívük még kemény volt.*” Vagyis, nem tudtak még szeretni.

Azt hittem, könnyű témába kezdtünk. Fogalmam se volt, hogy milyen kincsre bukkanunk.

Látod, ha elindulunk egy ismeretlen úton, nem tudni, milyen kincset találunk. A kincs pedig ez a gondolat: MINDEN CSODA ALAPJA A SZERETET. Abban a pillanatban ugyanis, amikor a szívünk már nem „kemény”, vagyis az elhatárolódásnak, a különállásnak az állapota megszűnik és „tökéletessé leszünk a szeretetben”, belekerülünk abba a létállapotba, amit *egységélmények* nevezünk. És ekkor azt tapasztaljuk, hogy *a szeretet nem csupán lelki, hanem energiajelenség is!*

Abban a pillanatban, amikor megszűnik a különállásom, az energia, amely idáig lefokozva, lefojtva működött bennem, hirtelen felszabadul, és magába öleli a Mindenség energiáját. Nagyon hasonlít ez (ha éppen nem azonos vele) a nukleáris energia felszabadulására. Itt is kiderül, hogy egy csipetnyi porban kozmikus energia sűrűsödik, de a magány börtönébe zárva, lefojtva, hatástalanítva. Minden ember egy-egy atomrendszer, kisvilággá szűkült mindenség, és nemcsak egy szikrányi erőt sűrít magában, de azonos is a világteremtő végtelen energiaóceánnal. Csakhogy ebben a földi életben ez az energiatenger megfagy, és börtönbe zárul. „Megkeményedik” a szívünk. Elveszti az Egészet, s a teremtő energiánk is lecsökken. Hatalmas teremtőerőnk, az anyag, legyengült, csodátlan állapotába merevedik.

Annyi meleget ad, mint egy darab szén. Annyi erőt, mint egy gőzkazán, de nem annyit, mint az atombomlásban felszabaduló iszonyatos hő és fénysugárzás.

(Ha elgondolkozol az atomenergia „felszabadulásának” folyamatán, látod, hogy ott sem egy piciny atom lesz rendkívül erős - hanem a láncreakció, amelyet előidéző. Olyan egység jön létre, olyan hatalmas, egymásba robbanó energiaóceán, amit az önmagukba zárt, anyaggá dermedt részecskék nem ismertek. Ebben a folyamatban minden általunk ismert átalakulásnál - égés, robbanás, rohadás, korhadás - hatalmasabb átváltozás történik: az elemek elvesztik lezárt énjüket, szabadság-örületük átragad egymásra, s mint egy rabszolga-lázadás, egymást szabadítják fel. Az „egyek vagyunk” veszedelmes szabadságharca pedig a lefokozott földi létet fenyegeti - ebben az „orgiában” az egyéni atomok fölládozzák lényüket, más elemekké lesznek, és közben átalakulnak mérhetetlen erővé. Nemcsak iszonyatos hővé, de vakító fénné is válnak, és ésszel fölfoghatatlan mennyiségű energia „szabadul fel”).

Forradalmak működnek így, és történelmet alakító nagy világpillanatok. Krisztus például ilyen „láncreakciót” idézett elő, mely emberről emberre, népről népre terjedt; aki hatása alá került annak lelke, sorsa, családi élete gyökeresen megváltozott. Rövid idő leforgása alatt más lett, mint aki volt, és a folyamat nem ismerte sem népek, sem országok határát - családok bomlottak szét, nemzetek

szűntek meg, birodalmak omlottak össze; és az emberiségnek hosszú időre volt szüksége, amíg a lelkek átalakulásának és az „egybeszeretésnek” ezt a veszélyes folyamatát leállította. Amíg visszaállt újra a jótékony hazugság és a kőkemény önzés, és valamennyire sikerült a szeretetnek ezt a világból kivezető „nukleáris” lázadását megfékezni.

Az egyetemes szeretet nem langyos, mint testünk hófoka, nem forró, mint a kazángőz, hanem végtelenül erős, mint egy atomreaktor. Akiben megvalósul, azt éppúgy kivezeti a lefokozott földi életből, mint a keleti „szamadhi” élménye, a „megvilágosodás”. „Az én országom nem e világból való” - mondta az, aki ilyen „tökéletesen” szeretett. Az „e világ” a kompromisszumok országa, a lefokozott erők, a különvált egyének országa, a szeretetlen, dermedt jégvilág, melyet a hazugság tart össze. Itt csak sejtelmünk lehet a valódi egységélményről, de megélni a maga teljességében nem tudjuk, mert ebben az országban ez lehetetlen. Itt, ahogy a Kabbala mondja: „a szikrák börtönbe kerülnek.”

Ha emlékszel még Péter és Jézus beszélgetésére, látod, hogy mit értett Jézus a „szeretet” szó alatt.

Ezt az életveszélyes szeretetet.

Megkell halni érte. Nemcsak úgy, hogy az ember képes áldozatot hozni másokért „Az szeret igazán, aki életét adja a barátaié)! ” hanem úgy is, hogy a lélek kiemelkedik a földi lét dimenzióiból, s ittléte - ha egyáltalán folytatódik még - már nem magáért van, csak másokért. Több inkarnációra nincs már szüksége, mert lényé beteljesedett.

Mindezt azért meséltem el, hogy megérintsek benned valami olyan emléket, amit személyesen talán nem is éltél át, csak olvastad vagy hallottad valahol. Hogy a valódi, „a tökéletes” szeretet: halálos szeretet.

Ez nemcsak minden vallásnak és misztikának, hanem minden ihletett versnek, drámának, sőt, még egy „cikis” magyar nótának is a lényege. Ez nem szentimentális túlzás vagy egy bulvárlap közhelye - hanem a metafizikai létszemlélet alapigazsága.

„Bizony, erős a szeretet, mint a halál, És legyőzhetetlen az odaadás, akár a túlvilág...”

Ez a mondat a sok ezer éves szent szerelmi dalból, az Énekek énekéből való - ma is írhatták volna.

Így függ össze, látod, a megrendülésben születő lélekjelenlét, a szeretet - és a csoda.)

Tudom, hogy sóvárgunk a csodákra, de hidd el nekem, nem volna jó csodák között élni.

Nem lenne jó, ha mindenki vízen járna.

Ebben a mi félelmekkel teli életünkben, amikor önző énünk körül pörgünk,

amikor a mindenség erejéből éppen csak annyit tudunk hasznosítani, amennyi saját szívünk ketyegéséhez szükséges, van valami isteni bölcsesség - nem lennénk képesek a csodákat elhordozni.

De azt azért tudni kell, hogy amíg a szentimentális szeretet *gyengévé* teszi az embert, az univerzális szeretet mérhetetlenül erőssé.

Ez az Erő okozza azt, hogy nem félünk.

Az erős nem fél. Csak a gyenge fél.

Maga a félelem pedig nem egyéb, mint annak a tudatnak az átélése, hogy gyenge vagyok. Védtelen. Megölhető, tönkretelhető, kifosztható.

Hétköznapi énünk szeretné önmagát, „királynak” érezni, ezért túlteng bennünk a gőg, az önérdek mohósága - csakhogy ez az „én”, bármilyen erősnek képzelet magát, valójában gyenge,

törékeny, mint a nádszál. Halálra van ítélve, s a legkisebb bajban pánikba kerül. Megriad, és föladja a játszmat.

A félelem nem egyéb, mint énünk „természetes” létállapota.

Elvesztettük az Egészhez való tartozás élményét - és most félünk.

A magunk szempontjából teljesen igazunk van.

De amikor felébredünk önző, szorongó álmunkból, megéljük, hogy nem vagyunk egyedül. Minden velünk van. „Ha Isten velem - ki ellenem?” Senki. Ez nem azt jelenti, hogy egy személyes „jóisten” megvéd engem az égből, hanem azt, hogy egy vízcsepp erőtlen semmiség - de az Óceánt nem lehet legyőzni.

Amikor az ember önmaga fölé lép, vagyis énjét valamilyen oknál fogva föláldozza, a hirtelen kialakuló én-tudat helyére - ahogy a nagy keleti tanítások nevezik: az „Úrbe” - belép az univerzális energia.

Ez a kínai „Wu” jelentése: „Üresség: minden csodálatos lehetőséggel teli.” Ha idejutunk, megszűnik a félelmünk.

Egészen más tudatállapot lesz uralkodó bennünk.

Ha megfelelő szót akarnék találni rá, azt mondanám: *felelősség*.

Az univerzális szeretet *isteni erőt ad az embernek hiszen ilyenkor vele van az egész mindenség* de, mint minden aránytalanul nagy erő, aránytalanul nagy felelősséget is jelent.

A félelemtől megszabadult lélek, a „tökéletes szeretetben” *isteni hatalommal rendelkezik, és ez kivételes felelősséggel jár*.

Elmondok egy példát, hogy átélhetővé tegyem ezt a hétköznapi életben ritkán tapasztalható élményt.

Amiről most beszélünk, az ősi, keleti harcművészetek alapja.

A világenergiát a japánok „ki”-nek nevezik, s a harcművészet lényege nem ügyes trükkök és technikai fogások megtanulása, hanem ennek a „ki”-nek a hasznosítása.

Az ai-ki-do magyarra fordítva a „szeretet erejének útja”.

itt megélheted azt, amit csakis könyvekben olvashattál, de élő példáját ritkán láthattad: *az ember szereti az ellenségét.*

Az aikidóban, havalakit támadás ér, szinte belebújik ellenfelének „lelkébe”. Magához engedi, *eggyé* válik vele, sőt, együtt is működik vele. Nem haragszik rá, hanem *saját lényének részeként éli meg.*

Szereti persze a szó egyetemes értelmében.

Ellensége, havadul nekiront, hamarosan úgy érzi, mintha fölkérték volna táncolni. Elkezdenek „keringőzni” vele, s a saját

agresszivitásának erejét fölhasználva megpörgetik, földobják, és a földre hajítják. A harcos nem érzelmileg szereti az ellenfelét, hanem univerzálisan. Egységet alkot vele. Saját erőkörébe vonja, s mintha önmagával táncolna, együtt pörögnek.

És nemhogy félne tőle, hanem éppen ellenkezőleg: félti. És felelősséget érez a sorsáért.

Célja a védelem, de tudja jól, hogy a harc során a *Sors* törvényeibe nyúl bele. Akár nyer, akár veszít, magára veszi a tett súlyát. S ha nem az egyetemes igazság

- vagyis a szeretet - nevében cselekedett, függetlenül attól, hogy ő hal meg, vagy az ellenfele: a felelősség az övé.

Csak a szeretetnek nincs karmája. Miért?

Mert értelen. Hatás, aminek nincs ellenhatása - nincs *kire* visszahasson. Ueshiba mester, az aikidó alapítója körül gyakran fordultak elő *csodás esetek*, mivel a *ki* univerzális erejét használta. Ez abban nyilvánult meg, hogy ellenfelei olyasmit éreztek, mintha nem is egy emberrel, hanem valamiféle emberfeletti erővel harcolnának, mely öreg korában, sőt még közvetlenül a halála előtt is áradt belőle. (Illetve hát nem tudni, kiből. Gyakran mondogatta, hogy ő a „Kami” hatalmával él. A shinto vallásban „Kami”-nak hívják az Istent). Néha hozzá sem ért ellenfeleihez. De hatással volt tárgyakra is. Pusztán gondolattal befolyásolni tudta a környezetét. Tanítványait állandóan figyelmeztette arra, hogy a nagy hatalom nagy felelősséggel is jár. A csodákkal óvatosan vagy egyáltalában nem szabad élni. A szeretet ölelésében nem szabad összeroppantani az ego páncéljába szorult lényeket. Ez már nem a szeretet erejének, hanem bölcsességének a tanítása. Ebben az univerzális tudatállapotban, vagyis a mindent átölelő szeretetben, a léleknek az „Isten fejével” kell gondolkodnia. Tudnia kell, hogy a teremtésnek *okavMY*, és minden egyéni sorsnak célja, mégpedig másokkal összefüggő sorsa. Akkor is, ha ezt azok még nem látják. *(Ha ketten találkozunk, annak úgy kellett lenni - és mindketten felelősek vagyunk egymásén.)* A félelemnek és a szenvedésnek mélységes értelme van, s nem szabad ettől az

embert és az emberiséget *csodákkal megváltani.*

Jézus élete bővelkedik ezzel az igazsággal. A Sátánnal való negyvennapos küzdelmében éppen azt a kísértést győzi le, hogy csodálatos varázshatalmával önhatalmúlag beleavatkozzon az isteni törvényekbe. Olykor-olykor, ha ezt jónak látta, mégiscsak élt vele.

De a legdöntőbb pillanatban nem.

Ő, aki vízen járt, halottakat támasztott föl, és le tudta csendesíteni a háborgó tengert, hagyta magát megkínózni és megölni. A Golgotán és a kereszten a csodafegyvert nem vetette be.

(És még valami.

Erről csak óvatosan merek beszélni, mert keveset tudok róla.

Szemben a mindennapi tapasztalatainkkal — az igazi szeretet nem legyőzhető. A mi szeretetünk, sajnos, nem ilyen! Mi, ha szeretünk valakit, elgyengülünk. Kiszolgáltatottak leszünk. Megalázhatóak. Gyakran vesztesek is. Egy szerelemben mindig az veszít többet, aki jobban szeret. A közönyös, akinek egy kapcsolat nem „vén~e m,egy”, erősebbnek tűnik. Az ego-izmus világában az az erős, aki önösebb. Akinek a páncélja keményebb. Márpedig a „ tökéletlen” szeretet védtelenné tesz. Azh~t is félünk szeretni, mert odaadóvá válunk, kiszolgáltatottá. Mondjuk ki: gyengévé. Páncélban nem lehet szeretni, s ha levetjük önzésünk páncélját, nemcsak érzékenyek leszünk, de sérülékenyek is. És, mivel a szerelem ritkán izzik mindkettőnkben egyenlő hőfokon, mindig annak a nehezebb, aki jobban szeret. A szerelem „egyfülű kosarát” rendszerint az egyikünk cipeli. Annak a nehezebb. Még akkor is, ha néha intenzívebb boldogságot él át, mint a másik. Mert utána ő lesz a boldogtalanabb.

A mi világunkban szeretni: vesztes vállalkozás.

Rossz üzlet - ráfizetéses.

Mégis belemegyünk néha.

Mert amit nyerünk vele, az akármilyen szenvedéssel jár- mégiscsak életünk értelme s talán egyedüli célja is.

Ezért van ez, hogy az ember egy szerelemben nem belemegy, akarattal, hanem „beleesik ” - akarata ellenére.

Ezt csak azért mondtam el, mert ide kívánczolt. Hogy aki elindul a szeretet útján, az az önző világgal szembe megy, és számíthat arra, hogy ebből a kalandból vesztesen kerül ki. Ahányszor szerettem, egóm vészriadót fűjt. Külön könyvet tudnék írni róla, miféle ravasz trükköket találtam ki, hogy az énelvesztéstől megóvjam magam.

Ez mindennapos problémám. Bárkivel találkozom, a kérdés nemcsak az, hogy szeressem-e, vagy sem,, hanem az, hogy vállaljam-e a veszteséget, azt, hogy ebben a kapcsolatban nem én „járok jól”. Használjam-e a másik

embert bármiféle önző anyagi, vagy lelki érdekem céljából - vagy mondjak le minderről, és egyszerűen csak szeressem.

Ha szeretek valakit, azt mondom magamnak: hadd nyerjen ő.

Legyek én a vesztes.

Nem jó dolog, de mit tegyek ?

Megéri - ha szeretem.

Vagy nem ?

Mentsem magam, s ússzak ki a partra ?

Vízen járni csak tökéletes szeretettel lehet a tökéletlen szeretetben elsüllyedhetünk.

Akkor most elinduljak felé vagy ne?

Ugye, milyen ismerős kérdés ez ?)

A félelemről beszéltünk.

A „tökéletlen” - tehát az általunk megtapasztalt - érzelmi szeretetben az ember nemcsak önmagát félti, de azt is, akit szeret. Ezért van az, hogy egy sebészorvos ritkán vállalkozik arra, hogy megoperálja a saját gyermekét.

Egy barátom - kitűnő sebész s mélyen gondolkodó ember - azt mondta, hogy szorosabb lelki kapcsolatba csakis a műtét után lép a betegével. Ha közel engedné magához, ha féltene, sajnálná - egyszóval, ha „megszeretné”, nem tudná megoperálni. Remegne a keze. Hiányozna belőle a gyógyításhoz szükséges kíméletlenség. Akit szeretünk, azt simogatni akarjuk, nem késsel belevágni a húsába, elválni az ereit, és kicsorgatni a véréit. Ez nem azt jelenti - így mondta -, hogy a betegét ilyenkor nem szereti. Csak épp a gyógyító orvos józanabb tekintetével és értelmes hatalmával, amit nem gyengítenék meg az érzelmei. Ezért tud rajta segíteni. Vállalja érte a könnyörtelenséget. A gyengeséget a tökéletlen szeretetben tapasztaljuk. Az érzelmek szintjén.

Mégis azt mondom: kihagyhatatlan állomása ez a Szeretethez vezető ösvénynek. Itt valóban koldussá válunk. Önzésünk megbízható támasztékát elveszítjük, és mások hatalmába kerülünk. Odaadjuk magunkat neki. Vergődő énünk felfelhorkan ilyenkor, s ha új

gazdánk rossz hozzánk, hiába próbálunk visszamenekülni önzésünk csonthéja mögé - amíg érzelmeink erősek, nem sikerül.

Amíg érzelmi rezgéseink nem csillapodnak, lázban élünk, örökös fönt-lent hullámozásban. Ezért hasonlít ez az állapot a kábítószeres függőséghez: hol boldogság, hol gyötrelm. Az én-tudat azonban lassan-lassan visszatér, kijózanodunk - s eljön az idő, amikor már nem is tudjuk felidézni magunkban az „önkívületnek” azt az állapotát, amikor „szerettünk”.

Elmúlik.

A lélek kijózanodik, és folytatja tovább sivár, önvédelmi hadjáratát. Az érzelmi alapon létrejött közösségek élete múltékony.

Legyen az szerelem, házasság, egy futó barátság, vagy éppenséggel valamilyen pártbéli összetartozás.

Az összetartozás kalandja itt hamar véget ér, és csak kevesen tudják, hogy mindez csak előjátéka a valódi szeretetnek.

Innen vezet az út tovább - az önelvesztés után, a koldussá válás után Önmagam megtalálásához.

Az első stáció: elvesztem azt, akit eddig énemnek hittem.

A második: megtalálom azt, aki valóban ÉN VAGYOK.

Magamra ébredek.

Ebben az új lényemben legyőzhetetlen leszek. Mert ez már nem külön-én. Ez Egyetemes ÉN - nem cserépkályhával fűt, hanem atomerővel. Vele van minden. A Jkit összeverték, megalázták és megölték a Golgotán, Jézus énje volt. Gyenge, magányos, megverhető, megkínózható, megölhető.

Vesztes - mint minden ember.

De aki föltámadt, és aki János látomásában, a Jelenések Könyvében visszatér, az a Valódi Krisztusi ÉN, akinek végtelen hatalma van. A győztes. Az erős. A megölhetetlen. Akinek erejétől a szeretetlen világ összeroppan.

A „tökéletes szeretetnek” emberi ésszel felfoghatatlan, végtelen hatalma van.

*

És most végre visszatérhetünk a „Hogyan? ”-ra. *Hogyan lehet hát félelmünket legyőzni?*

A választ már tudod: *szeretettel.*

Mégpedig nem szentimentális szeretettel - az csakis gyengeséget szül -, hanem „tökéletessé vált” szeretettel.

Idáig eljutni azonban nehéz, mert... mondjuk ki... ehhez valamilyen formában meg kell halni.

Lényegében arról van szó, hogy amit megéltünk a „lélekjelenlét” állapotában, azt egyetlen szikrányi villanás helyett tartós fénné tegyük magunkban. Ha sikerült volna a karambolom után, lemosva arcomról a vért, és elintézve a szükséges formákat, hazamenni úgy, hogy a *lélekjelenlét* állapotából nem esek vissza többé, ha sikerült volna benne maradnom ebben az önfeledt „nyugalomban”, most elmondhatnám azt, hogy *nem félek.*

Hogy „tökéletessé lettem a szeretetben”.

Ez azonban szinte lehetetlen.

Azért mondom, hogy „szinte”, mert valaha, amikor az ember nemcsak papolt, hanem meg is tudta csinálni, amit mondott, rendelkezünk még olyan *lelki, testi gyakorlatokkal, melyekkel a félelem nélkülség állapotát fenn tudtuk tartani*

magunkban.

Ez egy életen át tartó munka volt.

Beavatásnak hívták, mely nem csupán egyszeri alkalmat jelentett, hanem azt is, ami utána következett: egy életrendet. Napi, rendszeres gyakorlatot. Ahogy már írtam, Jézusnál is láthatod: miközben tanított, folyamatosan „dolgozott” is magán, kezdve a negyven nappal, melyet a pusztában töltött, ahol megvívta lelkének csatáját a kísértéssel, egészen odáig, hogy életének szinte utolsó napjáig mindig igyekezett *magára maradni. Figyeld meg: rendszeresen otthagyja a többieket, nemcsak a sokaságot, de még a legkedvesebb tanítványait is, és egyedül folytatja a saját lelkén való szüntelen munkálkodását.* Ez a „vízen járás”-csoda is úgy esett, hogy előzőleg lemaradt, előre engedte tanítványait a tengeren, miközben ő a parton, tökéletes magányban munkálkodott önmagán. De közben leszállt az éjszaka, kitört a vihar, látta, hogy barátai bajba kerültek, és utánuk sietett. És vitte magával emberfeletti hatalmát. A „sziddhit”, ahogy a jógik nevezik.

Mi, mai emberek nem ismerjük a *megvalósításnak* ezt a hatalmas munkáját. Abban a gyermeteg illúzióban ringatjuk magunkat, hogy a világ legnagyobb csodája ingyen a miénk lehet, munka nélkül, csupán azzal, hogy kapunk valakitől egy hasznos tippet.

Nem így van.

Munka nélkül semmi sem lehet a miénk. Érzelmileg „bele lehet esni” valakibe de ez „tökéletlen” szeretet. Az univerzális szeretethez több kell. Abba nem „belesünk”, hanem *megvalósítjuk.*

És minden megvalósítás komoly munkával jár.

Ami pedig ennek a munkának a célja, az nem kevesebb, mint hogy megtanuljunk élni azon a hajszálvékony mezsgyén, ami a földi és a szellemvilági létet elválasztja - megtanítsuk magunkat arra, hogy a halállal barátságot kössünk. Ne féljünk tőle

- hiszen mi mástól félnénk, mint a haláltól -, és legyünk otthon „e világban” és a „másvilágon”, egyaránt.

Akkor nincs félelem.

Nincs mitől.

Ha eljutunk ide, nemcsak azt tapasztaljuk, hogy a *haláltól nem félünk*, hanem *azt is, hogy szeretjük az életet.* Itt jössz rá, hogy Élet csak egy van - s attól függően, hogy melyik oldalára állsz, láthatod az egyik síkját anyaginak, a másikat szelleminek.

Mindkettőt szereted.

Ebben a „kétlaki” tudatállapotban azonban nem tudsz hossz-szú ideig megmaradni. Éppen a beavatottak figyelmeztetnek rá: „ha úgy érzed, hogy nem

félsz és nem szenvedsz már, tudd, hogy elérkezett a végórád".

A félelem ugyanis a tökéletlenségünkre figyelmeztet. Ha valakiben ez a jelzőrendszer nem működik, abba a hibába eshet, hogy önmagát tökéletesnek képzelet.

Ez pedig önbecsapásának legnagyobb csapdája.

Senki sem tökéletes, csak az Isten.

És ezért a „tökéletes szeretet”, amelyben nincs félelem, lehet a célunk és eszményünk, néha *egy-egy* pillanatig meg is éljük

- de benne maradni nem tudunk még, mert ez azt jelentené, hogy sorsunkat megoldottuk, minden sötétségünket átvilágítottuk, és Istenbe visszatérünk. Ez távol van még.

Mi még úton vagyunk.

Amíg úton vagyunk, félünk.

És szenvedünk.

És „tökéletlenül” szeretünk.

Nem baj.

Ez a mi embersorunk.

Szeretni tökéletlenül is gyönyörű.

8. fejezet

A szív szeme

Van földi és égi szeretet.

A kettőt azonban csak addig szabad szétválasztani, amíg vizsgáljuk. A kutató ész tenyerére veheti és megnézheti külön-külön egyiket is, másikat is, de aztán, mint a tengerből kifogott halakat, vissza kell dobnia őket a vízbe, különben megdöglenek a kezünkben.

Különösen így van a „szeretet” szóval, hiszen éppen itt nem a *külön*, hanem az *együtt* a fontos. Sokféle szeretet van, de ezek mind „egymásban” vannak; lényünk más és más rétegéből szólnak. Igen, van égi és van földi szeretet. De ég és föld szereti egymást, ezt ne feledd. Még akkor is, ha a szeretet mást jelent az égnek, s mást a földnek. De mivel az ember „sárból és napsugárból” született, a legmagasabb istenszeretetében is van valami érzékiség. És még a leghúsozabb, érzéki vonzalomban is van „égi” istenszeretem.

Mindig bajt szül, ha ezt a kettőt végérvényesen szét akarják választani. Nem lehet, mert nem így van teremtve az ember. Ahogy egy hangskála is csak akkor teljes, ha a földi basszusok s a mennyei „magas” hangok együtt szólnak benne, s a színek is csak akkor, ha az anyag tunya szürkésbarnája, az energiák

szenvedélyes vöröse s a szellem bíbora együtt izzik: a *szeretet is csak akkor teljes, ha benne van a Ember teste, lelke és szelleme.* -Vagyis, ha lényének minden regisztere szól. Van, aki megcsókolja a szentek szoborlábát. Egy hideg követ nyalogat, mintha élő angyal lenne: neki ez a szeretet.

És van, aki szerelmes a láthatatlan Krisztusba. Sose látta, mégis meghal érte. Mit gondolsz, az Énekek éneke, a világ egyik legszebb erotikus költeménye, miért került be a szakrális szövegek közé?

És vajon a Miatyánk nem a leghatalmasabb szerelmi vallomás-e, ami valaha ember szájából elhangzott? Nem arról szól,

hogy szeretlek és szeress engem, a tiéd vagyok s légy az enyém, s jöjjön el a Te országod, s legyen meg a Te akaratod, mert odaadom magamat Neked: az égi szereteted hassa át ezt a mi sötét, érzéki, földi világunkat? És hogy ezek a szavak a „Mi” közös atyánkhoz szólnak, az azt jelenti, hogy nincs magánimádság: csakis mindenkiért imádkozhatsz. Ha a címzettet kimondod, máris azt mondtad, hogy *minden ember a testvéred.*

Embernek lenni azt jelenti, hogy egyszerre vagyunk kristályok, növények, állatok

- mégpedig az egysejtűtől a férgek és halakon át egészen a főemlősökig - és ugyanakkor érző lelkek és halhatatlan szellemiségek. Tudunk a birkák, az angyalok és az istenség fejével is gondolkodni. Ez a sokféleség azt jelenti, hogy *a szeretetnek is számos szólama van.*

Amikor a szerelmesek összetapadnak, mint a párzó állatok, testükben a sejtvilág „szerelme” is elszabadul. Nemcsak a férfi szereti nőt, de mindkettőjük nyálkás sejtvilága is forni kezd, az ondósejtek milliói indulnak el, hogy belehatoljanak a várakozó petesejtbe, egész testük szeretetre hangoltan izzik - de ugyanekkor két félbeszakított Lélek is megpróbálja újra egybeforni; érzelmeik is összerezegnek, mintha nemcsak karjaikkal, de láthatatlan szárnyaikkal is átölelnék egymást - és a széttépett Isten is boldog, hogy egy pillanatig tartó nászban összehozta végre lázadó teremtményeit.

*

Egy lényeges dologra azonban felhívom a figyelmedet. *Szeretni csak fölfelé lehet.* Nem *lefelé*, csakis *fölfelé*.

Senkit sem szeretünk azért, mert buta, gonosz, aljas, csúnya, bűdös, kellemetlen, gyenge, gyáva - hanem azért, mert okos, jó, szép, kellemes, erős, bátor. Még akkor is, ha nem ilyen - ha szeretjük, belelátjuk vagy beleképzeltjük mindezeket az értékeket.

Ha azt mondog: „olyannak szeretlek, amilyen vagy”, nem igaz! Mert ha valóban szeretsz, *többnek* látsz, mint amilyen vagyok.

Ha szeretsz valakit, fölfelé nézel rá. Minőségileg többnek látod.

Mai kifejezéssel azt mondhatnánk, hogy a szeretet nem objektíven lát. Aki szeret, az nem a szemével, hanem a *szívével lát*.

Lappangó, mások számára nem látható jó tulajdonságokat vetít rá a szeretett lényre.

Lehet, hogy egyáltalán nincsenek is meg benne.

Csak ő látja.

A szívünk mindig az „égi” felé néz.

Amíg szeretek valakit, fölfelé nézek rá.

Belenézek a szemébe, s nagyon magasra látok bennük.

Még akkor is, ha ez nehéz, de ha szeretem, megtalálom a másikban azokat a tulajdonságokat, amiért fölnézhetek rá. Ha csúnya, akkor nagyon kedves, ha durva, akkor erős, ha gyáva, akkor gyengéd, ha buta, akkor nagyon jó ember. De még ez sem egészen így van. Egy csúnya embert kifejezetten szépnek láthatok, „nekem szépnek”. Másképp látom, mint ahogy kinéz. Megszépül a szememben.

Ülsz a villamoson. A melletted ülő idegen asszony kutatni kezd a táskájában, és véletlenül kinyílik a tárcája. Akaratlanul belelesel, s meglátod a hitelkártyája és a jogosítványa mellett férjének rongyos, elsárgult fényképét. Szánalmas jelentéktelen, kopasz kis emberke - de ő nem ilyennek látja. Megdöbbenél, ha az ő szemével látnád: a világ legszebb vagy legkedvesebb embere nézne rád. Az anyai szeretet is így működik, és ez az „elfogultsága” egész életünket eldöntheti. Mert, miközben egyik szemével látja esendőségünket - senki sem ismer bennünket olyan jól, mint anyánk! -, a másik szemével, a „szív szemével” viszont egy ideális képet is ránk vetít; ott is észreveszi szeretetreméltóságunkat, ahol mások nem látnak semmit vagy megvetnek és utálnak minket. Egy szülészeti osztályon rengeteg csúnya kisbaba bömböl, vörös fejű vezérigazgatók, kopasz, nagy orrú vénpicurkák, gyűrött arcú, ráncos kis mosónők, fogatlan emberkarikatúrák. Néha még össze is szorul a szívünk: „Szegény anyja, akinek csak egy ilyen ronda kis törpe jutott! Ez most hazamegy, viszi magával ezt a ráncos, csúnya kis manót, és nézheti egy életen át!” Megfeledkezünk arról, hogy az anyja nem ilyennek látja őt, akkor sem, ha az első pillanatban talán meghökkent a látványtól, mert ahogy megszereti, a világ legszebb gyerekeit látja benne. Az, hogy egyáltalán életben tudunk maradni ezen a világon, annak köszönhető, hogy anyánk a szívével látott bennünket. Ebben a tükörben néztük meg először magunkat, s ezért a legelső benyomás önmagunkról nem *objektív*, hanem *ideális* volt.

Ha valakit nem szeretett az anyja, az önképe torz maradt. Nem tudja, hogy kicsoda, mert csakis olyan tükörben látta magát, amely kicsinyít: a szeretetlen szemek törpének látnak bennünket. Ha sokáig nézel bele, azt hiszed, törpe vagy.

(*Sőt, ami a legnagyobb baj: előbb-utóbb valóban törpévé válsz. A szeretetlen*

szemek sugarában eltörpésedünk! Biztosan volt már ilyen tapasztalatod. Nem szerettek, s ezért úgy érezted, megcsúnyultál. És nem tudtad kihozni magadból a jobbat. A többel. A tehetségedet.

„Nekem így is jó!” „Neki így is tetszem, ahogy vagyok!” Ezek mind szeretetlenségről árulkodó mondatok.

Itt hívom fel a figyelmedet, a manapság divatos hízó- vagy fogyókúrákra. Ha valaki túlságosan elhízik, és ennek csupán lelki oka van, az föltehetően szeretetlen erőterben él. Vagy a párja nem szereti igazán, vagy a környezete, vagy, ami a leggyakoribb, ő nem szereti valójában magát. Nincs pontosabb kifejezés, mint az, hogy valaki „elhanyagolja magát”!

Vigyázz, mert nincs hazugabb szó, mint az „elfogadás”! Egy kertet sem „fogadok el”, ha gazos, ha teli van szeméttel. Egy kutyát sem, ha loncsos, bolhás és bűdös. Bármit és bárkit, ha szeretek: gondozom. Mert „fölfelé” látom! És oda akarom emelni, ahol látom. Így vagyok önmagammal és másokkal is! Ez nem örökös elégedetlenséget és bírálgatást jelent, hanem a „szív szemének” a természetes igényét.

Egész biztos, hogy az első, szerelmes találkozásra, amikor még a „szív szemével” néztél, nem mentél el lomposan és mosdatlanul. És szerelmed is igyekezett kívülbelül a legjobban kinézni... Miért?... Hogy megfeleljen a tekintetednek. S bár nem szívesen valljuk be, de amikor később már nem adunk magunkra, amikor a „Neki már így is jó vagyok...” gondolata elural bennünket és beletunyulunk a hétköznapijainkba, az azt jelenti, hogy a „szív szeme” már lecsukódott. Nem látunk vele.

Aki nem fölfelé néz, az nem szeret.)

Ha szerelmes vagy valakibe, olyasmit látsz benne, amit mások nem látnak. Es te sem fogod majd, attól a másodperctől kezdve, amikor megszűnik a szerelmed. Visszaszürkül, visszacsúnyul, jelentéktelenné válik.

A szív szemével nézni azt jelenti, hogy fölfelé látunk; magasabbra és eszményítve. Ez néha azt is jelenti, hogy szépnek látunk egy kifejezetten csúnya embert: „Nekem szép!” És férfiasnak a férfiatlant, nőiesnek a nőietlent.

(Tudom, mire gondolsz. Hogy ilyenkor áztatjuk magunkat. „Idealizáljuk” a valóságot.

Rávetítjük valakire az eszményünket, ami valójában nincs is benne. De én azt kérdezem tőled: honnan tudod, hogy valójában mi van benne? Azt mondod: valójában sokkal szürkébb, sivárabb, jelentéktelenebb. Valójában sokkal több rossz tulajdonság van benne. Hitványabb. Erre én azt kérdezem tőled: biztos vagy benne?! Biztos vagy benne, hogy olyanok vagyunk, ahogy szívtelenül látjuk egymást? Nem tapasztaltál még olyat, hogy egy nő, akit nagyon szeretnek, kifejezetten megszépül? Nem láttad néha az arcán, a bőrén, hogy megszépül?

Megnemesedik. Ragyogóbb lesz. Nem tapasztaltad még, hogy egy arcon látni lehet, ha valaki szereti? És persze azt is, ha ő szeret. És egy férfi, akit gyenge volt, erősebbé válik, pusztán attól, hogy valaki a szív szemével nézi őt? Én például gyáva kisgyerek voltam, de mivel anyám és minden nő, aki szeretett, nem annak látott, sokkal bátrabb lettem! Nem mondom, hogy oroszlán, de bátrabb, mint ahogy az életben valamikor elindultam. Megerősödtem,, mert elhittem nekik, hogy jobban ismernek, mint én magamat. De mást mondok.

Gyerekkoromban sok szenvedést okozott az írás. Még egy iskolai fogalmazás sem sikerült igazán. Utáltam írni. Főleg olvasni. Egyszer meg is buktam magyarból. Emlékszem arra a többször visszatérő gondolatomra: „Csak nehogy ilyesmiből kelljen élnem. Papír, betű, fogalmazás, ülni az íróasztal mögött egy életem át! Brrr!”... Azt, hogy író lettem, kifejezetten anyámnak köszönhetem, mert az egyetlen ember volt a világon, aki meglátta a tehetségemet. Nem elfogultan, de okosan, kritikusan. Mindig elmondta, ami nem tetszett neki. „Én vagyok az első közönséged ” mondta, amikor színdarabjaimat felolvastam neki. Önmagán mérte le szavaim hatását, s mivel szeretett, sohasem hízelgett, nem hazudott, mert azt akarta, hogy jobb legyek, őszintébb.

Előbb látta meg bennem azt, akivé később lettem, mint én magam. Ami nem is csoda: sok anya ilyen „csíra-látó”. Megsejti, ki lesz a gyermekéből. Egyszer azt kérdezte tőlem valaki: - Mikor ébredtél rá, hogy író leszel? Mindenfélet válaszoltam, de nem az igazat, mert, nem láttam le elég mélyen az emlékeimbe. - Tényleg, mikor dőlt el, hogy én író leszek ? Magamban kerestem a pillanatot, s ma már tudom, nem bennem született meg,, hanem anyám szemében. Ott tükröződött valaki. Nem az, aki később lettem, mert, azt a magas színvonalat, amelyet az anyám szívében élő eszményképem szerint el kellett volna érnem, soha nem sikerült még csak megközelítenem se! Nem is fogom soha... de a MINTA ott volt! Látta, és akkor már én is láttam! Ma is látom...

Minden írásomba beleolvas, pedig már régóta nem a földi világban él. Ezért kezdtem úgy ezt a könyvet, „Jöjj varázsoddal az én varázsomat megoldani”, mert én csak azokhoz tudok beszélni, akik szeretnek, s akiket én ismeretlenül is szerelek. Akik nem szeretnek, azokhoz nincs szavam. Fölösleges is lenne minden beszéd, mert ha nem látjuk egymást a szívünkkel, akkor nincs is remény rá, hogy megértsük egymást. Ha én nem vagyok benned, s te nem vagy énbennem, hiába beszélünk, nem értjük egymást.

Ez törvény.

És az is - és ez már a szív lélektana -, hogy látni csakis akkor látunk igazán, ha egymásban a többet, a magasabbat, az eszményit megpillantjuk.

Ha írok, az a szándékom, hogy azok is megértsék, akik ritkán olvasnak manapság. „Ezoterikusnak ” lenni könnyű, mert akkor keveseknek beszélünk - de

nyitni, átölelni a körön kívül lévőket, nehéz. A legnehezebb a mély gondolatot érthetően, a titkot befogadhatóan, a magasztost emberien, és a gondolatilag nehezeten egyszerűen kifejezni.

A népszerűségnek tett engedelmény pedig soha jóra nem vezetett.

Nincs is szükség rá.

Mert ha szeretlek, meglátom benned azt, akit te is csak ritkán látsz magadban: hozzá beszélek, és ő megért engem. Még akkor is, ha a világ legmélyebb dolgáról van szó. És ez fordítva is igaz: ha szeretsz, olyan titkokat tudsz kihozni belőlem, melyekről én magam sem tudtam.

Ez a lényeg, látod! Szeretettel élni azt jelenti, hogy egymást nemcsak többnek látjuk, de föl is emeljük! Szeretetteljes légkörben a képességeink felfokozódnak. Megszépülünk, megnemesedünk. A legjobb jön ki belőlünk. De ha nincs szeretet, ahogy ebben az országban nincs, csak ritkán és nagyon szűk körben, szóval, ha ebben a gyűlölettel, irigységgel és lenézéssel teli világban kell élnünk, amiben sajnos élünk, akkor megcsúnyulunk. Kevesebbek leszünk. Betegebbek. Kisebbség. Hamvas Béla úgy mondja: lefokozódik az életünk. Nem a jobb, hanem a rosszabb jön ki belőlünk.

Hogy máshol mit jelent élni, nem tudom. De itt, Magyarországon azt, hogy egész életedben küzdeni kell, hogy ne a rossz jöjjön ki belőled, hanem minden irigység, lenézés és néha a gyilkos gyűlölet ellenére - az értékesebb, a nemesebb, a több. Ez nem csak társadalmi kérdés.

Ez magánéleti kérdés is.

Egy párkapcsolat sokféle háborúságot, válságot, gyötrelmet rejthet magában. Hűtlenséget is. Hirtelen felszikrázó vad indulatokat. Mégis azt mondom, mindaddig érdemes csinálni, amíg a „szív szeme” átlát a viharok felhőin. És átlát a mindnyájunkban meglevő hitványságon, önzésén, gyengeségen. És akkor kell abbahagyni, amikor érzed, hogy rossz-szábbá tesz, vacakabbá - hogy lesüllyedsz. Mert akkor nincs már benne szeretet.

És akkor már lehúz.

Ez nálam minden együttélésnél, barátságnál, emberi kapcsolatnál a „ne tovább!” pillanata.

A szeretet azt jelenti, hogy fölfelé nézünk egymásban.

Ha ez nincs - akkor már nem szeretsz.)

*

De mi van, kérdelek, ha nem „fölfelé” nézzük egymást?

A hosszabban tartó párkapcsolatoknál gyakran ez a helyzet.

Hát nem akkor szeretek valakit, ha olyannak látom, amilyen? Ha nincsenek előttem titkai? Ha minden esendőségét és hit-ványságát látom?

Egy hosszú együttélésben minden kiderül. Hajnalban, éjszaka, jó és rossz

pillanatainkban, betegen és idegesen, minden helyzetben voltunk már egymás előtt. A szerelem varázslatos színjáték reflektorfényben, az együttélésben viszont követjük egymást a kulisszák mögé is: látjuk fáradtan, festetlenül, betegen és szétesetten társunk arcát. A hátországunk kiábrándító. Nemcsak azért, mert pisilünk és kakilunk (a Biblia legmegrendítőbb jelenete, amikor Dávid megpillantja halálos ellenségét, Saul királyt, amint szükségét végzi egy bokorban, és amikor rájön, milyen esendő még egy király is, elfogja szívét a szájalom, egy pillanatra a szív szemével látja őt, és futni hagyja), hanem azért is kiábrándító, mert a „lelki szemetesládánk” is gyakorta kiborul.

Ez bizony összerombolja a „szív szemének” illúzióját. Ha sok évig élünk együtt, leesik orrunkról a színes szemüveg - és elkezdünk szürkén látni.

(Hogyan van ez? - kérded. - Hát nem azt mondtuk, hogy a szeretet: megismerés? Hogy akkor ismerünk valakit, ha szeretjük... s csak hajói ismerjük, akkor szerethetjük igazán?... Nem azt mondtuk, hogy „megismerni” valakit azt jelenti, hogy olyannak látjuk, amilyen valóban?... Festetlenül, minden hitványságával, mocskával, gonoszságával együtt ? Ha látjuk önzését, hazugságát, fukarságát, hiúságát, ostobaságát ? Hát nem ez a valóság?)

A válaszom: nem.

Nem! Nem! Nem!

Mindez bennünk lehet, s ennél még sokkal rosszabbak is, de nem! Nem ez a végső valóságunk.

Sőt, már a kérdésed is korunk végzetesen zűrzavaros felfogásából ered, amely szerint a szeretet nélküli, „objektív” látás a valóságot tükrözi. Ez nemcsak abban a tévhitben nyilvánul meg, hogy az embert papucsban, gatyában lehet igazán megismerni, de sajnos abban a másokban is, hogy az Ember nem egyéb, mint egy feldúsult mirigyváladék, egy agresszív, mázlis ondósejtnek és egy petesejtnek az osztódásából származó képződménye, melyet „objektíven” csak akkor ismerhetünk meg, ha végül a boncasztalra kerül. A tudományos gondolkodás sok csodálatos eredménye mellett - abban a gyógyíthatatlan bajban szenved, hogy *nem tud szeretni*. Nem a szív szemével lát. Emiatt az emberről rendkívül sokat tud

- de nem ismeri. Nem tudja, ki ez a mirigyváladék. A lelkét alig látja, a szellemét pedig egyáltalán nem. Nem volt még történelmi kor, amely az ember fizikai organizmusáról annyit tudott volna, mint ez a mai, s ugyanakkor ennyire keveset arról, hogy ki lakik valójában benne, s főleg: hogy mi az életének az értelme. Amit ma „objektív” vagy „racionális” tudásnak nevezünk, az a szeretet nélküli tudás. Nem valódi, mert nincs benne az egész. S ami hiányzik belőle az éppen a legtöbb. Ha megszeretünk valakit, abban a pillanatban rájövünk, mint Goethe Faustja, hogy minden tudományunk hiábavaló, *mert nem ismertük meg belőle*

ÓT! Mindent megtudtunk abból, ami egy emberből testi - végső soron megismertük azt, akit a ravatalra tesznek, mint egy oszlásnak induló, kihúlt bábut - de nem ismertük meg *ŐT!* Nem ismertük meg azt, akit egy életen át úgy hívtunk, hogy *TE.* S jöhet a pszichológus, és fölfedezheti beteg és zavaros lelked tájait, minden hazugságodat, sötét emlékedet, önzésedet, lényed összes vak démonát - a lényeket nem látja meg benned.

Ha nem szeretlek, sohasem látom meg, ki vagy Te! „Szívvel látni” nem azt jelenti, hogy nem látom a hibáidat, esendőseidet, néha még a legtaszítóbb, legmegvetendőbb tulajdonságaidat is. Nem azt, hogy nem látom meg a „gonoszságodat” amitől, mint minden ember, te sem tudtál vagy nem akartál megszabadulni - hanem azt, hogy mindezeknél följebb is nézek benned, és tudom, hogy *több vagy, mint a démonaid!* Nemcsak ravasz vagy, hanem igaz is. Nemcsak nagyravágyó, hanem az is, aki emiatt szerencsétlen lesz.

Nemcsak gyenge, de nagyritkán bámulatosan erős is. A gyilkosban ott van a rémült áldozat, s lelke legmélyén a jobbá válás kényszere.

A hiú sikerhajászbán a boldogtalanság és az elkerülhetetlen kudarc. És mindenki a megtisztulás lehetősége. Még a megállíthatatlanul zuhanó emberben sem csak azt látom, hogy a poklok fenekén köt majd ki, hanem azt is, hogy kimászik majd onnan valahogy.

Ha azt mondjuk, „reálisan” látunk valakit, illúziók nélkül, az azt jelenti, hogy nem szeretjük. „Reálisan” a szeretet nem egyéb, mint illúzió. Lehet úgy is mondani, hogy „szép illúzió”, lehet úgy is, hogy „hülyítjük magunkat” - de ennek a mai világszemléletnek, akárhogy fejezed ki magad, az a lényege, hogy a szeretet irreális állapot.

Ezzel szemben, ha csak egyszer is sikerült már a „szív szemével” látnod, azt tapasztaltad, hogy bár ez Egyetlen Szem, mégis *kettősen lát* - egyszerre látja a hitványt és a magasztost, a benned lakó istenit és gyarló emberit. Látja nemcsak azt, hogy ki vagy, hanem azt is, hogy ki leszel. Vagy még inkább, hogy *kivé kellene lenned.* Látja, milyen lehetőségek szunnyadnak benned - amelyeket vagy kibontasz magadból, vagy sem. Ha valaki a szív szemével néz téged, potenciálisan szépnek lát. És ez a valóság!

Amit manapság „reális” látásnak nevezünk, annak kevés köze van a valósághoz. Csakis a gonoszságot, az önzést, a múlt nyomasztó emlékeivel tehetetlenül küszködő lelket látni valakiben, ez nem a végső valóság. Amíg nem látod lényének teljességét - nem ismered. Mert nem szereted.

Ha a szív szemével nézel, könyörtelenebbül belelátasz egy emberbe, mintha lelki röntgenképét néznéd, mert nemcsak azokat a démonait látod, melyekről tud, hanem azokat is, amelyekről fogalma sincs. És nemcsak azokat a hitványságokat látod meg benne, melyeket elkövetett, hanem azokat is, melyeket csak ezután

készül elkövetni.

Ugyanakkor mindezt megbocsátod neki - mert szereted.

Tudod, hogy mindaddig bukdácsol és hibát hibára halmoz, amíg föl nem ismeri azt, hogy kicsoda ő valójában.

A „szív szemének” ez a kettős látása végigvonul az Evangélium egész történetén. Néha olyan végletes példát tár elénk, amellyel mi, a megvakult szívünkkel, nem is tudunk mit kezdeni.

Hogy miközben vernek, rúgnak és kínoznak, megláthatod egy szadistában az Örök Embert, s miközben korbácsol, azt kérheted az Istentől, hogy bocsásson meg neki, mert nem tudja, mit cselekszik.

Létezik ennél hatalmasabb „illúzió”?

Vagy ott van az a történet, amelyről már beszélgettünk.

A didergő, csuromvizes Péter ott áll a feltámadt Jézus szellemlénye előtt, aki azt kérdi tőle: - „Péter, szeretsz engem?” És Péter kétségbeesetten feleli: - „Uram, te mindent tudsz, te tudod, hogy szeretlek!”

Mi az, hogy „mindent tudsz”?

Mit jelent ez?

Például azt, hogy Jézus előre megmondta, hogy Péter el fogja árulni őt, nem is egyszer, hanem háromszor. Mert látta, hogy olyan vacak ember, hogy két árulásból sem fog okulni, és harmadszor is csúnyán el fogja árulni őt. Mindezt megmondta előre - mert a „szív szemével” látta.

Meglátta a hitványságát. Meglátta, hogy ez az ember annyira félti a bőrét (vagyis oly mértékig képtelen szeretni), hogy még azt is letagadja, hogy valaha ismerte Őt. A tanítványok között ő a leggyávább, a leggyengébb. Még Júdás sem gyengeségből árulta el, hanem pénzért, s talán meggyőződésből is. Péternek a bajban tanúsított magatartása a gyengeség örök jelképévé vált. És mégis, mit mond neki Jézus?

„Te Kőszikla vagy!”

Ezt látja meg a gyávasága mögött: nem csak azt, aki valaha majd bátor lesz, azt, aki összeszedi magát, és hőssé nemesedik

- többet: a Kősziklát! A *maradandóság szimbólumát* - ebben az összeomlott, gyenge halászbán! Ránéz erre az ázott, nyavalyás, gyenge emberre, aki nemrég még sírva fakadt szégyenében, mint egy büntudatos kisgyerek, ránéz erre a hitvány kis homokbuckára, és meglátja benne a Himaláját.

Mert szereti.

Vagyis a „szív szemével” látja.

Az egyik szemünkkel látjuk, hogy a társunk éppen hol tart az életével. A másikkal, hogy kivé lehet.

Sőt, hogy kivé MZ lennie!

Az egyik szemünkkel látjuk, hogy az ember, „gyarló” lény, vagy, ahogy Buddha mondta, egy „belsővel töltött zsák” - a másik szemünkkel pedig - a szív szemével

- látjuk, hogy Isten.

Buddha azt mondta, hogy „mindnyájunknak Buddha-természete van.” Mert meglátta bennünk.

(Azt mondom: „Régóta nem látom már a páromban azt a többet, amiről beszélsz. Valaha láttam. Amikor szerelmes voltam bele, láttam. Azóta eltelt tíz év. Jöttek a gyerekek, jöttek a hétköznapiak. Rengeteg csalódás, kiábrándulás ért. Szerelmesen könnyű volt fölfelé nézni, mert a szerelem nem tartott sokáig. Nem rombolta szét a hosszú hétköznapiak realitása. Nem láttam őt a legvacakabb, legrosszabb állapotaiban. Most már látom. Ráadásul ő sem lát engem a „szívével”, mert a napi gondok széttúzták az illúzióinkat. Azt mondják, jó párkapcsolat az, ahol a kezdeti szerelem később szeretetté szelídül amikor már nem lánggal ég, csak parázslék. Nálunk sajnos ez a parázs is kihunyófényben van. Talán ki is hűlt már... Nem szívesen mondom ki, hogy unjuk egymást, de ez az igazság. Megszoktuk egymást. Mit tegyek ? ” Nincs rá felelet.

Mit lehet tenni, ha kialszik a tűz ?

De azért néhány dolgot elmondanék. Fogadd úgy, mint egy vallomást, mert olyasmiről beszélek, amit nekem sikerült megtalálnom. Sok minden nem sikerült az életben, de ez igen: nem engedtem a „szívem szemét” lecsukódni. Mert, ami veletek történt, nemcsak két ember viszonyára, hanem az egész életünkre igaz. Megszületünk, s gyerekfejjel még azt hisszük, hogy itt valami mese vár, csodavilág — aztán rájövünk, hogy az egész csak pocsék, fárasztó realitás. Ha valaki nem a szív szemével néz, nemcsak a párját, egész életét megunja. Elfárad benne. Elege lesz belőle. Gondd

válik a létezése, reménytelen küzdelemmé. Nincs kedve reggel fölkelni. Még a gyerekei is több gondot jelentenek, mint örömet. A kedvetlenség, az aggodalom, a kiábrándultság... a „Minek csinálom az egészséget?”- ezek a realitás címszavai. Eletünk, amikor már csak „reálisan ” látunk, szorgalmifeladattá válik. Örömtelenné. Megnőnek benne a leküzdhetetlen bajok, és véstesen megcsappannak a boldog pillanatok. Néha felmerül a menekülés gondolata is. Egy-egy teljesült remény, néha egy futó szerelem szikrája újra fénybe tudja borítani a komor színpadot, csak hogy ez is hamar kialszik, s a tűzijáték után ott maradnak megint a romok.

És az unalom. A közöny.

A lét csodátlanná válik.

Ilyenkor nincs miért élnem, nem bánám, ha megfáradnék.

Mindig akkor vagyok depressziós, amikor nem szeretek.

Sokan azt mondják: depresszió nincs, csak igazlátás.

Vagyis hogy ez a reális látásmód.

Én pedig azt mondom, hogy a depresszió nem más, mint „a szív szemének ” vaksága - vagyis a szeretet hiánya.

Aki szeret, annak fickándozik a szíve.

Annak az élete színes, és süt a napja.

Aki nem szeret, olyan tájakon jár, ahol nem süt a nap.

Örökös félhomály van, ködszürke sivárság. „Reálisan” tudjuk, hogy „élünk még tíz-húszezer napot, és utána elkaparnak”. „Reálisan” azok is teli lesznek gonddal, betegséggel, kudarcral. Előbb-utóbb mindenkit elveszítünk, és a végén mi is meghalunk.

Erre a képre mondjuk, hogy „reális”.

De vajon reális-e egy táj napsütés nélkül?

És reális-e egy élet szeretet nélkül?

Nem hiszem.

Tudom, hogy manapság ez az uralkodó korszak. Az irodalom jószereivel nem más, mint nyögés, fájdalom, panaszkönyv, láttelep, vagy ironikus viccelés arról, hogy NINCS ÉRTELME AZ EGÉSZNEK.

Már a gyerekektől ellopjuk az igazi mesét, és beledöngöljük őket a „realitásba”. Az élet mindent területét uraló „kulturális” hadigépezet reggeltől estig szuggerálja, hogy egyszer élünk, hogy minden távlat - Isten, szellem, boldogság, szeretet - káprázat és önáltatás, hogy az emberi tudat hamar kihűlő, szerencsétlen meteor-jelenség ebben a könyörtelen mindenségben. Minden értelmetlen. Nincsenek távlatok. Az hogy szeretsz, vagy nem szeretsz, agysejtjeid működésétől függ - ha hűtlen leszek hozzád, ne velem, az agysejtjeimmel beszélj. Vagy hívd föl a központi idegrendszeremet, ott dől el minden. A valóság nem az, amit élsz,

hanem amit a mikroszkóp mutat. Jókedv ? — Adrenalin! Szex ? — Viagra. Nem jössz ki velem ? Beszélj a hormonjaimmal. Vagy beszélj az őseimmel, mert hibás géneket örökítették rám.

Így tanítja a modern világ „vallása”, ebben hiszünk.

Csak hogy ez ellen lázadni kell, barátom!

Ne hagyjuk — ha csak egyszer fölszikrázott bennünk - a szerelem igazságát kialudni!

A szeretet tüzeből, ha igazi - hadd mondjam ki végre -, sohasem lesz parázs! Ne hidd el, hogy a szeretet nem más, mint takarékra állított Szerelem. Hogy az idő kimerítette, s most már nem lángolva ég, csak halványan parázslék. Ezt ne hidd el! Soha! Minden vallás a szeretetet hirdeti, de „Örök Parazsat” nem találsz egyetlen templomban sem, csakis Örök Lángot!

Ez a szimbóluma.

Ez így van nemcsak az isteni, de az emberi szeretnél is - ha valódi. Lángol.

Öregen is lángol.

Mindig.

Különben nem szeretet.)

Itt be is fejezhetném a mondanivalómat, de látom, hogy Te még gondolsz valamire.

(Hallom, hogy miket gondolsz, hallom a kérdéseidet: „- És a kiábrándulás?! A sok önbecsapás és hazugság, amit szerelemnek hívunk, azt hová teszed?!... Sokszor voltam szerelmes, és azt tapasztaltam, hogy a szerelem, igenis, vak... Pár hónap, vagy jó esetben egy-két év után, amikor a vonzalom megszűnt, úgy néztem egykori szerelmesemre, mint egy idegenre... - Csodát láttam benne, s ma meg se ismerem, elmegyek mellette az utcán!... Hol volt itt a Szív Szeme?!” - kérded tőlem.)

Jó kérdés.

Hagyj gondolkodni.

*

A válaszom pedig ez: Te nem a Szív Szemével néztél.

Egyetlenegyszer sem, amikor úgy érezted, hogy „szerelmes” vagy! Elmondok egy történetet.

Dosztojevszkij, a nagy író mesélte: álmában egyszer megjelent előtte egy angyal. Ezer szeme volt a testén és a szárnyain. Ezer látó szeme. Egyet levett magáról s otthagya a rettegő írónak. Ez volt a „Halál Szeme”. Azt mondta neki: „Te, barátom, ezzel a szemmel fogsz nézni!” S valóban, Dosztojevszkij innen kezdve mindent így, az élet és a halál, a gátlástalan életöszton és a boldog halhatatlanság feszültségében látott. Úgy is mondhatnánk, tudott „reálisan”, az ego józan tekintetével nézni, de ismerte a szellem örökkévaló pillantását is.

Az álmának tanulsága pedig az, hogy azért volt annyi szem az angyalon, mert *rengeteg szemünk van.*

Sokféleképpen tudunk nézni és szeretni is.

Nála a Halál Szemét hagyta, ő azzal látott, de ott van még a Vágy Szeme, a Félelem Szeme, a Kéjsóvárgás Szeme, az Apahiány Szeme, az Anyahiány Szeme, a Magány Szeme, a Remény és a Reménytelenség Szeme...

Sorolhatnám a rengeteg szemünket, amelyekkel egymást és a világot láthatjuk, s amelyek mind ott voltak az Angyal testén és szárnyain.

És ezek a „szemek” mind a te szemeid is, és bármelyikkel láthatsz, amikor azt mondod: szerelmes vagyok!

Megkívánod, mert kell a teste - és beleszeretsz. Hiányzó apádat pillantod meg benne - és beleszeretsz. Menekülsz a magánytól - és beleszeretsz. Hasonlít

valakire, aki benned él - és beleszeretsz! Azt reméled, hogy O az, de nem O az és te mégis beleszeretsz. Sorolhatnám.

Egyik esetben sem a Szív Szemével láttál!

Az nincs az angyalon. Az csakis a te szemed.

Ez az a bizonyos Harmadik Szem, amit a homlokukra festenek az indiai nők és férfiak - ez az Éberség Szeme, amely egyazon pillanatban tisztán lát, s ugyanakkor elmúlhatatlanul, örökké szeret.

Ez a szemünk ritkán nyílik ki. Akkor is csak pillanatokig. Van, aki leéli az egész életét, s ez a szeme vak marad. De azért ott van. Mindenki tudja, hogy ott van, még akkor is, ha nem lát vele.

Sokféleképpen látunk és szeretünk, de amit a Szív Szemével látunk, az a tiszta szeretet. S mivel ez nemcsak lát, de fényt is ad, olyan, mintha hirtelen egy százezer wattos izzót gyújtánál egy homályos helyiségben, ahol eddig csak gyufaszálak ellobbanó lángocskái világítottak.

Szerintem azonban minden kis lángocska fontos. Minden szem fontos. Embernek lenni azt jelenti, hogy meg kell tapasztalnunk mindent! Ezt ne feledd, mert erről csak ritkán olvashatsz, mégis a teremtés egyik alapvető célja és értelme, hogy mindent megtanuljunk, mindent megtapasztaljunk, minden zsákutcát és mellékutcát bejárjunk! Ez nem egyetlen élet története. Ez sok élet és sok élmény. Előbb-utóbb mind az ezer szemünkkel látnunk kell s megtapasztalnunk, hogy egyik sem az igazi.

A reinkarnációk végtelen láncolatának ez az isteni célja. Mindenné kell válnunk, hogy megtanuljuk az egészet - s fölébredjünk belőle. Ezért csodáljuk a gazdag lelkű embert, mert ő már sokat tapasztalt, sok illúziója volt, s mindegyikből megtanult fölébredni.

A könyvek zöme csakis a végső célról beszél, s nem szólnak arról, hogy AZ ODAVAZETÓ UTAK IS SZENTEK! Minden káprázat, önbecsapás, tévedés, bukás, minden remény és csalódás beletartozik a Teremtés nagy tervébe. Tiszteld a tévedéseidet, a szenvedéseidet és a káprázataidat - a nagy végső szőtteshez szükség van rájuk!

Te megtapasztaltad, hogy milyen a Vágy Szemével, a Magány Szemével, az Apahiány Szemével, a Kéjsóvárság Szemével nézni... Ezeket hívtad „szerelemnek”. Sok örömed volt benne, s még több csalódásod. Miért? - Mert nem láttál tisztán. Ezek is szerelmek voltak, csak ellobbantak. Amíg égtek, jó volt neked. De még mennyire jó! Ünnepek érezted az életedet, még akkor is, ha később csalódtál bennük. Elmúltak. S maradt a kérdésed: „Hogyan jobb élni: szerelem nélküli sivár józanságban, vagy szerelemben, de részeg lelkülettel?” Mi jobb? A káprázat?... Vagy a szeretetképtelen józanság?

Mit felelsz?

Most én kérdezlek téged.

Mi a jobb neked?

A szerelem boldog részegsége - és persze keserves csalódása is -, vagy a józanság?

Tényleg kérdezlek, mert én sem tudom a választ.

Se igent, se nemet nem mernék felelni rá.

Lehet, hogy a helyes válasz egyéni és a vérmeérsékletünktől függ.

Én, például, egyszerre tartom a szerelmeé bolondnak és szentnek. Bolond azért, mert nem lát tisztán, eltévedt lelkének

zúrzavarában s összetéveszti az esztelen vonzalmát az igazi egység élményével de „szent” mégis, azért, mert közben azért az Élet legnagyobb élménye felé tart!

Lázban égni és vágyódni, odatapadni, nem elengedni és rajongani, szenvedni és koldusnak lenni; gazdagnak lenni, az öröm csúcsára repülni, s ugyanakkor a halálra gondolni - ez mind-mind az istenihez vezető hegyi út első lépéseinek élménye. Ösvény, amely fölfelé vezet

- elindulás, amit a Csúcs rejtélyes hívása éltet.

De amíg odáig eljutunk!... Sokszor kell lezuhannunk közben.

Szakadékba is!

Hányan lettek már a szerelem miatt öngyilkosok! És gyilkosok. És mentek tönkre és zavarodtak meg... és írtak róla, persze, gyönyörű verseket is.

Az út nem veszélytelen.

Ezt azért tudnod kell: akármelyik szemed van nyitva - a szeretet útja: veszedelmes.

Ha csak a Vágy Szemével néztél, azért, ha a Magány Szemével, s a benned élő társ képét rávetítetted valakire, aki „nem érdemelte meg” - azért.

Vagyis, ha becsaptad magad: azért.

De ha nem csaptad be magad, és valóban a Szív Szemével nézel - mint például Jézus -, akkor azért. Hiszen, ha józanul nézed a sorsát: még ő is pórul járt. Keresztjére azt is írhatták volna: „így jár az, aki szeret.”

Nincs boldogítóbb, ragyogóbb és megrendítőbb élményünk, mint szeretni - de néha az életünkkel kell fizetni érte.

Más szóval: az egónk fölládozásával.

Ez a válaszom a kérdésedre.

Én mámorpárti vagyok.

Nem biztos, hogy egyetértesz velem.

Az sem biztos, hogy igazam van.

Én így látom. Jobban becsülöm az érzelmi bukdácsolások, a lelki boldogságok és katasztrófák - egyszóval a Szerelem

- zúrzavaros útját, mint a hideg fejű értelemét. Az észember gyakran

önmegóvásra játszik, s ezért okos lehet - de a lényegét nem fogja tudni. De mondom, lehet, hogy ez alkat kérdése. Hozzám közelebb áll az Érző Lélek Bolondja, mint a Józan Ész Őrültje.

Azt tartom a jobbik útnak, ahol az önmegóvásra kisebb az esély.

En sohasem éltem, nem is nagyon tudnék szerelem nélkül élni. (Soha, soha! Még írni se tudtam egy sort sem, ha nem szerettem, amit írok! Más kérdés, hogyan sikerült - de szeretet nélkül nem ment!)

Mert nem igaz, hogy a szerelem szeretetté szelődül Az egész „parázs-elmélet” hamis!

Hajói élünk, a szeretet sokkal forróbb, mint a szerelem. Ami a szerelemből előbbutóbb elmúlik, az a testiség hangja. A nagy szimfóniából kimaradnak az érzékiség vadabb dobszóloí, s helyettük sokkal erősebben megszólalnak a lelki motívumok. Itt nem arról van szó, hogy az egész lényünket megrendítő nagy szerelemi extázis helyett később egy jóval hűvösebb lelkiállapottal is beérjük. Éppen ellenkezőleg: a valódi misztérium még csak ezután kezdődik! Amikor a szexus hordozórakétája leválik, s inntől kezdve már nem a földön araszolunk, hanem repülünk, egyre finomabb és magasabb lelki világok felé. Ha valami finomabb, az nemcsak szebb, de intenzívebb is! Magasabb rezgésszámon az élmények is megnőnek, maradandóbbak lesznek. Vagyis fordítva látom, mint általában az emberek. *A szeretet több, mint a szerelem!*

Aki jól szeret, az idővel nem „kijózanodik”, hanem egyre részegebb lesz. Ha láttál már öregeket, akik egy emberöltő után is görcsösen fogják egymás kezét, tudod, miről beszélek. Ritka, de van még ilyen.

És egy igazi öreg nem unja meg az életet! Elfárad - olyan van. Sok mindene fáj olyan is van. Szeretne már odaát lenni - olyan is van. De unalom nincs! Minden pillanat üzen neki. Ha már nem innen, akkor onnan. Szeme - akárhány dioptriás szemüvegen keresztül - örök, megfejthetetlen csodákba néz. Ha valaki jól élt, úgy jut a halál szélére, hogy még csak most kezdődik az egész!...

Soha nem értettem egyet azzal a hasonlattal, hogy a „tűzből parázs lesz”. Soha! Lehet, azért, mert vallásos vagyok.

És, ahogy már mondtam: a világ egyetlen vallásának templomában sincs „Örök Parázs” - csakis Örök Tűz. Tudják, hogy miért. A lángnak örökké lobogni kell. És nemcsak a templomban, hanem a szívben is.

9. fejezet

Gyűlöletben élni

Van itt még egy titok.

Az ember a látásával varázsolni képes.

Ennek a varázslatnak az egyik részét a lélektan leleplezte. Azt mondta, hogy saját lelkünk tudattalan tartalmait vetítjük másokra, s nem olyannak látjuk őket, amilyenek „valójában”, hanem olyannak, amilyenek „varázsszemünk” láttatni akarja velünk.

Amit magunkban nem szeretünk, azt meglátjuk másokon, s gyakran meg is gyűlöljük őket emiatt. Hogy így működünk, arról mindenki tud, de én még nem találkoztam olyan emberrel - magamat is beleértve -, aki olyan mélységig ismerte volna önmagát, hogy a saját varázslatát képes lett volna átlátni. A másokét igen, a sajátját nem.

Mindaz, ami bennünk tudattalanul fortyog, ott van mások arcán.

Amikor arra kértelek, hogy „segíts varázssoddal az én varázsomat megoldani”, erről volt szó.

Hogy ne olyasmit varázsolj rám, ami a sorsomat nehezebbé teszi. Nyúlj felém „jó kezekkel”, s vetíts rám magadból olyasmiket, amik az életemet megkönnyítik: láss jobbnak, mint amilyen vagyok. És cserében én is ezt teszem. Ígérem, hogy olyasmiket vetítek rád, amiktől szebbnek és jobbnak látlak majd. Okosabbnak. Önmagam jobbik arcát fedezem fel rajtad - mi más volna a szeretet, ha nem ez? De ez a vetítés azonban a titoknak csak az egyik fele.

A másik az, hogy *látásunkkal valóban át is varázsoljuk, akit nézünk*. A Védák egyik alapszava, a „dristi”, „látást” jelent, de ha megismered a szó valódi jelentését, inkább úgy fordítanád: *teremtő látás*.

A „dristi” nemcsak passzív, befogadó, hanem aktív, adó is. Nemcsak befogadod a külvilág benyomásait, hanem *át is bűvölöd a környezetet*.

Egy jó szándékú pillantás áldásos lehet, s a rossz szándékú pillantások tüzeiben az ember úgy érzi, mintha „átok alatt állna”.

Arról, hogy az emberi tudat „hat” a környezetére, és nem független a „látó a látottól”, az újkori kvantumfizika éppúgy tud, mint az ostoba babonák világa. A „szemmel verés” egy roppant lesüllyedt és ostoba formája valami nagyon is valós tapasztalatunknak.

Az állatok hamarabb átveszik és kimutatják ezt a „dristit”. Egy szelíd ember kutyája rendszerint szelíd lesz, s egy agresszív gazdának gyakran a kutyája is támadóbb és harapósabb. (Bár ezt a gazda, aki önmagával nincs tisztában, rendszerint úgy értelmezi, hogy a kutyája jelzi a „rossz embereket”, s fogalma sincs róla, hogy ez a rossz ember ő maga, aki átvarázsolta a saját kutyáját is.) Ez az átvarázsoltság akkor lesz nyilvánvaló, ha a kutya egy másik gazdához kerül; előző gazdájának „hipnózisa” jellemmé merevedett benne, s egy életen át is megőrizheti harapós rossz természetét.

Hasonlóan reagálnak a növények is a varázsszemekre.

Kísérletileg bizonyított nemcsak az, hogy érzik gazdáik szándékát, de az is, hogy ezek a lelkiállapotok maradandó károsodást is előidézhettek bennük.

*

Velem például megtörtént egyszer, hogy megpillantottam a lépcső tetejéről az embert, akit a kelleténél jobban tiszteltem, ő viszont - mint kiderült - régóta gyűlölt engem. Örömben elindultam felé, de a lábaim összeakadtak, s úgy félemeletnyi magasból legurultam elé. Nem felejttem az arcát. Nem segített föl. Állt fölöttem kissé meglepve, de elégedetten. Abban a pillanatban még nem tudta, mennyire törtem össze. Meg is halhattam volna, de nem nyúlt hozzám. Mások segítettek fel. Ez a passzivitás elárulta, hogy ami történt, nem véletlen volt. Ő akarta. Nem tudatosan, persze, hanem lelkének tudattalan varázsszemével. Ő lett volna a legjobban meglepve, ha valaki azt kérdi tőle: - „Miért akartad te, hogy ez az ember meghaljon?” Fogalma sem volt gyilkos gyűlöletéről. De egész lényé árulkodott: még azzal sem foglalkozott, hogy aggodalmat tessen. Gúnyos, elégedett öröm látszott a szemén.

Az igazság az, hogy szemünk nem egy átlátszó „ablak”, amelyen át kinézünk a „külvilágba”, hanem - Krisztus hasonlatával - a *test világossága*: azt látjuk, amit megvilágít, és olyan fényben, amilyen belőlünk árad.

Amire látásunk fénye rávetül, *át is „varázsolódik”*, mivel - ne feledd! - a világosság teremtő hatalom.

Amikor Isten azt mondta, hogy „Legyen világosság!”, nem az történt, hogy fölkapcsolta a villanyt, és a Világ Színpada hirtelen fénybe borult, hanem az, hogy a semmiből olyan mindenséget teremtett, mely a Sötétben egyáltalán nem létezett.

Jelképesen szólva: amikor a Teremtő kinyitotta a szemét, s látni kezdett, *azt látta, amit tekintetével létrehozott.*

Mi is megismételjük a látásnak ezt a teremtő mozzanatát.

Szemünkkel s persze „lelki szemeinkkel” nemcsak nézünk, hanem varázsolunk, átformálunk, teremtünk is.

Erről nem tudunk. Mi csak a visszavert fényeket érzékeljük, de hogy mi is fényadók vagyunk, arról egyszerűen nem veszünk tudomást.

(Elgondolkoztál már azon, hogy mások hogyan látnak téged? Milyen erők és sugarak áradnak belőled? Még azt sem veszed észre, hogy élettársad feszültségét vagy idegességét te teremtetted. Azért robban a feleségedben vagy a gyerekedben az indulat, mert te hoztad magaddal valahonnan, s a rossz „dristi”-vel átadtad nekik. Fogalmad sincs, mikor vagy passzív elszenvetője és mikor a forrása valaminek. Nemcsak a szemünk, a lelkünk is csak a visszavert sugarakat érzékeli. Ami belőlünk jön, azt nem látjuk - mert magunkat nem ismerjük.)

*

Azt tanácsolom, itt álljunk meg egy kicsit.

Abban a tudatban élünk, hogy *senki nem tartozik senkihez*. Te ott vagy, én itt semmi közünk egymáshoz. Pusztá látvány vagy számomra. Abban a tévhitben élek, hogy ha rád nézek, olyannak látlak, amilyen *vagy*, s ha rám nézel, akkor olyannak látsz, amilyen a tekinteted nélkül mindig is vagyok.

A valóság az, hogy amikor rád nézek, nem azt látom, aki valóban vagy, és nemcsak azt, amit magamból rád vetítek, hanem *azt is, akivé ezzel a „vetítéssel” átvarázssollak*.

Megjavíthatlak és sajnós elronthatlak ez az, amit csak kevesen tudnak! Ha én gyűlöletesnek látlak, mondjuk, azért, mert sok „nemszeretem” tulajdonságomat rád vetítem, azt te nem úgy éled meg, hogy a homlokodon, mint egy mozivásznon, látszik majd a rád vetített torzképem, hanem *el is torzítalak téged*.

Bemocskollak.

Aki sokáig él a gyűlölet légkörében, előbb-utóbb s tán csak alig észrevehetően, de tényleg gyűlöletre méltóvá válhat.

A gyerekek még érzik ezt: ha gyűlölik őket, bűntudatuk lesz. S hogy mit tesznek egy ilyen gubancos érzéssel, az már jellem kérdése.

Elronthatja őket.

Legtöbben, mintha igazolni akarnák a gyűlöletet, lelkileg eltorzúlnak. Nemcsak félni kezdenek, hanem előbb-utóbb tényleg „rossz” gyerekek lesznek. Azonosulnak azokkal a tulajdonságokkal, amelyeket a rossz szemek beléjük láttak. Elgyávulnak, esetleg önmagukat kezdik gyűlölni, vagy agresszívek lesznek: sokféle variációja van a rossz „dristinek”.

A folyamat így történik: addig mondják, hogy ostoba vagyok, míg kezdem nem érteni a leckét; addig mondják, hogy gyáva vagyok, míg valóban félni kezdek; addig mondják, hogy bűnös vagyok, míg kezdem fölfedezni magamban a „bűnös gondolatokat” -sőt néha már piszkos kis tettekre is elszánom magamat. Megállítani pedig ezt a torzító folyamatot igen nehéz, mert ha elhatározom, hogy egy rosszindulatú kritika ne hasson rám, a pusztá önvédelem is rengeteg energiát emészt föl, arról nem is szólva, hogy aki túlságosan el van foglalva önmaga megvédésével, az nem képes igazi önismerettel foglalkozni - nem tud saját magának igazságos bírása lenni. Ha mások bántanak, nem marad erőm benső háborúm megvívásához. Az ártatlan áldozat szerepébe merevedek, és természetesen visszagyűlölök. Vagyis gyűlölködő leszek magam is.

(Ezt főleg olyanoknál tapasztalhatod, akik a fajgyűlölet áldozatai. Minden erejüket fölemészti az önvédelem - s nem tudnak önmaguk Uráivá, szigorú nevelőivé válni. A fajgyűlölet nagy tragédiája, hogy áldozatai nem tudják függetleníteni magukat a „rossz szemek” hatásától, s lelkileg a rossz képhez alkalmazkodnak. Egy idő után elüldözik életükből az önbírálat nagy prófétáit

belepuhulnak az önsajnálalba, és meg akarják óvni magukat egy rosszindulatú kritikától.)

A gyűlölet légkörében élni igen nehéz. Es ez nemcsak egyénekre - egész népekre is igaz.

Nemcsak azért nehéz, mert az életünk fenyegetve van, hanem azért is, mert eltorzulunk benne. Megcsúnyulunk, karommá görbül az ujjunk s magunk is gyűlölködni kezdünk. Már nem is tudjuk, hogy gyűlölünk-e vagy visszagyűlölünk; összevegyül a sugár és a visszavert sugárzás. Vagy ami ugyanolyan rossz: belemenekülünk az üldözöttek szerepébe. A siránkozás éppúgy meggátolja az embert lelki fejlődésében, mint a bosszú vagy a gyűlölet. A „balsors-mítosz” s a „mártír-lélektan” teljesen hamis önképhez vezet, amely egész népeket zárhat el attól, hogy önmagukra ébredjenek. Erre jó példa a magyarság története, amely saját heroikus sorsához csak egészen ritka történelmi pillanatokban tudott felnőni.

Ha valaki „rossz szemmel néz rád”, gyűlöl, megvet, irigyel vagy utál, a *legrosszabbat hozza ki belőled*.

Ilyenkor nemcsak egyszerűen rosszul érzed magad, de ha nem vagy óvatos, elaljasodhatsz. Farkasnak lát téged, s ha nem vigyázol, és sokáig élsz a „rossz szem” igézete alatt, kinőhetnek a fogaid, s olyasmit művelhetsz, hogy nem ismeresz magadra. Farkasemberré válhatsz - hiába gondolod eleinte, hogy „én nem ilyen vagyok”.

Jó példák erre a különféle politikai „izmusok”. A sátáni ideológiák még a szadista tömeggyilkost is ki tudják hozni az egyszerű, hétköznapi emberekből. És amikor megváltoznak az idők és a „rossz szemek varázslata” elmúlik, az ember ott marad véres kezekkel, és nem érti, mi történt vele.

Egy rossz párkapcsolatban is az a veszélyes, hogy átvarázsol bennünket. Eltorzít. Minden emberi együttélés: kölcsönös varázslat, egymás teremtése. Vannak olyan ártó helyzetek, amelyekből, hogy megmentjük önmagunkat a lelki megnyomorodástól, elmenekülünk. De bármilyen messze rohanunk is, még hosszú ideig hurcoljuk magunkban azt a benső torzulást, amelyet a „rossz tekintet” okozott bennünk.

(Biztos tapasztaltad: egy rossz kapcsolatból kimenekült ember ritkán talál magának másik társat. Nemcsak azért, mert sérült, hanem azért is, mert torz még a lelke. Hordozza még a ki nem hevert méltatlanságok nyomait. Hosszú ideig még „nem ő”. Meg van nyomorítva. Rajta vannak egy rossz tekintet torzító bélyegei. Gyanakvó. Férfi- vagy nőgyűlölő.

Azt kérde, mi ilyenkor a teendő?

Először is, föl kell dolgoznod a múltat. Ez nemcsak azt jelenti, hogy a sebeknek be kell gyógyulniuk, s a léleknek ki kell hevernie a hántások fájdalmas emlékeit,

de főleg azt, hogy meg kell vizsgálnod, mennyit rontott benned az elmúlt kapcsolat. Meg kell szabadulnod egy rossz ígézet hatásától. Le kell tépni azt a torz maszkot, amit egy rossz viszony rád sütött.

Meg kell találnod igazi arcodat.

És, főleg, vissza kell nyerned az erődöt!

Ez a másik fontos tapasztalat: egy lélekrontó kapcsolatban mérhetetlen sok energiát veszíthetsz. Olyan világból, ahol nem szerettek vagy rossz-szul, önzőn „szerettek”, fáradtan kerülsz ki.

Kimerülten.

Emlékszel még az első beszélgetésünkre?

Azt mondja a gyűlölet világából menekülő Shakespeare: „...S ha még maradt csekély erőm, az már a magamé csak.”

Elfogyott az ereje.

A szeretetlenség légköre elszívja az erőnket. És ha belefirkálsz néha a könyvünkbe, azt tanácsolom, a következő mondatot húzd alá, s meditáljunk rajta tovább. [Én is ezt teszem, mert most jutott eszembe, és úgy érzem, hasznos és messzemenő gondolat.]

Nemcsak azért vagyunk manapság kimerültek, mert sokat robotolunk, hanem mert olyasmit csinálunk, amit nem szeretünk, és olyan légkörben élünk, amelyben nincsen szeretet. Ha valamit szeretettel teszünk, észre sem vesszük, milyen teljesítményre vagyunk képesek. A szeretet mérhetetlenül sok energiát ad! Fáradhatatlanná teszi az embert. Feltölti erővel.

A szeretetlenség pedig kimerít.

Amikor kimenekülünk egy rossz helyzetből, hosszú időbe telik, amíg elfogyott életerőnket pótoljuk valahogy.

Ez egyébként gyakran a depresszió alapvető oka is: nincs erőnk. Kiszívták belőlünk. Ha valaki érzi az erejét, ritkán depressziós.

Ilyenkor tanácsos időt adni magadnak. S kiheverni a rossz varázslat hatását, mely sokféle lehet, de végső soron csak egy: leszakított a „központi energiaforrásról”. Elszakított önmagádtól s istenedtől. Ne mondd ki túl hamar, hogy „többé nem adom oda magam senkinek” mert ez még a gyengeség szava, menekülés. Sajnos a szeretet kockázattal jár.

Egymás szemének varázshatalmában élünk, és ha tisztán akarsz látni, s legközelebb jobb kapcsolatot teremteni, ne csak azt vizsgáld, mit rontott rajtad a társad, hanem azt is, hogy a te szemed mennyit rontott az elhagyott társadon. Mert egy tönkrement párkapcsolat igazságához csakis úgy juthatsz el, ha mindkét rossz „d,ristit” felismered!

A sajátodat is.

Mert egymást bűvöljük.

*Egy rossz párkapcsolaton akkor lehet túllépni, ha mindkét varázslót leleplezed.
Tedd föl a kérdést: „én mennyit rontottam rajta?”)*

*

Arról beszélgettünk már, hogy a szeretet: egységélmény.

A „közös”, az „együtt” élménye.

Egymásban élünk. Ezt azért nem vesszük észre, mert önzésünk „leszigetelt” állapotban tart bennünket. Kagylóként zárulunk össze. Nem éljük át az erőket, melyeket kibocsátunk magunkból, s azokat sem, amelyeket befogadunk. Ez a kölcsönös „varázsfolyamat” nem válik tudatossá bennünk. A varázsszem mélyen a tudatunk felszíne alól sugárzik, s kocsonyás testi szemünk csak ritkán árulja el, hogy ki az, aki éppen búvól bennünket, az angyalunk vagy a démonunk. És azt is későn vesszük észre, hogy mások hogyan néznek ránk - néha döbbenet tapaszthatjuk, hogy egy emberi kapcsolatban megsúnyultunk.

Roszbabb emberré váltunk.

Ha megvizsgálod például, miért menekült el Magyarországról az elmúlt évszázadok alatt annyi honfitársunk, találhatsz mindenféle politikai és gazdasági magyarázatot. Egyik sem kielégítő, mert egyik a másiknak homlokegyenest ellentmond. Az egyik, mert proli, a másik, mert kulák, az egyik, mert koldus, a másik, mert kapitalista, az egyik, mert kommunista, a másik, mert nyilas. De elment a bankár és a proletár, az analfabéta és az egyetemi tanár, a forradalmár s az ellenforradalmár, elmentek minden egymást gyűlölő párt tagjai, hogy kint szétszóródjanak vagy tovább gyűlöljék egymást. Mindenkinek megvan a saját története, s kevesen vannak, akiket a honvágy hazához - mert inkább élnek egy idegen világban, mint itthon, a gyűlölködő szemek „varázsterében”. Mi, itt-maradtak, tudjuk, hol élünk. A széthúzás, a megvetés, az irigység és a gyűlölet légkörében. Ebben nőttünk fel. Az elfojtott érzésben, hogy - Hamvas Béla szavával - *a másik eléli előlem az életet.*

Ezt aztán visszük magunkkal idegen országokba is, és ott sem tudunk egymás között egységet teremteni. A szeretet hiányát „balsorsnak” nevezzük, mely éppúgy sújtotta - talán még jobban - a nemzet nagyjait, mint bennünket, kicsiket. A „rossz szemeknek” ez az ártó ereje azért is nehezen elviselhető, mert kis nép vagyunk, alig nagyobb, mint egy népes család - nincs hová menekülnünk egymás elől. Csakis külföldre. De még ott is inkább a rossz testvért választjuk társunknak, a másik gyűlölködő magyart, mint az idegeneket.

Fura dolog, miért érzem odakint egy magyarról, még akkor is, ha a hátam mögött becsmérel, hogy közelebb van hozzám, mint egy idegen, aki kifejezetten becsül. Mintha a testvérgyűlöletben több összetartó erő lenne, mint az idegenek hűvös „szeretetében”.

Sok vegyes házasság azért bomlik föl, mert a más fajú vagy más nemzetiségű

társ lelkileg nem ért meg minket.

Nem lehet velük igazán még veszekedni sem.

Ha magyarnak születted, életed legnagyobb sorsfeladata, hogy hogyan óvd meg magad a lélekrontó társadalmi erőktől. Kezdve ott, hogy már a szüleid is ettől szenvedtek, a nagyszüleid is, a dédszüleid is, és folytatva az iskolával, a munkahellyel és a politikával, ahol bármiféle együttműködést nem egymás megbecsülése, hanem a közös gyűlölet tartott össze. Alig van ember, akit itt valaha ne üldöztek volna. A pogány és a keresztény (később a katolikus és református), a kuruc és a labanc, a proli és a kapitalista, a zsidó (cigány, tót stb.) és a magyar, a jobb és a bal, az urbánus és a népies csak az éppen aktuális gyűlölet-csordák marhabélyegeit jelzik.

Kezdetben úgy nézi ki, hogy ha a másik fél örökre eltűnik a föld színéről, az egyiknek végre jó lesz az élete itt. De a belső háborúság még soha nem vezetett eredményre, mert előbb-utóbb a győztes fél is kettéhasadt, s hamarosan önmagát is meggyűlölte.

Gyakori jelenség volt nálunk, hogy gyilkos és áldozat közös börtönben ült. És hamarosan az is közéjük került, aki börtönbe zárta őket.

Nehéz itt úgy élni, hogy a szemed ne szűnjön meg a jót sugározni, és másokban ne csak a gyűlölködő démont, hanem az esendő embert is meglássa. A potenciális jóságot az eltorzult lárva mögött. Nehéz itt észrevenni, hogy még a legtorzabb maszkok mögött is nagyszerű emberi értékek rejlenek. Nehéz akármilyen kis körben, akár csak néhány barátoddal is (jó, ha eggyel vagy kettővel!) a harmóniát megalapozni.

És még nehezebb itt a barátságot megőrizni.

A barátságok romokban hevernek.

Delegnehezebbasajátlekedetarosszvarázslattólmenteni.

Nem egyre rosszabbá válni s - engedve a korszellemnek - elal-jasodni.

*

A menekülés nem mindig jó módszer.

De néha megengedett.

A zsidóság legnagyobb ünnepe az Egyiptomból való szabadulás emléknapja. Ez azt a történelmi pillanatot idézi, amely a szolgaságban élő sokféle népséget valaha egységes Néppé tette. Elmenekültek a rossz szemek ígézetéből. De utána még negyven éven át kellett kóborolniuk a sivatagban, hogy kihaljon az a beteg generáció, amelyet a „rossz szemek” ereje menthetetlenül átvarázsolt. Nem lehetett velük mit kezdeni, mert szolgálékek-ké váltak.

Szolgaiélekké nem akkor lesz az ember, ha kénytelen másokat szolgálni és a megélhetésért sokat kell robotolnia, hanem akkor, hogyha az állandó alkalmazkodásban elvesz az identitása. Nem tudja, kicsoda. Sem akkor, ha tőr,

sem, ha püfög és lázadozik.

Szolgaiélek az, aki önmagát elveszítette. Nincs olyan benső eszménye, melynek irányába élete felnőhet.

A világ lenézte, testileg-lelkileg méltatlan helyzetben tartotta, s ettől valóban le is került, összehúzta magát kicsire, és tényleg méltatlanná is vált. Eltörpésedett. Onnan kezdve, hogy csillagát elvesztette és beszorult a földi lét nyomorúságába, életét egyetlen cél motiválta: alkalmazkodni a fennálló világhoz, bármilyen sötét és aljas is az. Ha más élet nincs, gondolta, csak ez a vacak, akkor vacakká kell lenni - „Mert élni csak kell valahogy!”

Egyiptom szimbóluma minden olyan léthelyzetnek, amikor valaki nemcsak gyűlöletben él, de a gyűlöletre méltóvá is válik.

Ez nem politikai helyzet. Itt egy mágikus erőterről van szó, a „rossz szemek” erejéről, amelyben elfeledkezünk magunkról. Vagyis arról, hogy „isten országa bennünk van”. A szolgálalkúság nem függ semmiféle társadalmi státusztól. Teljesen mindegy, hogy az egyiptomi szolgaság idején melyik zsidó élte a kizsákmányolt rabszolga s melyik a Fáraó szolgálatában álló, dúsgazdag helytartó szerepét: mindkettő szolgálalkú volt.

Ezért az első parancsolat mindjárt ezt a fölemelő, pozitív varázsüzenetet harsogta az elsápadt rabok fülébe: „*Én vagyok a Te Istened!...*”

Ez volt a legelső, nagy, pozitív „dristi”.

„Új világot csak új ember teremthet” - gondolta Mózes. Az öregeket, az egykori egyiptomi rabokat nem tudta már „visszabúvölni” szabad emberekké. Megvárta, míg kipusztulnak. Negyven év kellett hozzá. Könnyörtelen történet ez, de még ez sem biztosította a szabadságot, mert, ahogy később kiderült, az új generáció is megromlott: a zsidóság több ezer éves világtörténete ezután is úgy alakult, hogy szolgálalkúból szolgáltságba zuhant.

Sok-sok „Egyiptom” várt még a zsidó népre, és spirituális értelemben ma sem szabad még.

Mózes óriási tévedése ugyanaz volt, amit manapság a „rendszer váltó” elméletek is elkövetnek: azt hitte, ha kihal egy korrump generáció, az új nemzedék már tiszta lappal indulhat. Nem vette észre, hogy a varázsszemek elleni védelem hatékonysága nem generációs probléma, hanem az önmagunkra ébredés függvénye. S főleg azt nem, ami aztán magából a Bibliából is kiderül, hogy egy nép élete nem *különálló fejezetekből áll, hanem teljesen egységes és megszakíthatatlan dráma*. Egy „új generáció” akkor is folytatja az előző karmáját, ha senki sem ismerte a nagyapját, sőt még az apját sem, és teljesen más világban nőtt fel.

Az élet: egységes folyam, nem különálló hullámok áradata. Nem lehet „elválasztó” vonalat húzni egy áradó folyóba.

„Az apák vétke a fiakban folytatódik." - Nagy felismerés ez, amely a történelemben éppúgy igaz, mint az egyéni lélektanban vagy éppenséggel a családterápiában.

Nem mondhatom, hogy „téged már oly mértékig hipnotizált a gyűlölet, hogy menthetetlen vagy. Majd talán a fiaddal, aki tiszta lappal indul, kezdetünk valami újat".

Senki sem indul „tiszta lappal".

A fiadban a dráma - más jelszavakkal - tovább folytatódik. Jó példa erre, a mai magyar „rendszerváltás" története, melyben ideológiát hamar váltottunk - de korrupciót nem. Más erőterben működött egy KISZ-titkár, mint egy kft. igazgatója, mint ahogy a szabadverseny taktikája is más hozzáállást kíván, mint egy állami irányítás alatt működő „szocialista" gazdaság, de ebbe az újba a régiék meglepően hamar beletanultak. Mert sem a régi, sem az új hatalmasok valójában nem most bukkantak föl, csak megismétlik azoknak a dúsgazdagoknak a mohóságát, akik már a második, sőt az első világháború előtt is éltek, s akik miatt valaha a kommunista forradalmak kirobbantak. Amit Marx a pénzvilág embertelenségéről 1848-ban írt, ma is szó szerint érvényes, talán még jobban, mint akkor.

A rossz szemek erőtere nem változott.

És az emberi minőség sem változott.

„Rendszer" ugyanis nincs, csakis emberek vannak! A magyar történelem ma is hordoz olyan problémákat, amelyek nem az elmúlt ötven évben, nem is az elmúlt századokban, de már Szent István idejében is teljes mértékben jelen voltak. Mintha egyetlen drámai tétje lenne egy nép életének, és ha egyáltalán van valahol kezdete egy közösségi sorsnak, bizonyos vagyok benne, hogy a konfliktus magja már a forrásnál is megtalálható.

A testvérgyűlölet drámája a magyar sorsban már a kezdeteknél megjelent. Azt, hogy miért gyűlölik itt egymást az emberek, már Koppány és Vazul is megkérdezte.

*

A feladat mindig az volt, és ma is az: *„Hogyan lehet ebben a légkörben élni ? "* Erről a kérdéstről szól a fél magyar irodalom, s maguknak a jelentős történelmi személyiségeknek a sorsa is. De erről szól minden nagy spirituális mester tanítása, Lao-ce-től, Epiktétoszon át egészen Jézus Krisztusig. Hogy az *odaadás nem azt jelenti, hogy az ember a rossz erőknek is odaadja magát, sőt vigyázzon magára, és ne engedje, hogy egy beteg világ megbetegítse.*

Nagy ellentmondás ez, hogy miközben a szeretet odaadást jelent, itt éppen a nemodaadásról van szó: ne engedd magadat átvarázsolni!

Az igazság az, hogy a varázsszemek igézetétől nem a külső változtatás ment

meg, hanem a benső. Amíg nem találom meg önmagam, lelkem centrumát, amíg nem mondom ki, hogy az „én vezérem bensőmből vezérel”, addig a külső hatások áldozata leszek.

A biológiában ezt a belső vezérlést *immunitásnak* nevezik. A szervezet belső erejét jelenti. A belső „Ön-védelmet”.

Már beszéltünk róla, hogy a *szer-vezet*, a „*szer-vezni*” és a *szer-etni*” közös tőből eredő szavak.

Az *immunitás* azt jelenti, hogy a szervezet jól meg van szervezve.

Más szóval: *a szeretet uralkodik benne*.

Ami az élettanban igaz, igaz az egész életünkre is. Ott, ahol egységben élek önmagammal, és kitermeltem a benső önvédelmi eszközeimet, legyőzhetetlen vagyok. „Önmagammal egységben élni” minden jógának, meditációs gyakorlatnak s a keleti harci művészeteknek a végső célja.

Teljesen elképzelhetetlen, hogy egy szamuráj a hirtelen ijedtségtől szívinfarktust kapjon. Vagy hogy különösebben szorongjon amiatt, mert gyűlölik vagy rossz megjegyzést tettek rá.

Ha valaki önmagával egységben él, azt nem lehet szemmel verni.

A „Ne vigy’ minket a kísértésbe, de szabadíts meg a gonosztól!” - mögött a lelki immunitás megteremtésének a kérése áll. Ahol én már nem vagyok gonosz, ott nem vagyok megkísérthető. Ott már nem rezonálok a rossz hatásokra: ott immúnis vagyok.

Ha azonban a benső erőm nem véd meg, egyetlen rossz megjegyzés is összezavarhat.

Egy megvető tekintet is lelombozhat.

Hiú embertegy rossz kritikával azöngyilkosságbalehetkergetni. Szellemi értelemben az „immunitás” a valódi önismeretet jelenti. Rádöbbenést arra, hogy Isten szelleme bennem van, s ez nem azonos a zavaros lelkemmel - mert nemcsak a többi ember, de még a saját lelkem is „külvilág”. És fertőzhető. A lelkemet meg lehet fertőzni félelemmel, gátlással, szorongással, gőggel, kisebbségi érzéssel, nagyravágyással; már csak azért is, mert hordozza magában ezeket a veszélyes „gyülékony anyagokat”. S ha a világ felé fordul és függeni kezd tőle, mindez hamar belobban. Úgy érzi, ha nem alkalmazkodik másokhoz, vége. A lelkemet kívülről is lehet irányítani: szomorúvá lehet tenni, és föl lehet vidítani. A jó hír földobja, a rossz lesújtja. Az érzelmi szeretet egy pillanatra eloszlatja ugyan a szorongásomat, de a gyűlölet a következő percben görcsbe ránt újra. A zűrzavarban megzavarodok, s a nyugalomban megnyugszok, mert minden „átragad rám”. A lelkem, ha nem belülről uralt, akkor a külvilág uralkodik rajta. Mintha egy távirányító lenne az emberek kezében: amilyen programot nyomnak, olyan műsor van bennem.

Néha elég egy másik ember pusztája közelsége is. Egy ideges ember mellett ideges leszek, a félelem rám ragad. Meggondolatlanul követek divatokat, és a túlélésem érdekében néha olyan dolgokat művelek, melyektől - ha a korszellem hipnózisa megszűnik - magam is iszonyodok.

Legtöbbször így élünk: olyan rögeszméhez alkalmazkodunk, melytől lelkünk mélyén először talán undorodunk, de aztán fokozatosan megszokjuk, sőt végül azonosulunk vele. Észre sem vesszük.

Nézd meg, milyen divatokat követtél, milyen eszmékben hittél - miket műveltél a pusztája megélhetésed érdekében! Mennyit hazudtál például? De hogy a jelenről beszéljek: manapság a megélhetésünk érdekében ravasszá, ügyeskedővé, végső esetben tolvajjá kell válni. A pénzvilág által irányított életünk nemcsak igazságtalan, de tisztességtelen is - s aki ebben, vagyis az érdek varázsszemének hipnózisában él, könnyen elveszítheti emberségét is.

Ez ellen senki sincs biztosítva.

Mert, ahogy mondjuk: „Ez van.”

Aki kívülről irányítható, mások varázsszemétől lesz boldog vagy boldogtalan. A magára ébredt ember azonban önmagától függ, s lelkiállapotát önmaga határozza meg. Ezért van az, hogy egy bölcs ember nehéz helyzetben is megőrzi derűjét, bajban is mosolyog - egy felébredt szellemiség pedig akkor is szeret, ha mindenki gyűlöli őt.

Nem külvilág-függő.

Mai kifejezéssel azt mondhatnám, hogy a lelkét maga programozza, és az idegen vírusokat azonnal törölni tudja belőle.

Az „önmagam szeretete”, amiről beszéltünk már, itt válik sorsdöntővé. Aki szereti magát, annak a legelső kérdése nem az, hogy mások mit szólnak hozzám, hanem hogy *én mit szólok magamhoz?*

(Egy nagy öreg színészünk, Bihari József mondta: „Csakis az a fontos, ami halálomkor a nyitott szememben marad. ” Látod, néha egyetlen mondat többet érhet, mint száz könyv.)

Aki önmagára ébredt, minden világban szabad lény. Aki nem, az a külvilágtól függ. Rossz világban elromlik, jó világban valamivel jobb lesz. És a szeretetet is mindig kívül fogja keresni, mások lelkében, s ha nagy nehezen rátalál, megpróbálja kétségbeesetten a tenyerébe zárni, mint éhező a tengerből kimarkolt halat. Egy másik ember egyetlen szavával boldoggá vagy boldogtalaná teheti. Boldoggá csak ritkán - aki önmagát a külvilágtól függővé teszi, előbb-utóbb boldogtalan lesz.

Mert a külvilágból árad az örömtelenség és a rosszakarát.

Ha egyetlen mondatban kellene összefoglalnom minden spirituális tanítás lényegét, azt mondanám, hogy kétféle ember van.

Az egyik magára ébredt - a másik nem.

Aki nem ébredt önmagára (ilyenek vagyunk mi), az mindig kívülről várja sorsának alakulását. Eletéért nem ő, mindig mások a felelősek. Mások „varázsszemétől” függ.

Aki azonban magára ébredt, tudja, hogy senki mást nem lehet felelőssé tenni mindazért, ami vele történik - minden rajta múlik. Van belső ereje, hite - és csakis saját „varázsszemének” hatalmától függ.

Itt van, látod, a varázsszem nagy előnye: nemcsak másokat, *magunkat is átvarázsoljuk.*

Akinek látod magad: azzá leszel.

Vigyázz! Varázsszemed van!

*

(„Hogyan van ez?” - kérded tőlem. - „Ki mondhatja el manapság, hogy önmagára ébredt? Te talán igen?... És ha nem, akkor mit csinálsz?” teszed fel a kérdést.

És talán így folytatod:

„Akármit mondasz, szeretni mégiscsak azt jelenti, hogy a Másik Ember! A te, az ő, a mi és az ők! A feleséged, a szomszédod, a munkatár

said, az emberek, akik között élsz! A társadalom, amelyhez tartozol! Mi van akkor, ha nem szeretnek? Ha „rossz szemek” közé kerülsz, és ott élsz?

- mert ott élsz! Mindenki ott él, mert ott kell élnie! Ez a helyzet. Nincs szeretet. Te olyasmiről írsz, ami manapság nincs. Olyasmiről, ami hiányzik! De ha ez így van

- már pedig így van hogyan tudsz mégis élni? Hetven évet éltél rossz varázsszemek igézetében. Hogyan tudtad leélni?!”

- ezt kérded tőlem.)

Megpróbálok felelni rá...

De amit innen kezdve mondok, annak nincs általános érvénye.

Te se próbáld rögtön magadra alkalmazni.

Senkinek sem tanácsolom, hogy így éljen, mert még abban sem vagyok biztos, hogy én magam jól teszem-e. Sőt biztos, hogy nem. Mindannyian kitalálunk valami trükköt, hogy sorsunkat élhetővé tegyük - én ezt találtam ki. Fogadd úgy, mint egy vallomást.

Én nem tudok szeretet nélkül élni.

Még emberi jóérzés nélkül sem.

Szeretethiányos állapotban fulladozni kezdek és, ha lehet, elmegyek. Elmenekülök.

Eltűnök, és többé nem jövök vissza.

Persze, ezt nem mindig lehet.

Van, amikor maradni kell.

Amikor az élet kényszerít, és nem enged menekülni, mert sorsom van a pokolban, és muszáj ott élnem.

(Pokol számomra az a hely, ahol nincs szeretet.)

Ilyenkor, amennyire lehet, „levédem” magam. Minden rossz varázsszem sugarától elzárkózom, és ha ezt nem lehet, igyekszem még a leggonoszabb erővel is „jóban lenni”. Nem ütközöm, nem térítek, nem javítok. Harci taktikám a teljes pasz-szivitás. Ennek eredménye - s erre egyáltalán nem vagyok büszke -, hogy velem nem lehet összeveszni. Ez még senkinek sem sikerült. Nem is haragszom senkire. Az ellenségemre sem.

De nem is szeretem!

Így élek a pokolban. Néha kinyílok - de inkább zárva vagyok. És ez már a hetven évem eredménye: néha még tudok őszintén mosolyogni másokra, pedig sok rossz erőhatás ért.

Ha nagy baj van, önmagamhoz menekülök. Ma már van kihez.

Annyit azért sikerült elérnem, mint az okos teknősbékának, hogy a páncélomban, ha visszahúzódókból érzem magam.

Én a szeretet minden sugárzására annyira érzékeny vagyok, hogy ha a harmadik szomszédom gyűlöl, a betonfalakon és a kerteken át is érzem, és nagyon bánt. Nem tudok aludni. A légszomjhoz hasonló érzésem van. Elszorul a szívem. Olyasmit érzek, ami a halálfélelemhez hasonlít. Alig tudom elviselni. Egyszer a kerületi rendőrkapitány mutatott nekem egy levelet. Egy idős néni írta, hogy évek óta retteg, mert a szomszéd házakból szüntelenül sugároznak valami gonosz gépezettel; ezek a láthatatlan erők tönkreteszik az életét. Rettegésben tartják és fölزابálják az agysejtjeit, ritkítják a csontját, mint a túl erős radioaktív sugárzás: szétroncsolja a testét-lelkét. Kérte a tisztelt kapitány urat, rendeljen el általános házkutatást, mert a baj hamarosan az egész városra átterjedhet. A kapitány röhögve mutatta a levelet. Én azonban azt kérdeztem tőle: „Mi történne, ha lenne olyan géped, mely az emberi gondolatokat és érzelmeket is kimutatja? Mert azok is sugarak ám! Ha csak annyit tudnál meg, hogy a legjobb barátaid vagy itt a kapitányságon a beosztottaid mit gondolnak rólad, most nem nevetnél! Hátha ez a néni nem is őrült, csak túlságosan érzékeny! ” Sokszor én is így érzem: sugároznak.

Ha tudok, próbálok szelídíteni rajta. Okos taktikával, szelídséggel ráveszem a „gondolat-gép” kezelőjét, szüntesse be a sugárzást, mert nincs értelme. Neki se jó, én pedig, higgye el, nem vagyok gyűlöletre méltó. (Egy gyerek hangját hallom ilyenkor a lelkem mélyéről sírva könyörögni: „Ne tessék engem gyűlölni! Tessék szíves lenni szeretni engem!”)

Néha sikerül megszüntetnem egy-egy rossz varázsszem ígézetét. Egész

életemben gyakoroltam azt a fajta taktikát, amit „A kis hercegben” szelídítésnek nevez a szerző, Saint-Exupéry. Emlékszel rá?

A róka találkozott a másik bolygóról érkezett kis herceggel a sivatagban. „- Gyere, játsszál velem -javasolta a kis herceg. - Olyan szomorú vagyok...

- Nem játszhatom veled - mondta a róka. - Nem vagyok megszelídítve!

- O, bocsánat! - mondta a kis herceg. Némi tűnődés után azonban hozzátette: Mit jelent az, hogy megszelídíteni?"

A róka fölismeri, hogy a kis idegen nem erről a bolygóról való. „— Mit keresel?"

- kérdi.

„Barátokat keresek. Mit jelent az, hogy megszelídíteni?"

- Olyasmit, amit nagyon is elfelejtettek — mondta a róka. — Azt jelenti: kapcsolataid teremtenei.

- Kapcsolatokat teremteni ?

- Ügy bizony - mondta a róka. - Te most nem vagy számomra más, mint egy ugyanolyan kisfiú, mint a többi száz- meg százezer. És szükségein sincs rád. Ahogyan neked sincs énrám, Számodra én is csak ugyanolyan róka vagyok, mint a többi száz- meg százezer. De ha megszelídítesz, szükségünk lesz egymásra. Egyetlen leszel számomra a világon. És én is egyetlen leszek a te számodra. Ha megszelídítesz, megfényesednék tőle az életem. Lépések nesztét hallanám, amely az összes többi lépés nesztétől különböznék. A többi lépés arra készlet, hogy a föld alá bújjak. A tiéd, mint valami muzsika, előcsalna a lyukamból. "

Eddig a találkozásuk története.

Ezután következik a halhatatlan szelídítési tanítás. A kis hercegnek szól, aki barátokat keres.

„Az ember csak azt ismeri meg igazán, amit megszelídít! - mondta a róka. - Az emberek nem. érnek rá, hogy bármit is megismerjenek. Csupa kész holmit vásárolnak a kereskedőknél. De mivel barátkereskedők nem léteznek, az embereknek nincsenek is barátaik. Ha azt akarod, hogy barátod legyen, szelídíts meg engem!"

A kis herceg lassan-lassan megszelídítette a rókát, aki, mikor közeledett a búcsú órája, sírva fakadt, s miután azt mondták egymásnak: Isten veled, a róka még egy titkot is rábíz a kis hercegre:

„ Tessék, itt a titkom. Nagyon egyszerű: jól csak a szívével lát az ember. Ami igazán lényeges, az a szemnek láthatatlan. "

Híres mondatok ezek. Barátaim tudják rólam, hogy egész jó szelídítő vagyok. De az esetek nagy részében inégsem vagyok sikeres, mert a „vadság” nem egy vadászoktól rettegő, riadt kis róka lelkiületét jelenti, hanem sokkal veszélyesebb lényeket. Mondjuk a vadászokét!

Hogyan lehet a vadászokat megszelídíteni?

Itt egy jó kérdés. Erről nem beszél Antoine de Saint-Exupéry. Nincs olyan Buddha, aki le tudná beszélni őket arról, hogy gyilkosok legyenek. A vadászok: szelídíthetetlenek. Ebben a mesében én nem a kis herceg vagyok, hanem a róka, azzal az örök kérdéssel, hogyan kell a vadászok világában élni? Kit látok, ha a „szívemmel” látom őket? S ha meglátom, mi rejlik valójában egy vadász szívében: vajon nem félek-e még jobban tőle?!

Hogyan kell a gyűlölet világában élni?

Ez a rókák kérdése.

Én megmondom őszintén: ha csak lehetséges, elmenekülök.

ötven éve élek egy kivételesen jó házasságban, s ezért nem volt szükségem menekülésre.

De ha lett volna, elmenekültem volna.

Ezt onnan tudom, hogy elég a legkisebb diszharmónia és összezördülés - azonnal elrohanok hazulról. Sokáig nincs is kedvem hazajönni. Inkább az utcán csatangolok ilyenkor vagy elmegyek a barátaimhoz.

De leggyakrabban idegenekkel kóborolok.

Ha bajban vagyok, csodálatos társakat találok az idegenek között.

Ilyenkor tapasztalom, hogy mások is így élnek. Ok is menekülnek valahonnan, s mi most, mint a szökött rabok, megbeszéljük végre a dolgainkat. Véletlenül összecsapódott idegenekkel néha őszintébb lelki kapcsolat jöhet létre, mint azokkal, akikkel sorsunk egy életre összekapcsolt. A kocsmacimborák, a kórházi betegtársak, a kiskapus focimeccsre összeállt sportbarátok őszintébbek lehetnek egymáshoz, mint az élettársak vagy a legközelebbi rokonok.

Tolsztoj egyik regényhőse életének legintimebb titkát egy vasúti fülkében ülő, vadidegen útitársának mondja el. Elmondja féltékenységének történetét, s azt is, hogyan ölte meg feleségét és szeretőjét. Ez a „Kreutzer-szonáta”. A nagy író tudta, hogy ez így van: őszintén megnyílni csakis idegeneknek lehet. Azok legalább meg is hallgatnak néha.

A hozzátartozóink nemigen figyelnek ránk. Nagy baj az is, hogy velem nem lehet vitatkozni. Nemcsak azért, mert csökönyös vagyok, hanem mert értelmetlennek tartom a vitát. Hogy szeretsz-e vagy sem, nem vita kérdése. Ez a kérdés már régen eldőlt, a vita nem tud rajta vál

toztatni. Es az én nagy kérdésem sohasem az, hogy kinek van igaza, hanem csakis az, hogy szeretjük-e egymást, vagy sem.

Nem elveken múlik, hogy milyen egy emberi kapcsolat, hanem a szereteten. És nem alkotmányon, törvényeken és jogrenden múlik egy egészséges közösség élete, hanem azon, hogy az emberek szeretik-e egymást, vagy sem. Az alkotmány, a törvények és a rendőrség csupán arravaló, hogy, ha nem szeretjük,

legalább ne fáljuk föl egymást.

Én, ha lehet, elmenekülök. (Szerintem, hajon a vadász, a kis róka is ezt teszi.) Akkor is elmegyek, ha nem szeretnek, és akkor is, ha én nem szeretek valakit. A lélektan nyelvén szólva, nem vagyok „konfrontálódó” ember.

Ezért vonzódtam már nagyon korán a keleti harci művészetekhez, mert ezek éppen azt tanítják, hogyan lehet a támadásokat az ellenfél teljes elfogadásával, sőt, szeretetével kivédeni.

Arra tanítanak, hogyan lehet egy ellenséges világban élni.

Vagy más szóval: hogyan lehet a gonosz varázsszemek igézetét kivédeni. Én azonban ezt nem tudom még.

Nem tanultam meg.

Mert a harc művésze, ha nem is híve a háborúságnak és megőrzi szelídséget - de soha nem tér ki az ütközések elől. Erre sajnos én még képtelen vagyok. Ezt csakis olyan ember tudja megvalósítani, aki önmaga legyőzésével a „Szeresd felebarátodat, mint tenmagadat!” krisztusi parancsát a gyakorlatba át tudta vinni. A végcél egyébként ez. Krisztus harmonikus lélekkel mozgott egy olyan világban, ahol - enyhén szólva - senki sem szerette. Nem menekült még a gyilkos gyűlölet elől sem. Minden, amit Pál apostol a szeretetről mond, rá is érvényes: nem volt tapintatlan, nem kereste a maga javát, mindent elhitt, mindent remélt, mindent elviselt.

Sokszor elolvastam ezt a passzust (a világ egyik legszebb költeménye), és azt kérdeztem magamtól: *mi az, hogy mindent elhitt?'*

Ilyen naiv volt?

Nem. Elhitte azt, hogy minden ember alapvetően jó. Es remélte, hogy erre minden ember előbb-utóbb rá is jön majd. Ez nem naivítás. Ez a végső bölcsesség. Azt jelenti, hogy a sok szem közül nem a „józan ész szemével”, hanem az „Isten szemével” látott.

Onnan így látni minket. Végtelen szeretettel.

Onnan látható az, hogy a sok gyűlölet, démoni önzés és beteg közöny csak lelkünk pocsolyás felszíne - a mélyben jók vagyunk, s ennek előbb-utóbb meg kell nyilvánulnia.

De onnan, ahonnan én nézek, ezt még nem látni. Az, hogy ilyen „menekülő”, mimózalelkű ember lettem, azért is alakult így, mert volt egy csodálatos anyám, aki szeretetével beborított, úgy, hogy a poklot sem érzékeltem. Tökéletes védelem alatt nőttem fel egy iszonyatos világban. Látod, ez sem mindig jó. Hogy valaki csecsemőként beleszokik a szeretetbe s utána, ha kikerül az „életbe”, ezt a védelmet, a szeretet védőpajzsát nem találja meg sehol. Nincs meg benne az „immunitás”, mert a gyűlölethez nincs szokva. Abban a pillanatban, amikor túllép az anyai szeretet védőkörén, a pokolban találja magát, s nem tudja, mit

tegyen. Nincsenek harci eszközei. Vissza akar menekülni.

Mert csak a szelídet tudom „megszelídíteni”, a vadászt már nem. Attól menekülök. A lélektan regresszióknak nevezi az ilyen gyávaságot. Olyan helyre akarja vonszolni magát ilyenkor az ember, ahova az Anya képzeletbeli varázsszoknyája még elér, és megóvjja a rosszindulat golyóitól. Ilyen ember lettem én. Sajnos.

Az anyai szeretetnek vannak határai - onnan kezdve, hogy ezeket átléped, egyedül kell menned.

Vagy még pontosabban: Istennel. Akkor is, ha magunkban pillantjuk meg Őt, akkor is, ha magunk felett. Van egy határ, ahol elhagyjuk a női jóság és a földi együttérzés meleg fészket - s ekkor vagy visszazuhanunk a mélységbe, vagy elkezdünk végre fölfelé repülni.

Ez a határ a földi és az égi szeretet határvonala. Úgy is mondhatnám: szabadsághatár. Ha ezt elhagyod, nem óv meg senki. Nincs anya, nincs apa, nincs védelem. Dermesztő, jeges szél fúj, és sokan elvesznek az úton, mert veszedelmes. De ha elindulsz mégis, a föld egyre kisebb lesz alattad, az ég tágulni kezd. Ez már a kozmikus szeretet világa, ahol fény van, együtt-élmény van, de meleg nincs. A fészek melegére csak a fiókáknak volt szükségük. A vándormadarak jéghidegben szállnak, fagyos szárnyakkal, nem óvja meg őket semmi. Csakis egy olyan bizalom egymásban, bizalom a levegőben és a csillagos égben, ami nem fogható a szűk kis fészek langyos biztonságához...

Amíg a madár a fészekben él, szeretet-határa az anyja puha teste.

Amikor felszáll, szeretet-határa végtelenné tágul.

En sokszor megpróbálkoztam, fel-felugrottam, de visszazuhantam. Nem ment.

Megriadtam.

Itt tartok most. Gyengék a „szárnyaim”. A jóság szoknyája alá menekülök, s ha ezt nem találom, inkább egyedül maradok. Ha a világban nincs szeretet, a saját képzeletemből szövöm meg, és magamra borítom, mint egy sugárvédő köpenyt. Akiknek hiányzik az életéből a megértés és a jóság, alábújnak. A hozzám hasonló menekülők.

De ez még nem az igazi Szeretet.

Az igaz szeretetben, Buddha köpenye alatt hűvös van. Nekünk még nagyon hiányzik a testmeleg. Az kell, hogy összebújjunk és melegítsük egymást. Emberek vagyunk. A fény elsötétedésének korában ez is ritkaság, s igen nagy kegyelem.

Azt mondják a bölcsek: „Ha kiszárad a tenger, a halak egymás nyálából táplálkoznak.”

Ez van most. S ahol sikerült „megszelídíteni” a környezetemet, ahol át tudtam minősíteni az emberek rosszindulatát megértéssé, a közönyt derűvé, az önzést

együttérzéssé, ott jó lett élni. Legalábbis elviselhető.

De ez nem az a szeretet, amiről Jézus beszélt.

Mi csupán „egymás nyálából” táplálkozunk. Ez is fönntart bennünket valamennyire, s nem hagy éhen pusztulni - de hol van ez a végtelen tenger tápláló szeretetétől?

Erről keveset tudok.

Én az anyám szeretetét próbálom megvalósítani.

De tudom, hogy ez kevés, élete vége felé már ő maga is tudta.

Kevés.

Ha azt kérdeznéd, mi az, ami hiányzik belőlem, azt mondanám: a bátorság. Azt hiszem, ez lesz következő inkarnációm sorsfeladata.

De ez csak sejtés...

Csak azért mondtam el, mert kérdezted.

Ha a saját ajtómat nem tárom ki, te se fogod a tiédet.

10. fejezet

Szeretkezés

Aki nem emelkedik, az zuhan.

Minden szellemi tanításnak ez a lényege. Amikor azt mondjuk: „hétköznapi realitás”, valójában nem a szürke életünkről van szó, amikor „Nem történik semmi, egyik nap olyan, mint a másik” - hanem arról az állapotról, amikor fokozatosan elveszítjük a szárnyainkat, és észrevétlenül zuhanni kezdünk. Az embernek, aki „sárból, napsugárból” született, nincs módja súlytalanul lebegni, mert vagy a nap felé emelkedik, vagy a földre zuhan. Vagy a sár húzza le, vagy a nap felé száll.

Akinek a sár jelenti a valóságot, az nemcsak unalmasan éldegél, máról holnapra, hanem fokozatosan belesüllyed a sárba: minden nap öregszik, kopik a teste, s a lelke beleromlik a halálba.

„Eléd tettem az áldást és az átkot, az életet és a halált: válaszd az életet!”
Választani kell.

Ha valaki nem az életet, akkor a halált választja.

Minden pillanatunkra igaz: vagy emelkedünk, vagy süllyedünk. És ha ebben a pillanatban nem törekszünk fölfelé, máris lefelé süllyedtünk, anélkül hogy észrevennénk: ha nem tudtunk megújulni, a halál felé tettünk egy lépést. Az emberi fajnak egészen különös helyzete van, mégpedig azért, mert három csodából van összegyúrva: anyagból, lélekerőből és isteni szellemből. Bennünk van az egész univerzum végtelen múltja az elemektől, sejtektől, kristályoktól, és

növényektől kezdve az állatokig. Az ember azért nem jár szívesen meztelenül, mert mindez látszik. Szőrösen és borzasán mi, férfiak, nem vagyunk szebbek a majmoknál. Ezentúl még egy bonyolult lelkeség is van bennünk, értelmes érzésvilág, s egy magasról jött szellemiség, mely azt üzeni az embernek, hogy ebben az állati testben „nem egészen állat”. Különös szerepet vállalt: halandóságot vett magára, állatarcot öltött, és a hús-vér világba varázsolta magát, mert küldetését csakis így, ebben a két lábra állt szerepben tudja megvalósítani.

Ez a küldetés pedig az, hogy *az életet emelje föl*. Mindazt, amihez hozzáér, vigye magasabbra: az állati testet lelkesítse s a lelket szellemiesítse. Nagy-nagy út ez az öntudatlan sötétségből a tudatosság és a fény felé.

Az angyalok - függetlenül attól, hogy valóságos lényeknek vagy az emberi képzelet teremtményeinek tekinted-e őket - abban különböznek tőlünk, hogy *nem öltenek testet*.

Emiatt sok mindent tudnak rólunk, de a leglényegesebbet nem.

Nem tudják, milyen testben élni, vágyakkal, félelmekkel és öregedéssel. Ahhoz, hogy egy isteni szellem szót tudjon érteni az emberrel, magának is *embeiré kell válnia*, mert csak így jut el azokhoz a tapasztalatokhoz, amelyek nélkül nem lehet bennünket megérteni.

Az istennek is testté kell válnia, ha meg akarja tapasztalni az emberlét tragikus ellentmondását.

Az állatok biológiai életét éljük, de szellemi tudattal. Egysejtűek vagyunk és teremtő géniuszok. Halandók és halhatatlanok. Össze van fényképezve bennünk a sejtek végtelen múltja és az isteni származás emléke.

Ebben a kettős állapotban lebegni nem lehet.

Vagy elfeledkezünk az isteni származásunkról, és akkor visz-szazuhanunk, vagy fölismernék, hogy fentről jöttünk s vállaljuk életünk célját, ami nem más, mint hogy *mindent fölemeljünk magunkkal*.

Amikor valakit megszeretsz, nemcsak arra gondolsz, hogy „Légy az enyém”, hanem arra is, hogy „Gyere velem!”.

Abban a pillanatban, amikor a szíved látni kezd, az első, amit megpillantasz, hogy sorsod mások sorsával összefügg. Rájössz, hogy akihez csak hozzáérsz, vagy lerántod magaddal, vagy fölemeled.

A fölemelés mindjárt a saját testünkkel kezdődik. Ruhákba, díszekbe öltöztetjük, megszépítjük, megmossuk, gondozzuk, építjük. A testünk nincs készen: minden nap újra-és-újra „meg kell csinálni”. Meg kell tisztítani (mert elpiszkolódik), föl kell öltöztetni (mert meztelenül nincs kész) Ha nő vagy, ki kell festeni, illatossá kell tenni, és nem szabad hagyni elhízni vagy elsorvadni. És ami a testtel kezdődik, folytatódik az otthonunkkal és

mindennel, amit kultúrának nevezünk: vallást teremtünk, erkölcsöt, művészetet, tudományt, várost, templomot, amelynek tornya az ég felé néz: mert ahová az ember vágyódik, az fönt van.

Az, hogy az emberi lény négy lábról kettőre emelkedett, azért történhetett, mert vonzotta a magasság - tudta, hogy létének értelme fent van, s a jó irány nem a vízszintes - csakis a fölfelé.

Ezt a küzdelmes feltápázkodást minden gyerek megismétli.

Ha valakiben él a szellem, az repülni vágyik.

Nem azért, hogy meglógjon a föld vonzasköréből, hanem hogy mindenkit magával vigyen a magasba. A beszélgetésben az értelmet keresi, írásban a szépséget, a gondolatban az igazságot, zenében a harmóniát, emberben a jóságot s ha nem találja, azon munkálkodik, hogyan tudná megteremteni.

Ember módra élni nem azt jelenti, hogy orrunkat befogva elfordulunk mindentől, ami bűzös, hanem azt, hogy mindent, amivel a sorsunk összefonódik, föl kell emelnünk. A szellem mindent szellemivé tesz.

És ez lényeges! Mindazzal, ami alantas, nem viselkedhetünk úgy, mint a macska, akinek farkára konzervdobozt kötöttek, s le akarja rázni. Meg kell emelni. Az anyagot szellemiesíteni kell, az ösztönösét tudatossá tenni, a káoszt rendezni - és a földről nem elszökni kell, s főleg nem visszazuhanni az öntudatlan ösztönlétbe, hanem széppé tenni mindent; hogy úgy legyen „amiképp a mennyben, azonképpen itt a Földön is”.

Aki a szellemiről megfeledkezik, az pedig éppen fordítva kezd működni. Mindent magával ránt a mélybe. A világ egyre hitványabb lesz körülötte. Ő maga koszolja össze és végső soron el is pusztítja, saját magával együtt. Aki lefelé él, az nem az ösztönvilágba zuhan vissza, hiszen az a maga helyén tiszta és szép, hanem mélyebbre: az infernalis sötétségbe.

Erre manapság döbrentünk rá, amikor zuhanásunk annyira felgyorsult, hogy a földi élet is veszélybe került.

*

A szeretkezésről fogunk beszélni.

A szeretkezés *a test nyelvén elbeszélt isteni szeretet*. Az ölelésben és a kéjben megnyilvánuló egységélmény. A magyar „szeretkezés” jó szó, hiszen az ember minden rétege szeretni akar: a teste is, a lelke is, a szelleme is. Az ujj hegye is, ha tapint; az orra is, ha illatot érez; a nemi szerve is, ami a kettétépett isteni erők teremtő misztériumát rejti magában. A két nemi szerv nemcsak vérrel teli húsdarab, hanem szimbólum is: itt vagyunk kettészakítva hímmé és nősténnyé. Mindenki érzi, micsoda titokhely ez önmagán és a másikon is. Egymást keressük a finomabb rezgések nyelvén, az idegek nyelvén, a sejtek nyelvén. A csók misztériuma, hogy a szánk ilyenkor nem beszél, de némán összeforr: testünk

„legintellektuálisabb" szervéről, a szájról és a nyelvről kiderül, hogy valódi funkciója nemcsak az információk cseréje, hanem az érzéki szereteté is. Nyelvünkkel és az érzékeny idegekkel befont ajkunkkal többet lehet üzeni, mint szavakkal. És amikor két test összeforr, nemcsak „testileg érintkezik", hanem két lélek is egymásba rezeg, s a találkozás extázisában azt kérjük egymástól: *hol voltál ennyi ideig¹?*

És van egy időtlen csúcspillanat, amikor a két pólus összeér, csattanva fölszikkrik, a széttépettség megszűnik, a férfi nővé válik, a nő férfivá - s mindketten eggyé lesznek, úgy, ahogy valaha csak az Istenben voltak egyek. Ez az „én benned vagyok, s te énbennem" misztériuma, a hústest nyelvén eldadogva.

Ez a szeretkezés.

A „nemi érintkezés" (micsoda bárgyú kifejezés!) minden testi működésünk, vagy ahogy a mai holt nyelven mondani szokás: „biológiai funkcióink" között a legszentebb.

Rítus.

Rítus az, ami lentről indul, s magasan köt ki. Az ölelés, ha teljes, a testi ember által elképzelhető legmélyebb rítus lehet. (Maga a „rítus" szó a csodálatos magyar nyelven *szer-tartást* jelent. Vagyis azt jelenti, hogy *szeretetet tartani*. Ugye, milyen szép és igaz kifejezés?) Nem véletlen, hogy a Teremtő ezt az aktust választotta ki, hogy a Belőle fakadó szellemi szikra testet ölt-hessen itt a földön. Azt mondta: ahhoz, hogy új élet jöjjön létre, ha már a két lélek nem képes rá, legalább a két testnek *szeretnie kell egymást*.

A kéj pedig nem egyéb, mint a test által tapasztalható legintenzívebb szeretetélmény. Egység az élettan nyelvén. Minden teremtés, még a világ teremtése is a szeretetből fakadt, s ez elmondhatatlan örömmel járt. Ezt az örömet, a *teremtő szeretet örömét éljük át kéj formájában*. Nincs benne semmi bűn, semmi bujaság. Ez a test öröme, melyet akkor élünk át, ha testünk a maga szintjén, bőrével, húzával, idegzetével, mirigyeivel és sejtjeivel szeret. El lehet magyarázni mindezt anatómiailag is, ahogy azt manapság sok tankönyv teszi, de ennek így, különszakítva azért nincs értelme, mert ha a testben csakis az idegvégződéseket és a neuronokat látjuk, a lelket nem, akkor a kéjről sem lehet beszélni, mivel egy hulla nem érez semmit. Hiába van idegvégződése és G-pontja

- semmit sem érez.

A szeretkezést, vagy ahogy a mai holt nyelv nevezi, a „nemi érintkezést" a Biblia „*megismerésnek*" hívja. Valójában a férfi akkor ismeri meg a nő világát és a nő a férfi világát, ha egymásba hatolnak. Ha odaadják és befogadják egymást - és „egy testté lesznek".

Amíg ez nem történik meg, nem ismerjük egymást. Megismerni csak akkor tudlak, ha részt veszek benned, ha belülről élek meg. Ha nemcsak látlak és tudok rólad, de érzek is - ha „én” minden idegszállammal megtapasztalom, hogy milyen „te”-nek lenni. Ezt nem lehet kívülről, csakis belülről. A megismerés a „jártál bennem -jártam benned” kölcsönös élménye. Ismerem a titkos utcádat, lelked és tested rezdüléseit, érzékenységedet, magányodat, vadságodat vagy félelmedet - azt, hogy mersz-e szeretni egyáltalán.

Tudsz-e adni s elfogadni? - most derül ki valójában. Mert amit adsz, most magadból adod. A titkaidat adod - amit féltesz, amit rejtész, azt adod -, és azt fogadod el, tőlem is.

Semmiről sem mondható el annyira, hogy csakis az enyém, az én magánterületem, mint a saját testemről. Én érzem, nekem fáj, nekem fázik lényem határát a bőrömnél érzem. Senkinek semmi köze hozzá. Ezek az én szerveim, az én véres, nyálkás titkaim. Ebbe a magánszférába beengedni egy másik embert - és belehatolni egy másik ember testébe, olyan misztérium, amely minden fecsegésnél többet mond arról, hogy mi az a szeretet.

Ilyenkor beleöltözünk egymás húsába - s ahogy a Biblia írja -, „egy test” leszünk. Nem is értjük, miért hittük valaha, hogy mi két test vagyunk. Ami az anyag sűrű világában, az történik ilyenkor a lélek finomabb energiaszintjén, és a szellem isteni szférájában is. Ami a testnek *élvezet*, az a léleknek *boldogság*, s a szellemnek *üdv*. A lényeg, az ölelés nem változik, csak az élmény „sűrűsége” - s ezért a testi szeretkezés nem csupán jelképesen utal valami magasabbra, hanem *ugyanaz történik lent, mint fönt*, a Páros Tánc minden létszinten ugyanaz.

Egy jó beszélgetéshez is az kell, hogy odaadjuk magunkat egymásnak: befogadjunk a világunkba egy másik embert, ő pedig odaadja magát nekünk. Az kell, hogy *belehatoljunk, s őt magunkba engedjük*. Egy jó beszélgetésnél - figyelj meg - egyikünk ad, a másikunk kap. Az egyikünk befogad, a másik megtermékenyít. Az egyikünk a „férfi” jang szerepét játssza, a másikunk a „női” jin szerepet. Egy jó beszélgetés (ahogy mondjuk: „*termékeny*” beszélgetés!) olyan, mint egy szeretkezés. Lelki szinten az is! Közben változtatjuk a szerepeket. Először megnyílok és befogadlak téged, aztán átbillennünk: én adok, és te fogadsz be engem. Ez nemcsak akkor történik, ha férfi és nő beszélget, hanem bármilyen baráti találkozás során is; akkor is, ha két férfi beszélget egymással. A szerepeket felváltva játsszuk, mert a világ kétpólusú.

Egy jó beszélgetés „erotikus” aktus.

Feltéve, hogy akik beszélnek, szeretik egymást, és nem csak „fújják a nótájukat”.

(Ha egy önimádó ember beszélt hozzád, aki nem figyelt rád, nem is érdekelte, mi van veled, csak mondta a magáét, mert élvezte, hogy mindig ő szerepel és

csakis róla van szó, biztos érezted már, hogy ez mennyire hasonlított egy nyilvános önkielégítéshez, amelyhez csak eszköznek használtak. Roppantul fárasztott, és kellemetlenül érezted magad. Utána pedig ott maradtál, kimeridten és kielégítetlenül.

A rossz szex és a rossz beszélgetés között mély rokonság van.)

Az Örök Tánc ugyanaz - akár testtel, akár lélekkel, akár szellemmel járjuk. Mindenben a hím-nő történetét játsszuk. A nyelvekben ott a hímnem és a nőnem. A pozitív atommag körül negatív héj kering; minden kémiai vegyülés a szeretkezés analógiájára működik. (Egy oxigénatom két hidrogénatommal ölelkezik, hogy vizet szüljenek.) Ha zenét hallgatsz, mondjuk egy zongoraversenyt, eszedbe se jut, hogy a zongora a férfi és a zenekar a lány szerepét játssza. Egy szólóhegedű érzéki, mélybarna asszony-testét megtermékenyíti a táncoló hímvonó - de ha ez egy hegedűverseny, a magányos hegedű azonnal férfiszerepet vállal, irányítja a zenekart és táncba visz egy egész együttest.

A szeretkezés kéje pedig valamennyi érzetünk között a legnagyobb misztérium. Még a fájdalomnál is nagyobb.

(Nem tudom, észrevetted-e, hogy még a sebed fájdalmát sem érzed szeretkezés közben, mert a kéj felülmúlja a fájdalom erejét, a fizikai kínt. Még a hipnózisánál is jobban feledteti velünk a testi fájdalmakat.

A kéjről nem mindig beszélünk őszintén. Nők gyakran hazudják a kéjt, és a férfiak el is hiszik nekik. Ez azért lehetséges, mert a nők könnyebben lemondanak a szeretkezés öröméről, ha lelkileg szeretik őket. Ha már választaniuk kell, inkább testileg maradnak szegények, mint lelkileg. Ezért hazudtok nekünk, női barátaim! Csak maradjunk veletek! Csak tartsunk ki mellettetek s legyünk jók hozzátok, akkor is, ha testileg nem olyan jó nektek, sőt, néha még kellemetlen is! Idézd föl a saját történetedet s barátnőid őszinte vallomásait. Hányszor teszi meg ezt egy nő? És fordítva hányszor fordult elő? Hogy egy férfi belement a szeretkezésbe, amely neki kellemetlen volt, csupán azért, hogy társának örömet okozzon? Ha létezik árulkodó statisztika, ez az! A nő könnyebben beéri azzal, hogy csak a másiknak jó, és hazudja a saját élvezetét, csakis azért, hogy megtartsa a férfit.

Igen, örömet akartok okozni nekünk, még akkor is, ha nektek nem öröm! Tudom, hogy így gondolkodtok, s még azt is tudom, hogy amiről most beszélünk, a „felfelé élés ” sokkal természetesebb gondolat számotokra, mint nekünk, férfiaknak. Számotokra alig van értéke a csakis testi kéjnek, ha az nem változik át lelki szeretetté. Így gondolkodtok. Ezért hazudjatok a kéjt csillogó szemmel, sikoltással s ájulással.

Bennünket, férfiakat pedig arra vesznek rá a tapasztalt szexológusok, hogy mi

viszont hazudjuk azt, hogy az ölelés után is szeretünk benneteket, hogy a kézbe ne aludjunk bele, színleljük azt, hogy boldogan együtt maradtunk veletek, ha nem is érezzük így. „ Utójátéknak ” nevezik a szeretkezésnek ezt a fázisát, melyben sokszor eláruljuk magunkat: nem tudunk „fölfelé” szeretni.

Ahogy ti mondjátok: „ Csak AZ kell nektek!”

És kész. Sokszor van így.

Nem is az a lényeg, hogy mit hazudunk, hanem az, hogy miért.

Miért éppen ezt hazudjuk egymásnak?

Miért hazudjuk egymásnak, hogy lelkileg is „jó”, ha nem jó?

És miért hazudjuk, hogy „szeretlek”, ha nem szeretlek?

Azért, mert a „fölfelé élés” lényünkbe írt törvény. S ha nem tudjuk betölteni, legalább hazudjuk. Mi, férfiak, csakis a ti szemetekben láthatjuk visszatükröződni az örömünket, hogy teremtők vagyunk - ezért

hazudjatok nekünk a kéjt. Hogy a bennünk élő férfi lássa, hogy örömet okozott, elárasztott titeket gyönyörrel. Nekünk meg azért kell azt hazudnunk, hogy a kielégülés után továbbra is gyengéden szeretünk benneteket, mert ti viszont a befogadók vagytok, és arra van szükségetek, hogy ne csak egy pillanatig, hanem örökké szeressünk titeket.

A valódi szeretetnek ugyanis ez a titkos igénye.

A nőnek olyan szeretetre van szüksége, amely nem mulandó. A nő - még a legérzékibb nő is - a lelkével szeret igazán, s nincs olyan párkapcsolati tanács és szexuális trükk, amely boldoggá tudna tenni egy olyan nőt, akit lelkileg nem szeretnek. Akármilyen érzéki bravúr, vagy megrendítő testi gyönyör — egy nőnek ez nem elég, mert az igazi gyönyörpontja nem bonctani helyen rejlik, nem is, ahogy mondani szokás, az „egész testében”, hanem az EGÉSZ LELKÉBEN. Minden olyan ölelés, mely csakis az „erogén zónák” ingerlésén alapul, kevés neki. Egy nő „erogén zónája”: a lelke.

És egy férfinak hiába minden szexuális tanács — ha nem tud följebb lépni a szeretet magasabb szintjére, párkapcsolata nem lesz tartós. Ha gyáva, vagy bármijeié társadalmi, vagy morális félelme van, lehet, hogy nem menekül tovább, és benne marad egy megunt kapcsolatban, de annak soha jó légköre nem lesz. Az érzéki szeretet pedig hosszabb távon már nem működik, mert a legmulandóbb szeretet-forma. Ugyanaz a gond vele, mint mindennel, ami testi: időhöz kötött. Elheruad. Megszokássá válik. És elmúlik.)

A kéz a teremtés boldogsága.

A Szentírás szerint a Teremtő is átélte. Amikor létrehozta a világot, azt kiáltotta, persze héberül, hogy „Tov” Jó!” Az orgazmus, a „Most jó nekem!” élménye, amelyet szeretkezéskor érzünk, az isteni örömnél roppant lefokozott szintje, de nekünk mégis a legintenzívebb boldogság-élményünk. Ebből sejthetjük, mit élt

át az Isten, amikor a Káosz fölé hajolt s ezt a csodálatos Mindenséget *létre szerette*. Persze az élmények szintjei között óriási távolság van - a lángoló Nap és a gyertya fényecs-kéje között elmondhatatlan a különbség - de mindkettő lángol, mindkettő önmagát áldozza föl, hogy adjon.

Így válhatott a szeretkezés az emberiség központi kérdésévé. Mert ez az egyetlen olyan valóságos létélményünk, melyben az anyagba zuhant ember *a szeretet misztériumát, ha „testi szinten” is, de átélheti még.*

Minden más misztérium megszűnt.

Volt sok, de megszűnt.

A legtöbb vallás, és ma már a művészet is, jórészt kihűlt. Üres formává vált. Örömtelenné. Szeretlenné. Elsápadt bennük a valódi élmény. Ma már elképzelhetetlen, hogy egy közös ima, egy kollektív örömnep, egy magányos meditáció - vagyis az istenivel való eggyéválás élménye - a szeretkezés extázisfokát akár csak megközelítse.

Egyetlen misztérium maradt nyitva, amelyben a szeretetélmény mindannyiunk számára átélhető - ez a szeretkezés. Gazdag és szegény, vallásos és ateista, buta és okos, akadémikus és analfabéta, zsarnok és szolga, bármilyen faj és hit korlátai között vergődő ember számára ez az egyetlen olyan misztérium, ami megrendítő erővel működik még a mai napig is.

Ahogy egy vak embernek a tapogatás lett a mindene, és az ujja hegyével lát, úgy a mai ember csakis a nemi szerveivel tud imádkozni. Itt éli meg az odaadásnak és elfogadásnak azt a kozmikus örömét, amit valaha az imában és a meditációban éltek meg.

Nem véletlenül tabutéma évezredek óta a nemiség, és van ma is a legnagyobb zűrzavar körülötte.

Ez ugyanis olyan közvetlen csatorna, amely nemcsak az embereket köti össze egymással, de az embert is a szellemvilággal. Hiszen ezen a két világot összekötő izzó hídon átjövünk le valamennyien a földre. Ezen a kéjjel teli vágycsatornán át születik ide minden szellemlény, ölt testet az új és új generáció. Valamennyien „szeretkezés-gyerekek” vagyunk.

A lelket - így tanítja a tibetiek szent könyve, a Bardo Tödol - szülei szeretkezésének látványa csalja a Földre. Látja őket a szellemvilágból, és vonzatasítja a szerelem-örvény, mely a férfit és a nőt egymáshoz sodorta. Vagyis egy bonyolult „erotikus kapcsolat” jön létre nemcsak az apa és az anya, hanem a két szülő s a leendő gyermek között is.

Nem is gondolnánk, hogy legintimebb pillanatunkat kilesik. Hogy szerelmes vonzalommal egy, még ismeretlen lelki társunk is részt vesz az ölekezésünkben. Egy titkos harmadik. Egy szenvedélyes „kukkoló”. Csak amikor megfogán a gyerek, döbbenünk rá, hogy amit ketten műveltünk a sötétben, nem volt

magánügy.

A szeretkezés kozmikus aktus: mindenki látja a szellemvilágból. S ennek nyomát, vagyis hogy rejtett „érzéki” vonzalom kapcsol a szüléinkhez - mint azt a modern lélektan is látta - egy életen át hordozzuk magunkban. A gyermeki lélek vonzalma és ellenszenve apjához és anyjához, az Ödipusz-komplexustól kezdve sok más erotikus érzületéig nem a csecsemőkorban, hanem jóval előbb, még a szellemvilágban alakul ki. Ez csak egyetlen példája annak a hatalmas világerőnek, amelyet úgy hívunk, hogy Erósz. S ezért minden politikai hatalom, társadalmi és vallási elit úgy vigyázott erre, mint manapság az olajvezetésekre - nem lehetett „magánkézbe” adni, mert akkor mi lesz az egész társadalommal?

Egyébként józan ésszel nem lehet felfogni, miért éppen a szeretkezés lett minden vallás és társadalmi morál kulcskérdése. Miért éppen ez zavarta a mindenkori elit erkölcsi érzékét, s nem mondjuk a véres háborúk, a kínzókamrák, a tömeges népiirtások, kizsákmányolások, éhezések és a szeretetlenség valamennyi véres botránya.

Miért éppen itt gondolja mindenki, hogy *hazudni kell*?

De nem ám csak úgy, hogy az ember füllent egy kicsit... hanem itt hazudni kell körömszakadtáig. A valódi szót illetlenség még kimondani is.

Le sem merem írni.

(Figyeld meg, ahogy a szexualitásról van szó, hirtelen fura hangokat hallasz magadban. A „Juj, erről nem szabad beszélni!”, és a trágár szókimondás vágya feszül bennünk. Gátlás, elfojtás és komisz vigyor, hogy azért, akármit is hazudunk, mégiscsak ez a lényeg! Szavaink sincsenek rá, csak kimondhatatlan trágárságok vagy orvosi műszavak.

El sem tudnék képzelni nagyobb szégyent, mint ha végig kellene néznünk a saját nemi életünkről készült „szigorúan bizalmas” filmeket. Szörnyű lenne kívülről látnunk, hogy mit művelünk, és főleg, hogy miket gondolunk! Ha pedig ezt mások is látnák, elsüllyednénk a szégyentől.

)

Miért van ez?

Miért lett ez bűn?

Szerintem éppen azért, mert a mindenkori hatalom kézben

akarta tartani azt a világteremtő szeretet-erőt, ami az életet létrehozta, s örökké megújítja - azt az örömforrást, mely közvetlenül az isteniből ered. Ez tényleg hasonlít ahhoz, hogy a telked, amit megvettél csakis a te földed, de az alatta lévő olajforrás már

az államé: ha merítesz belőle, halálos bűnt követsz el. A mindenkori hatalom igyekszik csomót kötni a hímveszőkre és elrejteni a női szemérmét, a lélekbe

pedig a bűn gondolatát elültetni, hogy tudd: ezt nem szabad csinálni! Minden a tiéd, az összes szerved: a májad, az epéd, a beled, a szíved - csak a fütyid és a nunid nem. Az az Államé! Az Egyházé. Vagy a Párté. (A fasizmus és a kommunizmus is prűd volt!)

Ne foglalkozzunk a történelmi múlttal, habár a romjain élünk, sőt, a mai napig füstölög bennünk. És még a romokból is látható, hogy nemiségével az ember sohasem tudott mit kezdeni: mindenhol botrány lett belőle, elfojtás, tiltás, hazugság, bűn, patológia, nyomorúság.

Bűn pedig nem ott lett, ahol a vallások mondták, vagyis hogy eleve bűn a nemiség, hanem ott, hogy igyekeztük elfojtani magunkban, s ez egyrészt beteggé, másrészt hazuggá tett mindenkit. Hazuggá, azért, mert elfojtani embernek ezt még sohasem sikerült.

Stikában élt vele - vagyis hazugságban.

És aki egyetlen ponton hazudik, *hazug ember lesz. Hazug - az egész vonalon.* Az nem úgy van, hogy „ebben az egyetlen dologban hazudok, de a többiben mind igaz vagyok”, mert ha a macska belepisil a levesbe, az nem egy helyen lesz pisis, hanem mindenhol, és ehetetlenné válik. A lélek mély rétegeiben nem lehet hazudni. Olyan, hogy az Istennek igazat mondok, de az embereknek hazudok, éppúgy nincs, mint ahogy olyan sincs, hogy az Istent szeretem, de az embereket utálok. Egység van. És aki egyetlen - és ráadásul lényeges - ponton hazudik, az lehazudja az egész életét, elrejt és meghamisít mindent.

Egyetlen hazugság minden más ponton hazuggá tesz! Ez a szeretettörvény igazsága, mert az élet: egység. Egyetlen lánc. S ha egyetlen szeme törött, nem lánc többé.

A hazugság pedig, ez tudnunk kell, nem egy csúnya emberi tulajdonság, hanem sokkal több: életellenes tett. Mérgezõ. Aki le akar hazudni valamit önmaga és mások előtt, abban a tévhitben van, hogy amit lehazudott, az nincs. *Azt hiszi, hogy az igazság megölhető.* Hogy mostantól kezdve nem úgy lesz, ahogy van (mert azt megölte), hanem ahogy ő hazudja. A hazugság az igazság meggyilkolására tett reménytelen kísérlet. Reménytelen azért, mert az igazság úgy üt vissza, hogy a hazug embert először beteggé teszi, aztán megnyomorítja, s ha még ebből sem tanul, megsemmisíti.

A hazugság öl.

A valódi bűnünk tehát nem a szex - hanem a hazugság.

És ahogy egyetlen hazugság *hazuggá tesz*, egyetlen gyűlölet is *gyűlölködővé tesz*. S amikor elkezdtek gyűlölni az érzékiségünket-gyűlölködővé váltunk. Erről nincs mit beszélni. Ma már látjuk, hogy az emberiség történetét az elfojtott gyűlölet pszichopatológiája vezette, a Szeretet nevében öltünk, pusztítottunk és kínoztunk. Minden máglya, kerékbetörés, háború, minden asszony- és

gyerekkínzás a gyűlölet műve. Megölni és gyötrelmet okozni egy olyan embernek, aki önmagát is gyötri - természetes. Hadd szenvedjen a másik is! És nőket, sőt, a kisgyermekeket megerőszakolni a háborúban is természetes, mert egyrészt ez az egészben az egyetlen élvezet, másrészt, ha bárki szól érte, legfeljebb majd lehazudjuk.

Ahol az ember nem vállalkozott arra, hogy testi szeretetét lelki és istenszeretetté nevelje, hanem hazudni kezdett és érzékiségét megfojtani igyekezett, ott az élet bezápuult.

Mert ami nem emelkedik - az zuhan.

*

De a legrosszabb a nők sorsa lett.

(Most egy pillanatra visszanezünk a múltba. Mivel régóta beszélgetünk, tudod, hogy nálam a múlt most is jelen van. Az idő folyóját egységesnek látom - minden cseppjében és hullámában az eredete is örökké benne van. Ugyanaz a víz. Az emberi tudat korántsem úgy változik, mint a történelem. Ráadásul, ha megvizsgálod a lelkedet, azt tapasztalod, hogy a múltad hordalékai között sok olyasmi van, ami ma is ugyanúgy működik, mint azelőtt.

Vannak olyan időtlen hülyeségeink, amik ma éppúgy elrontják az életünket, mint ötezer évvel ezelőtt.)

Szóval, a nők.

A saját testét megtagadó férfi azt hazudta, hogy a bűnös vágy a nőkből ered. A nők váltják ki belőle, mivel „a nő minden gondolata az érzékiség körül forog”.

Ezért megvetették és

gyűlöltek a nőket. A sátáni kísértő szerepét vetítették rájuk: azt

mondták, a nők szemmel verik őket. Mert mi, férfiak, ugyebár, eredendően szellemiek vagyunk, bennünk él az Isten - a nőben nem. A nő: asszonyi állat. És minekünk, mint tudjuk, eszünkbe sem jutna a szex, csak az élvezetűgő nő, akiknek reggeltől-estig máson sem jár az eszük, rávesznek minket a bujaságra, hogy legyünk mi is olyanok, mint ők: állatok.

Vannak olyan hazugságok, amelyektől üvölteni kell: ilyen az is, amikor a férfi, akinek tudvalévoleg régóta nincs más öröme a saját fütyijénél, s aki nem bír magával, még az öt gyereket szült nejére és a szeretőire is álarcot tesz, és azzal vádolja az állati sorban tartott nőit, hogy a Sátán szolgája mind, aki mást sem tesz, csakis az ő ártatlan lelkét kísérti.

A nők sorsáról majd beszélgetünk még. Itt most csak annyit, hogy ez volt az a hazugság, mely nemcsak a nők kizsákmányolását, de a gyűlöletét is engedélyezte. Innen kezdve a legdurvább bánásmód, a veréstől a megkövezésig, engedélyezve lett. Csak példának említem a boszorkányüldözést, ahol a vallásos szemlélet egy csapásra két ördögöt ütött agyon (és fojtott vízbe, és égetett meg

elevenen, hogy valami élvezet is legyen a dologban) : a pogányt és a nőt.
Ezért nemcsak az Egyháznak kell bocsánatot kérnie, hanem az egész férfinemnek is.

Sok évezredes történetről beszélünk.

(Bennünk van még, ne hidd, hogy vége.)

Az utolsó időkben azonban jelentős fordulat történt.

Amikor a hazugság lelepleződött s kiderült, hogy az elfojtás milyen degenerált világot szült, elhatároztuk, hogy végre „fölszabadulunk”, s egy óriási fordulattal átestünk a ló túlsó oldalára.

Mivel a fölemelés nem sikerült, úgy döntöttünk, hogy akkor lefelé húzzuk az egészet.

Ezt neveztük „szexuális fölszabadulásnak”.

Történelmileg ez egybeesett azzal a korrallal, amikor az álval-lásokat felváltotta a materializmus.

Az ember megelégette az elfojtást, s mivel a testen nem látott túl, elkezdte a testet isteníteni.

Azt mondta: nincs más, csak anyag. Csak a test.

És az érzékiség minden.

Sigmund Freud, aki körülnézett az emberi lélekben, nem látott mást sem a tudatban, sem a tudattalanban, mint Libidót!

Ez az Elet, mondta. Mint Mórckának, neki is mindenről „az” jutott az eszébe. Ha valaki egy nyakkendőről álmodott, bizonyos, hogy hímvesszőt jelentett, mert még álmodni sem merte a valódit: szimbólumba öltöztette.

Freud lélektana a szexuális nyomorunk börtönaplója.

Mivel a pszichológiát a „tudomány” nevű új vallás bevette a dogmái közé, elindulhatott valamiféle szabadulási akció.

Amit eddig csak sötétben, takaró alatt művelhettünk, egyszerre a napvilágra került: szabad volt szeretkezni! Legalábbis, beszélni róla.

Azt mondták, hogy a „szeretet” nem más, mint szublimált érzékiség. Az élet hormonális kérdés. Szó sincs itt lélekről. Az hogy Pista és Jucika szeretik egymást, visszavezethető az agy és az idegsejtek működésére, egyébként életösztön az egész.

A vezérszó a *kielégülés* lett.

Két ember egymást nem „szereti”, hanem „kielégíti”.

Innen kezdve egy kapcsolatot az minősít, hogy milyen élvezetet tud adni. Egy nőt, hogy mennyire kívánatos s milyen kéjt tud kicsiholni a férfiből - egy férfit pedig az, hogy mennyire potens. S mivel a materialista szemlélet lényege, hogy csak a mennyiséget ismeri, a minőséget nem, a potenciát a nemi szerv mérete s az aktusok darabszáma jelentette.

(Figyeld a zuhanást!)

Mivel magasabb szeretet-élményt ez a világ már nem ismert, az erosz lett a Minden. Egy párkapcsolatot az tartott össze vagy bomlasztott szét, hogy „milyen vele az ágyban”. S mivel túl sokáig senkivel sem olyan jó az ágyban, mint egy újonnan jött szeretővel, a házasságok rendszerint föl is bomlanak. A materialista meggyőződés ugyanis együtt jár egy másik kordivattal: az individualizmussal. Ez az önző „én” rémuralma. Az „én” pedig azt mondja, egy életem van, az is rövid: nem akarok kimaradni semmiből! Semmi sem indokolja, hogy én egy új kalandot kihagyjak az életemből. Mindig és mindenki kell! Egyetlen dolgot szeretek a nőkben: a saját nemi szervemet. Minél több és megrendítőbb orgazmus-élményt tud kicsiholni belőlem valaki, annál jobban „szeretem”.

Így jut el egy párkapcsolat a „kielégítéstől” az „elegem van belőled”-ig. A két nemi szerv azonban kevés egy életre szóló kapcsolat összetartására. Alihoz szeretni kéne egymást, mélyebben is.

Olyan síkon, mely az ölelés élményét magasabb boldogságfokra emeli.

(Óriási tévedés, és csak a zuhanó ember képzeli, hogy a lélekkel nem lehet olyan intenzíven szeretni, mint a testtel! Lelkileg, érintés nélkül mélyebben lehet szeretni. Ezt kamaszkorunkban még mindannyian tudjuk -főleg a lányok, de gyakran a fiúk is. Hogy a „testi vágy” hamar kisül, s utána sivárság következik de a lelki szeretet átível távolságon és időn. Néha egy életen át, sőt, még azon túl is eltart.

Valójában a lányok azért nem akarják magukat túlságosan hamar odaadni a fiúknak, s a szerelmes kamaszok azért bizonyulnak kezdetben impotensnek, mert érzik, hogy valami nagyobb boldogságot kell itt kisebb öröme fölváltani. Valamit le kell húzni a testi világba, s ezt először vonakodnak megtenni. Főleg a lányok gondolja ez manapság: ha hamar odaadja magát a fiúnak, félő, hogy elveszíti. Ha pedig nem adja, akkor is, mert gátlásos hülyének tartja, és keres helyette másvalakit.

Aki kielégíti.

A szexcentrikus világban a nők általános problémája, hogy ők inkább szeretni akarnak mi, férfiak pedig inkább szeretkezni. S ezért roppant nagy művészet egy kapcsolatot összetartani.

Erről beszélünk még.)

*

A lelki szeretet nem más, mint az érzéki szeretetnek egy magasabb minőségű, finomabb halmazállapota.

Ez nem az intenzitás csökkenését jelenti - ahogy sokan gondolják manapság hanem növekedését.

Ha valaki ezt csökkenésnek éli meg, ott baj van, mert nem sikerült a

„fölnivelés." Manapság sajnos ritkán sikerül, mert mi, egocentrikus, anyagelvű emberek lefelé élünk.

Pontosabban: zuhanunk.

Mert ugye, ami nem emelkedik - az zuhan.

S mivel valódi örömforrás a mai ember számára az érzéki élvezeten kívül nemigen létezik, *a hanyatlás állapotába kerültünk.*

Csak néhány ténytet emlétek, hogy lásd, mivé fajul az életünk.

Mivel a szeretet igazán csak testi téren maradt számunkra átélhető élmény: a kordivat szexuális lett. A párkapcsolatok szexuális alapokra kerültek, bajainkat szexológusok kezelik.

Valaha Indiában úgy hozták össze a még gyermekkorban lévő fiatalokat, hogy megvizsgálták a horoszkópjukat, azt a kozmikus helyzetet, mely összerendelhette őket. Fölfelé néztek először. Az égre. A Napra, a Holdra, a csillagokra. Manapság egy párkapcsolati hirdetésben az szerepel, hogy mekkora valakinek a hímvesszője, kedveli-e az anális szexet, molett-e vagy sovány, esetleg, hogy hány centi magas, hány éves (vagyis mennyire potens és kívánatos még), s ha ez kevés a bemutatkozáshoz (mert ennyit még két párzó kecskéről is tudunk), hozzáteszi, hogy református, netán zsidó.

Ez már szokatlanul „lelki" elem - amely sok esetben nem szellemi testvért keres, hanem finoman üzeni, hogy a más vallásúak kíméljék, mert utálja őket. Az erotika jövedelmező iparág lett. Egy autót, mobil telefont, mosóport vagy banki szolgáltatást csakis pucér nővel lehet eladni, lehetőleg úgy, hogy a nő erotikus örömet színlel, Nyalja a száját, forgatja a szemét és vonaglik, ami nem nehéz neki: a keréktárcsát és a téli gumit éppolyan hazug kéjjel simogatja meg, mint férje tarkóját. A hazugság oly mértékig megszokott lett, hogy észre sem vesszük, hogy hamisítványt hirdetnek. A mosóporról például, amelytől a reklámnőnek többszörös orgazmusa volt, kiderül, hogy vacak, és egy lakáshitelről, amelyet szerelmesen összebújó párok hirdetnek egy lakás szőnyegén, olyan lihegve, mintha csak azt várnák, hogy a felvétel után valóban egymásnak essenek, kiderül, hogy közönséges becsapás.

Nem vesszük észre. Megszoktuk. Életünk része lett.

Nem zavar a hazugság. Sem az üzleti, sem a politikai, sem a kulturális életben. Észre sem vesszük. Azaz tudjuk, hogy mindannyian hazudunk: „Ez van." A férfiak például szeretik a műmelleket. A lényeg nem az, hogy igazi, hanem hogy jó nagy legyen.

Mindegy, hogy mű vagy valódi.

Mindenben.

Ételben, italban, emberi kapcsolatokban, művészetben, szerelemben. Zenében.

Egy énekesnek elég tátogni. Hangot a playback-alap ad.

Zenekar helyett pedig játszik a gép, gombnyomásra.

De ez még nem a gödör feneke.

Megjelent a pornóipar.

Valaha a művészet, de még a pornográfia is sok valódi erotikus elemet tartalmazott. Valójában a nagy művészetet az erotikától sohasem lehetett elválasztani, mert az igazi művész mindig a háromdimenziós embert ábrázolta, mégpedig olyan céllal, hogy a műalkotás ne csak a szellemre, de az érzékekre is hasson. Egy művész - mint mondjuk, Michelangelo - még a kápolna falára is meztelen embereket festett. Nem alsógatyás szenteket, ahogy azt a papok kérték, hanem ahogy az Isten megteremtette őket. Ezeknek a pompás embertesteknek, akárcsak a görög aktoknak az érzékisége fölfelé mutatott, a szellemi felé. Kiderült, hogy a test: szép. Nemcsak mert kívánod, hanem mert Isten teremtése: szép. És a meztelen testek szeretkezéséből születő meztelen csecsemő Istenhez hasonló: fiú és lány. A nemi szerveinknél nincs jelképesebb és istenibb rajtunk. Ma azonban a pornóipar is lefelé zuhan. Az ember nem hinné, de így van. Mivel nem művészek, hanem pénzéhes iparosok csinálják, eltüntetik belőlük a képzeletre, valódi érzékiségre ható elemeket. Megjelennek bennük a bőrruhák, a gumiruhák, a műnemiszervek, a felfújható, átlátszó múnők, az álkorbácsok, az álhullák, az átlátszó műanyag péniszek, és főleg a riasztó közelképek, melyek már nem két ember, csupán két óriási, hatméteres nemi szerv véres küzdelmét mutatják. Az a csoda, melyet valaha *szeretkezésnek* nevezünk, olyan lett, mint egy érzéstelenítés nélküli, rendkívül durva sebészeti beavatkozás, mely a résztvevőknek látható gyötrelmet okoz.

Egy nőgyógyászati ambulancián vagy egy urológiai rendelőben több erotika van, mint a mai pornókban.

A zuhanás azonban nemcsak itt jelenik meg, hanem életünk minden dimenziójában. Minden egyre silányabb lesz.

Igazán nagy művész ma már legfeljebb csak mint autó- vagy bankreklám jelenik meg a képernyőn. Boldog, ha kifog egy prosztatagyógyszer hirdetést, mert az kevésbé megalázó. Néha egy talkshow-ba is belekerül, ahol hülyének kell tettetnie magát, különben nem hívják még egyszer. De rendszerint még meg is kéri előtte, hogy lehetőleg ne legyen mély, és a lelkéből ne mutasson meg semmit. Elég, ha vigyorog. Erre van másfél perce. Ugyanez a helyzet a színházban s a film világában is:

a zuhanás az elmúlt évtizedekben olyan meredek lett, hogy szinte megfájdul tőle a fülünk és fölfordul a gyomrunk. Olyan életet élünk, amelyben mindenki leminősül, elértéktelenedik, elbutul, és ha nem vigyáz magára - ami roppant nehéz, mert itt tehetetlen mélybehullásról van szó - egészen hitvánná válik. Aljas lesz.

A magyar „aljas” szó azt jelenti, hogy valaki a lét legalsó szintjére zuhan. Ha valaki egy másik bolygóról érkezne ide, és körbenézne a Földön, meg lenne győződve róla, hogy a pokolban jár.

Nehezen értené meg, hogy még ezt az elaljasulást is a szeretet működteti. Ugye, meglepődsz ezen?

Pedig igaz.

Van ugyanis a szeretetnek egy önmagából kivetkőzött, torz változata is. Jézus ezt így mondta; *„Ahol van a ti kincsetek, ott van a szívetek is.”* Ez egy lényeges mondat a szeretet természetrajzáról.

A mi szívünk a pénzben van.

Azt szeretjük igazán.

Lélektanilag a pénz gyűjtőfogalom: benne van minden vágyam, szerelmem, célom. Az életem értelme. Megszerezni s növelni a pénzt az életcélom, semmihez sem fogható boldogságom. Ha van pénzem, minden az enyém. Ha nincs, félnem kell. Rettegni. Éhezni és meghalni idő előtt. Ez nem a papírpénz, nem a bankegyenleg vagy a hitelkártya, hanem maga a szimbólum.

A kor istene.

A lelkünkben él.

Maga a pénz teljesen értéktelen, szerelmünk teszi korlátlan hatalommá. Hamvas úgy hívja ezt a szerelmet, *hogy jólétszenvedély.*

Egy nagy színészünk úgy játszotta el ezt a tébolyt, hogy a pénzzel teli kincses ládáját a szó szoros értelmében magáévá tette. Szeretkezett vele. Először gyengéden, becézgetve és cirógatva, érzékeny suttogva, később üvöltve és vadul. Ráfeküdt, ölelte, és közben önfeledten remegett - teljesen nyilvánvaló volt, hogy soha valódi szeretkezés ilyen ájult orgazmust nem adhat a számára. Mikor végül a pénz az „övé lett”, kicsurrant a szeméből a

könny és a nyál a szájából. Kimerülten ráomlott a pénzesládára, és elaludt rajta. Elvesztette eszméletét, és üdvözülten mosolygott. De közben fél szemét azért kinyitotta néha, mert rettegett, hogy „szerelmétől” megfosztják, hogy kincsét elveszítheti. Hogy a pénzét más is megízéli.

És amitől félt, bekövetkezet! Kifosztották. Ekkor sírógörcsöt kapott, majd, mint egy halálra sebzett állat, felhőrent és fájdalmába belehalt. A szíve megszakadt. Amit a színész eljátszott, az a *moneykráciának* a lényege. Ebben élünk s többékevésbé így élünk. Minden világnak van istene. Nem az, akiről prédikálunk, s akihez bajban fohászkodunk, hanem az, akit szeretünk. Akiért tényleg élünk, aki egész életünket meghatározza: minden napunkat és minden órákat. Akitől boldogságunk függ, akiben tényleg hiszünk, és aki egész létünk értelmét jelenti. *Valóságos istenünk az, akit valóban szeretünk.* A mai társadalom, amelyhez mindannyian tartozunk, valójában a pénzt és a profitot

szereti.

Mégpedig olyan intenzíven, hogy nyílt háborúban vagy gazdasági eszközökkel bármikor ölni képes érte. Sőt, a profi thaj-szában az ember a saját életét is feláldozza. Ebben a „szerelemben” vannak nyílt s burkolt háborúk. Mindkét háború véres, de „nemes” ideológiákkal álcázzák. A tőke sohasem szeret meztelenül mutatkozni, mert nagyon csúnya.

Pénzbe több ember halt bele, mint rákba vagy infarktusba. (Egyébként mindkét betegség, a rák és az infarktus a pénzszerelem által diktált élet szomatikus megnyilvánulása. Ezért is ilyen gyakori manapság.)

A legfőbb baja ennek a „szerelemnek” az embertelenség. Mivel más szerelmi tárgyat nem ismer, csakis a pénzt, amihez hozzányúl, azt lélektelenné teszi. Amit az imént a pornóiparról mondtam, jó példa erre. A valódi élvezet nem a filmekben látható, hanem producer arcán, aki a nagy dohányt magához öleli s a gazdagodás soha ki nem elégülő kékjét átéli. Eszébe se jut, hogy ő most a legszebb emberi pillanatot, a szeretkezést gyalázta meg s tette embertelenné.

Hogy itt mennyire nem elméleti kérdésről van szó, hanem a *szeretet élményének a betegségéről*, azt elmesélte nekem egy rendkí

vül művelt New York-i asszony, aki a felsőbb körökben mozgott, négy gazdag férjet temetett el, s akkoriban éppen egyedül élt.

- „Tudnia kell, hogy aki pénzzel foglalkozik, azt nem lehet semmiféle szokványos mércével mérni. Sem a lélektani, sem az irodalmi példák nem érvényesek rájuk, mert ezek a férfiak nem az emberekbe szerelmesek, hanem a profitba - ami azt jelenti, hogy *érzelmileg teljesen le vannak kötve*. Az ilyeneket nem lehet egy nőnek elcsábítani, mert a nő ember, ők pedig nem embert, hanem a Pénzt szeretik. Ez nem azt jelenti, hogy nem lehet lefeküdni velük, mert testi vágyaik nekik is vannak, de azt már nagyon nehéz elérni, hogy belém szeressen és feleségül vegyen. Odáig nem jut el, mert nagy szerelmét, a Profitot nem tudja megcsalni. Arról nem is szólva, hogy ideje sincs hozzá, mert - mint minden igazi szerelmes reggeltől estig csakis a profitért él... De... és most figyeljen jól!... *Mindenkinek az életében lehet egy olyan ingatag pillanata, amikor az ember erősebb lesz benne, mint az üzletember!*... És rádöbben arra, hogy milyen egy másik embert szeretni!... Mondjuk egy nőt! És megcsalja a pénzét! Hűtlen lesz az irodájához, a rögeszmés, tébolyult életéhez... és, mondjuk, belém szeret! Kikapcsolja az összes telefonját, esetleg elutazunk valahová, és rádöbben, mennyivel jobb a nyugalom, mint a zaklatottság, az ölelés, mint az üzleti tárgyalás. Rájön arra, hogy egy élő nőt sokkal jobb szeretni, mint a pénzt. *Ilyenkor kell a nőnek azonnal lépni!*... Mert ez a varázslat nem tart sokáig!... Gyorsan ügyvédet kell hívni, azonnal elintézni a formaságokat, a papot, az anyakönyvvezetőt, az összes szerződéseket! Addig kell cselekedni, míg a

szerelem kábulata tart - és ez nagyon rövid idő -, hogy mire visszaesik a férfi a régi, megszokott életébe, ott legyen mellette egy feleség, akitől nagyon macerás elválni, mert sokba kerül."

Erre mondják, hogy zsák a foltját.

Tudnunk kell, hogy amiben élünk, közös imádat eredménye.

Nemcsak a gazdagok, a szegények is jólétszennvedélyben élnek.

Nem az a lényeg, hogy kinek mennyi pénze van, hanem hogy miért él. Amikor kapitalizmusról, imperializmusról, posztkapitalizmusról, demokráciáról stb... - használd azt a kifejezést, amit a legjobban kedvelsz - szóval, *pénzszerelemről beszélünk*, az nem a gazdagok és a szegények ellentétét jelenti. Nem a gazdag a bűnös, és a szegény az áldozat, Az egész nem „a gazdagok csinálják”.

Mert ha a szegényből gazdag lesz, éppolyan könyörtelenné és mohóvá válik, mint amilyen szánalomra méltó senkivé rongyolódhat a gazdag, ha a pénzétől megfosztják. A kommunista világban ezt mindannyian tapasztaltuk. Az újjgazdag prolik és a földönfutó bankárok korában derült ki, hogy a jólétszennvedély a *kollektív pszichénkben rejlik, függetlenül attól, hogy kinek mennyi pénze van.* A színész a kincsesládájával az emberiség nagy, kollektív szerelmét játszotta el. Ez él mindenkiben - függetlenül attól, hogy a ládjában mennyi van. Van a Bibliában egy olyan jelenet, melyet iszonyat nélkül sohasem tudok elolvasni. Az „aranyborjú” története.

Mózes az Istennel beszélt, olyan fénylő arccal, hogy emberi szem nem bír ránézni. Ez volt az a pillanat, amikor népének, sőt az egész emberiségnek a boldog jövőjét megpillantotta. Ott állt önfeledten az Izzó Csodában, amikor az Úr váratlanul félbeszakította a fenséges jelenetet, s azt mondta:

- „Menj vissza gyorsan, mert a nép föllázadt ellenünk!” Mire Mózes visszatért, látta, hogy az emberek a kezükről, lábukról, fülükről levett ékszerekből egy Aranyborjút olvasztottak, s vadul táncoltak körülötte. Részeg, boldog önkívületben. És ekkor Mózes, akinek az Úr többek között azt a parancsot adta, hogy „Ne ölj!”, olyan haragra gerjedt, hogy széttörte a kőtáblákat, összegyűjtötte a húséges lévitákat, s megparancsolta nekik, hogy testvért, rokont és barátot mérsároljanak le, könyörtelenül. A zsidóság nagy részét kiirtotta. Ez volt az első holokauszt.

Az embernek föltett egyetlen kérdés pedig ez: „Kit szeretsz igazán?” Ez a dráma végigvonul az egész Biblián. Időtlen szerelmi történet, amelyben a megfakult „hit” szó helyett mindig „hűség” olvasandó, ahol az elhagyott Isten „föltékeny” az emberre, aki odaadja magát másnak - még egy smukkokból olvasztott bálványnak is.

A „Ne paráználkodj!” parancsa igazából ettől akarja megóvni az embert, mert az,

hogyan valaki a földi gazdagságot szereti a saját lelke, a hitvese, a gyermeke, a barátja, a többi ember, vala

mint az egész természet helyett, a lehető legnagyobb hűtlenség. Szexuális eltévelyedés, amely rossz helyen keresi a gyönyört. A „jólétben”, az üres bálványban, az anyagban - amely mulandó. Paráznaság az, amikor az embert a jólét szenvedélye úzi, és odaadja magát annak a rögeszmének, hogy nem a szeretet, a tudás és a szépség, hanem a pénzgazdálkodás váltja meg. A paráznaság az a kéjnél nagyobb gyönyör, amit a birtoklás tudata ad. A szeretkezés csak egy szó - önmagában nem mond semmit.

Odaadást és befogadást jelent.

De hogy *kinek* vagy *minek* adom oda magam, s kit fogadok magamba: ez a lényeg. Nők jobban érzik ennek a kérdésnek a súlyát, mert rajtuk nyugszik a jövő élet felelőssége: bennük érik, és ők szülik meg a valódi szerelem gyümölcseit: a gyereket. S ezért őrzik magukban, ösztönösen, a leikükbe írt kitörölhetetlen jellel, *hogyan szeretni csak fölfelé szabad*.

*

A helyzet csaknem reménytelen.

Mert a sok évezredes nyomorúságot egy még nagyobb nyomorúsággal próbáltunk megváltani.

Az elfojtásból és tiltásból nem szabadság lett, hanem süllyedés, veszélyesen mélyre.

És mégis: két ember egymás között, ha nehezen is, de rendbe hozhatja azt, amit az emberiség sok ezer éve elrontott. Ha van erejük föllázadni a beteg múlt és az örültjei ellen - talán sikerül.

Ez a két szerencsés ember tudni fogja: ilyen, hogy „szexuális élet” nincs. Csak ÉLET van.

És azt is tudja, hogy az ÉLETBEN az érzékiség mellett még sok más, hatalmas gyönyörűség is van. Egyik a másikból következik, egymásba szövődik, sőt, egymásból táplálkozik: az érintésből indul - és a Mindenséggel való egységélménnyel zárul.

Szerencsés embereknek azokat nevezem, akik fölfelé néznek, egymásban. Nemcsak szeretkezni, de szeretni is akarnak.

A szeretkezés náluk - bármilyen furán hangzik - hasonló lesz az imádsághoz. És az imádság hasonló lesz a szeretkezéshez.

Csak a rezgésszámuk más.

De a „Fogadj magadba!” és a „Légy az enyém!” mindenhol azonos. Az ilyen szerencsések tudják, hogy bármi történik velük, az a szeretet története. A testnek sincs más lehetősége, mint a léleknek vagy a legtisztább szellemnek: eggyé kell válnia azzal, akit szeret. Oda kell adnia magát és be kell fogadnia együtt kell

örülni a másikkal.

A szerencsések tudják, hogy minden nyomor: a szeretet nyomora. És azt is tudják, hogy kétféle nyomor van.

Az egyik, ha valakinek nincs senkije, nem ölel senkit és őt sem öleli senki - a másik, ha naponta sokszor szeretkezik, de minden örömeleményét, üdvét és szeretetét csakis a nemi szerveivel képes megélni.

És amikor ezeknek a szerencsés embereknek az útjuk végén boldogan föl villan majd a fény-szeretet látomása, és ők többé nem riadnak vissza, hanem odaadják magukat a Fénynek, és az Isten magához öleli őket, döbbenten mondják: „*Jé! Ez a csodálatos élmény milyen ismerős!... De hisz én ezt megéltem már valahol!.. De hol?!... Es mikor?*”

És ekkor eszükbe jut az önfelelt szeretkezés emléke.

11. fejezet

Gyermeki szeretet

Az elsárgult fényképen egy férfi áll. A karján tartja tíz hónapos gyermekét. A gyermek fehérbe van öltöztetve. Fehér kis bőrcipője van, fehér kabátkája, s hófehér, kötött sapkája, melyen két hegyes pamutszarvacska ágaskodik - mintha egy angyalra ördögsipkát húztak volna. A gyerek pufók arcán boldog, elégedett mosoly van. Láthatóan jól érzi magát a férfi ölében. Apró kezét bedugja a férfi erős markába, a középső és mutatóujja közé. A másik kezecskéje a férfi vállán hever; nem öleli át a nyakát, csak ráfekteti pici ujjait a kabát gallérjára. A férfi sötét zakóban, csíkos nyakkendőben van. Hullámos, gesztenyebarna haja dús és jól fésült. Elöl egy hegyes csúcsban végződő tarajos fürt - „Kakas”-nak becézték valaha. Olyan mosollyal pillant a gyerekekre - aki egyébként nem rá, hanem a kamera felé nevet - mint aki szereti, de nem olvad el tőle. A férfi büszke, gyengéd mosolyában van valami távolságtartás. Király nézi így a királyfit szeretettel, de azért kicsit fölülről, méltósággal.

Két boldog arc.

A pici én vagyok.

A férfi az apám, 37 éves korában.

Ekkor már közeledett a háború. Hitler megszállta Ausztriát. Készülődtünk az apokalipszisre. Az a gondozott kert, ami mögöttünk van, hamarosan kipusztult. A ház, melynek csak a sarka látszik a képen, rommá dőlt. A nyírott sövény helyén, amely a képen még mellettünk állt, pár év múlva már egy mély bombatölcsér tátongott, két orosz hulla hevert benne, az egyiknek nem volt lába, s a romházból behordott törmelékek között felbugyogott az agyagos talajvíz.

A férfi csonttá soványodva, ótvaros sebekkel borítva jött visz-sza a háborúból. Meggyötörve, rémülettől düllelt szemmel és gyógyíthatatlanul sérült lélekkel. Rettegett az emberektől. Dús

haja meggyérült, és hirtelen őszülni kezdett. Főleg elől, az a nagy hullámos hajtincse ritkult meg, ami miatt valaha „kakasnak” becézték; kilátszott a sebes homloka.

Sok év múltán megpróbálta elmesélni az iszonyatot, amelyet átélt, de a gyereket, nemigen érdekelte. Ő is idősebb lett. Saját történetét élte már, s hogy mit élt át az apja, nem volt fontos neki. Fő, hogy életben maradt. A „mese” nem érdekelte. Akkor kezdte megtanulni, hogy senkit sem érdekel a mások meséje. Főleg a szüleink meséje nem. Van nekünk saját mesénk: előttünk az élet, a saját életünk, azt kell élni - hogy mi történt apánkkal vagy anyánkkal, hogy mi történt egyáltalán a múltban, nem érdekes.

Nem tudtam, mikén ment át. Csak jóval később, akkor is csak azért, mert az író önző figyelmével hallgattam. Jó sztorinak tartottam, érdekes regény témának, melyet sohasem írtam meg.

A poklot én is megéltem, csak nem vele - én anyámmal maradtam. De hiába voltam éjjel-nappal az anyám mellett, az o jelenéből is csak foltokat észleltem: a gyerek nem látja az anyját. Ráadásul a borzalmakat el is titkolta előlem. Hogy hányszor jártunk a halál szélén, hányszor akarták megerősöskolni - nem tudtam. Csak jóval a halála után tudtam meg a barátaitól. Nekik elmondta azt, amit nekem nem lehetett.

Illetve az igazság az, hogy nekem is próbálta elmesélni, sok évvel később, de nemigen érdekelt. Úgy voltam vele, mint egy régi és nyomasztó mozival: nem volt kedvem megnézni újra.

Pedig ebben a filmben már én is játszottam - kisgyerek voltam.

Ami pedig előttem történt, a születésem előtt, olyan volt, mintha meg sem történt volna soha.

Apám... De ki volt ez az ember? Milyen gyerekkora volt? Mit élt át? Flogyan nőtt föl? Hogyan lett férfi? Hogyan lett szerelmes s hányszor? És miért éppen az anyámat választotta? Mit akart valaha az élettől? Miben reménykedett? Milyen kamasz volt s milyen férj, amíg én nem éltem? És hogyan fogadta a hírt, hogy gyereke lesz? S mire gondolt, amikor a szülőszoba ajtajában megjelent a nővér s azt mondta: „Mérnök úr, fia született!”

Anyám azt mesélte, hogy egészen más ember volt a születésem előtt. Nevetős, erős és nagyon romantikus férfi. Szerette a szép Wagner-dalokat, főleg a *Dal az Esthajnalcsülaghoz*t. Szerette a békés erdei sétákat és a természetet. Főleg a magas hegyeket.

Én ezt az embert nem ismertem. Csak azt, aki a háborúban tönkrement: a

rettegőt, a lelkileg beteget, aki minden emberben gyilkost gyanított - s akinek a házassága tarthatatlanná vált.

Semmit sem tudok róla. Nem tudtam akkor sem, amikor élt még, pedig végigkísértem hosszú életén át. Idegenek mesélték el, jóval a halála után, hogy milyen ember volt az apám. Jobban ismerték, mint én. A postás, a munkatársai, a fűszerüzlet pénztárosa, az uszoda kabinosa (akihez még aggastyán korában is úszni járt) többet tudott róla, mint én. Nemrégiben egy idős asszony mesélt róla; személyzetis volt ott, ahol apám dolgozott, s megőrizte a munkakönyvét, amelybe az utolsó pecsétet akkor nyomta, amikor apám 93 éves volt. Élete utolsó pillanatáig dolgozott.

Látom, amikor utoljára integet a kórház ablakából. Haja még mindig hullámos, csak egészen vékony szálú, ritka és fehér. (Mint most az enyém.) A „Kakastaréjból” pár szál maradt csupán. S a keze is ismerős. Erős, csontos, olyan, mint a fiataalkori fényképen, csak az erek duzzadtabbak rajta. (Mint most az én kezemen.)

Ki volt ez az ember?

Ki volt az apám?

Nem tudom.

Olyan közletről néztem, hogy nem láttam.

És olyan szemmel, amellyel nem lehet tisztán látni: a gyerek szemével néztem egy életen át, s ettől a szemtől nem tudtam megszabadulni.

*

Hogyan látunk gyerekszemmel? Először is, alulról fölfelé.

Gyerekként mindig valamilyen Hatalommal találkozunk. Hogy ez „jó” hatalom, vagy „rossz” hatalom, kezdetben nem

kérdés. Erők közé születünk, amelyekhez alkalmazkodnunk kell. Itt bukkan fel először az élményünk, hogy szeretnénk szabadok lenni, de nem lehet. Nem szabad azt csinálni, amit akarunk. Később sem lehet. Még akkor sem, ha felnövünk és olyan isteni csodák leszünk, mint Jézus Krisztus; még ő is azt mondta Atyjának, hogy⁷ „ne az én akaratom legyen meg, hanem a tiéd”.

A szülői hatalomnak a minősége, amellyel kicsi korban találkozunk, meghatározza lelkünk minőségét is: megnyomorodhatunk, ha túl szigorú, és erős, örömteli emberré válhatunk tőle, ha erélyes és jó.

Amihez az ember alkalmazkodik - vagy ami ellen lázad -, örökre rányomja lelkére a bélyeget. Ezért mondja a Biblia, hogy az apák vétke a fiakban folytatódik. Nem tudom, milyen démoni erővel küzdhetett az apám, mert nem ismertem az életét. De ha meg akarnám ismerni, nem kellene visszanezennem a múltjába, elég, ha megnézném a saját életemet: bennem van. Életem apám küzdelmének. Ahogy ő is élte s folytatta nagyanyám s nagyapám történetét, ők meg

a dédapámét és az ükanyámét - végtelen lánc, amelyben a genetika éppoly lényeges, mint az emlékek láthatatlan lenyomatai, mint a lelki öröklődés reinkarnáció-s erővonalai. Ezt hívják a hinduk „*ashrama karmának*” - közösségi sorsnak. A szó mögött a közös sorsfeladatok felismerése áll: mindenkinek olyan szülei vannak, amelyeneket megérdemel. Az, hogy valaki családi pokolba vagy harmóniába születik, „előző életek érdeme” - ezért is van az, hogy bár szüleink óriási hatással vannak ránk, de vádolni őket nem lehet semmiért.

Mindenkiben a sorsunkkal találkozunk.

Így tehát, amikor azt mondtam, hogy nem ismerem az apámat, azt is mondtam, hogy magamat sem ismerem, mert bennem van. Bennem él. Most fedezem fel, hogy félem a félelmeit, élvezem az örömeit, öntudatlanul követem a szokásait. Ha a tükörbe nézek, őt látom.

Van egy fényképem, ahol ugyanígy tartom a kislányomat, ahogy ő tartott engem. Két ujjam közé fogom apró ujjacskáit. S ugyanilyen gyengéd, „királyi” mosollyal nézek rá. S az én hajamon is ott a „taréj”, és a lányomé is. S még az is eszembe villant: tegnap a lányommal éppúgy csattantam össze, mint valaha az apámmal csak ebben a konfliktusban a lányom játszotta az én ifjúkori szerepemet, s én játszottam az apámét. De a villámoknak, amik csapkodtak közöttünk, éppolyan ismerős füstszaga volt, mint valaha, amikor apám veszekedett velem. Ismerős volt a szorongás, az ideges remegés - pedig én békés embernek hiszem magam, és a lányom csak filmekben látott háborút.

*

Az első, amit el kell mondani a gyermek szeretetéről, hogy fogalma sincs róla, kit szeret. Belecsöppent egy végtelenül hosszú-szű teleregény ötvenhatodik fejezetébe, s azt hiszi, most indul az egész.

Mivel minden emberrel egy önálló „kisvilág” születik, azt hiszi, hogy az egész óriási nagyvilág is akkor született, amikor ő, és mindenkinek akkor indult az élete, amikor az övé. A nap akkor kezdett sütni, a fák lombosodni, végszóra jöttek fel a csillagok az égen, és az anyja mindig felnőtt asszony volt, s mindig anya: az ő anyukája.

Paradicsomi tudatlanság ez, amely azt súgja: „én vagyok a világ közepe”. Ezt az érzetet nemcsak a szülei erősítik meg benne, hanem ki is követeli, hogy így érezzék és így gondolják ők is.

„Értem él mindenki, rólam szól minden!”

A *gyerek* nem látja, hogy ő egy végtelen láncnak csupán az egyik szeme. S amíg valakiben csak a gyermeki szeretet él, nem is érdekli a többi láncszem. Ragaszkodásából hiányozni fog a megismerés. Nem tudja, kik azok, akik szeretik őt. Nem ismeri meg szüleit s általában az embereket - s később, ha benne marad ennek a paradicsomi együgyűségnek a félálmában, azt hiszi, hogy

aki meghalt, az örökké kilépett a színről. Múlttá vált, elsárgult fényképpé - elsüllyedt az emlékei között.

(Ennek a gyermeki szeretetnek az emlékével írtam az imént apámról. De közben belém villant egy másik, érettebb élmény is, mert írás közben éreztem, hogy ő ebbe beleolvas. És nem örülne, ha olyan titkokról is beszélnek, amik csakis az övéi. Már-már késztetést éreztem, hogy fecsegyek róla, mert roppant tanulságos az életmeséje — de nem akarja, hogy elmondjam.

És ezért nem is mondhatom el neked. Remélem, megérted.

De ez már a mostani, felnőtt gondolatom. Tudni, hogy mit gondol a másik, hogy miféle folyamatok zajlanak le egy másik lélekben, amikért ÉN IS FELELŐS VAGYOK - ez már több, mint a gyermeki szeretet. Es ezen az sem változtat, hogy ő már régóta odaát van, a szellemi világban, én pedig itt vagyok még, a földön. Az se, hogy az ő élete időben megelőzte az enyémet, s közben dimenziót váltott. A halottak nem halnak meg.

Ha szerettél már érett szeretettel, ezt te is tudod.

A gyermeki szinten megrekedt lélek azonban nem tudja. Azt hiszi, akit nem lát, nincs is. Aki elment: megszűnt. (Sír, ha a mama átmegy a másik szobába.) Azt hiszi, a szeretet csupán az ő vonzalmát jelenti, mivel soha a másikat nem élte át, nem tudja róla, hogy éppolyan gazdag univerzum, mint ő, s ezért a gyerek vonzalma megreked saját szomjas érzelmi elvárásainál. A szeretetről az a tapasztalata, hogy azt kapják. Abban a tévhitben van, hogy ha apja, anyja meghaltak, csakis az ő emlékeiben élnek tovább, sehol másutt. Míg éltek, is így vélte. Hogy a másik embernek csak annyi a valósága, amennyi órá vonatkozik. A kisbabát nem érdekli, ha anyjának fájdalmat okoz, ha, mondjuk, belekarmol az arcába, vagy megharapja a mellét, mert NEM NEKI FAJ. A gyereket meg kell tanítani, hogy nem jó dolog fáj dalmát okozni másoknak, s erre úgy tanítják, hogy belecsípnek az ő karjába: érezze ő is a fájdalmat, amit okoz. Egyébként nem érzi. A gyereket rá kell vezetni arra, hogy az ember nemcsak vevő, hanem adó is — ez az, amit életünk végéig nemigen tanulunk meg.

Itt nemcsak arról van szó, hogy nem tudunk szeretetet „adni” mintha azt úgy lehetne adni, mint valami tárgyat -, hanem arról, hogy fogalmunk sincs, mi sugárzik belőlünk, mit váltunk ki lényünkkel egy másik emberben, s mennyire vagyunk felelősek azért, amit érzünk és gondolunk. Hogyan hatunk? Nem tudjuk. Gyermeki lényünk, mely később még az ego páncélját is magára veszi, erre a fölismerésre annyira képtelen, hogy sok időre van szükségünk ahhoz, hogy a belőlünk származó erők valódi természetét megtapasztaljuk: ezt hívjuk karmatörvénynek. Azt, hogy a „mama mellét nem szabad megharapni” néhányan még megtanuljuk, de hogy például a Természet Anyánkat nem szabad önző

okokból kirabolni, azt csak most, túl későn kezdjük felfogni.

Vagyis: a gyermeknek a másik ember nem egészen valóságos lény. Aki nem tudja átélni a másik örömet, fájdalmát, aki képtelen belebújni egy másik ember lelkébe, aki nem éli át, hogy a másik ember önálló világ az „felnőtt módon” nem tud szeretni még.

Gondolj csak bele, hányan mondják, hogy „az én anyukám a túlvilágról is gondol rám és segít” - és eszükbe sem jut, hogy éppenséggel neki kellene segíteni rajta, mert ő van odaát valamiféle lelki szükségben. Ugyanilyen gyermeki módon fogadja el a vallásos ember Szűz Mária segítségét, s eszébe sem jut, hogy ez a segítség kölcsönös lehet. Hátha neki van szüksége rám? Az igazi Máriaszerelem nem a gyermeki kunyerálás, hanem a felnőtt ember aktív, odaadó szolgálata.

Egy hegedűművész mesélte: amikor koncert előtt imádkozik, nem ihletet kér, hanem azt mondja: „Figyelj, drága Mária, neked játszok most!” S ettől játszik szebben, tökéletesebben.

Örömet akar adni neki.

Amit a mai filozófiai szakzsargon „elidegenedésnek” nevez, nem egyéb, mint hogy a másik embert halottnak tekintem. Ha nekem kávé kell, mindegy, hogy egy bájos lány, vagy egy automata adja ki - mindkettőben az én igényem teljesítése a fontos. Nem érezzük a másik lélekszerűségét. Semmi közünk hozzá. És a lány báját is csak akkor veszem észre, ha nem kávéra vagyok szomjas, hanem egy nőre. Es figyelmem is csak addig él, amíg a vágyam kielégül — utána a nő újra automata lesz.

Amikor egy elidegenedett kapcsolat felbomlik, elveszti valaki a párját, az első gondolata az, hogy: „Mi lesz velem?” „Ki fog ölelni ezentúl?” „Ki főzi meg a húslevesemet velős csonttal?”

„Nem működik az automatám?!”

Amit ma gyásznak nevezünk, annak nagy része nem más, mint önmagunk siratása. Ami pedig a „túlvilágot” illeti: ennek valóságáról nem akkor győződsz meg, amikor „kibontakoznak médiumi képességeid”, hanem amikor igazán szeretsz. Csak a valódi szeretet tud rezegni azon a szinten, mely a lelki és anyagi világot összeköti. Átmegy a testen, a falon, fül nélkül hallható, s agyi hullámokon túl is észlelhető.

És akkor - de csakis akkor - megérted, mit jelentenek ezek a mondatok: „Én veletek vagyok az idők végezetéig.”

Ezek a jézusi szavak nem azoknak szólnak, akik gyermeki, hanem akik valódi, érett szeretetben élnek.

A nagy hagyományokban ezen alapszik az ősszel való kapcsolat. A zsidó, a keresztény, a hindu, de legfőképpen a tradicionális kínai kultúrában az ősök az

élőkkel élnek. Egyetlen hatalmas, összefüggő szőttés alkotja a fizikai s a lelki testben élők világát - csak a szövet egyik része tapintható és sűrű, a másik láthatatlan és finomabb szálakból van szőve. A család egyik része még itt van és látható, a másik része már ott van s csak érzékeny lélekkel fogható fel - de a földi és a szellemi család egy. Mindenki mindenkivel összetartozik és a másik sorsáért is felel. A család mindennapi életébe az eltávozottak beleszólnak: áldást adhatnak valamire, és visszatartanak olyan lépésektől, melyek nem üdvösek. Erről minden érzékeny költő és többé-kevésbé éber nyugati ember is tud. Hogy megint Shakespeare-t idézzem, a Hamlet, amit sokan a világ legjobb drámájának tartanak, erről szól. Hogy önmagam megváltásá

val halott apám szenvedő lelkét is megváltom. A történet azzal indul, hogy az apa szelleme visszatér a túlvilágról, s kétségbeesetten kéri a fiát, segítsen rajta, mert gyötrődik. Az apának — aki valaha Dánia királya volt - ugyanaz fáj, ami királyfi gyermekének, hogy züllésnek indult az országuk. A Gonosz hatalmába került. S ez a „holtnak” éppúgy fáj a túlvilágon, mint valamennyi élőnek itt a földön. Hamlet apjának szelleme visszatér a másvilágról, s azt mondja fiának: „...Ha szeretted engem valaha...

És Hamlet hangja elcsuklik. Csak annyit tud erre kinyögni:

„0, Isten!...”

Erről szól a történet.

Az együtről.

Hogy mindenki mindenkivel.... Egymásért... És nincs múlt és jövő... Nincs e világ és túlvilág... Csakis szeretet van.

Vagy nincs.

De ezt a gyermek még nem tudja.)

*

A bennünk élő gyermek örökké szomjas.

Mire?

Arra, hogy szeressék. Ez a legfontosabb neki. Ez a lételeme minden kicsinek. A szellemvilágban - ahonnan érkezett - a szeretet természetes állapot. Olyan, mint a testi ember számára a levegő. S amikor megszületünk, hiányzik ez a „levegő”. Szeretet nélkül légszomjunk van. Az egész lényünk magányosan didereg. Csakhogy ez a földi élet itt nem a szeretet világa. Sohasem volt, manapság pedig egyáltalán nem az. Mintha egy sötét verembe zuhannánk egyedül. Az egyetlen lény, akibe belecsimpaszkodhatunk, az anyánk. Később az apánk, s talán a család. Bár ez már nagyon zűrzavaros együttes, önzésektől, lázadásoktól szétzilált közösség. Mégis nekik kell pótolni, amit elvesztettünk: a szeretet lételemét. Itt nemcsak érzésekről van szó, hanem sokkal hétköznapibb egységélményekről is: a gyereket etetni, itatni, fürösztetni, gyógyítani, óvni,

becézni, dajkálni, altatni kell. Mások nélkül elpusztulnánk. Ahhoz, hogy életben maradjunk, anyánkból kell kiszívni a tejet. És ha apánkban nem érezzük a biztonságot, félni kezdünk. Mások jóságától függünk.

(Ez a legnehezebb manapság, ugye tudod?... Hogy hiányzik nem is a szeretet hanem a jóság. Ha valaki jó hozzánk, hirtelen melegünk lesz. Érezted már?... Hogy átsuhan rajtad valami megnevezhetetlenül kellemes érzés. Sőt, mégis lepődsz, hogy ilyesmi van még egyáltalán. Egy jó szó, egy jó tett - és szinte megszedülsz... Érezted már?)

Es ez a kapcsolatnak csak a testi része.

A lelki még fontosabb.

A földi életbe az ember nem „születik”, hanem belevonzódik, belezuhan. Valami nagy szomjúság hoz ide bennünket - a sorsszerűség örvénye. Gyakran azt hisszük, valami öröm vár itt bennünket, „életöröm”. Van is, mert öröm mindenhol van - de valójában ez a próbatételek helye. A nehézségek világa, amivel mindjárt a születésünk pillanatában szembesülünk. Már maga a születés is nagyon nehéz. Ha anyánk nem nyom, és mások nem húznak ki belőle, egyedül hiába igyekeznénk. Nem tudnánk kivergődni a levegőre, s nem tudnánk elharapni azt a zsinórt, amellyel húsos kis szkafanderünk össze van kötve az anyatest univerzumával. De le kell szakadnunk róla. S ekkor felüvöl-tünk, mert egyedül bajban vagyunk. A szülői szeretet kezdetben nem is más, mint hogy egy bajba került kis lényt éjjel-nappal segíteni kell.

A szülők: gondviselők.

Ebben a kezdeti szakaszban a kiszolgáltatott emberke „gondviselés-függő” lesz. Örökösen kapni akar - adni nem képes. Nincs is miből neki. Jóval később fedezi fel - ha felfedezi egyáltalán -, hogy adni egy mosolyt is lehet.

Vajon mikor tudja meg a baba, hogy anyjának jólesik, ha ő rámosolyog? Vagyis, mikor lesz a mosolya „adakozó”?

(Itt láthatod meg először azt, hogy egy lélek milyen magasról érkezett. Nem vagyunk egyformák. Vannak közöttünk éretlen s érettebb szellemiségek is. Ha láttál már „bölcs csecsemőt”, talán megérezted, hogy mögötte sok inkarnáció tapasztalata áll. Az ilyen „csillaggyerekekre” nem az a jellemző, hogy hamarabb tanul beszélni és számolni, mint társai, hanem az, hogy milyen hamar képes a háláját kifejezni. Minél hamarabb jelenik meg a gyerek arcán a „köszönöm”, annál magasabb szférából jött, érettebb lélekről van szó.

Néha - ahogy én hívom: „mesterlelkeknél” - igen hamar megnyilvánul az adni tudás képessége. Ilyenkor történik, hogy olyasmit jelez egy mosollyal vagy éppenséggel próbál mondani, hogy a mama szeme hirtelen teliszalad könnyel. Érzi, hogy megjutalmazták. Hogy viszontszeretik. Ez már nem gyermeki szeretet, hanem egy lelkileg sokat tapasztalt, bölcs emberé aki még pici gyerektestben él.)

Adni az ember igen nehezen tanul meg - ha megtanul egyáltalán. Mindent meg akar enni, meg akar szerezni, s ez így van nemcsak az élelemmel, de a másik lényel is: akitől kap, azt szolgálatra kényszeríti. Ennek a szolgáltatnak a legfontosabb része nem is a testi, hanem a lelki szolgálat. Derűt kell adni. Nyugalmat, ami egy felnőtt emberben már régóta nincs. Meg kell óvni a gyerek körül a paradicsomi ősvilágot - holott a gyerekszoba falain kívül embertelenség van, közöny és gyűlölet.

Azon a fényképen, melyet az imént leírtam, apám már a halálos fenyegetések árnyékában élt. Rettegett. Nem látszik rajta, mert engem tartott az ölében s egy pillanatig talán éppen boldog volt, mert nagyon szeretett. De hogy a kabátja alatt milyen szorongás fojtogatta már a szívét, s hogy én egy kisbaba ösztönével mennyit érezhettem ebből: örök titok marad.

Nem ismertem őt. Nem csak akkor, később sem. Olyan helyről néztem, ahonnan nem látni az egész embert, csakis a papámat. A Gondviselőmet láttam benne, olyan magától értetődően, ahogy egy postásban sem látjuk az embert, csak azt, aki a leveleket hozza.

A gyermeki szeretet így működik, és ebből az egyirányú, szüntelen elfogadásra beállított állapotunkból legtöbbször sohasem nőünk fel. Oda húzódunk, ahol szeretetet kapunk. jó szót, elfogadást. Elvárjuk, hogy mások enyhítsék a szomjúságunkat, oszlassák el félelmeinket, elégítsék ki a vágyainkat. Szabadítsanak meg a gonosztól - azaz, saját démonainktól. Gyakran pedig azért rohanunk másokhoz, mert nem bírjuk ki magunkat.

„Szeress, hogy ne féljek! Szeress, hogy ne jusson eszembe: nélküled nincs értelme az életemnek! Adj nyugalmat! Bizalmat! Harmóniát! Ne vidd el magad, mert egyedül elvérzek, mint egy sebesült! *Nem tudok élni nélküled!* Hogy boldog vagy boldogtalan vagyok-e, csakis tőled függ! Ne menj el, mert akkor rossz lesz. Hideg és sötét.

Maradj mellettem - akkor is, ha neked nem jó -, a fő, hogy nekem ne legyen rossz. Add nekem az idődet, a türelmedet, és add nekem a testedet! Add oda magadat egészen: légy az enyém..."

Íme, néhány rossz szövegnek is beillő mondat a gyermeki szeretet daloskönyvéből. De halhatatlan formában erről szól József Attila lírája is. (És persze az élete is, hogy az ilyen mohó gyermeki szeretet-éhséget mennyire képtelenek elviselni a nők - vagy éppenséggel egy egész felnőtt-világ.) Ezeket a koldusigényeket persze a bennünk élő gyermek nem így fogalmazza meg. Én most a titkos érzéseinket mondtam ki. A felszínen azt gondoljuk, hogy „Én vagyok a te arany napod! Beragyogom az életedet!"

Vagy ahogy a gyermeki őselmény mondja:

„Én vagyok anyukám mindene! Csakis miattam él. Nélkülem az élete nem érne

semmit!"

Azt hisszük, hogy a jó, amit kapunk, jár nekünk.

És a rossz méltatlanul ér.

(Látod, amikor a könyv elején először idéztem Shakespeare-t, és azt kértem tőled, hogy segíts, a gyermek szólalt meg bennem. Az, hogy „ a varázsoddal oldd meg az én varázsomat”, a gyermek könyörgése volt. Lehet, hogy taszított is: Mit akar ez tőlem?! gondoltad. Belém kapaszkodni ? Miféle író az, aki nem tűnik el a mondatai mögött, de kibeszél a könyvből, nyúlkal, s a kezemet keresi ? Miféle tapintatlan magány ez, amelyik nem várja meg, amíg én eldöntöm, szeretem-e vagy sem, de koldusként áll elém, és kunyerálni kezd.

Nem, szeretjük a koldusokat. Nem is adunk nekik. Szívből semmiképpen, mert aki kunyerál, az taszít. „ Vegye le rólam a kezét!” Ha azt akarod, hogy mások szeressenek, hagyd, hogy ők jöjjenek, legyenek ők a gyengébbek, a kiszolgáltatottabbak. Ez minden szerelmi taktikának a lényege: erőt mutatni, bevehetetlen erői. A „Tessék szíves szeretni engem!” sohasem jön be. Csakhogy egy koldus ezt a taktikát nem tudja követni mert éheznek. És a gyerek is.

Amikor írni kezdtem ezt a könyvet, a gyerek szólalt meg bennem.

Es nemcsak bennem, a világ egyik legnagyobb költőjében, William Shakespeareben is.

S bár azóta kiderült, hogy sok -minden mást is tudok a szeretetről, érettebb és gazdagabb tapasztalataim is vannak - de a gyermeki szeretet is megmaradt bennem. Ahogy Shakespeare-ben is megmaradt.

És mindenkiben megmarad - örökké.

Az emberi lélek olyan, mint egy gazdagon megépített orgona: minden sípja szól. Az, hogy valaki „kinő a gyerekkorából” nem azt jelenti, hogy elfelejti. Nem az történik, hogy van a szeretetnek egy olyan totális csúcscélja, amit ha elérünk, minden másról megfeledkezünk, hogy ha elkészült a végső kép, a vázlatokat most már ki lehet hajítani, hanem az, hogy ebben a „csúcscéljában ” mindenfajta szeretet benne van! A gyermeki, az anyai, az apai, a baráti, az ösztönös, az érzelmi, az érzéki és az értelmi... Mind!

És gyönyörű, hogy így van. Hogy életünk nem egyetlen végső és unalmas képlet felé tör, hanem a kiteljesedés felé, amiben MINDEN BENNE VAN. Nem kell szégyellni semmit.

Aki az egyetemes szeretetről a legtöbbet tudta sőt maga volt a megtestesült Szeretet -, nagy bajában így kiáltott fel: „Én Istenem, én Istenem, miért hagytál el engem 1”

Mi ez, ha nem egy elhagyott gyermek panasza.

„Apuka, hol vagy?!”)

*

Ez a szó, hogy „gondviselés”, a gyermeki állapotban megrekedt lélek szava. Ha a gyermek vallást teremt, ez lesz hitvilágának kulcsszava.

Istent, mint *gondviselőt* képzelem el. Úgy hiszi, ahhoz, hogy Isten ezt az adakozó papa-mama szerepét játssza, neki nem kell mást tennie, csak *jónak* lenni. Valaha ugyanis ezzel a jósággal érdemelte ki szülei szeretetét. Azt hiszi, Istent is ilyen alkura kényszerítheti: én jól viselkedek, Te pedig cserébe megáldasz minden földi jóval. A legtöbb embert ez a hiedelem oly mértékben elvakítja, hogy nem veszi észre, a jóknak korántsem „jó” a sorsuk, hogy Isten még a saját egyszülött fiának sem „viselte” gondját, sőt, súlyos keresztet tett a vállára.

Maga a szó, hogy „gondviselés”, nincs is a Bibliában. „Providencia” van - ami jó szándékú *előrelátást jelent*. „Egy verébfióka sem eshetik le a providencia akarata nélkül” Vagyis egyetlen veréb sem pusztulhat el anélkül, hogy ez ne lenne a Kozmikus Értelem tervében. De elpusztul, mind.

A verébfiókák leesnek. A mai világban pedig, amikor az ember brutálisan beleavatkozott a természet rendjébe, nemcsak egy veréb, egész madárfajok pusztulnak ki. Más kérdés, hogy ez a gátlástalan pusztítás hová vezet: a „világ végéhez”

- amit Jézus éppúgy „előre látott”, mint János, vagy éppenséggel a Védák bölcsei. A halál bele van írva nemcsak egyéni sorsunkba, de civilizációnk történetébe is. Megkerülhetetlen. Lehet, hogy a papám meg a mamám ideig-óráig meg tud óvni a bajoktól - de amikor kilépünk a gyerekszobából, a világban már nincs „gondviselés”. Ott mi magunk leszünk a „gondviselők”. Rá kell döbbenünk arra, hogy amit másoktól kaptunk, azt most nekünk kell megadni.

Ahogy a kabbala bölcsei mondják: az érett ember *istensegítővé* válik. Erőcentrummá, sugárzó nappá. Állandó „adásban” él

- azon dolgozik, hogy megőrizze a lángot a viharban, s világítson akkor is, amikor a világon nem a „gondviselés” - hanem a Sötétség Fejedelme az úr. Hogy egy „istensegítő” hogyan működik, arra legjobb példa Jézus élete. A „gondviselésnek” nyomát sem tapasztaljuk benne. Már szüleinek is bujkálniuk kellett egy iszonyatos gyermek-holokauszt elől. Anyja, hogy ne koncolják föl, egy istállóba rejtőzött, ott szülte meg gyermekét, de innen is menekülniük kellett. Ha gyermeki szemmel olvassuk Jézus történetét, sohasem értjük meg, hogy „apukája” miért nem tudta megmenteni az életét. Azt mondja: „O az én szerelmes fiam!” - mégis kiteszi olyan borzalmaknak, amikről nehéz úgy olvasnunk, hogy ne legyenek nyomasztó álmaink.

A vallásosság csak kivételes esetekben s csakis a legnagyobbakban képes túlemelkedni a gyermeki szeretet színvonalán. Mi magunk is ezen a színvonalon élünk, a *felnőtt szeretetről* alig sejtünk valamit.

Lírai költészetünket szinte teljes egészében a gyermeki szeretet éltette. De a

vallásos lírát is.

A felnőtt szeretettől meg is borzadunk. A bennünk élő gyerek megijed, ha hall róla.

Felnőtt mondat például az, ami be sem került a kanonizált Bibliába. Arra a kérdésre, hogy „Hol találhatunk meg téged?” -Jézus azt feleli: „*A fény a fényember bensejében él. Ha ott nem világít - a világot beborítja a sötétség.*”

Ez tehát a felnőtttség jele: önmagam fényében járok, és megvilágítom magam körül a világot.

Jézus egész tanítói igyekezete abból állt, hogy az emberekben levő gyermeki szeretetet felnövelje teljes felnőtt-szeretetté. És mindenkiel szokatlanul kíméletlen volt, akiben a gyermeki ragaszkodás-élmény letapadt, s nem volt hajlandó ebből a túlélte érzelmi hínárból kibontakozni.

Amikor Péterben megszólal a gyermeki szeretet, és vissza akarja tartani őt a Golgotától, nem simogatja meg a fejét, nem azt mondja neki, hogy látom, féltesz, de tudod, barátom, ennek sajnos meg kell történnie, hanem azt mondja: - „Távozz tőlem, Sátán!”

Sőt, hasonló keménységgel bánik anyjával, Máriával is. Hogy az mit akart mondani neki, amikor testvéreivel együtt fölkereste, sosem tudjuk meg. Föltehetően ő is aggódott miatta - de Jézus nem akart beszélni vele. Egy mai pszichológus azt mondaná, van egy pillanat, amikor *el kell szakadnunk a szüléinktől.*

Föl kell nőnünk, el kell tolni magunktól anyánk ragaszkodó szeretetét. Ami nélkül eddig élni sem tudtunk volna, innen kezdve már gátol. Anyánk szerelmes szeretete felnőtt korunkban érzelmi hínárrá változik. Ha beleragadunk, nem sikerül felnőtt emberré válnunk és sorsunkat megcsinálnunk.

Ha pedig anya vagyok - ez már sajnos nincs az Evangéliumban -, el kell engednem a gyerekeket. Úgy kell szeretnem őt, hogy nem az enyém. Megszültem, fölneveltem, minden szerelemnél forróbban szerettem - most pedig kirepül a karomból, eltűnik az égen, és én itt maradok, egyedül.

*

Minden fejlődésnek vannak kíméletlen szakaszai.

Amíg valami csak mennyiségileg változik, látszólag minden úgy megy, mint eddig: csak tágul, bővül és gazdagodik. De amikor valami *minőségileg* átváltozik, az fáj. A mennyiségi változás könnyű - a minőségi változás nehéz, mert le kell győzni a régit.

A magnak fáj megrohadni s búzává lenni. Az embernek fáj embrióból bömbölő újszülötté válni; a gyereknek fáj megölnie magában az ártatlanságot s kamasszá forni. A kamasznak fáj,

hogy el kell vesztenie lázadó, szabad önmagát és felnőtt rab emberré kell válnia.

És egy felnőtt embernek fáj öregemberré lenni, visszaesni a testi kiszolgáltatottság gyermeki állapotába, és megélnie azt, hogy segítség nélkül nem megy.

Fáj újra mások jóságából élni.

És fáj meghalni.

Még akkor is, ha tudjuk, hogy ez az újjászületés záloga.

És a csírának kíméletlennek kell lennie a maggal, a kiscsirkének a tojással, a lombnak a rügyet szét kell robbantania - és egy kamasznak könyörtelenül el kell bánnia magában a gyerekekkel, és le kell ráznia magáról a szüleinek aggodalmas szeretetét.

Folytassam?

Egy betegségből nem a gyengéd szeretet, hanem a fájdalmas, kíméletlen cselekvés szabadít meg.

Ez vonatkozik a lelki betegségekre is. Bizonyos dolgokkal keményen le kell számolni magunkban. „Én kardot hoztam, nem békességet!” - mondja a szeretet mestere. Amíg sajnálsz magad, amíg dédelgeted a benned élő démonokat, nem tudsz kinőni a bajaidból.

Nem véletlenül a sebészet a leghatásosabb terápia - azért, mert kíméletlen. Fogja és kivágja a bajt. Késsel dolgozik, mint egy gyilkos. Ez durván hangzik, de igaz: a sebésznek vállalnia kell a kockázatot: gyógyít, vagy gyilkol - ez tudásának nagy tétje.

És ez így van a szeretetünk fejlődésével is.

Mert az igaz, hogy az emberben egymásban él sokféle létrend, s hogy egyik a másikból lesz, s minél magasabban éled meg önmagad, a szereteted is úgy finomodik. Csakhogy a világok között nem folyamatos átmenet van, hanem *válság és szakadék*.

Ahhoz, hogy följebb lépj, az alsóbb világot le kell ráznod magadról. Meg kell tagadnod eddigi önmagadat.

Felnőni azt jelenti, hogy letéped azt, aki eddig voltál, s belenősz abba, aki leszel. Beszéltünk már arról, hogy a szexualitásban elementáris vonzalom van. Isteni vonzalom.

De magától „természetesen” sohasem alakul át lelki szeretetté.

Nem változik át, mint egy napra tett vörös vászon, amely észrevétlenül kifakul.

Nem úgy van, hogy az ember a test legfor

róbb vágyaiban fokozatosan eljut egy olyan pillanatig, amikor a testi kéj mint finomabb lelki érzés nyilvánul meg.

Nincs átmenet.

De van egy pont, amikor a magasabbért az alacsonyabbat föl kell áldozni.

(Talán te is átélted már. Ilyen az, amikor a feleségünk teherbe esik. Elindul

benne egy olyan folyamat, amikor a szexualitást egy időre háttérbe kell szorítania. A nőből most lesz anya. Ennél hatalmasabb átalakulás nem létezik. A férfi is átalakul: most lesz a szeretőből apa. Nagy sorsváltás ez is. Mostantól az asszony teste-lelke már nemcsak a sajátja, nem is a csak a férjéé, hanem azé a szellemiségé is, aki otthont csinált magának benne, és készül megszületni. A nő öle a gyereké lesz.

Innentől kezdve a szexuális vonzalmainkkal olykor könnyörtelenül, az új lakóval pedig kíméletesen kell bánnunk — életünk nem mehet úgy tovább, mint eddig. S ehhez nemcsak az kell, hogy letépjük magunkról a régit, hanem az is, hogy tudatosan készüljünk az újra.

Mégpedig mindhárm,an: az anya, az apa és a leendő gyerek is.

Mindhárman fölládoznak valamit.

Az apa hosszú ideig az intenzív szexuális életét, az anya ugyanezt, s ráadásul még egy jó időre a női életét is, mert sorsában most háttérbe szorul a feleség szerepe. És áldozatot hoz, talán a legnagyobbat, maga a gyerek is, mert szellemi lényből hús-vér emberré lesz, s lelki hazáját otthagya megszületik. Ebbe a világba, melyről tudjuk, hogy milyen...

Később a házaspár története visszaáll, a férfi-nő történet újraindul - de soha nem lehet már az, ami volt, mert az anyasággal, az apasággal és a harmadik főszereplő jelenléivel minden gyökeresen átalakult.

Ha ebben az átalakulásban nincs „határozott keménység¹”, vagyis leszámolás egy előző életformával, akkor az olyan, mintha egy csirke a fenekén hordozná a tojáshéjat, s nem tudna tőle megszabadulni.

És ha ezt nem veszik észre és nem értik meg a szülők, akkor az igen gyakran a házasságuk ellehetetlenüléséhez vezet.

Magyarországon három házasságból kettő nem bírja ki ezt a próbát. Biztos te is tapasztaltál már ilyen személyes körökben.

Azt hisszük, vissza lehet térni a régihez — s nem lehet.)

A gyermek - és lelkünknek az a része, mely örökké gyermeki marad - a szó valódi értelmében nem tud szeretni. Mégis ez a legerősebb vonzalom.

Nincs olyan ember a világon, akihez mélyebben ragaszkodunk, mint anyánkhoz. Féltjük, reszketünk érte. Ismerős hangja a lényünk gyökeréig hatol. Egy ember, akitől a legtöbbet kaptuk, aki a legközelebb áll hozzánk, akihez a legtöbb közünk van. Korán elveszíteni egy anyát, azt jelenti, hogy nem maradunk azok, akik voltunk. Árvák lettünk. A gyermeki lélek számára a szülei elvesztése azt jelen ti, hogy ezen túl nincs már senkije. A többiek már nem tartoznak hozzá, legalábbis nem olyan szorosán, mint az édesanyja.

„Anyukám mellett minden ember idegen” - mondta valaki. Előbb-utóbb mindannyian árvák leszünk. Ezután idegen világban járunk, és hidegebb lesz

körülöttünk. Nem lesz, aki bajunkat meghallgassa, legfeljebb hitvesünk, barátunk, vagy legrosszabb esetben, pénzért, egy pszichológus. Megismerni lényünk labirintusait azonban nem tudják, mert ahhoz olyan sejtekig menő együttérzés, együtt-vérzés, együtt-lélegzés kell, melyet csakis az „anyukám” élt át. O értett meg igazán. A mamám.

Szándékosan írom így, gyerekszóval.

Mondják, az arámi szó, ami a haldokló Jézus ajkát elhagyta a kereszten, nem az volt, hogy „Atyám”, nem is az, hogy „Apám”. Az „abba” pontos jelentése az lenne, hogy „papa”.

Nagy bajban még egy isteni lélekből is előtör a gyerek, s nem az „Atyjához”, hanem a papájához kiált.

A kórházban, ha belefülsz az éjszakai nyögésekbe, mindenki a mamáját hívja. „Oj, Maty” - nyögték a sebesült ruszok. „Mutti” - nyöszörögték a haldokló németek. „Mamma!” - kiáltották az olaszok. És ezek kőkemény katonák voltak, férfiak, harcosok, gyilkosok... de a legutolsó pillanatban, amikor már nem én török előre, hanem a végzet tör rám, amikor én következem, egyszerre csak keresni kezdem az anyukámat. De még a kilencven éves nénik is, ha haldoklanak, azt motyogják: „Anyuka!” Nagyon gyakori eset. Mert elmúlhatatlan élményünk lett, hogy segíteni rajtunk csakis a mamánk tud. Senki más. Ezt már magzat korunkban megtanultuk.

Ebből az őselményből lett a Mária-kultusz.

A segítség az Anyától jön.

Szeretni őt mégsem tudjuk igazán, mert ahhoz fel kellene nőnünk, meg kellene ismernünk őt, s kapaszkodó gyerekből egyenrangú testvérlénné kéne válni vele.

(„Segítség!.. De mi van, ha nem jön? - kérded. - Mi van, ha nem jön anyáinktól segítség?”

Mert néha nem jön. Sok lelki sérülés oka, hogy az anyai szeretetet nem kaptuk meg. Vagy rosszul kaptuk. Anyának lenni sorsfeladat, és sok nő megbukik benne. Rengeteg könyv szól erről, s lelki problémáink zöme is innen eredhet. De ebbe most ne menjünk bele túl messzire vezetne.

Arról azonban, hogy mit jelent a „Jó Anya”, a lélek éppúgy tud, ha volt neki, mintha nem volt. Sőt a hiány és a sérülés néha sokkal mélyebben előhívja az emberi lélekből a gondviselő anya képét, mint az eleven tapasztalás. Amit egy „jó anya” gyermeke csak akkor él meg, ha árvaságra jut, azt egy „rossz anyáé” egész életén át érezheti.

Tudja, hogy mit nem kapott meg soha.

Hogy egy „rossz anya” gyermeke mit szenvedhetett, csak akkor tudhatod meg, ha árvaságra jutsz. Hogy mit jelent, ha nyúlkálsz a magasba, és nem fogja meg senki a kezdet. Vagy ellöki. Mert nem kellesz. Lehet, hogy később sokan

szeretnek majd az életben, de úgy, ahogy anyádnak kellett volna, senki.

Az anyai szeretet pótolhatatlan.

„Nincs gondviselés ” - ez lesz az őszélményed. Ide születned a Földre csak úgy lehet, hogy valaki itt mint egy zuhanó sziklamászónak elkapja a kezedet. És szorosan tartja. Ha ez nincs, ha nincs „gondviselő”, és nem szorít magához, zuhansz tovább. Vagy keservesen próbálsz kapaszkodni - de kibe?

Az árvaság érzésében nem az a rossz, hogy egyedül vagyok, hanem az, hogy „elhagytak”. Az elhagyatottság a rossz. Amikor anyánk haldoklik, gyermeki énünk azt kiáltja, zokogva, vádolva: „Ezt nem teheted meg velem!!!”

De, mint minden mély sebből, a jó anya hiányának élményéből is sokat tanulhat a lélek, és gazdagon kerülhet ki belőle. Sérüléseinknek nem az a célja, hogy „meggyógyuljunk”, hanem hogy gazdagodjunk általuk, és erősebbé, bölcsébbé váljunk tőlük.

Nem ritka, hogy valaki, aki anyjától a szeretetet nem kapta meg, egész életét a segítségre és mások gondjainak viselésére szánja. Néha a fájdalom jobban érlel, mint a simogatás. És a szívtelenség megtapasztalása nyitja ki a szívünket. „Bátyuska— kérlek Lukától, a bölcs orosz csavargótól az éjjeli menedékhelyen - mitől lettél te ilyen jó? „Attól, hogy sokat vertek -feleli az öreg. ”)

*

Mit tegyünk?

Valamennyien voltunk gyerekek, s bizonyos értelemben örökké maradunk is. Az ősi hagyományok, amelyek az embert mélyen értették, bölcs, de nehezen megfogadható tanácsot adnak a gyermekeknek.

Azt nem mondják nekik, hogy szeressenek.

Tudják, hogy ez nem megy.

A kapaszkodás őszélményét nem tudják valódi szeretetté átminősíteni - csakis akkor, ha kinőnek a gyerek szerepből, és maguk is „gondviselőkké” válnak. De akkor már nem gyerekek többé.

Ha egy gyermeknek azt mondod: „Szeresd a szüléidet”, azt kiáltja: „Mit beszélsz?! Hiszen senkit sem szeretek annyira az egész világon, mint a szüleimet! Bár másokat is úgy szeretnék, mint az anyámat!”

Soha nem értené meg, hogy az ösztönös ragaszkodásnak ez az intenzív érzése még nem valódi szeretet.

Ezért a hagyományok nem azt mondják, hogy szeresd, hanem hogy *tiszteld a szüléidet.*

Így tudod csak visszaszeretni őket. Nem a gyermeki érzéseiddel, hanem egyre tudatosabbá váló *értelmeddel* - ha megnyílik éberebb tekinteted, és apukádra, anyukádra *fölnézel.*

Itt tanuljuk meg először - ha megtanuljuk egyáltalán - hogy a szeretet a följebb

látás képessége.

Ez nemcsak a szüleinkkel van így, hanem minden igaz szeretettel.

Szeretőm kezéért nem „odanyúlok”, hanem „fölnyúlok” érte.

A *tisztelet* az emberi szeretet minden formájában megjelenik.

A barátságot a „haverkodástól” az választja el, hogy a barátok tisztelik egymást. Nevethetnek, csavaroghatnak, ihatnak, játszhatnak s különféle kalandokba is bonyolódhatnak együtt, de mindig van valami, amiért *fölnéznek egymásra*. Egy párkapcsolat minőségét az határozza meg, hogy a férfi és a nő mennyire *tiszteli* egymást.

Nem hiszem, hogy pár hónapnál többet bírtam volna ki egy olyan kapcsolatban, ahol nem nézek föl a feleségemre, s ahol ő nem tisztel engem minden gyarlóságom ellenére is.

Nincs árulkodóbb jele egy tönkrement kapcsolatnak, mint a *tisztelet* hiánya. Voltak ismerőseim, akik nagyon rosszul éltek már. Csalták egymást, szerelmesek voltak másokba. Már-már úgy nézett ki, borul a hajó, s én mégis azt mondtam: van még remény, mert tisztelitek egymást. De mikor ez is megszűnik, amikor a másikat vacaknak látjuk, hitványnak, értéktelennek, egyszóval amikor nem tiszteljük többé, ott a szeretetnek vége.

A „*tisztelet*” nem abba a kategóriába tartozik, amit „*udvariasságnak*” vagy a „*társadalmi együttélés szabályának*” nevezünk.

A *tisztelet* a szeretet előszobája.

A *tisztelel*, a *tisztesség*, a *tisztaság*, a *tiszt*, a *tiszttség*, közös gyökerű szavak, s ha nagyon tömören akarnám kifejezni a jelentését, így mondanám:

);A *tisztelet* nem más, mint meglátni az emberben az Istent."

És mi más a szeretet, ha nem ez, még akkor is, ha valaki nem vallásos, sőt ateista és megrögzött materialista.

Ha szeret - és csakis addig, amíg szeret -, ezt a „*transzcendens*” állapotot átéli, jóllehet egészen másképp nevezi.

Akit megszeretünk, több mint ő.

Vagy épp akkor igazán ő?

Nem tudom, melyik a pontosabb mondat.

A lényeg, hogy naggyá nő a szemünkben. Fontossá. „Te vagy az én mindenségem” - szokták mondani néha. És nem is tudják, hogy ez milyen pontosan fedti a valóságot.

„Tiszteld apádat és anyádat, hogy hosszú életű légy ésjól menjen a sorod azon a földön, amit az Úr, a te Istened ad neked."

így a Tízparancsolat.

De nincs olyan hagyomány, amely ne így gondolkodna. Ha belépsz egy mongol

jurtába, egy indián faluba, egy régi kínai vagy japán családba, vagy felidézed, hogyan éltek valaha egy magyar faluban, láthatod, hogy a szülők tisztelete mindenhol az élet alapját jelentette.

A mi szótárunkban a *tisztelet* idejétmúlt kifejezés lett.

Poros. Cikis.

Ma már nem divat. Olyan, mint a díszmagyar vagy a frakk: az ember csak a bálban hordja, mint valami jelmezt. Naftalinszaga van.

Azt hisszük, hogy a tisztelet valami olyasmi, mint a diplomáciai protokoll tisztelettudónak kell mutatkoznom valaki előtt, akit egyébként megvetek és utálok.

Ha pedig szeretem, akkor „közvetlen” vagyok vele. Nem „tisztelem”, hanem hátba verdesem, pucéran, mosdatlanul szaladgálok előtte, megszidom, megverem, üvöltözök vele, vagy éppenséggel megölelem. Főleg a házasságok mutatják néha egy állatkerti majomház képét. Ezt úgy hívjuk, „közvetlenség”. Mert „kinek mutassam ki lényem sokféle zűrjét, vacakságát, ha nem annak, akit szeretek”. Aki előtt nem kell játszanom, és olyan lehetek, amilyen vagyok. Így aztán a legrosszabbul azok járnak, akiket szeretek. Az idegenek szerencsésebbek, őket még megtisztalem azzal, hogy előttük nem böfögök - a feleségem megszokta már. Szüléimben pedig sokkal hamarabb meglátom a szájalmas öreget, a kopottat, a vén hülyét, az alkalmatlant, vagy éppenséggel azt, aki önzésével tönkretette az életemet - mint a tiszteletre méltó Anyát és Apát. Leintem, ha beszél, átkiabálok a feje fölött, nem adom át neki a helyemet, előtte nyúlok bele a fazékba, mert megszoktam - ő szoktatott rá! - hogy mindig az enyém az első falat. Néha olyasmit művelek vele, amit egy idegennel nem tennék meg soha.

(*És közben „szeretem!”*)

Nehéz parancsolatot adott az Úr, mert a gyermeki lélek előbb látja meg szüleiben a szájalomra, mint a tiszteletre méltóságot. Ha pedig valamilyen oknál fogva valóban olyasmit pillant meg apjában vagy anyjában, amiért nemcsak ő tiszteli, hanem egy egész társadalom, a vonzalma azonnal rivalizálássá válik. Le akarja győzni, vagy mint sok történelmi példa bizonyítja, meg is öli a szüleit. A társadalmilag „tiszteletre méltó” szülő meg is nyomoríthatja gyermekét. Ahogy ezt nagyon sok hírneves személyiség gyermekeinél látjuk.

A „nagy emberek” gyermekeinek mindig nehéz volt a soruk. Csakhogy nem vagyok biztos abban, hogy ezek a nagy emberek egyúttal „nagy szülők” is voltak?

Azt hiszem, nem mindegyik. Sok nagy emberről tudjuk, hogy pocsék szülő volt. Túlságosan el voltak foglalva önmagukkal ahhoz, hogy a szülő szerepét méltóképpen eljátszhattak volna. Ilyenkor a gyereket nem apjának a hírneve

nyomasztja, hanem

apjának hiánya, vagy éppenséggel a hírnevéhez nem méltó hit-ványsága, amit a gyerek nap, mint nap látott.

(De mi van akkor kérded — ha apám vagy anyám nem tiszteletre méltó? Ha önző, vacak, gonosz ember? Ha csak úgy úsztam valaha a méhében és a lelkében, „mint egy koszos pocsolóházban”. (Ez Feldmár András kifejezése, akinek vallomása és terápiás gyakorlata teli van ilyen esetekkel.) Mit tegyen egy „rossz anya”gyereke? Akit megnyomorítottak a szülei ? Akinek élete azon múlik, hogy milyen mértékben tudja letépni magáról hisztérikus, önző anyjának vagy zsarnok apjának még az emlékét is ? Aki csupa seb ? Akit gyűlöltek, elhagytak, meggyötörtek a szülei ? Akinek lelke csupa vád és zokogásra készítő értetlenség? Mit tegyen ?

Ez már a terápia területe. Az egyénre szabott válasz itt már szaktudást igényel. Az én tapasztalatom az, hogy az ilyen sérült állapotban mindaddig benne maradunk, amíg nem lépünk túl a gyermeki szeretet színvonalán.

Amíg lelkünk gyermeki szinten marad, fájnak a gyermeki sebeink is. Az elszakadás pedig nem más, mint hogy az ember leveti magáról a gyermekkorát, és felnőtté válik. Ez mindenképpen határozottságot igényel. Néha kíméletlenséget is. Letépni magamról „rossz anyám” vagy „rossz apám” emlékét azt jelenti, hogy lelkem egy sérült darabjától megszabadulok. Nem tőlük - hanem a saját lelkemtől. Mert bennem vannak. Ez a megszabadulás legalább olyan nehéz, mint amikor megszülettem, s embrióból csecsemő lettem. Most is hasonló történik, „megölöm” lelkemben a gyermeket s felnőtté szülöm magam. S ezentúl nem úgy nézek magamra, mint a szüleim kisgyerekére, hanem mint Önmagámra. Mint a saját teremtményemre, akiért senki más nem felelős, csak én, Én, egyedüli Se anyukám, se apukám, sem a társadalom, amelyben élek: csakis én! Kérlek, figyelj arra, amit most mondok, mert ez a rossz emlékektől való megszabadulás kulcsa.)

Elfelejteni semmit sem lehet, csak hatástalanítani, mégpedig úgy, hogy megszüntetem magamban az azonosságot azzal, akit valaha a sérelem ért. Amíg „az vagyok”, akit a sérelem ért, fáj a sebem is - csak ha már „nem az vagyok”, akkor nem fáj többé.

Elmondok egy példát az életemből.

Valaha hat golyót kaptam, s azt hiszem, nincs iszonyúbb emlék, mintha valakit az utcán kivégeznek. Fél órán keresztül

túl lőttek rám. Átestem egy halálélményem, s a testem nyomorék maradt. Ma is megvan a kordbársony kabátom a lyukakkal. Olyan kemény a véremtől, mint egy páncél. De ahhoz az emberhez, aki valaha ebben a kabátban benne volt, semmi közöm már. Mintha egy másik életben történt volna a dolog.

Semmiféle iszony nem maradt bennem. A dörrenéstől, a fegyvertől, de még a vértől sem félek - mert elszakadtam attól a fiútól, akit ez a megrázkódtatás ért. Minden emlékünkből csakis az fáj és az marad traumatikus élmény, amivel azonosulunk. Úgy is mondhatom: amíg azonosak vagyunk azzal a szereppel, akit a sérelem ért. Amíg lelkileg gyerek vagyok, fáj minden gyermeki sebem. És tudnod kell, hogy a lélek nem egy életen, de inkarnációkon keresztül is „gyerek” maradhat. Úgy mondhatnám mai, holt nyelven, hogy „benne marad az archetípusban” - nem tud váltani.

De ha felnövök, s lelkileg nem vagyok már gyerek többé, egy más érzés- és tudatállapotba kerülök.

Látom, hogy bármilyen komiszul is bántak velem a szüleim, a felelősséget nem lehet rájuk hárítani. Rossz természetem vagy megriadt lényem miatt nem vádolhatok senkit.

Ha felnövök, rádöbbenek arra, hogy részeges apám és embertelen anyám minden vétkét nekem kell helyrehoznom. Magamban kell bukott őseimet fölemelni, az ő sötétségüket kell megváltani. A rossz nyomot, amit bennem és más emberekben hagytak, nekem kell jóvátennem.

És ha eljutok idáig - és most válaszolok a kérdésedre -, akkor visszamenőleg tisztelni fogom a szüleimet!

Lehet, hogy senki sem tisztelte őket. Részeges, züllött, szerencsétlen félőrültek voltak. Minden kocszából kihajították őket. Mégis akad a világon egy ember, egyetlenegy, aki tisztelettel néz rájuk: a gyerekük.

Nem azért tisztelem őket, amit műveltek, hanem azért, mert az apám és az anyám voltak - még akkor is, ha csúfosan megbuktak ebben a szerepben.

Ez a tisztelet kétirányú.

Egyrészt feléjük néz és visszamenőleg megváltja őket - főleg akkor, ha átléptek a köztes létbe, és számadásuk odaát megkezdődött már. Jó onnan visszaneézni és látni, hogy nem is hagytak olyan helyrehozhatatlan romokat maguk után, ahogy azt az

önvád gyötrelmében érezték. Helyrehoztam őket magamban. És bennük is. Lliszek abban, hogy bukott szüleink lelkének csomóin is lazíthatunk. A tisztelet másik iránya pedig önmagam felé mutat. Meg kell találnom önmagamban is azt, aki tiszteletre méltó, akire fölnézek magamban, aki miatt nem tehetek meg bármit, mert nem méltó... hozzá?... hozzám? Az én-élményre nincs pontos szavunk.

A tisztelet, persze, nemcsak bukott szüleinkkel és saját magunkkal, de minden emberrel, sőt, magával az Istennel való kapcsolatunkra is vonatkozik. Mielőtt a szó valódi értelmében megszeretek valakit, tisztelem.

Elkezdek fölnézni rá.

Érett lélek ezért érez némi zavart, ha találkozik azzal, akit megszeretett. Ez a druk a tisztelet jele. Nagyobbnak látja a másikat. Nem önmagát kicsinynek - őt látja nagyobbak, többnek, egyszóval tiszteletre méltónak. Ezt az érzést éppúgy ismerik a kamaszlányok, mint a serdülő fiúk. És ismerik azok, akik valamiféle művészetet tanulnak, s valódi mesterrel találkoznak. És ismerik azok is, akikben a gyermeki lélek eljut egy érettségi szintre, s rádöbbennek, hogy egy apát meg lehet Ölelni, de nem lehet hátba veregetni, és egy anyának, amikor beszél, nem szabad a szavába vágni, s főleg nem lehet leinteni vagy ráordítani. Nem azért, mert nem illik, hanem mert visszatart a tisztelet.

Azt, hogy mennyire érett lélek valaki, onnan láthatod, hogy képes-e tiszteletet adni másoknak. A magasabb rendű ember jele a tiszteletadás képessége. A szülők tisztelete eszmény volt, már akkor is, amikor Mózes a kőtáblát a hegyről lehozta ma pedig még inkább az.

Legboldogabb nem akkor vagyok, ha a gyerekeim megölelnek, megcsókolnak, ragaszkodnak hozzám, vagy kimutatják sokféle, hálás, melegséggel teli érzésüket

- hanem, ha látom, hogy tisztelnek. Ilyenkor könnybe lábad a szemem. Hevesebben dobban a szívem. Meg is lepődök, mert megpillantom gyerekem kölyökszemében az érettebb tekintetet. Az Ember szemét, aki már följebb lát bennem is. S tudja, hogy a „papa” nemcsak az a sokféle zűrzavarral és gyarlósággal küszködő lény, akinek egész életében látott, nemcsak az a férfi, aki jól-rosszul a gondját viselte, hanem van benne Valaki, akit tisztelni kell, még akkor is, ha ő épp nem tiszteli saját magát.

Nincs könnyű dolga a gyerekeimnek, mert amiről beszélek, nekem sem sikerült. Nem ismertem az apámat.

És amikor, jóval a halála után, szellemi mesteremtől a hogyléte után érdeklődtem, ezt a választ kaptam:

„Meg se ismernéd. Az, akit láttál, s az apukádnak véltél valaha, nem az ő igazi valója volt. Azt a sok szenvedéssel és félelemmel teli életszerepét az elnyűtt, közel százéves testével levetette már. Most lelkének igazi arcát hordja, és napként ragyog. Megdöbbenél, ha látnád. Megrendülnél, s tekinteted belevakulna a fényébe. Amíg élt, gyerekszemmel nézted. Nem ismerted, nem tudtad tisztelni, és ezért igazi arcát sem láttad. Most láthatnád. S talán azt is megértenéd, hogy a kínai kultúrában, amellyel sokat foglalkozol, miért helyezték valaha az ősök képét a házi oltárra, az istenek közé.” Isten veled, Kakas!

Ezt a fejezetet a Te tiszteletedre írtam.

12. fejezet

Szerepek

Egyszer anyámmal az öregségről beszélgettünk. Akkoriban már sokféle betegség kínozta, mindene fájt, s bár már nem kért rá, de mindig fölhívtam, mielőtt meglátogattam. Tudtam, hogy ilyenkor rendbe hozza magát: megfésülte a haját, cipőt húzott papucs helyett, eltette az ágyneműjét. Néha gyógyszert is vett be, fájdalomcsillapítót, hogy zavartalanul tudjunk beszélgetni egymással. Barátok voltunk.

Rossz érzés látni, ha leromlik a teste annak, akit szeretünk. Az arca összetörik, szája beomlik, a műfogsora miatt selypítve mondja ki szavakat. Szeme is homályosabb, mintha nem egészen rád nézne. Látszik rajta, hogy mindennapos erőfeszítésébe kerül, hogy éljen. Rossz ezt nézni, sőt, ha figyeled az érzéseidet, néha bosszantó is, amikor nem érteni, amit mond - türelmetlenek vagyunk az öregekkel.

- Ez a legnehezebb szerepem! - mondta egyszer nevetve. - Voltam már kislány, szerelmes, feleség, anya, szerető, elvált asszony, száműzött, pincékben bujkáló menekült, voltam úriasszony és bőrgyári munkás - sokféle szerepet játszottam, de *az öregség a legnehezebb*. Ezt nemcsak azért nehéz eljátszani, niert méltatlan, hanem mert belül nem öregszik az ember. Ha belül is öreg lennék, sokkal könnyebb lenne. Észre sem venném, hogy megöregedtem. De így meglepődök magamon. Belenézek a tükörbe, és azt kérdelem: ki ez?

Anyám úgy vélte, hogy az élete szerepekből állt.

És minden szerepében másképp szeretett.

Volt olyan szerep, amiben megbukott, volt, amit sikerrel oldott meg. Azt mondta, egyetlen élet alatt sok életet élünk. Erre akkor jön rá az ember, ha megöregszik és visszanez. És látja, ki minden volt már, mennyiféle szerep! És ezekben a szerepekben a

szeretnek más és más műfaját tanuljuk meg. Nemcsak azért, mert a lényünk átalakul, hanem azért is, mert amit magunkban egyetlen Valakinek vélünk, valójában nagyon sok „valaki”.

Sokan vannak bennünk.

Ez egyébként a reinkarnáció titka is. Isteni Önvalónk számtalan életvariációt tud teremteni önmagából - mint egy zseniális színésznek, sok száz szerepre van szüksége ahhoz, hogy a benne rejlő összes lehetőségeket mind eljátssza. Talán azért, hogy megtudja, valójában kicsoda is Ő.

Külön-külön egyik sem O.

Csak együtt az összes.

Így van ez egyeden életen belül is. Ezért ha szeretetről beszélünk, külön kell

választani a szerepeinket, mert nem azonos élményről van szó.

„Szeresd felebarátodat, mint tenmagadat!” - mondj a Jézus.

Igen ám, de „felebarátom” is sokféle van. És mindegyik más. Más vagy te, ő, a szomszédom, az anyám. Isten egy van, de ember száz, és figyeld meg - ha egyáltalán képesek vagyunk még szeretni manapság -, figyeld meg, hogy minden embert másképp szeretünk!

(Tudod, mikor tapasztalod ezt? Ha összehozod két barátodat, akik nem ismerték egymást, s zavartan látod, hogy kínos a találkozásuk. Te szereted őket, de ők nem tudják megszeretni egymást. Nem jönnek össze- csakis a te lelkedben. Jó lenne „egybeszeretni” őket, de nem megy. Hiába igyekszel, s talán ők is igyekeznek, nem me.gy. S ekkor rádöbbsz, hogy te a hozzájuk fűződő érzéseid is különbözőek: mindegyiket másért, más módon szereted.)

Amiket anyám „szerepeknek” nevezett, azok archetípusok.

Ahogy a tavasz, nyár, ősz, tél nem csupán meteorológiai állapotok, hanem az isteni Lélek vándorlásának stációi - úgy életszerepeink is, amelyeket átélünk, lelkünk történetének nagy

állomásai. Az Örök Ember szerepről szerepre valósítja meg önmagát: így aztán gyerekek lenni például nem csupán élettani helyzet, hanem *tudatállapot*. Amikor kisbaba vagy, az őскеzdet szerepét játszod.

Ez nagyjából az édenkerti történetnek felel meg. A *gyermeki szeretetről* beszéltünk már.

Ez is százféle lehet. A tiéd más, mint az enyém. Én csak a sajátomat mondtam el, de nem említettem, hogy teljesen más

érzés vonzott a szüleimhez - nemcsak azért, mert egyik az „Arryám”, a másik az „Apám”, hanem azért is, mert két különféle ember volt: más jellem, más lélek. Erre most nem akarok visszatérni, s arra sem, hogy ugyanez az anyai kötődés milyen különös variációkban bukkan föl a sorsomban: beállítok például a fogorvosnőmhöz, mint egy felnőtt férfi, „Milyen csinos nő!” gondolom, de ha a fúróval a fogamhoz ér, máris az anyukámat látom benne, és a jóságáért esedezek. Mikor beléptem a rendelőjébe, érces volt a hangom; most legszívesebben gügyögni kezdenék, „jujuj, vigyázz, mama, fáj!”.

Hiába nővünk föl, az anya-mintát magunkkal visszük, s ráveti tjük életünk későbbi szereplőire. De még ez a minta is *sok színből áll*. A fogorvosnőm, például, hasonlít az anyámhoz, gyengédsége is emlékeztet rá - itt tehát a mintának az a része működik, amelyhez kiskoromban leginkább szokva voltam - , de a feleségem már jóval keményebb nő. Tárgyszerűen és szigorúan gondoskodik rólam. Nem szereti, ha beteg vagyok. Ő maga panasz nélkül viseli bajait, nem szereti bennem azt a gyereket, aki ha beteg volt játékmacit kapott ajándékba. A fogorvosnőmnél van maci, a nejemnél nincs. Igazi katonaoorvos,

aki nem engedi, hogy gyengédségét a betegséggel vásároljam meg. így aztán hamar meggyógyulok - nem érdemes nála betegnek lennem. Vagyis az „anyamintámat” nem tudom rávetíteni, inkább azt a léttaktikát veszem elő, amit az első osztályos tanító nénimmel alkalmaztam először. Ő is egy szigorú s rendkívül szép nő volt (titkos szerelmem is, persze) - és igyekeztem fájdalmamat titkolni. Ezzel a némasággal lehet kiváltani egy kemény, de jó lelkű nő lelkifurdalását. Hallgatni, mint egy szamuráj, bizonytalanságot kelt a másikban. Ekkor jönnek azok a kérdések, hogy: „Mi van veled? Miért nyögsz, ha semmid se fáj?”

(Látod, itt van a gyermeki szeretetemnek egy másik „szerepe” - a „macis” mellett a „szamuráj”, amellyel sok csatát nyertem, de még többet vesztettem, mert rádöbentem, hogy sokan nem szeretnek. Ott maradtam egyedül, némán, s akiből ki akartam váltani az együttérzést, nem szólt egy árva szót sem. Nem kérdezte, mi fáj, csak arra kért, ha elmegyek, oltsam el a villanyt. Ilyenkor láttam, hogy a hallgatásom, amellyel szereietet akartam koldulni, valójában „halálos hallgatás” volt.

Es ez csak két hanga a bennem lévő gyermek-szerepek.

A harmadik: a konfliktusok kerülése. Először azt hittem, azért, mert a szüleim sokat veszekedtek. Iszonyodtam a diszharmóniától. Ma már tudom, ennek nem a szülém az igazi okai, ezt hoztam magammal a mélymúltamból. Öntudatlan iszonyat ez bennem egykori önmagamtól. Elmúlt életemben nehéz, összeférhetetlen, természetemmel sokat ártottam. Lényem körül örökös botrányok voltak, veszekedések, sértések, viták, párbajok. Akkor is sokat szenvedtem emiatt — s amikor ideérkeztem, már a természetembe írt lelki tulajdonságom volt az ütközések elkerülésének ösztöne.

Ezt anyám mesélte.

Egy néhány napos kisbaba, sőt, gyakran még a magzati állapot jelzései több információt adnak egy leendő emberi jellemről, mint számos későbbi családtörténeti adat.

Látod, ennyi minden van egy „szerepben”.)

*

Aztán itt van egy másik szerep.

A szerelmes.

Bizonyára voltál szerelmes, többször is. Vesd össze az emlékeidet: mindegyik szerelmed más volt. Volt bennük hasonlóság, hiszen mindegyik a te szerelmed volt - mégis úgy érzed, mintha ezek nem egyetlen ember történetei lennének. Nemcsak a másik szereplő változott *te is más voltál minden viszonyodban.* Mindenkiel másképp viselkedtél. Másképp is ölelted talán.

Minden férfi megdöbbenne, ha egy rejtett kamerával fölvelték volna élete összes

szerelmét, mondjuk az óvónénitől kezdve, a legelső csókon át hatvanéves koráig, és „egyben” levetítenék neki. Ez lenne a komédia! Vagy tragédia? Nem tudná, sírjon vagy röhögjön. Sok nőt meg sem ismerne! És önmagát sem, a régi szerepeiben. Képzeld el, ha látnád, miket fecsegtél, hazudtál, szenvedtél, taktikáztál, éreztél! És mi mindent ígértél! A világ legnagyobb szélhámosa sem lenne képes ennyi alakváltozásra!

Más szerepet játszottunk minden szerelmünkben.

És ott vannak a csodálatos átváltozások... Olyan barátaimból lettek hűséges férjek, akik az ország leghírhedtebb nőcsábászaik voltak. Apák nem győzték menekíteni előlük a lányaikat, rendőrség nyomozott utánuk, családanyák és szűzlányok fátyolos szemekkel, szinte hipnotikus álomban imbolyogtak a nyomukban. Ma otthon ülő, példás családapák úgy néznek nejükre, mint Dante Beatricére. A lányok emléke is összemosódott

bennük - nem vagyok biztos benne, hogy jelenleg életük legnagyobb szerelmével élnek.

Biztos, hogy nem.

A szerelmes szerepét, legnagyobb intenzitással, nem a feleségükkel játszották el. Az egy régi szerep volt.

Ez most a *férj* szerepe.

A legtöbb házasság ott bukik meg, hogy nem tudunk szerepet váltani. A szerelem: lábatlan madarak szárnyalása. Együtt, valami régóta elhagyott otthon felé. Honvágy és hazatérés. A szerelem: vallásos állapot. Egy kozmikus széttépettséget akarunk összeforrasztani. Ebben az állapotunkban vagyunk a leghülyébbek és a leg-bölcsebbek is. Hülyék azért, mert hajlamosak vagyunk lényünk fájdalmasan hiányzó másik felét bárkiben megpillantani. És bölcsek azért, mert lehet, hogy *benne is van!* Lehet, hogy ő az! És ez az „O AZ!” - élmény a legközelebb van a valóságos szeretethez.

Amíg nem mondod valakire, hogy „Ó AZ!” addig nem is szereted igazán. Ez az Isten szeretetére is érvényes.

Az „Ó AZ!” - felismerést éppúgy alapélménynek tartja a Tóra, mint a Védák, a Krisna-hit vagy Jézus.

„*Lá iláhá illa Allah*” - kiáltja a Koránban a szerelmes próféta. „Nincs más Isten, Ő az!”

Mózes nem bír a lángoló csipkebokorba belepillantani, mert ott van az „O AZ!”. Szinte megvakul tőle.

Az igazhívót az ateistától nem az elméletek különböztetik meg, hanem egy élmény: az ateistának nem volt „O AZ!”, a hívőnek pedig - különböző színvonalon - állandóan van.

Ha bevillan valakiben az élmény, hogy „*Aha, O AZ.*”\ azt nevezzük szeretetnek.

Ennél pontosabban nem tudom kimondani: SZERETNI AZT JELENTI, HOGY „Ő AZ!” Amíg szeretem, bizonyos, hogy „Ő AZ!” És ha csak egy pillanatra fölmerül bennem a halvány gyanú: „*lehet, hogy mégsem „ÓAZ!”*” - azt jelenti, hogy már nem szeretem.

Amikor nem szeretsz, egy olyan rideg helyen élsz, ahol senki se „O AZ!”. Ez az idegenek világa. A „senki sem tartozik hozzám” világa. Jégpokol. Szüntelen félelem van itt, idegenség.

A mai technikai civilizáció ilyen: művilág. Nincs lelke, csak működik. Ma még sakkozógép játszik a világbajnokkal, holnap már nem kell hozzá ember: gép játszik majd géppel. Es közel az idő, amikor a gép irányít majd mindent; működik majd a villany, a gáz, a hűtő, a robotpilóta, a mosógép, mennek a liftek, az autók - ember nem lesz bennük. A szimulált univerzumban egyetlen barátunk maradt: a számítógép. Azt mondják, ez a kommunikáció forradalma. Csakhogy amiben nincsen O AZ! - nem kommunikáció.

Így élünk ma, megvakult szívvel. Keresünk persze, mert egyedül nem jó, s mint a turkálóban az asszonyok, föl vesszük egymást, mint a használt ruhákat; megtapintjuk, nézegetjük, magunkra képzeljük, sőt néha magunkra is húzzuk. „Hozzám akarsz tartozni?” „Kellesz te nekem egyáltalán?” így próbálgatjuk egymást egy darabig testileg-lelkileg, aztán mindenkit visszadobunk a kupacba, az idegen kacatok közé.

Miért?

Mert nem Ő AZ.

Szándékosan használtam ilyen közönséges példát, hogy érzékeltessem veled, hogy még egy turkálóban is szükség van az Ő AZ-élményre. Ezért nem szeretik az asszonyok, ha türelmetlen férjük elkíséri őket ide, mert akkor nincs idejük a választásra. Nincs idejük a szívükre hallgatni és megérezni egy blúzról vagy egy kabátról, hogy szeretik-e vagy sem... Hozzájuk akar-e tartozni vagy sem? Hogy „ő az” vagy sem?

Ha nem ő az, visszadobják.

Ne hidd, hogy az emberi lélek a legalacsonyabban nem ugyanúgy működik, mint a legmagasztosabban.

Amikor egy alomból választasz, a kutyakölyköknek nem a külsejét nézed - szinte egyforma tappancsos, buksi fejű jószág mind -, hanem hogy melyik égő szemecskéből sugárzik feléd, hogy: „Hahó! Én vagyok az „O AZ!”...”

(A példa azért jó, mert gyakran a kutya választ téged. Benne villan fel először a felismerés, mert neki te vagy az „OAZI”).

Ez akkor is így történik, ha emberek választják egymást. És a legritkább pillanat, amikor az élmény kölcsönös. Ilyen volt Rómeó és Júlia története - nem is tartott

sokáig.)

S ha már itt tartunk - vagyis a lényegnél -, ne hidd, hogy csak egyetlenegy „O AZ” van. Van lélektársunk.

Minden biztonnal igaz, hogy van a lelkünknek másik fele. Minden Ádámnak van egy „bordájából” vett Évája, bizonyos vagyok benne.

De az út hozzá sok-sok „O AZ!”-élményen vezet át.

Ami a boldog embert megkülönbözteti a boldogtalan embertől, és a nagy kultúrát megkülönbözteti ettől a százalmas világtól, amiben élünk az, hogy a nagy kultúrában az ember úgy látja, hogy szinte mindenki „O AZ!”. Ebben az örületben pedig senki sem.

Idegenek között élünk.

Úgy is mondhatnám, hogy megvakult a szívünk.

S amikor elveszted azt, akit szeretsz, azért lesz elviselhetetlen a világ, mert ezentúl senki sem „O AZ!”.

(Erről szól a magyar irodalom talán legmagasabbról ihletett műve, Az ember tragédiája.

Az örök pár, Ádám és Éva elszakadnak egymástól a paradicsomban. Kiűzik őket. Ádám elalszik, tudata homályba borul. Álmodik. És álmában új és új rögeszméi teremtenek történelmi világokat, amelyekben a lelki társával, Évával egyre kevésbé ismerik föl egymást. Ebben az történetben a férjnek igazi kapcsolata nem lelkének másik felével, a nővel, hanem Luciferrel van.

Ez önmagában is sokat mond.

Az pedig, hogy mindezt Ádám „álmodja”, azt jelenti, hogy a több ezer éves történelem az Ember lelkének megnyilvánulása. Madách itt nem kevesebbet mond, mint azt, hogy a világtörténelem nem egyéb, mint a férfipsziché világtörténetté válása. Ami lelkünkben lappang, abból lesz a történelmünk. Nem úgy, ahogy azt a marxista szemlélet tanította: nem a „gazdasági viszonyok” és a „termelő eszközök fejlettsége”, nem a „rendszerek” szülik sorsunkat, hanem éppen fordítva: lelkünk benső nyomora teremti meg a történelmünket, amit aztán elszenvedünk.

Amit mi „rendszernek” nevezünk, azt mi teremtjük. Ádám „álma” megvalósul. Kijön az, ami belül van — és szembesülünk vele.

Mindig reményteljesen indul, és a végén kibírhatatlan lesz.

Minden kor erről szól. ,

De 'minden egyéni sors is. Az élet nem más, mint lelkünk tudattalan tartalmainak a sztorivá válása. Mintha azt mondaná Madách: „Nem érted önmagad? Nem tudod, mi rejlik benned? Nos, élj csak egy darabig s a láthatatlan erők hamarosan történetté válnak körülötted! A mesébe nem „belekeveredsz” hanem te magad szövöd!Életmeséd - bármilyen

iszonyú ezt beismerni - te magad vagy! Rögeszméid válnak gazdag és riasztó történelemmé körülötted."

Ez a párkapcsolatra is vonatkozik.

Kezdetben a férfi még sejtí, hogy „O AZ!". Később már rá se ismer a társára. A Kepler-színben Éva már szeretőket tart, csak pénzt kér a férjétől (hol van már az Édenkert!) és a híres „eszkimó" színben, a megfagyott világban már nemcsak teljesen idegenek egymás számára, de Ádám mégis retten Évától. Egy pillanatra fölsejlik benne, hogy „ÓAZ!" - de képtelen megölelni. „Torzalak " lett belőle, s borzad tőle - de azt már nem tudja, hogy az ő álma az egész. Hogy ez nem az igazi Éva, hanem az, amelyik az ő lelkében él. Amit a madáchi színpadon látunk, nem történelmi revü, hanem egy hatalmas álmofejtés...

A világteremtőférfilélek álma az életről.

Madách azt mondja, hogy nemcsak az ember történelme, de a párkapcsolata is egyre rémesebbé válik...

De erről beszélünk még - mert nem ez a Tragédia vége.)

És most jön az átváltozás.

A szerelmesekből férj és feleség lesz.

Ezek már más szerepek.

Másképp is szeretünk bennük.

A szerelem: transzcendens élmény - a párkapcsolat: sorstörténet.

Ha azt mondtuk, a szerelem repülés - a párkapcsolat a leszállás története. Színhelye a föld, története a megvalósulásról szól. Sikere azon múlik, hogy mennyire vagyunk képesek egy álmot valóvá-tenni.

Nem véletlen, hogy a világirodalom szerelemről szóló versei a repülés élményéről szólnak, a boldog szárnyalásról és halálos zuhanásról, de mindenképpen a mámorról, mely-nem érez valóságos földet maga alatt.

Ha valaki tovább folytatja Rómeó meséjét, az már nem szerelmi, hanem sorstörténetet ír.

Már nem az égben játszódik, hanem a földön.

És ez teljesen új szerep! Szeretőköl lehet férj és feleség is: történetük azonban mégis másról szól. Fészket raknak a földi valóságban, s elkezdődnek az együttélés próbái. Az „O AZ!" felismerésének mámorát fokozatosan kijózanítja az a tény, amit

sajnos csak utólag, a hétköznapi testközelen ismerünk meg: hogy az „Ó AZ" egy bonyolult lélek, a saját démonával s angyalával birkózó nehéz természet. Egy másik ember. Teli jó és rossz tulajdonsággal, gyengeséggel, tüskével és megismerhetetlen múlttal. És nehéz sorssal.

Minden ember sorsfeladattal született.

Es itt jön a lényeg: amikor „Ő AZ!” a férjem lesz, vagy a feleségem, sorsfeladatának egy jelentős részét akarva-akaratlanul átveszem. O pedig az enyémet.

Az ő baja az én bajom lesz. És a szerencséje az én szerencsém is.

Innen kezdve egymás keresztjét is cipeljük.

Segítünk egymásnak élni vagy elrontjuk egymás életét.

Egymásnak vagyunk betegek, és egymásnak gyógyulunk meg.

Ezt nem szoktuk tudni.

Nagybaj.

Tovább játszunk a régi „szerelmes” szerepet - holott egy más történetben vagyunk már.

Ha asztrológus lennék, fedésbe hoznám a két alaphoroszkópot, mert bizonyos vagyok benne, hogy egy párkapcsolatban a kettő összeműködik. Egy harmonikus természetű asszony egy diszharmonikus férfit harmonizálni tud. Még a karmáján is oldani képes valamit. És fordítva is lehet: egy zaklatott lélek fel tudja dúlni egy békésebb lény természetét.

Rossz párkapcsolat az, ahol a felek lehúzzák egymást.

Minden együttélésnek ez az egyetlen kérdése: „Emelkedünk vagy süllyedünk mi együtt?”

(Ha valakinek párkapcsolati gondja van, sohasem azt nézem, ki csalt meg s kit, s hogy mennyire mély közöttük a szakadék, hanem azt, hogy van-e ereje annak, aki tisztábban lát, megemelni a másikat, vagy ott tartanak már, hogy ő is zuhan vele. Számomra ez jelenti egy kapcsolat végét. Az ugyanis már nem szeretet, ami bukásra kényszerít. Lehet szenvedély, bármiféle lelki vagy érzéki örvény, lehet megszokás, kényszer - még közös anyagi érdek is lehet, de nem szeretet. A pokolba is leszállhatsz, ha van reményed rá, hogy társadat felhozhatod onnan — de ha nem akar jönni, s lehúz, nem szabad miatta ott maradni.

Ez ugyanis már nem miatta történik, hanem saját gyengeséged miatt. Az önelvesztés nem, szeretet.)

Jó párkapcsolat az, melyben segítünk egymás sorsát megcsinálni. Hogy ez mi, nem tudhatom - csak fokozatosan derül ki. Minden emberben szunnyad egy kibontandó jellem s egy eljátszandó forgatókönyv, amelyet a születésével hozott magával. Amikor kimondjuk az anyakönyvvezető előtti „igent”, erről még semmit sem tudunk. Csak sejtjük egymásról, miféle árnyékok és fények bujkálnak bennünk. De nem tudjuk, milyen jövővel vagyunk terhesek. Főleg azt nem tudhatjuk előre, hogy miféle mesét fogunk megélni. Bejárom-e férjemmel a siker kisebb-nagyobb csúcsait és kísértéseit, vagy ápolnom kell egy életen át? Visszanézve már okosak vagyunk, de előre nem látunk. Nem látjuk, milyen

„macska" rejlik a „zsákban": mennyi küzdelem, csalódás, betegség, diadal és nyomorúság. Nem tudjuk, hány gyerekünk lesz, s melyiket fogjuk eltemetni együtt.

Hamvas Béla szerint egy párkapcsolatban az a nehéz, hogy „igazságviszonyba" kerülünk egymással. Ez semmilyen más emberi viszonyban nincs. Mindenhol van búvóhely. Szerelemben, barátságban is. Még szülő-gyerek viszonyban is van. Itt nincs.

Mivel spirituális értelemben itt két bukott angyal akar újra összejönni és fölemelkedni, semmiféle hazugságra nincs mód. Előbb-utóbb minden kiderül. Itt a „bukás" szón van a hangsúly, melyet sok más kifejezéssel is helyettesíthetünk. Keresztények „bűnbeesésnek" nevezik, a hinduk tudatvesztésnek, a kínaiak az egység állapotából való kizuhanásnak, a görögök felejtésnek hívják: *amit elfelejtettünk, az éppen a szeretet. Az „együtt" boldogsága.* Ezt kell itt újra megtalálni. Ez éppen a párkapcsolat feladata: az Éden állapotának helyreállítása. Vagy újrateremtése? Ki tudja?

De mivel itt meztelenül állunk egymás előtt, a hamis kártyákat nincs hová eldugni. Látjuk egymást. Kívül-belül mindig, minden helyzetben. Párunk szeme: tükör. Es ez elviselhetetlen. Hogy látja bennem a démont, akit én nem látok, s nem is akarok látni magamban - és én is látom az övét, amelyről ő sem tud, és letagadja. És ha mindehhez - most mondom a lényegét - nem marad meg bennünk az „Ő AZ!" élménye, akkor ezt a helyzetet egyszerűen *nem lehet kibírni!* Akkor itt a démonok egymás torkának ugranak - mert nincs szeretet, mely megfékezné őket.

És jönnek a kölcsönös vádak, hogy egymás életét elrontottuk.

Nagy fordulat, amikor a *szerelmes* szerepből átlépünk a *férj* vagy a *feleség* szerepébe.

Itt derül ki, hogy valóban az „Ő AZ!"-t láttuk-e, vagy csak belevetítettük valakibe, akihez - most már kiderült - nincs sok közünk. Most nem a „lelki társra" gondolok, hanem egyáltalán a másik emberre.

Mert „Ő AZ!" mindenki lehet, akit mélyebben megszeretünk.

(Azért említettem előbb a kutya példát. Egy kutya nyilván nem lehet a „duálom", mégis szeretem egy életen át. Sohasem hagynám el, ősem engem, s ha nem is „lelkem másik fele", mégis a legjobb társam lehet.

És a turkálóban fölvetett „O AZ!" holmit is hosszú évekig viselhetem - kedves darabom marad.)

Itt derül ki, hogy valójában szeretem-e ezt az embert, vagy csak pillanatnyi mámorban hittem azt, hogy közünk van egymáshoz.

De ami még fontosabb: itt derül ki, tudok-e úgy szeretni, ahogy egy férj vagy feleség szeret, vagy ez már egy olyan szerep, amelyben idegenül mozgok. Amit

nem tudok „eljátszani”.

A színház, ahonnan anyám a példáját vette, hú tükre az életnek, s mivel a mai napig benne élek, tudom, milyen szenvedés egy nem „testre szabott” szerepet eljátszani.

Szinte lehetetlen.

Voltak barátaim, akik valóságos művészei voltak a szerelemnek - úgy úsztak egyik varázslatból a másikba, ahogy a részek vándorolnak kocsmáról kocsmára, mindenhol új társakat, új mánort találtak - de együtt élni egy másik emberrel nem tudtak. Párkapcsolatban megbuktak. Addig éltek, míg szerelmesek voltak, utána nem tudtak már élni. Nem is akartak, mert nem volt miért. Valamilyen okból hamar meghaltak - valójában azért, mert más szerepet nem akartak már eljátszani. Es ismerek olyanokat is, akik nem szerelemből házasodtak, s mégis szépen, okosan élnek egymás mellett. Nem jártak soha az „égben” - viszont a földön szeretik egymást.

Szeretőnek rosszak, férjnek nagyon jók.

Eddig kétféle szerepről beszéltünk.

Most jön a harmadik.

A szeretőből, feleségből *anya* lesz.

Olyan átváltozás ez, amelyet a férfi nem ismerhet egészen. Nincs olyan önfelelt szeretkezés, amelynek együtt-élménye fölérne azzal az egységgel, melyet egy nő a saját húsából, lelkéből felépülő másik lényvel átél. Ha van a világon valódi „O AZ!”-élmény, a babával való találkozás ilyen. Szerelmes szeretettel kapaszkodnak egymáshoz, mert az élmény kölcsönös. A pici is, a mama is tudja. A férfi csak nézi ezt a hatalmas egymásra találást! Mint egy meteor csapódott be közéjük valaki - innen kezdve mindketten egy teljesen új szerepkörbe lépnek. Új módon kellene szeretni, és ez nem könnyű.

(Ezt most a férfiaknak mondom: tudnotok kell, hogy ha egy nőből anya lesz, már nem ugyanaz a nő. Olyan misztériumot élt át, melyről nekünk fogalmunk sincs. Ne várjátok, hogy nejeteket úgy kapjátok majd vissza, „amilyen volt”. Az már sohasem lesz. Ő már nemcsak a szeretőtök és hitvesetek, Anyaszerepben van. Ez nem azt jelenti, hogy szeretetét „meg kell osztani”, hanem azt, hogy ő már egy másik ember! Másképp is szeret. A lélektan nyelvén szólva egy másik archetípus kelt életre benne, ennek misztériumát is éli majd ezek után. Ezt azért mondom, mert ezt a mélyreható átváltozást - vagyis hogy mi játszódik le ilyenkor egy nő lelkében, sejtjében, sőt, egész sorsában - nem szoktuk tudomásul venni. Ez már nem ugyanaz a kéz, amit eddig megfogtunk. Nem ugyanaz a test, amit eddig öleltünk — és nem ugyanaz az ember, akit eddig ismertünk.

Csak hasonlít rá, de nem az.)

Vannak nők, akik idegenül mozognak az anya-szerepben. Pusztán az élettani

folyamat nem váltja ki belőlük az anyai szeretet érzéseit. Néha megborzadunk, hogy sok nőtől még az ösztönös működés is hiányzik: kiteszik a gyereket, nem szoptatják, nem gondozzák, hiúságból otthagyják.

Sok, egyébként nagyszerű asszonyt ismertem, akik az anya-szerepben megbuktak. A színházi világban ez nem ritkaság, mert a színpad oly mértékig köti magához egy színésznő életét, hogy a gyerekéért nem tud élni. A gyerek ugyanis elkéri az anya életét. Nemcsak az első években, nemcsak amíg felnő - amíg él, addig. (Néha tovább is!) Ezt ne feledd el, mert a mi ostoba világunk ezt nem veszi tudomásul. Hogy anyának lenni egy életre szóló sors

feladat, ami mellé más feladatot fölvenni nagyon nehéz. Egy asszony akkor is a gyerekéért él, ha az már hatvan esztendő. Ha meglátogatja a vén anyját a kórházban, és süteményt visz neki, biztos, hogy a néni - ha mozogni tud még kibontja a csomagot, s azt mondja: - „Egyél te is.” És ha két sütemény van a csomagban, biztos, a nagyobbbat kínálja neki: „Ezt vedd el!”

De néha többről van szó. Lehet, hogy azért nem akar meghalni, mert az ötvenéves gyermekére vigyáznia kell még. Az anyai szeretet mágiája olyan erős, hogy nemcsak megszüli gyermekét, de ha kell, a saját életét is meghosszabbítja miatta. Túléli a vállalt halál-pontját, mert úgy látja, a fiának szüksége van még rá. Az anya-szerep oly mértékig elkéri a nőnek nemcsak a testét, de a lelkét is, hogy nehéz mellette egy másik hivatást is betölteni.

A mai világban mégis ez történik.

Itt jelenik meg az a jól ismert dráma, hogy *a szerepeink ütköznek egymással*. A példabeli színésznő a hivatását is szereti. Ahogy manapság sok nő nemcsak kényszerből, de elhivatottságból dolgozik. Fontos számára a hivatása, ami éppúgy elkéri az egész életét, mint az anyaság. És ezek újabb *szerepek*.

Mégpedig: *főszerepek*.

És ennyi szerepet, ennyi „szeretetet” összeegyeztetni szinte lehetetlen. Most csak a nőkről beszélek.

Úgy élnek, mint a cirkuszi zsonglőrök, akik a bambuszbotok tetején tíz-húsz tányért is pörgetnek egyszerre, ide-oda rohannak, s forgatják a botokat. Ha nem érnek oda idejében s nem adnak új impulzust a tányéroknak, leesnek és összetörnek.

Mert az anya-szerep mellett ott van még a feleség-szerep, a szerető-szerep, (amit egy házasságban nem lehet abbahagyni), a hivatás-szerep.

És ha történetesen nem egy, de több gyereket szüljön a legkülönösebb sorsfeladata, hogy *minden gyerekét másképp kell szeretni!*

Miért?

Mert minden gyerek más!

(Egy másik embert akkor is másképp kell szeretned, ha az a saját gyereked.

Hiába hasonlóak a gének, hasonló a családi minta — a lélek más, aki testet öltött. Egészen más, reinkarnációs múlt áll mögötte. Másfajta jellem. Minden embernek más az a „színes kövecskéje”, amit Istentől kapott — egyszeri és megismételhetetlen. Személytelen szeretet nincsen - mert minden szemből más személy néz ki, másvalaki, és nem „általában ” szeretsz hanem ŐT szereted. Ha anya vagy, tudod, mit beszélek.)

Minden embert másképp kell szeretni. Vagy nem szeretni.

Ez is gond. Vannak lelkek, akikkel nehéz összehangolódnunk, mert épp ott szúrnak, ahol nekünk fáj. Vagy éppen fordítva: ott bántjuk őket, ahol érzékenyek. Hiába a gyerekünk. Sérti őket a természetünk. A szeretet ráhangolódást jelent. Elfogadást és odaadást. És ez nem mindig megy.

A legnagyobb fájdalmat akkor érzi az ember, ha nem tudja megszeretni azokat, akiket szeretnie kellene. Ha nem tudja megszeretni anyját, apját, vagy éppenséggel valamelyik gyerekét. És ez sajnos előfordul, éppen a vérségi rokonság miatt: karmatükröt tartanak elénk. Olyan hibáinkat hordozzák, melyeket gyűlölünk magunkban. Bennem van, amit apámban nem szerettem, s amit a gyerekem sem szeret bennem - és én sem őbenne. S mivel önmagával egyikünk sincs tisztában, semmi sem válhat olyan forró pokollá, mint a családi élet. Ha egy idegen nem szeret, elviselem, de ha az anyám vagy a gyerekem?... Lear király ebbe örült bele.

Beletébolyodott a gondolatba, hogy a lánya, Cordélia, nem szereti őt. S azt már csak a sorsát formáló író, Shakespeare léleklátó zsenije villantja föl a története végén, hogy valójában ő nem szeretett. Soha, senkit.

Rájön, de későn, amikor lányának holttestét tartja az ölében. Azt mondja:

S az én szegény kis

Bolondomat megfojtották. Nincs, ó nincs Már benne élet. Miért kéne élnie Patkánynak, ebnek, lónak, ha neked Lélegzeted nincs'? 0, nem fogsz te többé Eljöni, nem, soha, soha, soha! Gomboljatok ki, kérlek. Köszönöm. Látjátok ezt? Nézzétek őt. Nézzétek ajkait, Ide nézzetek, ide nézzetek! (Vörösmarty Mihály fordítása)

Es meghal. Megszakad a szíve. Ha hihetünk a költői utalásnak, ez valóban szívhalál.

Lear úgy járt, mint mi is, gyakran: a halál pillanatában, utólag döbbenünk rá, hogy elfelejtettünk szeretni.

De már késő.

Késő.

(Ha azt kérdezed, hol lehet manapság igazi szeretetélményt találni, gondolkodás nélkül azt felelném, hogy a ravatalozókban. Ott, utólag, amikor már vége a sztorinak, jövünk rá, hogy 0 volt AZ! Amikor hiányzik, amikor a

hétköznapi unalomból és dulakodásból átlép a történetünk az Örök Fénybe, jövőnk rá, kit vesztettünk.

Most, amikor már késő, kezdünk el valóban szeretni.

Ennek a fájdalmas szeretetélménynek két oka van: az egyik, hogy egyedül maradtunk, és hiányzik, akit elvesztettünk. „Hová tűntél?!” A másik: hogy a halállal még a kővé vált emberbe is betör egy pillanatig a transzcendencia. A lesújtott lélek érzékeny lesz, felpuhul, s a nagy fájdalomtól s a halál közelségétől rövid ideig szellemivé válik.

Utólag, amikor már vége a történetnek, amikor életünk közös filmjét eljátszottak, döbbenünk rá, hogyan kellett volna szeretni.)

*

A család melegágya a konfliktusoknak. Szemben a szentimentális vallásossággal, és a politikai kampányszövegekkel - a család a legnehezebben harmonizálható emberi közösség. A Biblia több évezredes története, éppúgy, mint a világirodalom legnagyobb drámái és regényei nem csupán népek csatáiról szólnak, sokkal inkább a családi poklokról, gyermekek lázadásáról, árulásáról, hűtlenségről, féltékenységről, szülők konokságáról és fiaik gyilkos indulatáról. Lélektani tény, hogy legtöbb traumánkat a családban szerezzük, azok között az emberek között, akik szorosan hozzánk tartoznak.

Így aztán az anyai szerep sorsfeladata nemcsak a gyerek, *a család szeretetét is jelenti.*

Hányadik fajta szeretet ez?

Nem is tudom.

De ez talán a legnehezebb.

Eddig ugyanis csak duóban kellett muzsikálni. Arról volt szó, hogy a saját benső szeretet-szólamomat, hogyan kell az anyámmal,

a férjemmel, a gyerekekkel, de mindig csak egyetlen emberrel összehangolni. Itt azonban már nagyzenekarról van szó, mely egy jó karmester nélkül - aki rendszerint mindig az anya - széthullik. „Egybeszeretni” egy ilyen önfejű, önmaga körül pörgő és egymás hibáit kölcsönösen tükröző, mégis összetartozó bandát, mint a család, hatalmas sorsfeladat.

Itt jelenhet meg egy nőben az „isteni bölcsesség”, amit úgy hívunk, hogy *elfogadó szeretet*. Istenről mondjuk, hogy „*a napja egyformán süt jókra s gonoszokra, s érlel mosolygó sugarával konkolyt s búzát egyszerre*”.

Itt ilyesmiről van szó.

Amiről most beszélek, sajnos ritka, de vannak nők - úgy hívom őket, hogy „*anyahajók*” - akik a hátukon hordoznak mindenkit, és megvan bennük ez a jóságos erő, amellyel örült családtagjaikat nemcsak elviselik, de szeretik is. „*Hülye - de szeretem!*” Hányszor hallottam ezt! Nagy lelki bőség kell hozzá.

Széles szoknya, mely alá mindenki odabújhat. Kicsit úgy működnek ők, mint a kutyamama az állatkertben, aki az anyátlan tigris- és rókakölyköt is megszojtatja. Nem zavarja, hogy élesebbek a fogaik. Azzal törődik csak, hogy kölyök, és ennie kell.

Minden nőben esély van rá, hogy ezt a családszeretetet is meg tudja tanulni, bár ehhez már nem elég a jóindulat - lelki érettség kell hozzá. Ehhez akkor jutunk, ha sokat tapasztaltunk - ha az emberélet iskoláját kijártuk. Ha sok sorscsapás és isteni kegyelem van már mögöttünk - olyan gazdagság, amelyet egyetlen életben megszerezni nem lehet, csak sok inkarnáción át.

Érett lélek kell hozzá.

Ez néha megmutatkozhat már nagyon hamar, kislánykorban is - de leggyakrabban akkor jön elő, amikor egy asszony a *nagymama szerepébe* lép. íme, egy újabb szerep.

Az ilyen nőhöz mindig oda lehet menni, meg lehet beszélni vele mindent. Nem kell szégyellnem előtte a gyengeségemet. Semmit. Nincs ítélet a szemében, csak megértés. Ez nem azt jelenti, hogy nem látja meg bennem a zűrzavart vagy a hitványsá-gaimat - csak tudja, hogy mindezek legyűrése nem mehet végbe hamar, sok év alatt sem, néha egy egész élet is kevés hozzá.

Vannak sötét árnyaink, melyekkel sok inkarnáción keresztül küzdünk. Ezért az érett lelkű anya nem ítélkezik, mert tudja, hogy így működünk. Anyám úgy mondta: „Mindenki hülye, ezzel együtt kell szeretni.”

Sötét árnyak sokaságát hozza magával az ember, hogy meggyógyuljon és megtisztuljon tőlük. Ez nem megy máról holnapra. Főleg ma, amikor kevés a fény, és növekszik a sötétség. A bölcs anya ezt tudja. Ha egyáltalán létezik szeretetének valamiféle mellékíze, az nem ítélet, nem düh vagy bosszúság, inkább féltés. És ami ezzel együtt jár: a *sajnálát*.

Anyánk sajnál minket. Megesik a szíve rajtunk, hogy olyanok vagyunk, amilyenek.

S hogy manapság kell élnünk, ami nagyon nehéz.

Ha egy anya szemével nézel, látod, hogy minden gyereke fejjel megy a falnak. És a legnehezebb, hogy ezt hagynia kell, mert mit tehet mást? Az élet bukások és fölállások sorozata. Az anya szíve mélyén két érzés él: a *féltés* és a *sajnálát*. Ismertem egy anyát, aki közvetlenül azután, hogy megszülte a gyermekét, mellére vette nedves, vacogó alig-emberkéjét, és az első őszinte érzésével azt mondta: „Szegénykém!”

*

Nincs még vége a női szerepeknek.

Eljön az *öregség*.

Sok szerepét eljátszotta már, most készül az hazautazásra. Egyre többet

foglalkozik önmagával. Testének múlandósága is erre kényszeríti; fokozatosan kiderül, hogy alkalmatlan már szellemének elhordozására. Sok fájdalom van, melyekhez többé-kevésbé hozzászokik. Ami azonban a legnehezebb, hogy fogytán az ereje.

Beszélgettünk már arról, hogy a szeretet életerő kérdése is.

Az öregnek egyre kevesebb ereje van, nemigen tudja már elosztani másoknak. Magának kell. Egy fiatal nőnek hihetetlen energiája van: tíz ember helyett dolgozik, és száznak tudja szétosztani magát, egyszerre. Élettani tény, hogy a nők erősebbek, mint a férfiak. Jobban tűrik a szenvedést, és hosszabb ideig is élnek. Az öregség azonban - amiről anyám azt mondta, hogy a legnehezebb szerepe arról szól, hogy az embernek fogytán az ereje, és lassan elszakad a családjától. Nem eltávolodik, inkább följük emelkedik. Rájuk lát. Azt mondja, intézzék a fiatalok a dolgukat, ahogy akarják ez már az ő életük.

Szívesen segít nekik, de sokat már nem tud. Fáradt, s nincs hozzá elég ereje. Ősi korokban a nagyszülők a családi klán *fölé emelkedtek*. A „vének” voltak a közösség bölcsei. Ok voltak azok, akik már életükben félig-meddig ősökké váltak. Az „Os” a magyar nyelvben nem öreget jelent, nem nagyon régít, hanem az „Isten” (Ős-ten) első szótagját. A Nagy Kezdetet, ami benne él a jelenben s a jövőben.

Az öreg nemcsak a kis létszerepeit, hanem az egész sorsszerepét, vagyis a személyiségét készül levetni. Azt az embert, akit eddig önmagának hitt. Hamarosan leveti ráncos, gyűrött maszkját és elnyűtt testének jelmezét. Földi életének színpadát elhagyva kilép majd a kulisszák mögé, ahol nemcsak a színdarab, amit eddig játszott, hanem annak valamennyi szereplője is élő emlékké válik benne.

Újra önmaga lesz, a földinél tágasabb, végtelen játéktéren.

Ha ezt a színházi példát szorongás nélkül próbálad átélni, rájössz, hogy az Öreg szerepének egyetlen szeretete marad *az Isten szeretete*,

Jung azt mondja, hogy az embernek egy bizonyos életkoron felül már nem lelki, hanem spirituális problémái vannak. Az, hogy ennyi idős embert - főleg öregasszonyt - látsz a templomokban, nem azért van, mert a vallás elaggott, hanem mert idős korban a legbensőbb valónk szólal meg, és az élet szemfényvesztő kalandjain túl újra a transzcendencia vonzásába kerülünk. Az öreg hazakészül.

Hajói élt, most honvágya van.

Ha nem jól élt, és áldozata lett ennek az individualista és anyagba szorult korunknak, akkor az öregségnek csak a nehéz részét csinálja végig. Küszködik a fogatlansággal, a pisivel, a kakival, a szüntelen fájdalommal, lelkének

feloldatlan gubancaival. Mégis, bármilyen értelmetlen már számára a létezés, főleg attól retteg, hogy meg kell halnia. Semmivé válik. Fél ébren lenni, és fél aludni is. Bárhová néz, akár a tükörbe, akár önmagába: megriad. A játéknak vége - és semmiféle kívülről jött jóság nem tud a szenvedésén enyhíteni.

Önmagával lenni pedig nem szeret.

A többiek is terhére vannak már egy idő után. Nemcsak az idegenek - azok is, akiket szeret. Üdvözli őket, szíve még megdobban, de hamarosan azt mondja: „Most már menjtek el, mert fáradt vagyok.”

A materialista szemlélet csak addig működik, amíg az ember fiatal - és jó a lapjárása.

Öregkorában, amikor mindez már nincs, a lét egyre reménytelenebbé válik. Viszont ha valaki jól élt, s nem dőlt be annak az ámításnak, hogy lénye nem egyéb, mint öntudatlan sejtek halmaza - elkezd kétfelé élni: befelé és fölfelé. Befelé úgy, hogy egyre többet foglalkozik önmagával. Főleg a múltjával. Bölcs öregek, ha van még erejük hozzá, szeretnek a lakásukban is rendet rakni, megszabadulni a túlélte kacatoktól. Így vannak a lelkükkel is.

Akár sejtik, akár nem, a „másvilágon" egész életüket kell majd áttekinteni. Ezért tör fel egy idős emberben a múlt, sokszor olyan apró, elfeledett részleteivel, hogy maga is meglepődik. Elvezetett is beszélne róla, bár környezete unja. „Hol van ez már, mama!" - legyintenek. Nem értik, hogy számára ez nem nosztalgia. Nem unalmában csinálja, hanem mert ez a záróra előtti rovincsolás utolsó lehetősége, ahol minden kis részletnek sorsdöntő jelentősége van.

A túlvilágon egyetlen tollpihe is megbillentheti az isteni igazság mérlegserpenyőjét.

Ezt kutatja a múltjába merült öreg. Ez a tollpihe most fontosabb neki, mint egy eleven ember, aki éppen előtte áll, s akire nincs már ereje mosolyogni - még akkor sem, ha az a saját gyermeke.

Ez a befelé vezető út.

A fölfelé út pedig az elmélyülés. Főleg azok a sugallatok, amelyek már az eljövendő országból üzennek neki. S miközben testileg beszűkül, s végigszenvedi az elmúlás folyamatát - lelkileg kitágul, s az örök élet kérdései foglalkoztatják. Vezérlő csillag nélkül nem lehet jól élni, de meghalni se. Anyám nem azért mondta az öregségre, hogy ez a „legnehezebb szerepem", mert megalázó volt számára a fizikai lét, hanem mert mindig bizakodó volt. Mindig előre nézett. Mindig hitte,

lesz majd jobb is. „Ha belelöknek egy kútba - mondta - még le sem értem a fenekére, máris azon töröm a fejem, hogy fogok majd innen kimászni." Mindig a megoldást kereste.

Itt azonban nincs már megoldás. Legalábbis földi síkon nincs. Itt egyre

betegebbnek s öregebbnek kell lenni. Végül meg kell halni: ez az élet rendje. A szerep nehézsége abban van, hogy miközben józan eszével tudja, hogy testi sorsa reménytelen, lelkében megszólalnak olyan hívások, amelyek - ha hallja egyáltalán

- kivezetik a szenvedés fogságából, és egy új élet reménységét nyújtják neki. Ember jövő nélkül nem tud élni, s egy öregember jövője már odaát van. Egyetlen szerelme marad: az Isten.

(„Melyik Isten? - kérded. - A katolikus? A mohamedán? A református? Krisna vagy Jehova?”)

Én nem vallások istenéről beszélek.

Én arról az Istenről beszélek, akinek minden emberrel külön-külön „forródrót” kapcsolata van. Mert Ő teremtette, a lelkéből, mint saját lényének részét indította útjára, s várja vissza Magához.

Ez nem intézmény kérdése. Nem felekezeti.

Nem is kell „istennek” hívni. Hívhatod benső napodnak, lelked középpontjának, igazi valódnak - mondhatod azt is, hogy: „ÉN VAGYOK.”

Isten szeretete vallás fölötti kérdés.

Ehhez a szeretethez bárki eljuthat.

Akár életének utolsó órájában is.

Bizonyára ismersz olyan történeteket, hogy emberek végső napjaikban hogyan tudtak megoldani olyan sorsproblémákat, amelyekkel egy életen át hiába küszködtek. Hogy egy tragikusan elrontott anya-gyermek viszony az utolsó napon vagy órában megjavult - az anya belátta elvakult önzését, és a lányáról lehullott a gyűlölet, a „Miért tetted ezt velem?!” sérelme. A halálos ágyánál megértette, és tisztelni kezdte komisz anyját.

Rájött, hogy nem komisz volt, csak szerencsétlen.

Es ez fordítva is megeshet. „Egész életem teli volt szeretettel és nem vettem észre!”-mondta Kierkegaard, a nagy filozófus. Ezek voltak utolsó, már alig érthető szavai, melyek egész életművét megcáfolták. És főleg az életét: magányos, boldogtalan ember volt.

Az ilyen lélekfordító megértések jóval előbb is megtörténhetnének velünk, ha sikerülne hamarabb széttömi a rögeszméinket s a „szív szemével” is látnánk egymást - de sajnos számunkra, mai emberek számára az is nagy kegyelem, ha elhomályosult tudatunk a legutolsó pillanatban kitisztul. És nem visszük át magunkkal vakságunkat és önzésünket a másvilágra, s nem cipeljük sok inkarnáción át.)

*

Minden életszerepében másképp szeret az ember. Ehhez tudnunk kell még egy lényeges dolgot.

Nehéz szerepet váltani!

Először nagy nehezen beletanulunk, megszokjuk - úgy is mondhatnám, hogy lényünk szerves részévé válik - s végül nem jön le rólunk. A mai embert csak az élettani folyamatok terelik tovább - képtelen a „szerepeiből” kilépni. Ez életünk egyik legnagyobb gondja.

Valaha tudatosan is segítették ezt az átváltozást.

A gyermekkor és kamaszkor határán például egy meglehetősen kegyetlen beavatással elszakították a lelket a gyermekkorától, anyjától is - s innen kezdve már az új szerepét élte. Nem hurcolta magával gyermekkorának kinőtt jelmezét. Letépték róla. Egyetlen fájdalmas sebészi eljárással megoldották azt, hogy az ember ne cipelje tovább csimpaszkodó, gyermeki szeretetét; ne legyen belőle érzelmi vénpicurka.

Mijórészt azok maradunk. Gyermekkori traumáink azért kísérik bennünket, mert nem estünk át ezen a „sebészi” műveleten - és ezért a gyermek tovább sír bennünk, egy életen át.

A beavatás olyan katartikus tapasztalat, amit a lélek csak a születésben és a halálban él meg igazán. De az ilyen drámai terápia megszüntet húsz-harminc év eljövendő boldogtalanságot. Aki ezen átesett, bizonyára csodálkozva hallgatná, hogy mi még hatvanéves korunkban is attól szenvedünk, hogy „anyukánk nem volt jó hozzánk”. „Hol van már az anyukád? - kérdené. - Es hol vagy te attól, aki valaha gyermek volt? Hát te azt nem tetted le az úton? Te lélekben még mindig bilire jársz?” Minden szerep levetését szenvedéssel éljük meg. A szerepeknek meg kell halni. Az új szerep fölvétele pedig a születéshez hasonló. A küzdelmet nem lehet megspórolni.

Minden ilyen szerepváltás egy-egy kis halálélmény. S aki sokszor átment ezen, élete *végén* könnyebben hal meg. Testjei

mezét is jóval könnyebben tudja ledobni. Mi azonban görcsösen ragaszkodunk az életszerepükhöz - nehezen jön le. Ránk szorult az egónk.

Az „azonosulás” (identifikáció) a lélektannak éppúgy alapszava, mint a Védának: ott *adhjaszának* hívják.

A színészek „átélésnek” nevezik. Átélik szerepüket. Vagyis belevarázsolják magukat abba a tudatba, hogy „Én vagyok az!”

De amíg a színész tudatában van annak, hogy ő azért nem egészen „az” - az *azonosulás* mibennünk olyan erős, hogy valósággal beleszervülünk a szerepükbe. Eggyé válunk vele, s nem „jön le” rólunk.

Tudom, hogy rég nem vagyok gyerek, de lelkileg mégis gyerek maradtam, mert ezzel a szereppel azonosultam, és az idő ezt nem szüntette meg. Így tapadunk hozzá az összes szerepeinkhez.

Nagyon fontos kérdéstről beszélünk most.

Sokan azt hiszik például, hogy a házasság a szerelmi (és szexuális) szenvedélytörténet egyenes folytatása. Azt keresik benne továbbra is. Nem veszik észre, hogy kettőjük sorsa most már régen másról szól - nem tudunk „szerepet” váltani.

Beletapadnak a kamaszkorukba.

Azt akarjuk mindenáron folytatni - miközben nem éljük meg azt a másfajta boldogságot, amit a párkapcsolat kínál. Ahol ugyanis megtanultunk már szeretni, ott akarunk maradni tovább: abban a szerepben! Így aztán teli van a világ erotikus nagypapákkal, gyermeteg anyákkal, infantilis férjekkel, kamaszlány anyákkal és kalandra szomjas, háromgyerekes családapákkal...

(A házasság szertartása nem arról szól, hogy két embert „összeadnak” hanem ez is egy ősi beavatás, csak ma már nem veszik komolyan. Vagyis nem jár valódi, megrendítő katarzisélménnyel.

Ebben a „boldog pillanatban” rituálisan megölik az emberben az ifjúságát, és föltámasztják a felnőit lényét. Eljött a megvalósulásnak, a mesékből ismert nehéz próbatételeknek az időszaka: Vajon, ha együtt elindultok az erdőbe, elveszítitek-e a vezérlő csillagotokat vagy sem?)

Időnként meghal bennünk valaki, és valaki más megszületik. Ami elmúlt, annak múlttá kell válnia, s ha nem akar, akkor tudatos munkával azzá kell tenni. Maga az idő nem teszi azzá - segíteni kell neki.

Hogy miért?

Mert csak a testnek van ideje - a léleknek nincs.

Ha a testedbe szálka fúródik, meggyűlik az ujjad, a gennyes góc előbb-utóbb kifakad, és a seb begyógyul, sejtjeid szépen lassan elintézik. Ahogy mondjuk: „az idő meggyógyítja”. De ha a lelkedbe megy szálka, az nem jön ki, mert ott nincs idő.

Lelki sebeink időtlenek, és fájnak sok inkarnáción át.

A lélekben csak az gyógyul meg, amit szellemünk, isteni hatalmánál fogva, világosan lát, megért és meg is gyógyít.

*

Most érkeztünk el oda, hogy a legnehezebb szeretetről beszéljünk.

Úgy hívjuk, *elengedő szeretet*.

Hogy ezt mennyire nem értjük, arról egy botrányos tévedés tanúskodik. Sok évszázada hurcoljuk magunkkal. Nem tudjuk, hogy tévedés - pedig józan eszünk naponta tiltakozott ellene.

Azt mondja Jézus Lukács evangéliumának magyar fordításában:

„Ha valaki hozzám jön, de nem gyűlöli meg apját, anyját, feleségét, gyermekeit, testvéreit, sőt még a saját lelkét is, nem lehet az én tanítványom.”

Hogy van ez?!

A szeretet Mestere, aki nemcsak azt tanítja, hogy szeresd az Istent, és szeresd felebarátodat, mint önmagadat, de ráadásul még azt a leheteűen parancsot adja, hogy szeresd az ellenségedet is, áldd meg azokat, akik téged átkoznak - gyűlöletre kér engem?

Éppen ő?

Jézus, gyűlöletre?

Lehetséges ez?

És éppen az anyámat, az apámat, a gyerekeimet és a feleségemet gyűlöljem? Mindenkit szeressek, csak éppen őket gyűlöljem?

Az eredeti görög szövegben a következő szó áll:

„*Apotassomai* ”

Az „*apo*” azt jelenti, hogy „-tói”, „-tol”. A „*tasso*” pedig azt, hogy „rendbe tenni”. A két szó együttes jelentése pedig az, hogy „*eltávolodva valamitől vagy valakitől, a megfelelő helyre tenni.* ”

Ez nemcsak emberre vonatkozhat, hanem dologra is.

Ha bármivel birtokviszonyba kerülök, azt mondom: „Ez a föld az enyém! Ez a ház az enyém!” De tévedek, mert én csak ideiglenesen használom. Gondold el: jó esetben harmincezer napig lakhatsz a házában. Tovább nem is élsz. Utánad jön egy másik lakó. „Megfelelő helyre tenni valamit” - azt jelenti, hogy vissza kell adnom valamit. El kell szakadnom attól a gondolattól, hogy az „enyém”. Meg kell szüntetnem azt a téves azonosulást, hogy „egy vagyok azzal, amit magamhoz öleltem.”

Semmi sem az enyém!

Szabad vagyok.

És szabad mindenki, akire birtokvágyamat, érzelmeimet vagy a szokásaim hatalmát kiterjesztettem.

Meg kell szabadulni attól a gondolattól, hogy apám, anyám, feleségem vagy a gyermekem az „enyém”.

A legtöbb szeretet, amelyről idáig beszéltünk, kapaszkodó jellegű.

A gyerek kapaszkodik az anyjába, az anya öleli a gyermekét, szorosán. Ahogy később a szerelmesek is, ölelni, csókolni, harapni akarják egymást, és a házastársak is görcsösen kapaszkodnak egymásba. A „te az enyém vagy!” érzése éppolyan boldogító, amilyen fájdalmas. Már az a tény, hogy elutaztál, nyugtalanná tesz. Kimentél az erőteremből, s didergek a magányban. Hol vagy?! A földi szeretet minden fajtája össze van szőve azzal az érzéssel, hogy „egymáséi vagyunk”. Úgy bánunk egymással, mint a tulajdonunkkal, és jaj annak, akinek rossz gazdajutott. Mégis vágyunk erre a fészek-melegre, mert itt, a testi világban enélkül hideg van. Dermesztően hideg.

Közel kell lennünk egymáshoz. Ereznünk egymás szagát. Barátok akkor is

hívogatják egymást, ha nincs semmi mondanivalójuk, tudják, hogy eleven kapcsolat nélkül egy barátság meghal. Ha valaki kiesik figyelmed köréből, el is halványodik. A földi szeretet összeréztés, összehangolódás. Ha nincs a közelben a másik, aki visszaveri sugaraidat, elhal.

Az ember testet öltött szellem, a mulandóság világában él, itt kell szeretnie. De, amikor elindul a szellemháza felé, ezek az itteni játékszabályok kezdik érvényüket veszteni. „A rókáknak van barlangjuk, az égi madaraknak fészük, de az emberfiának nincs hol lehajtani a fejét” - mondja Jézus a követőinek. Az ő országa túl

van az állatvilágbeli ösztönök örökségén, túl a családi, nemzeti, faji szokásrendszereken. A földön a halandó ember csimpaszkodik a halandóba odaát a szellem szereti a szellemet. Nehéz megértenünk, de ott nincs idő és távolság. Ez pedig azt jelenti, hogy mindketten szabadok és birtokolhatatlanok vagyunk, s mivel ott idő sincs: a szellemi szeretet elmúlhatatlan.

Amikor valaki elindul a szellemi ország felé, el kell engednie a régit. *Ez az elengedő szeretet.*

Egyszer írtam erről, a *Búcsúelőadás* című „tragikus cirkuszi bohócparádémban”. A darab a cirkusz és a bohócok nyelvén próbálja elmondani, mi az, hogy elengedő szeretet:

A Két Bully, az európai cirkuszok csillagai, örök társak, olyanok, mint az elválaszthatatlan ikrek. Ezúttal két szicíliai maffiózót játszanak a porondon, akiket egy óriási cirkuszi légiháborúban lelőnek az ellenséges német bohócok. A két Bully elindul a halálba. Így játsszák el az „elengedő szeretetet”:

„Nagy ütközet indul. Szikrázó légi csata. A cirkusz gépét odafent a kupolában találat éri. Farán kigyullad sok sistergő csillagszóró. Az olasz maffiózókat játszó Két Bully kétségbeesetten kinyitja rongyos esernyőjét. Keresztet vetnek - és kiugranak az égő repülőgépből.

Zuhannak.

Halkul a harci zaj.

Csend lesz.

Csak a tengermoraj hallatszik alattuk.

A két bohóc az esernyő nyelébe kapaszkodva suhan a halálba. Fölöttük a végtelen égbolt millió csillaga. Mint egy planetárium, olyan a cirkuszi kupola: a kozmosz fényei szikráznak.

Alattuk a háborgó, koromsötét Tirrén-tenger.

Az I. Bully lenéz. Haja égnek áll a rémülettől.

I. Bully: Cucureddu!

II. Bully: Mi van, Luciano ?

I. Bully: Te tudsz úszni, Cucureddu ?

II. Bully: Nem nagyon. Valaha beíratlak egy tanfolyamra, de víz iszonyom volt. És te? I. Bully: Csak olyan kutyaúszással... Mit csináljunk, Cucureddu? II. Bully: Gyűjtsunk rá, Luciano.

(Két parázsló cigarettát varázsol elő a kabátja alól. Átnyújtja a távolban zuhanó társának. Fújják a füstöt. És suhannak lefelé.)

I. Bully: Te, én olyan lámpalázás vagyok!... Zabszem se férne a fenekembe. II. Bully: Miért, Luciano?

I. Bully: Tudod, ez lesz az első halálom!

II. Bully: Ne szarj be, Luciano! Eddig még mindenkinek sikerült. I. Bully: Mit gondolsz, van túlvilág?

II. Bully: Meglátjuk, pajtás... Most meglátjuk.

I. Bully: Ha van, feltétlenül keress meg!

II. Bully: Oké. (Savanyúan körülnéz, és parázsló cigarettájával az égboltra mutat.) Nézd, mennyi csillag!... Mennyi nap és tejút és hold és üstökös!... Luciano, hogy foglak megtalálni ebben a végtelenségben?!

I. Bully: Majd magamra képelem ezt a kis pepita gályámat.

II. Bully: Helyes! En meg ezt a kis trottórcipőmet!... Luciano!

I. Bully: Hello!

II. Bully: Ha majd a képzelt gatyádat megrúgja egy képzelt trottórcipő, tudod, hogy ki lesz az 1

I. Bully: Tudom, Cucureddu! (És elérzékenyül.)

II. Bully: No, ki?

I. Bully: Én magam leszek... Ha én képelem!... És ha úgy alakul, hogy mégse találkoznánk?

II. Bully: Akkor... good bye, Luciano!

I. Bully: Good bye, Cucureddu

Együtt: GOOOOD BYE!!!...

Es elnyeli őket a viharos víz és a sötét... Csak a szél süvöltése hallatszik. Végük van.

A zenekar tust húz.

Kigyúlnak a reflektorfények.

Es a vidám zenére feltűnik a két halhatatlan bohóc, most már maszk és jelmez nélkül s egymás kezét fogva hajlongnak a tapsban. S miközben ünneplik őket, az I. Bully trottórcipőjével bele-belerúg a II. Bully pepita nadrágába.

Boldogok."

A mai lélektan, ha elveszítjük azt, akit szeretünk, gyakran adja azt a tanácsot: „Engedd el őt!” De már jóval korábban, a felnőtté érés korszakában is: „Szakadj el a szüléidtől! K szülőknek pedig, főleg az anyáknak: „Ereszd el a gyerekedet!” Ezt olyankor mondják, amikor önző érzelmeik mágiája

mindkettőjük haladását meggátolja.

Ha az ilyen tanácsokban nincs kellő bölcsesség, a legnagyobb zavart idézhetik elő.

Minden szeretetnek megvan a maga ideje!

Az időszerűség roppant fontos.

Az anyákról beszéltünk.

Nos, az anyai szeretet a kezdet kezdetétől fogva igenis birtokló szeretet! Nem is lehet más, hiszen a magzat az ő sejtjeiből, véréből épül fel. Amit eszik, a babának is eszi, amit érez, a babájának is érzi

- a saját teste a gyerek teste is. Amikor kiválik belőle s „önálló” életet kezd, nem képes elfogadni a gondolatot, hogy ez a kis tehetetlen húsgombóc teljesen „önálló” lenne. Nem is igaz! Ez a gyerek az övé. Rá van bízva. Nélküle nemcsak nem lett volna, de nem is tudna életben maradni.

Az anyai szeretet *totális birtokjogot* érez a teremtményével. Isten rábízta a gondviselés feladatát. „Ez az én gyerekem! Az enyém!” És a kapcsolata vele nemcsak lelki, testi is. Egész nap, reggel, este és éjszaka, hónapokon és éveken át csakis a gyermeke testével foglalkozik. Nincs elengedő szeretet! Sorsfeladata most az, hogy testnyelven érezzen és gondolkodjon. A legmagasztosabb női lélek, még az angyalokkal beszélő Szűz Mária is a testtel foglalkozik a bedehemi istállóban, a tejjel, a pisivel, a kakival, a bőrrel, a nyállal

- és félti a gyermekét, mert az övé. Neki van adva.

Ezért is megrendítő, amikor visszaveszik tőle.

Egy férfilelek ezt a drámát ritkán tudja átélni. Bár az elszakadás számára is fájdalmas, de viszonylag könnyebben tudja elfogadni, hogy a gyermeke csak „kölcsonbe” az övé -vissza kell majd adnia.

(Látod, most jövök rá: amikor anyám azt mondta, hogy „ez a legnehezebb szerepem ” erre is gondolt.

Hogy el kell válnunk egymástól.

S engem, akit teljesen odaadtak neki, akit minden idegszálával és vérkörével magában növesztett - most vissza kell adni.

Vagyis elmenni és itthagyni engem lehet, hogy ez volt számára a „legnehezebb”?

Nem az öregség fáj nekik, hanem az elszakadás?

Minden találkozáskor úgy búcsúzott tőlem, mint aki utoljára lát. És csak most jut eszembe, ahogy írok róla! Akkor roppant terhes volt, de most már értem: ahányszor elbúcsúzott tőlem, mindig volt a hangjában és a szemében valami olyan érzelmes pátosz, mintha örökre búcsúzna tőlem. Még akkor is, ha tudta, hogy másnap jövök. Igen, ez a „Good bye, Luciano!” volt a hangjában. Néha el is sírta magát. Azt mondta, ne haragudj, érzelmes hülye vagyok.)

Elengedni valakit nagyon nehéz.

Azért mondja Jézus, hogy a „saját lelkünkötől” is el kell távolodnunk, mert akiket szeretünk, azok belénk nőttek, „hozzánk tartoznak”. Lelkünk részeivé váltak. Ott van a lelkünkben az egész „jelmeztár”! Minden szerep és minden szeretet oda van belenőve, belevarázsolva. Ezért mondjuk, ha elvesztünk valakit: „Úgy érzem, mintha a lelkem szakadna ki!” Es ez így is van! Addig nem tudunk kedves játszótársainktól elválni, amíg rá nem döbbenünk arra, amit halálunk után mindannyian meglátunk, hogy *többek vagyunk, mint a földi szerepeink*. Ne felejtse el, hogy a lelkünk (pszichénk) még nem az Önvalónk. Csak ruhája a szellemünknek, éppúgy, mint a testünk, még akkor is, hajóval finomabb anyagból

- érzésből, gondolatból, energiából - van szőve.

Vagyis az „elengedő szeretet” a saját lelkünkkel való viszonyunkat is jelenti. A SAJÁT LELKÜNKET IS EL KELL ENGEDNI. Minden szerepével, ragaszkodásával, mohóságával, vágyaival, érzéseivel.

Az *apotassomái* azt jelenti, hogy valamitől, ami nagyon közel volt hozzánk, el kell távolodni, és a megfelelő helyre kell tenni. Saját lelkünkkel is távolságot kell felvenni. Ránézni magunkra, és az érzéseinket is elengedni: - látom, de nem az enyém már.

Mintha más érezte volna.

Magunktól is el kell távolodnunk, mondja Jézus.

„Good bye, Luciano!” - mondjuk ilyenkor magunknak is.

Amikor egy festő néhány lépést hátrál, hogy alakjait az egész kép arányaiban szemlélje, ezt teszi. Eddig túl „benne” volt a művében, túlságosan belebonyolódva látta teremtményeit, s

a hozzájuk fűződő érzelmi vaksága megakadályozta abban, hogy tisztán átlássa az Egészét. Így van az ember az anyjával, gyerekével, szerelmével, amikor érzelmei mágnesként húznak, s a „te vagy az én mindenem” öleléséből nem tud kiszakadni

- nem képes túllépni szűk rokonságának, családjának, felekezetének vagy akár népének határain.

Mind kevés.

A család is kevés.

A haza is kevés.

Minden eszme, minden fajtabeli közösség és minden felekezet kevés. Jó példa erre magának Jézusnak az élete. Szeretete túllépett családjára, népe, nemzete, fajtájára, vallására határain. Emberiség méretű volt.

A szeretetnek ugyanis nincs határa.

Mindenki belefér.

Más szóval: teljesen szabad.

(Ha csak téged „szeretlek”, és őt „nem szeretem” - a szó valódi értelmében téged sem szeretlek igazán. Majd te is meglátod, ha nem szeretlek! Most még belül vagy a tűzkörön, még bennem vagy, de bármikor kívültre kerülhetsz és akkor meglátod majd, hogy a szeretetem nem volt igazi.

Hányszor tapasztaltuk ezt!

Az önző szeretet - ha szeretetnek lehet nevezni egyáltalán - a körön belüliekhez meleg, a többiekkel hideg és közönyös.)

Az apotassomái azt jelenti, hogy levetjük szerepeinket/és túllépünk a szűk, érzelmes szeretet-határon. Megtörténhet ez már fiatal korunkban is. Például amikor „elszakadunk a szüléinktől”.

Egy anya-gyerek kapcsolatban ez akkor működik jól, ha megismétlik azt a drámát, ami a szülésnél is történt: a gyerek nagy erővel világra akart születni, kézzel-lábbal birkózott, hogy önálló életet kezdjen, az anya ezt a törekvését saját görcseivel segítette. A gyerek kiszabadult belőle, az anya segítette. Mindkettőjüknek fájt - de meg kellett történnie.

Hasonló folyamat játszódik le, amikor az ember felnőtté válik. A gyerek el akar menni, az anyának el kell engednie. Vagyis ki kell engednie őt abból a mágikus erőkörből, amit „anyai szeretetnek” neveznek s aminek erősebb fala van, mint az anyaméhnek.

A „gyerek elengedése” második szülés -a lélek síkján. Az anyának a számára legkedvesebb lényt a lelkéből kell kiengedni.

(Egy pillanatilag ne hidd, hogy az elengedő szeretet intenzitása, boldogító ereje gyengébb, mint az érzelmi szeretetéi Csak nem ott éled meg, ahol eddig. Nem lelki, hanem szellemi élmény — és csodálatos.

Amit elvesztettél, százszorosan kapod vissza.

Csak nem abban a formában.

Szabadságban jön vissza.

Boldogságban.

Elvehetetlenségben.)

Ugye látod, hogy ez a nagy sorsváltás *gyűlölettel nem* történhet meg?

A gyűlölet ugyanis a lelkek között létező legerősebb kötés. Inkarnációk sorozata mehet rá, ha a gyűlölet görcsét nem tudjuk feloldani. Még ha rossz volt is hozzám az apám, olyan ember, aki mély lelki sebeket okozott bennem, elszakadni tőle mégse tudok addig, amíg gyűlölöm. Amíg vádolom őt, hogy tönkretette az életemet, addig magamban sem találok meg azt, aki sorsomat át tudná írni. A *gyűlölet* és az önsajnálát olyan füstöt okoz lelkünkben, hogy attól saját szellemi Napunkat megpillantani lehetetlenség.

Felnőtt ember nem „gyűlölhetheti” a szüleit. Egyáltalán senkit sem, mert tudja, hogy életéért senki más nem felelős, csakis ő maga. Onnan kezdve, hogy öntudatra ébredt, egy új történetet ír. És még ha maga az Ördög volt is az apja, akkor is a fény felé halad, s levonva múltjából a tanulságot, életéért a felelősséget teljes egészében magára veszi.

Ma úgy mondjuk: nem hordoz magában traumákat.

Amellett látni kezd. Kinyílik a „szív szeme”, és fölismeri, hogy szüleivel való kaocsolata sorsszerű volt. A sérelmek nem véletlenül érték. Egy magasabb síkról már látja, hogy apja, anyja nem tettesek voltak, hanem maguk is sorsukkal küszködő lelkek. Boldogtalan emberek, akik megbuktak abban a játékban, amelyben közösen vállaltak szerepet.

Amikor az ember valóban látni kezd, megpillantja másokban a halhatatlan lelket. Ez az *apotassomai*.

Egy másfajta látás, ahol a földi szerepek eltávolodnak, és megjelenik mögöttük a valós kép. Hogy Isten szelleme van mindenkiben. Es minden szerep és minden szeretetfajta: a gyermeki, az anyai, a nagymamái, a hitvesi, a családi, a baráti, a felebaráti, az érzéki, az érzelmi, a szerelmes, a szenvedélyes, az ösztönös. .. szóval a sokféle szeretet nem más, mint az „O AZ!” kozmikus játékának újabb és újabb variációja. Csak ha kitanultuk mindegyiket, áll össze az igazság: Minden szeretet AZ ÖRÖK „O AZ!” szeretete, mindenben és mindenkiben. Nem lehet elveszíteni.

S ekkor már ki tudjuk mondani, boldogan és vidáman:

„Good bye, Luciano!”

13. fejezet Nő és férfi

Nemrégiben kiadták Füst Milán teljes naplóját. Azokat a feljegyzéseit is, melyeket talán nem is a nyilvánosságnak szánt. Gondolatokat, melyeket az ember csak akkor mond ki, ha utána „magára húzza a koporsó fedelét”.

Vagy talán akkor se.

Így ír:

„Egyre inkább megértem azokat, akik elfordulnak az asszonyoktól. Az érzékiség csökkentével a lélek inkább társat keres, mint szeretőt... Ha körülnézek, vagy visszanézek, alig-alig találok egy-egy olyan asszonyt, aki sokat jelenthetne nekem

- vagy barátaim bármelyikét pótolni tudná. Boldog vagyok, ha barátaim egyikével-másikával beszélgethetek - felfrissülök, a lelkem megújul. - S hányszor éreztem magam így asszonnyal? - Hiúk voltak, kicsinyesek, korlátoltak, felismerés-képtelenek. Egy alsóbbrendű fajta, no! - Barátomat szeretem,

barátaim feleségeitől pedig borsószik a hátam... Bájukon, érzékeket felcsigázó szépségükön kívül mást nem várok a nőktől. Akárhogy szeretjük is őket, vagy vágyunk rájuk... Jóságuk unalmas, s hiányzik belőle az értelem szépsége. "

Mi, férfiak, általában így gondolkodunk.

Ezek egy több ezer esztendősi patriarchális világ szavai.

*

Á két legnagyobb szerep a nő és a férfi.

Ezek is szerepek, igen.

Amíg az ember a Teremtő álmában élt, nem léteztek. Egyik sem voltunk még. Az se mondhatjuk, „mindkettő együtt”, mert ebben az álomban egység volt, nem kettősség. Ez az álom az Ember Ideája volt. Ahhoz, hogy létrejöjjön, ketté kellett hasadnia, férfivá és nővé.

A kínaiaknál az Osállapotot egy üres kör szimbolizálja, a wu esi, ahol rejtélyes okból hasadás történik: megjelenik a világos jang a sötét pöttyel és a sötét jin a világos pöttyel - és beindul a létesülés folyamata. Az egyik a férfi - a másik a nő. Az, hogy a kis női pötty ott van bennünk, férfiakban, s a férfi pötty bennetek, nőkben, azt jelenti, hogy nemcsak vonzás és feszültség van közöttünk, de *egyedbe át is tudunk alakulni.*

„A Teremtés alapvető törvényének - mondja szellemi mesterem - nem célja, hogy a két erő önmagát fenntartsa és megőrizze. A férfinak át kell élnie a nő, a nőnek a férfi állapotát.”

Ez a két „pötty” titka. A férfinak át kell élnie az alázatot, a hitet és a befogadást, a nőnek a világhosszát, a teremtő szellem erejét.

De, ami még lényegesebb, az az, hogy mindkét erő, a jin és a jang is, el tud romlani. Amire azt mondják, „öreg jang” - az a rossz jang, a minőségét elárult, lezüllött férfi-erő, s nem marad fenn sokáig: át kell hogy változzon, sorsszerűen. S ugyanez van fordítva a jin-nel is.

Ha valami elromlik, nem állhat fenn sokáig— át kell alakulnia.

A tibeti buddhizmusban a létesülés kerekét a Sárkány és a Tigris forgatják. Szeretkeznek. Mi, férfiak vagyunk a Sárkányok, a nők a Tigrisek. Egymást forgatjuk, öleljük, elengedjük: így jön létre a világ. De úgy, tanítja az Átváltozás Törvénye, hogy ha a Sárkány fiú túl gögös, konok és öntelt, belsejében megnövekszik a sötét pötty, és Tigris lesz belőle. Így tanulja meg az alázatot. S ha a Tigris lány túl sötét, túl tehetetlen, arctalan és öntudatlan, átváltozik Sárkánnyá, hogy megtanulja a fényt és a fény adásának az erejét.

Az élet olyan páros tánc, ahol váltjuk a vezető és vezetett szerepét - csakis így jöhet létre minden fejlődés és átalakulás.

Vagyis nemi önazonosságunk sohasem végérvényes.

Ez a *Ji-Kingnek*, a kínaiak ősi könyvének éppúgy az alapja, mint az élettannak, a

genetikának, vagy a pszichológiának.

Ezért használom a nemekre a „szerep” szót.

A szerep, a mi színházi nyelvünkön olyasvalakit jelöl, akivei azonosulok - de nem teljesen. Átélem, belebújok, szinte már úgy érzem, hogy ő „én vagyok” — de nem teljesen.

Tudunk ez is, az is.lenni - kérdés viszont, *hogya ki az, aki a szerepeket magára veszi s játssza f*

A szüntelen teremtés állapotát Karinthy Frigyes így írja le: „Azt álmodtam, hogy két macska voltam, és játszottam egymással.”

Azt már csak én teszem hozzá, hogy az egyik bizonyára kandúr volt, a másik nőstény.

„Isten az embert saját hasonlatosságára teremtette, férfivá és nővé” - így a Biblia. Vagyis Isten mindkét nemet magában rejti. Hasonlóan a bibliai Ádám is mindaddig, míg a jelképes mese szerint álmában ki nem vették a bordáját. Abban a pillanatban, amikor lényéből kivarázsolták a rejtett nőt, Ádám férfi lett. Előtte nem volt az.

Az „Ádám” szó a héberben „embert” jelent. Csak a borda^elenet után nevezi őt a Biblia „férfinak” („ish”) és Évát „asszonynak” („isháh”).

Az a téveszme, hogy Isten a férfit teremtette először, dege-nerált világot hozott létre. Évezredek óta élünk benne. Meg is szoktuk már, és azt hisszük, hogy ez eredendően így volt, és így is kell lennie, örökké.

Azért beszélek az eredetről, mert most egy több ezer éves, kővé vált rögeszmét kell összetörmünk.

Szimbolikus őszünk mindkét nemet magában rejtette. Androgün volt. Az, hogy férfi vagy nő lesz, csak lehetőségként szuny-nyadt benne. Ezt az állapotot nem tudjuk elképzelni, csak homályosan sejtjük, ha kisbabát látunk.

Olyan, mint egy angyal - de benne rejlik mindkét macska. Nem akarlak metafizikai töprengésre készíteni, de ahhoz, hogy önmagunkat és mindennapjainkat jobban megértsük, visz-sza kell nézni az időben, mert ezek a jelképes történetek a mai napig is könyörtelenül működnek. Már régen nem hiszünk a bibliai „mesének” - a tudományos haladásban hiszünk, civilizációnk mégis erre az elavult patriarchális szemléletre épül. Belevésődött a lényünkbe, az életünkbe. És most, hogy az egész civilizációnk összeomlóban van, vissza kell nézni a gyökerekhez. Az a szereposztás, hogy az „alacsony rendű” nőnek az az egyetlen sorsfeladata, hogy férjet találjon, kielégítse, gyermeket szüljön és gondoskodjon róla, miközben az isteni férfi a „világ dolgaival” foglalkozik, alkot, hódít, fölfedez és „irányítja a fejlődést”, azért lett mára tarthatatlan, mert a huszonegyedik

század elején világosan kiderült, hogy a világ dolgai el vannak rontva.

Eljátszottuk „Az ember tragédiáját”, s mint Madách hőse, rájöttünk, hogy amit fejlődésnek véltünk, a szakadékhoz vezet.

Az emberiség megijedt.

A több ezer éves férfiuralom azt jelenti, hogy mindazért, ami történt és ami manapság is történik, mi, férfiak vagyunk a felelősek.

A hatalom felelősséggel jár.

Ezt a felelősséget megosztani nem lehet.

A férfi-nő szerepek és kettőjük kapcsolatának gyökeresen új értelmezésére van szükség.

A világ bajban van. S mivel mi „forgatjuk a kereket”, nekünk keli megváltoznunk.

*

Az a tévhit, hogy az Isten férfi, azt jelenti, hogy a férfi önmaga óriási képét vetítette az égre. Úgy vélte, Isten éppolyan mindenható és mindentudó hím, mint ő, „a teremtés koronája”. S mivel teremteni akart, mert ellenállhatatlan vágyat érzett rá, de nem volt kivel, kitalált magának egy olyan alacsony rendű lényt, akinek szellemet nem adott (az csak a férfinak jár), csupán testet, mégpedig formás testet s némi butácska kis lelket. Ezt az „asszonyi állatot” elnevezte Nőnek. Ennek a lénynek főleg méhe volt és rendkívül kívánatos hüvelye. Esze viszont olyan kevés, hogy igazán komoly dolgokba bevonni nem lehetett. Az asszonyi állatot az Istenhez hasonlatos férfi időnként megkívánta, ilyenkor verseket írt hozzá, s fölgerjedt állapotában még magasztalta is. De amikor gerjedelme kielégült, az „istennőből” újra állat lett. Néha még rosszabbul is bánt vele, mint az állataival. Mert a szeretkezésen és szülésen kívül másra nem tartotta alkalmasnak. Ma már, ahogy az egész világ, ez a hiedelem is recse-ropog, de azért még mindig tartja magát, hiszen nagyon mély gyökerű.

Erről szól az emberiség egész, írott formában tükrözött világtörténete. Megfeledkeztünk arról, hogy a Nő önmagunk fele (azaz *felesége* a mi csodálatos ö^a-nyelvünkön!) és nem azt parancsolta nekünk a bibliai Isten, hogy: vedd magadhoz és hatalmaskodj felette, hanem éppen ellenkezőleg, azt mondta a férfinak, hogy te fogod majd elhagyni az apádat és anyádat, s te fogsz majd ragaszkodni a feleségedhez, mert a kettőnek újra egyé kell válnia. Egy testté!...

Bizony! A Bibliában nem a nő megy férjhez, hanem a férfi megy a nőhöz, hozzámegy „férjül”; a szüleitől való elszakadás elsősorban a férfinak szóló parancs. A férfi megy hozzá, és a nő befogadja. Lelkét, testét - és magját is, ha akarja.

*

Az ondósejtek rohannak a fenségesen nyugodt, királynői petesejthez. Nászúk

után, vagyis magzati létünk kezdeti állapotában nemünk még megnyilvánulatlan állapotban van. Ugyanabból a parányi valamiből tud az isteni szobrász fiút vagy lányt készíteni. Ez nem úgy történik, hogy először minden magzat kisfiú, akinek nemi szervét a természet egy plasztikai műtéthez hasonló ügyes eljárással nőivé alakítja át, hanem úgy, hogy a magzatnak nincs még neme. Lába között olyasmi van, amiből mindkettő lehet. Sőt, mintha eredetileg mind nőnek készülne! Mintha a férfiúság lenne másodlagos képződmény, aminek későbbi jele, hogy teljesen fölösleges mellbimbóink maradnak. Kis hímvesszőt növesztettünk, heréink formálódtak s leszálltak, de felül otffelejtettük a szükségtelenné vált bimbóinkat, s ez mint valami „gyári hiba” mutatja, hogy itt egy eredetileg nőnek készült test lett átalakítva fiúvá. A biológia mintha azt sugallná, hogy az „öslény” sokkal inkább nő, mint férfi. (Alfréd Jóst 1947-ben fedezte fel, hogy az eredetileg női programnak engedelmessé fejlődés a heremeghatározó gén jelenlétének köszönhetően módosul. Vagyis ha az ember nővé alakulása gátlódik az Y kromoszóma által, akkor lesz a végeredmény férfi.)

A nő a Talaj, s mi a behulló mag...

Mintha az élettan a Tao bölcseit igazolná:

„Örökkévaló a Völgy energiája. O a titokzatos Nő. A titokzatos Nő kapuja: ég és föld gyökere. A Nagy Szülőanya örökkévaló, és magába rejt mindent.” Mintha ez lenne az igazság.

Már a *jóskönyv* írásakor is tapasztaltam, hogy ez a több mint hatezer éves szemlélet megőrzött valamit az ősi matriarchátus bölcsességéből, ami később a taoizmus alapja lett. „Amivel elrontjuk az égit, az az ember aktivitása” - mondja Csuang Ce.

A Ji-King tanácsai jórészt bölcs, „asszonyi” tanácsok: a dolgokat nem annyira akarni kell, inkább hagyni megtörténni. Hogy ne „az én akaratom legyen meg, hanem a Taóé”. Mintha minden élet a Titokzatos Nőből született volna! Talán éppen ez okozza a női szervezet jóval nagyobb stabilitását, tűrőképességét és magasabb átlagos életkorát.

Bár az hamar eldől, hogy melyik nemünket éljük a földi inkarnációnk során, életünk első pár esztendejében mégis olyanok vagyunk, mint az *angyalok*. Nincs *ig&zán* nemünk. Vagyis a csecsemők, habár testükön látszik már a döntés jele, hosszú ideig mégis édenkerti állapotban vannak.

Idegenek össze is tévesztik néha; nem tudják, fiúk vagyunk-e, vagy lányok.

(A szülők nem szeretik, ha nemtelen „angyalkának” nézik gyermeküket. Főleg a papák, ha a kisfiúkat lánynak nézik. Egy anyának majdnem mindegy. De ehhez túl kell lépnie azon a keserves élettapasztalatán, hogy nőnek lenni nehéz. Az anyák tudják, hogy az ember kétnemű. Ha fiút szülnek, méhük-ben egy kis hímvesszős emberkét érlelnek - utoljára csak a férjükön láttak hasonlót. S most

kiderül, ők is tudnak ilyesmit csinálni. Döbbenetes élmény ám egy apa számára, amikor látja, hogy szerelmes nejéből kibújik egy kis pasi! Hogy eddig csak ő kopogtatott be hozzá szerelmesen, s most nyílik az öle, és kilép belőle egy másik úr! Ráadásul ezt az urat a neje szereti! Néha jobban, mint őt!)

Kezdetben angyalok vagyunk.

Jézus azt mondja, ha a „mennyeek országába” akarunk jutni, ilyen angyalszerű gyerekekhez kell hasonlítanunk. A mennybe, „ahol sem nem házasodnak, sem férjhez nem mennek, hanem olyanok lesztek, mint Isten angyalai az égben...” Vagyis ez az igazi állapotunk.

Az angyalszerűség.

Ilyenné kell lennünk.

Amíg ez nem sikerül, addig „két macska” vagyunk, és játszunk egymással. Tudod, hogy lelkünk is kétnemű.

Ha férfinak születünk, tudatunk felszíni részén férfiak, belül és a tudattalanunk árnyékában nők leszünk. És fordítva.

Ha női sorsra vállalkoztunk, kívül leszünk nők és belül férfiak. Reinkarnációink során pedig bármelyik nemünket megélhetjük, attól függően, hogy karmánkat melyik „szerepben” tudjuk jobban teljesíteni.

(Néha, ha sikerült visszalátnom, azt tapasztaltam, hogy az ilyen nemiséget váltott inkarnációban nehezen tudunk az új szerepünkbe belenőni. Sorozatos férfiéletek után az ember rendszerint ügyetlenül mozog még a női szerepben. „Megszokta”, hogy életét férfias eszközökkel oldja meg. Csak lassan tanul bele ha egyáltalán beletanul - a női taktikák működésbe.

Rengeteg árulkodó jele van annak, ha valaki, bármilyen csinos is, nem tudja még igazán a, „női nyelvet” beszélni. Nem tudja a sajátos női életstratégiáit működtetni. Ilyenkor úgy érezzük, hogy „nem igazán nő.” A reinkarnációval ugyanis a lelkünk beidegzett reflexeit hozzuk magunkkal, és amikor múltunkból hiányoznak az új nemi szerep tapasztalatai, akkor azokat most, ebben az éleiben kell megszerezni. Mást szoktunk meg, a másik nemmel éreztük azonosnak magunkat. Persze semmit sem „előlről” tanul az ember, de visszatalálni egy régen élt szerephez igen nehéz.

Mintha egy másfajta ösztön működtetné ilyenkor a nőt: azt hiszi, hogy a dolgait most is „akarni” kell — s nem tudja, hogy hagyni megtörténni előnyösebb lenne. A férfival való páros táncban mindenáron vezetni akar - ő irányít s nem hagyja irányítani magát. Azt meg főleg nem tudja, mert, az már a női szerep magasiskolája, hogy vezet ugyan, de a férfival elhiteti, hogy mégis az történik, amit ő akar.

Nem ismeri, ajin taktikát.

Láttam egyszer egy dokumentumfilmet. Regressziós hipnózisban egy angol

asszonyt sikerült visszavinni előző életébe. Száz évvel ezelőtti története volt ez. A helyszínét is sikerült megtalálni később, mert kimondta a helyiség nevét. Valami francia kisváros volt, és a nő transzállapotban fura keveréknyelven, félig angolul, félig franciául beszélt. Meg is találták a várost. Egy jó nevű kollégiumra bukkantak itt. Az asszony - most már éberem ismerősként kezdett járskálni a folyosókon. Megrendülten fedezte fel régmúlt emiékát, a pincét, ahol valaha bujkált, a zsalugáteres ablakokai, az ismerős rézküincseket, a freskókat a mennyezeten, még az ódon szertári tárgyakat is. Minden „visszajött”- de amikor a mosdót kereste, a férfi vécébe nyitott be. Ekkor döbbsent rá az orvos, hogy ez egy férfiélet volt, s jelenlegi sorsának traumáit éppen az okozta, hogy lelkében még mindig a másik archetípus élt, jóllehet ennek semmi „szexuális” jelét nem tapasztalta. Külsőleg sem volt férfias. Sőt, kifejezetten csinos nő volt. Csak lelkének mélyebb szokásrétegeiben élt még a régi szerepe, ami miatt nem tudott igazán nő lenni.)

Elsősorban azonban mindannyian Emberek vagyunk.

Csak aztán lehetünk férfi és női emberek.

A magyar nyelv olyan mély, hogy egy kifejezés néha több igazságra tanít meg, mint a világ sok szent könyve.

Ezt a titkot is tudja.

Az előző fejezetben azt mondtam, hogy a szeretet: „O AZ!”-élmény. Arról beszéltünk, ha emlékszel még, hogy legyen az a másik a barátom, a szerelmem, vagy akár egy kedves kutyakölyök - az „Ő AZ!” rádöbbenésének élménye a szeretet jele bennem.

„Ő AZ!” - kiáltom magamban.

Ezt így csakis magyar nyelven lehet kifejezni.

Például angolul ezt nem tudom mondani.

Vagy azt mondom, hogy „SHE IS”, vagy azt, hogy „HE IS”.

Angolul el kell döntenem, hogy az „O” nő vagy férfi.

Vagyis az angol nyelv nem ismeri az univerzális szeretet fogalmát. A magyar nyelvben, ha szeretek valakit, elsősorban az Embert szeretem benne, csak utána a férfit vagy a nőt. A kutyámban is a lényét szeretem először, csak azután nézek a lába közé s vizsgálom meg, hogy hím-e vagy nőstény. Es ez az igazi sorrend.

A nyelvek többsége azonban először a nemére sandít. Nem látja meg benne a nemek fölötti Örök Lényt. Ki sem tudja fejezni, hogy ilyen létezik. (Az angolban a kutya is „she”, ha nőstény, vagy „he”, ha kan - azt nem szívesen mondom, hogy „it”, mert akkor máris élettelen tárgygyá alacsonyítottam, mint egy konyhaszéket.) Vagyis könyvünknek ezt a legfontosabb kulcsmondatát, látod, le se lehet fordítani! Hiányozni fog az a három szóba rejtett igazság, hogy: „A

szerelem egyetemes!" Több, mint a nemek vonzalma! Akár egy lányba vagyok szerelmes, akár a barátomat szeretem, elsősorban az Örök Embert szeretem bennük - csak utána fejezhetem ki, hogy itt még ráadásul a nemek vonzásáról, ajin és jang történetéről is szó van.

Ha nem anyanyelvünk a francia, a német vagy az orosz, még; harminc év múlva is hibát ejtünk a nemek használatánál Nem ez van a vérünkben. Ahogy az univerzális keleti nyelvekből is hiányzik ez a felosztás.

„A hímnem és a nőnem közötti különbség számomra nagy probléma a francia nyelvben - írja Taiszen Desimaru, zen mester. -A főnevek ilyen jellegű megkülönböztetése nem létezik a japánban. Miért la Seine' és 'le Rhone'? Miért nem 'le Seine' és la Rhone? Mitől női az egyik folyó s férfias a másik? Ezt nagyon komikusnak találom. Lehet, hogy azért, mert a Szajna folyása lágyabb, mint a Rajnáé?... A keleti nyelvek nem alkotnak ilyen kategóriákat. Ugyanaz a mondat, amely kínaiul vagy japánul határtalan jelentést hordoz, egy nyugati nyelven kategóriákkal telivé válik."

Az Ember egyetemes lény - éppúgy fölötte áll a nemeknek, mint az Isten. Csak ha szerepet vállal a létforgatagban, akkor ölti magára valamelyik archetípus külső-belső jegyeit.

*

(Beszélek hozzád, de nem látlak.

Nem tudom, nő vagy-e, vagy férfi,

Te azonban tudod rólam. Ha -máshonnan nem, a nevem elárulja a címlapon. De ne hidd, hogy én csak „férfinyelven" tudok. Van egy sajátos férfi s noi nyelv is. Ha valaki drámaíró, tudnia kell mindkét nyelven beszélni. Sok női szerepet írtam. Mégis úgy működök - akkor is, ha valakivel személyesen beszélek, és látom a szemét hogy legelőször nem azt nézem, hogy nő-e vagy férfi. Először az embert látom benne. Férfinak vagy nőnek lenni életünknek nem a végső valósága, csupán egy szerepe. A színházban tapasztaltam meg először azt, hogy minden szerep mögött van egy játsszó, egy „színész.", s ha azt akarja a rendező, hogy jól játsszon, sohasem a szereppel, hanem vele kell beszélnie.

Az Emberrel, aki nemek fölött áll.

fő, ha tudod, hogy a színésznek (nem, mint magánembernek persze, hanem mint művésznek, aki sokféle szerepet játszik) nincs neme. Ideális esetben bármelyik nemet el tudja játszani. Tud a másik fejével gondolkodni. Tökéletesen ismeri a mentalitását és az érzéseit. A rendező egy színésszel, vagy színésznővel egyformán beszél, sőt, régi tapasztalat, hogy a színésznőkben több a férfi-mentalitás, és persze fordítva, a férfiak gyakran úgy viselkednek, mint a színésznők. Ez néha olyan végletes helyzeteket szülhet, hogy amikor

évszázadokkal ezelőtt a japán császár leparancsolta a színpadról a nőket, mert azt mondta, hogy ez számukra erkölcstelen hivatás, a férfiak vették át a női szerepeket. Olyan tökéletesen játszották el őket, hogy az „onogaták”. a nőket játszó művészek, azóta is a kabuki színház élő csodáinak számítanak. A kecsességnek, a bájnak, a rejtélyes női varázslatnak, a törékeny lágyságnak, szűzies érzékiségnek és démoni boszorkányságnak a tökéletes megtestesítői - sok közülük többgyermekes, tisztos családapa. Hogy milyen a japán nő, sőt, hogy milyen az Örök Nő, ezektől a férfiktól lehet megtanulni.

Ne gondolj homoszexualitásra. Bár a művészek világában, éppen a szerepek cserélhetősége miatt, ez sohasem volt elítélendő. Az onogaták azonban rendszerint nem azok. Éppen elég nekik naponta nyolc-tíz órát nőnek lenni, örülnek, ha otthon nem kell tovább folytatniuk.

Mindenesetre a színház az a laboratórium, ahol a szerepeknek ezt a fölcserélhetőségét megtanulhatja a lélek. Hogy minden életszerepfjei egy isteni mintába bújik bele, átéli - és utána leveti. Itt tanuljuk meg azt, amit egy „civil” elképzelni is nehezen tud, hogy az ember nem egészen az, akinek hiszi magát. Tehát például egy férfi is tud nő lenni, ha jó színész és elég bátor ahhoz, hogy mások előtt vállalkozzon rá. Itt tapasztaljuk meg, amit az előző fejezetben mondtam az „életszerepekről” - egyik sem vagyok száz százalékgig „én”. Sem akkor, ha szeretői, sem akkor, ha feleséget, férjet vagy anyát játszok - átélés kérdése, hogy melyikkel azonosulok éppen.

Minél szellemibben látsz, annál inkább rádöbbenysz, mit jelent az a szó, hogy „önazonosság”. Hogy egyetlen önazonosság van: s ez az Isteni Én. A többi mind életszerep.

Aki átéli ezt a sok szerepet, aki tud bennem férfivá és nővé válni, s aki úgy döntött, hogy ebben az életben férfi leszek Igazi Valóm.

Nincs neme. Nem mondható el róla, hogy örök férj, örök gyermek, örök apa vagy örök nagypapa. De még az sem, hogy örök magyar vagy örök művész csak azt, hogy Ember.

Örök Ember.

Benned is ezt keresem hozzá beszéllek most.

De néha rajtakapom magam, hogy nőnek képzellek, s női nyelven szólok hozzád. Vagy fordítva.

Férfinak látlak, s úgy beszéllek hozzád.

Ezt ösztönösen teszem, s nem mindig szerencsés. Mert bár kétségtelen, hogy van a két mentalitás között különbség, de manapság ez már nagyon összekeveredett, és semmi sem igaz abból, amit valaha képzeltek erről. Mélyebben van az eltérés, mint ahol ilyenkor sejtem. Néha például az a meglepetés ér, hogy a barátommal beszéllek, „férfinyelven”, belép a felesége,

önkéntelenül hangot váltok, de rosszul teszem, mert az asszony lényében sokkal több a férfias elem, mint a barátomban.)

*

Ha ketten szeretik egymást - és a szeretet valódi -, mindenképp két Ember szereti egymást.

Csak utána következik az a vonzalom, ami már a nemeken és a szerepeken múlik. A kisgyermeknek már nagyon korán kinyílhat a „fiú-” vagy „lányszeme”, de azért egy bölcsőde, sőt, még egy óvoda is angyalgyülekezet. Bujkál bennük a nemiség, de rejtve még. Mosolygunk rajta. Ez nem pusztán a hormonok, hanem az androgún eredet kérdése. Eletünk hajnalán még angyalok vagyunk. És később, ha alkonyodik, és nemi szerepeinket elját-szottuk, bár hordozzuk még magunkon a „Nő” vagy a „Férfi” jelmezeit, de ez már másodlagos.

Ha egy öregedő pár még ilyenkor sem látja meg egymásban az „Embert”, nagyon sivár lesz az együttlétük.

Az öregek, ha jól élték sorsukat, visszamennek angyalnak. Azért nem látszik rajtuk, mert az angyalok: fiatalok. Az öregek is azok, csak belül. Egy öreg férfiban megjelenhet a megértő „női” lágyság, egy öreg nőben a férfias szilárdság. Az egyik meglágyul, a másik megkeményedik. Nem ritkaság.

Férfias nagyapám életének utolsó éveiben könnyen elsírta magát. Sohasem felejttem el, amikor százesztendőszemeiben megjelent két-három könnycsepp. Soha nem láttam sírni. Szívós, erős, kemény férfi volt - ez volt az a pillanat, amikor a jang-ban megjelent a jin... elérzékenyült.

(Ha idős vagy, tudod, hogy öreg férfi van, öreg nő is, de öreg Ember nincsen. Az Ember nem öregszik. Tudod, hogy ahol a szíved van, szóval ott legbelül középen, soha nem vagy öreg!

Csak a szerepeink öregszenek!

Áz Ember, aki halhatatlan bennünk, s nem ismeri az időt, állandóan képes újjászülni magát: örök fiatal.

Azt kérded, hogyan képes egy aggastyán újjászülni magát ?

Ugy, hogy meghal.

A halálban az Ember támad föl, nem a szerepe.

Majd tapasztalni fogod.

A nagy Játszó, aki lelkünk mélyén él, s aki ezt a sok-sok életváltozatot végigéli, nem is lehet más, csakis fiatal. Ez a Teremtő Lélek abszolút kora. Meghalunk öregen, s feltámadunk fiatalon. Minden életkorunk egy-egy életszerep, ami leválik rólunk, de a Nagy Játszó, aki nem változik, az összes „életkor” közül a fiatalhoz hasonlít legjobban.

Tudod, miért'?

Mert teremtenie kell! Ezt örököltük a Teremtő Istentől, hogy mi is tudunk teremteni. Szüntelenül teremteni! És ehhez fiatalos potencia kell, és szülőkedv. Örök ifjúság. Nincs nagyobb tévedés, mint a Teremtő Istent szakállas vénembernek képzelni!)

A fiatalok szerelmében azonban még a nemek drámája zajlik. Ez két világ szüntelen összeszikrázása. Itt tényleg igaz, amit Karinthy Frigyes mond: „Férfi és nő hogyan érthetnék meg egymást, hiszen mindegyik mást akar: a nő a férfit, a férfi a nőt?”

Ez nem is olyan vicces, ahogy az első pillanatban tűnik.

A megértés ugyanis csakis az Ember szintjén lehetséges. A nemek szintjén soha. Ott dráma van, feszültség, ellentét. Egy férfi és egy nő, bár egymást akarja, mégis más nyelvet beszél.

(Ha nagyon „férfi nyelven” beszélek, a nők elunják. Értik, de unják. Ezt néha kipróbálok, amikor előadásokat tartok. A túl elvont, csakis a „nagy kérdésekkel” foglalkozó témákat idegenül hallgatják a nők. Es látom, hogy érdeklődve csillan a szemük, ha az életszerű részletekről, a „kis dolgokról” van szó.

A nők bizalmatlanul fogadják azokat a gondolatokat, melyek nem tudnak testet öltetni. Terméketlenül tartják őket, s sokszor igazuk van.

Ha Buddha tanítványa lennék, és a szeretetről beszélnék, a férfiaknak azt mondanám: univerzális egységélmény.

Ha a nőknek, felmutatnék egy rózsát, ahogy a Magasztos is tette.)

A párkapcsolatban az önátadás éppolyan erős, mint az önvédelem: egy házasság konfliktusokkal van teli. De ezt a drámát -mint minden ellentétet a világon csakis egy harmadik helyről lehet megoldani. Ez a harmadik hely: *felülről*. Ha nem tudok ránézni a feleségemre nemcsak úgy, hogy a „nőm”, hanem az embertársam is, nem lesz valódi a kapcsolatunk. Valójában csak itt, ezen az *embersíkon* lehet vele megbeszélni mindent. Itt lehet begyógyítani azokat a sebesüléseit, amit férfiként okoztam benne, vagy amit ő mint nő karmolt belém.

Itt tudom megérteni őt.

Ha megvizsgálod, mit jelent az a fogalom, hogy „*női önérzet*”, ezen a magasabb síkon már látod, hogy - bár nagyon fontos neki - még sincs a lényében olyan mélyen, mint az „*Emberi önérzet*”. Ha, mondjuk, belegázoltál, mert megcsaltad őt, nagy kérdés, hogy *csak a nőt* bántottad-e meg benne, vagy a sérelem - mint a jelmezen átfúródott tör, ami eleven testet ért- az *emberségét* is megszúrta.

(Azért hozom ezt példának, hogy pontosan lásd, mit akarok mondani. Ha egy férj megcsalja a feleségét, de mondjuk nem annyira, hogy el is akarja hagyni, ott maradna mellette, de az asszonynak fáj, nagyon fáj, mert megsérült a női

önérzete - a sebet begyógyítani csakis a mindent megértő emberség szintjéről lehet. Ha ilyenkor „csak” a nő sérül meg benne, helyre lehet hozni, ha nehezen is. Mert bár első indulatában elítél a megsebzett nő- mégis fölmenthet a benne élő bölcs Ember, aki tudja, hogy a nemi vágyakon túl létezik egy mélyebb szövetség közöttetek, amely nem sérült meg.

Ha azonban az Ember sérül meg, akkor nincs tovább. Akkor nincs miről beszélni, mert ez a biztos jele annak, hogy hiányzik a férfi-nő vonzalomnál mélyebb, valódi szeretet.

Az a szomorú tény - tapasztalataim alapján mondom -, hogy nincs olyan asszony manapság, akinek női önérzetét ne sértettük volna meg.

Észre sem vesszük, mert a két nem közötti alaphelyzet eleve sértő a nőkre nézve: ha nem látok az asszonyomban többet, mint amit az emberiség évezredek óta lát benne: sértő. Ha rálegyintek, ha nem hallgatom meg, ha nem méltatom arra, hogy életem nagy kérdéseit megbeszéljem vele: sértő. Fia nem fedezem föl értelmét, méltóságát: sértő. És legyen az a nő egy kóbor utcalány, egy áruházi pénztárosnő vagy éppen az angol királyi családhoz tartozó Diana hercegnő életét a női lényének sérelme nélkül megúszni nem tudja.

Ez sajnos kódolva van a több évezredes férfi-nő szemléletben.

Nőnek lenni megalázó szerep. És ha egy nő nem számol ezzel, és nem, képes elfogadni azt, hogy olyan világban él, amely őt tisztelni nem tudja, kevesebb bérért dolgoztatja, hatalmat nem ad neki, eszméit, ihletét, intelligenciáját nem veszi komolyan - ha egy nő nem jut el odáig, hogy a férje csalását bocsánatos botlásnak tartsa, vesztes marad.

De az is lehet, hogy magányos lesz. Sok nő dönt manapság a magány mellett, s az ok rendszerint ez: nem akarja föladni emberi önérzetét. Az, hogy a házasságtörő nőt valaha megkövezték - vagyis kövekkel nyilvánosan agyonverték -, miközben a férfiak „félrelépését” nemcsak elnézték, de még férfiasságuk bizonyítékát is látták benne, mindennél jobban jellemzi azt a helyzetet, melyben a két nem él. Nincs olyan nő, aki ne tette volna túl magát százszor is a női önérzetén esett sérelmen. Főleg akkor, ha szereti is a társát. Fordítva ez nincs így, s ahogy egy okos asszony mondta nekem: egy párkapcsolat igazán akkor kerül veszélybe, ha az asszonynak lesz valakije. Egy férfi ugyanis, aki még legjobb pillanataiban is úgy fejezi ki magát, hogy „Az enyém vagy!”, mert fel sem merül benne az, hogy esetleg „Én vagyok a tiéd.” Egy ilyen férfi képtelen földolgozni magában azt az érzést, hogy „ami az enyém, az a másé is”.

Ráadásul a mai férfi számára a nemiség sokkal fontosabb, mint a nőnek. Sorskérdés. Értékmérő ebben a szexualizált világban. A „férfiönérzete” szinte teljesen összefényképeződött az „emberi önérzetével”.

A születésével kiérdemelt nemi szerepe fölé csak kevés férfi tud látni. A

„teremtés koronájánál" ugyanis nincs följebb. Tehát amit az imént elmondtam, hogy Embernek lenni magasabb rang, mint férfinak, ezt mi, hímek, nem látjuk, - mert Istent is magunkhoz hasonlónak képzeljük.

Nincs több, mint a férfi!

Ezért a férfiszerepünkön esett sérelem földolgozhatatlan. És ez nagyon régi időkre megy vissza. Az ótestamentumi isten pontosan úgy viselkedik, mint egy megcsalt férj: féltékeny és bosszút áll, hetedízigen. És a görög istenek is hasonlóan viselkedtek, csak ők még találkoztak karakán istennőkkel is, akikkel nem lehetett mindent meglenni...

A nők az elmúlt évezredek során megtanulták, hogyan kell magukat túltenni a női önérzetükön esett sérelmeken. Aki ezt nem tanulta meg, a legfontosabbat nem tudja. Van, aki bosszút áll. Szolgák között is akadnak lázadók. Sokféle módon tud egy nő visszakarmolni, de ezzel nemcsak a társát teszi tönkre, hanem önmagát is. A jó házasságoknak azonban egyik alapja az „ okos női viselkedés ". Ez nem más, mint hogy a nők emberi bölcsessége földolgozza női sérelmeiket.

Mi, férfiak, ezt nem, vesszük észre, mert a nők okosságát nem értjük. Nem tudjuk, hogy alkalmazkodóképességük nem „gyári tulajdonság" bennük, hanem egy sajátos bölcsességnek az eredménye. Anyánkat is inkább jónak, mint bölcsnek tartjuk. Ez azért van, meri férfigógünk

miatt nem vesszük észre, hogy ez a jóság egy számunkra érthetetlen lelki intelligencia következménye.

Mély kapcsolatok kibírják a megcsalásokat. Nem egyet, többet is talán. De a felszínes, csakis a nemi szerepek feszültségére épült társulások még akkor is könnyen szétmállanak, ha a párok hűségesek egymáshoz.

Jó házasság az, ahol Emberek szerelik egymást.

Azt hiszem, nincs mélyebb kiábrándulás, mint amikor egy asszony azt mondja párjáról, hogy „emberileg csalódtam benne".

Ekkor van vége a kapcsolatnak.

Innentől fogú a már csak a magányosságtól, a szegénységtől, vagy éppenséggel a férfitől való félelme miatt marad mellette. Sok házasságot manapság a nő rettegése tart össze.)

Kultúránk írásos hagyománya arról tanúskodik, hogy rosszul bánunk a nőkkel. Nem vesszük őket emberszámba.

A zsinagógákban külön ülnek, mint a rossz tanulók.

Az Evangéliumok szerzői, onnan kezdve, hogy Mária megszüli csodálatos gyermekét, megfélemlenek róla. Előtte Isten angyalai üdvözlnek, kitárul előtte a fenséges szellemvilág, de amikor a terhes asszony félelmében elmenekül és egy nyomorúságos istállóban, a legnagyobb rettegés közben megszüli a kis Jézust, a

pásztorok és a háromkirályok már nem őt köszöntik, a kismamát, ahogy manapság szoktuk virágokkal és ajándékokkal - csakis a gyermeket. *Az anyái észre sem veszik.*

(Az arany, a tömjén és a mirha, amit a három király hoz ajándékba, nem az anyáé, csakis a gyermeké. Szent Ireneus szerint: „A királynak, az Istennek és a keresztfán függő, eljövendő embernek szólnak.”)

Mária mintha ott se lenne.

sok évvel később bukkan föl a történetben. A kánai menyegzőn. „Nincs boruk” mondja szűkszavúan. Bor nélkül nincs esküvő, és tudja, hogy a fiának varázshatalma van. Arra kéri, varázsoljon bort az asztalra, amit Jézus meg is tesz neki.

Utoljára azonban már nem is fogadja őt.

Mária beszélni akar vele - hogy mit, nem tudjuk, nyilván félti -, de Jézus nem áll szóba vele.

itt hangzik el a híres mondat:

„Ki az én anyám, és kik a rokonaim?... Aki teljesíti mennyei Atyám akaratát, az nekem testvérem és anyám. ”

Ennyi van Máriáról a Bibliában.

Tudjuk, hogy ott állt a kereszt lábánál, de hogy mit gondolt, egyáltalán mennyit értett meg fiának szellemiségéből, arról fogalmunk sincs.

Úgy ezer évvel később, a katolikus Egyház merészen gondolkodó papjai elindították a Mária-kultuszt. Megpróbálták az elnyomott női princípiumot visszaemelni valódi rangjára. Mi, magyarok az akkoriban éppen letelepedő és hazát alapító őseink történelmében már ezzel a friss keresztény kultusszal találkoztunk. Első királyunk Mária országává avatta nemzetünket. Sokan úgy látják, hogy ez a magyar őshagyományban mindig is alapvető „Boldogasszony” mítoszának a meghosszabbítása volt: Mária, a Boldogasszony.

Ezek után azt várná az ember, hogy ebben az országban különös nőtisztelet van. Hogy ha valaki a határon belép, Röszkénél vagy Hegyeshalomnál, egy másik világba érkezik. Egy olyan földre, mely Szűz Mária oltalma alatt áll, s egy olyan nép közé, melynek még a kereszténység fölvétele előtti őshagyománya is a nőiség megbecsülését, sőt isteni rangját tanította. Hogy itt a nőknek jó élni. Itt tisztelik őket, becsülik őket, szeretik őket, Máriát látják a szemükben. Ez itt a nők paradicsoma...

Mindebből semmit sem tapasztalsz.

Szűz Máriát föltoltuk az égbe, behunyt szemmel könyörgünk hozzá (rendszerint kunyerálunk tőle valamit) - a Boldogasszony vallásának gyönyörű hagyományát pedig elfelejtettük.

Nőnek lenni itt Magyarországon éppolyan nehéz — ha nem nehezebb -, mint

máshol.

Senki sem tanított meg bennünket arra, hogy Máriát nem az égben, hanem elsősorban a szerelmünk, a hitvesünk s általában a nők szemében kell megpillantanunk. Ha ott nem látjuk, sehol sem láthatjuk.

*

Hajlamosak vagyunk azt hinni, hogy ezt a beteg helyzetet az „Isten akarja így”. Ma már azonban ateisták is így gondolják, mert a téveszme közfelfogássá lett. A férfiak primátusa isteneszme nélkül is kódolva van; a nők a vallástalan társadalmakban is méltatlan helyzetben vannak. Nehéz is beszélni róla, mert „ami úgy van, az úgy van”. A férfi felsőbbrendűsége életrendünk szerves része. Maguk a nők sem kérdőjelezik meg. Csak alkalmazkodnak a megváltoztathatatlan helyzethez, s néha csendesen panaszkodnak miatta.

Nem ez az egyetlen botrány, amelyben lelki torzulásainkat „tévedhetetlen” dogmákkal vagy az általános közfelfogással igazoljuk. Azt mondjuk: sajnos a nők gyárilag alacsonyabb rendűek, s ezért sem a közéletben, sem a vallásos életben nem adunk neki szerepet. Másodrendű állampolgárok ők, akiket távol kell tartani minden komoly dologtól - ha már megszülettek. Volt idő, amikor a lánygyereket bosszúsággal fogadták, az anyának bocsánatot kellett kérnie a férjétől, hogy „csak” lányt szült.

Néha vízbe is fojtották a lánygyereket.

Ahogy a férfivilág bánik a nőkkel, az emberiség történelmének legsötétebb fejezetei közé tartozik.

Miért mondom el mindezt?

Mert abban a törött tükörben, amelyben egymást nézzük, sohasem láthatjuk meg, milyen az Igazi Férfi és az Igazi Nő arca. Mindkettő torzkép. Így aztán a férfi-nő szeretettel is baj van, *mivel két torzkép viszonya is csak wrz lehet.*

Nézzük először a *férfit*, hogy meg ne sértsük már a sorrenddel is.

Nem az a baj, hogy férfiuralom van.

Áz még lehetne jó is.

A baj az, hogy annak a férfinak, aki hatalmon van, fogalma sincs róla, hogy milyennek kéne lennie az igazi férfinak.

Vagyis nem tudja a szerepét jól eljátszani - nem tud jól szeretni.

Ez a „romlottjaiig” legnagyobb tragédiája.

Az első, amit egy *igazi férfi* tud, hogy nem szabad összetévesztenie az uraimat a hatalommal.

Uralom az, amikor az erő jósággal, megértéssel és szeretettel párosul. Uralmam csak afölött lehet, akit szeretek -- más szóval: *akinek önmagcrmat teljesen odaadom*. Valaha ezt minden igazi király tudta. Hogy élete: szolgálat. Boldog

szolgálat, amelyben a szeretet olyan végtelenül erős, hogy érte magamat bármikor föláldozom.

Ez tehát az első igazi férfierény: az odaadás.

Ha ez van, lehet uralkodni.

A hatalom azonban csak gőg és kizsákmányolás.

Az uralom ezenkívül *hűséges*. Nem olyan értelemben, ahogy azt manapság képzeljük, hogy a hűség csakis a nemi szerveinkre vonatkozik, vagyis ha testemmel nem érintek más nőt, a lelkemmel azt teszek, amit akarok - hanem úgy, hogy egész lényemmel hűséges vagyok ahhoz, akit szeretve szolgállok. Ez a szolgálat mindig kétirányú: az egyik az egyetemes igazság (vagy régebben az isteni) szolgálata, a másik irány pedig O, akit átölelek, és biztonságot nyújtok neki.

Mi a hűség?

Könnyű felelni rá.

Az, ami nem változik.

„Tégy engem, mint egy pecsétet a te szívedre!” - mondja az Énekek éneke. A hűség: *pecsét a szíven*.

Ez tehát a második férfierény: a hűség.

Hogy mennyire degenerált korban élünk, semmi sem mutatja jobban, mint hogy ez a szó szexuális fogalommá züllött. Sem lelki, sem etikai, sem szellemi tartalma nincs: hűségesnek a férfiből csakis a fütyijének keli lenni - a többivei azt tesz, amit akar.

A hűtlenség valamikor azt jelentette, elárultad a hitedet, elárultad életed értelmét. Ma csak azt, hogy mit műveltél a fütyiddel, te aljas csibész!

(Hűség!... Tudom, hogy ilyen ma nincs. Mégis ez a mérce. Férfinak lenni ezt a tulajdonságot jelenti.

És ezt most elsősorban férfiolvasóimnak írom,:

A hűség szorosan összefügg egy másik férfitulajdonsággal, ami már nem lelki, hanem kifejezetten intellektuális kérdés: ez a Megismerő Tudás. Egy igazi férfi azért tud hűséges lenni, mert amikor belemegy valamibe, TUDJA, HOGY MIBE MEGY BELE. Nem éri később meglepetés. Nem mondja azt, hogy „nem ilyent akartam”, vagy „ha tudtam volna előre, dehogy vállalom!”...

Ugye világos, amit mondok ?

Hogy mi, férfiak, akik értelmünkre oly büszkék vagyunk, éppen itt kellene, hogy értelmesek legyünk: lássuk, kit vállaltunk, mit vállaltunk, mibe megyünk bele és mivel jár ez! Azt mondani később, hogy „nem tudtam előre!” nemcsak azt jelenti, hogy ki akarok mászni a csávából,

hanem azt is, hogy amire oly büszke vagyok, az Értelmem, csődöt mondott! Nem láttam át a dolgot! A hűtlenség éppen azt leplezi le bennünk, amit

„legférfiasabb” tulajdonságunknak tartunk: a szellemi képességünket. Ki is mondjuk néha ilyenkor: „Hülye voltam!” Erre az őszinteségre persze csak ritkán vagyunk képesek.)

Az uralom elsősorban *önuralmat* jelent: saját lelkem tudattalan erői fölötti uralmat.

„Erős az, aki önmagát legyőzte” - mondja Konfuciusz.

Uraimat csak az a férfi gyakorolhat, aki önmagát megismerte, s így a saját magában rejlő női oldallal is tisztában van, azzal szeretetteljes viszonyban áll. Ez nagyon fontos. Egy nőt megérteni csak akkor fogok, ha a bennem rejlő nőt értem.

Íme tehát a harmadik fontos férfierény: önmagam ismerete.

Hiszen éppen önismeretem révén jutok el a női lélek megismeréséhez is. Ez adja egy férfi derűjét, belső egyensúlyát - és a gyengédségét.

(„*Úristen - gondolod magadban. - Miről beszél ez?! Miféle sohasem volt eszményekről?! Ki az, akit férfinak lehet nevezni manapság?*” „*Hol van ilyen?*” *Megmondom: sehol.*

Ez a baj.)

Az igazi férfi, ha egy olyan nőre néz, akit szeret, nem lenéz, hanem *fölfelé tekint*. Ma is átéljük *egy-egy* pillanatra, ha szerelmesek vagyunk.

Erről a „*fölfelé tekintésről*” szól szinte az egész szerelmi líra, az ókortól napjainkig. A nő, akit szeretünk, mintha föltünk' lenne: királynővé válik a szemünkben. Ha szeretünk valakit, visszaemeljük oda, ahonnan valaha mindketten lezuhantunk. Ránézünk, és mögötte nem a mocskos utcai kirakatablakok vannak, nem a kopott házfai és a rozsdás kerítés - hanem az égbolt. Mint a Madonna-képeken. S ha nincs égbolt, mert mondjuk egy szobában ül, akkor különös ragyogás van körülötte. Ha szeretjük.

Az igazi férfi fölnéz a nőre. Nem azért, mert a nő fönt van, hanem mert *ez a szeretet perspektívája*. Ez manapság éppúgy nem létezik, ahogy igazi férfi sincs. Villanásnyi rövid ideig tudjuk csak átélni ezt az állapotot - ha szerelmesek vagyunk.

(*Ez a „fölfelé” nézés persze kölcsönös. A nő, ha szeret minket, „fölnéz” ránk. Ez nem azt jelenti, hogy bármelyikünk is valóban a másik fölt lenne, hanem, azt, hogy a szeretet szemével így látunk. Ez egy „optikai csalódás” - mégis a valóságot mutatja. Egy-egy pillanatra azt villantja föl - anélkül, hogy tudatosodna bennünk hogy Isten lakik a másikban.*

A szeretetben egymást mindig feljebb látjuk.

Véleményem szerint önmagunkat is így kellene: magamat szeretni azt jelenti, hogy van bennem Valaki, akire fölnézek s akit tisztetek.

Ez az, amit önbecsülésnek nevezünk.

A mai „demokratikus” világban ezt talán a legnehezebb megérteni, meri nálunk hiányzik a „fönt” élménye.

Pedig, aki szeret, így gondolkodik!

Ez minden művészet alapja, hogy fölfelé néz, és fölemel. Még egy szakácművészé is, aki a finom ízekben és a tálalás esztétikai szépségében gondolkodik, és semmire sem becsüli a demokratikus 'moslékot.

Kétségtelen, hogy a demokratikus egyenlődsdi a diktatórikus szemléletnéljobb valamivel.

Csak egyet nem lehet vele.

Egymást a magasba emelni nem lehet.

Márpedig ez a szeretet!

Néha mondjuk is: „Ez a kapcsolói lehúz engem!”

És sajnos csak ritkán, hogy „fölemel”.

A szeretet dinamikus állapot. Mozgásban van. Ahol nem „lenézzük”, hanem „fölnézzük” egymást.

Talán jobban megérted, ha elmondom, hogy azok az ősrégi szexuális beavatások, ahol a szeretkezésben, a férfi-nő teljes összefonódás ágában találták meg az istenélményt, alapvető elvárás volt, hogy a velem szeretkező Mancikában ne a szomszéd kislányt vagy egy közönséges heíé-rát, hanem a Nagy Istennőt lássam. Es ő se egy hétköznapi „pasit”, hanem a Teremtő Istenséget ölelje bennem. Ma már nem értjük, s gúnyosan vigyorgunk az egykori „jóni-” és „lingam”kultuszon - a férfi és női nemi szervek isteni imádatán. Nádunk csak a nyilvános vécében vannak olyan obszcén képek, amelyek előtt az ősi világban egy hindu asszony leborult, és hosszan imádkozott. Nem, látunk fölfelé. Itt akarjuk egymással a sorsunkat lerendezni, a sárban, 'mert elfelejtettük, hogy mindkettőnknek haza kell menni ~ s a

„haza” fönt van. Ha nagyon alaposan megvizsgálod egy mély szerelmi élményedet, ezt a fölfelé nézést minden bizonnyal megtalálod benne. Emlékezz vissza! Hová helyezted magadban a kedvesedet? Hogyan váriád? Hogyan néztél rá, hogyan beszéltél hozzá? És főleg, mit éreztél, amikor rá gondoltál? Ki volt ő neked ?)

*

Igazi férfi volt a görög Püthagorasz, akiről ma csak annyit tudunk, hogy nevéhez fűződik a híres geometriai tétel, az $a^2+b^2=c^2$. Ennyit tanítanak róla az iskolában. Minden gyerek fújja. Azt nem említik, hogy Püthagorasz a görögök beavatott bölcse volt, egyike azoknak, akik az emberi kultúra alapjait lerakták. Ki-, e 529-ben a nevezetes krotoni beszédében **megpróbálta menteni** a már zuhanó világot.

Négy törvényt alkotott, melyek közül a negyedik így szól;

„Az asszonyok szerepe fontos az államéletben, mivel a nő fogékonyabb az istenire, mint a férfi, s ezért az istenek szeretete s a velük való kapcsolat ápolása az őfeladatuk. ”

Ez a valódi Püthagorasz-tétel.

Ha csak egy napig lennék miniszterelnök, elrendelném, hogy az iskolákban először ezt oktassák, csak utána geometriát, számtant és fizikát. Egy napnál tovább nem lennék hatalmon, átadnám a bársonyszékemet egy nőnek. Búcsúbeszédemben elmondanám, hogy - mivel normális világot akarok - a nőknek nem „egyenlő jogokat” kell adni, nem „nőnapot” és „anyák napját” rendezni, hanem át kell adni nekik a hatalmat. Nemcsak az államéletben, hanem a társadalom sorsát formáló valamennyi fontos helyen, „mivel fogékonyabbak az istenire”, mint mi, férfiak, s ezért egészségesebb világot teremtenének, mint mi. Persze az „igazi nőkre” gondolnék, nem a torzképekre, akik azon az áron juthatnak már ma is hatalomra, ha nőiességüket elvesztik, és még a „férfinál” és „férfibban” viselkednek.

Es amikor venném a kalapom, még azt is elmondanám a küszöbön, hogy az „istenire való foekonvsáe”, amiről Püthagorasz beszél, a *szerepet képességét jelenti*, melynek értékét magasan a technikai-tudományos „haladás” fölé kell helyezni - különben vége a világnak.

De ezt a nők, akik utánam jönnek, úgyis tudják, úgyhogy viszontlátásra!

(Nem véletlenül említtem Püthagorasz törvényét.

Mert azóta is az van, hogy az anyák hatóköre csupán a család pereméig ér. Ott végződik jószáguk hatalma. Utána a gyereket kénytelenek kiengedni a társadalomba, ahol már egészen más törvények vannak.

Kegyetlen, szeretetlen férfivilág vár mindenkire.

A nő csak a családban úr a társadalom a férfi parancsuralma alatt áll. Ezért minden anya dilemmája, hogy ha a saját szeretet-világából kiengedi a gyermekeit, életképtelen lesz. Hajónak, szelídnek, becsületesnek neveli őket legázolják a kinti gengszter-világban.

Nem találkoztam még olyan anyával, akinek fő kérdése ne ez lenne: Mi lesz itt a gyerekekkel?!

Nincs aljasabb dolog, mint a család szentségéről papolni, mindaddig, míg a társadalom a férfiak rémuralmában áll. Ezért mondja Püthagorasz, hogy az anyák hatalmát túl kell terjeszteni a család határán! Társadalmivá kell tenni. Ki kell terjeszteni a, vallásra, a politikára, a közéletre. Hogy ne álljon elő az a tudathasadásos helyzet, hogy a család angyalokat akar nevelni belőlünk a társadalom pedig gonosztevőket.

Jelen pillanatban ez a helyzet.

SZAKADÉK VAN A CSALÁD ÉS A TÁRSADALOM KÖZÖTT.

Mert az egyikben nőuralom van, a másik a férfi hataknában van.

Az, hogy „a család a társadalom alapja és talpköve”, csak akkor lenne igaz, ha az anyák bölcsességét, szeretet-képességét, jóságát, istenlátását társadalmivá tudnánk tenni. Ha női szellemiség uralná a világot. De nem így van. Cukormázzal bevont, könnyes szavakkal beszélünk a drága jó „édesanyánkról”, hogy ő a családban milyen jóságos királynő- csakhogy a szerepe ezzel meg is szűnt, mert „a nő dolga a család és az anyaság”!

A többi a férfi dolga.

Az élet, a politika, a háború, a gazdaság, a tudomány, a technika, a történelem-... És a, világcsőd.

Ez a mi dolgunk.)

Az a közhely, amit sokszor hallani manapság, hogy „nincsenek igazi férfiak”, teljesen igaz.

Az agresszív, mindenkit legázoló, önző férfi, aki nem az igazságotvédi, hanem a saját hatalmát, aki saját érdekein túl senkire nincs tekintettel, aki semmi más nem akar, csak birtokolni, gazdagodni, aki nem szellemi ihletére, csakis a racionális okosságára büszke - nem az Igazi Férfi arca.

Ez a torzképe. Az elromlottjaiig.

És még valami.

Az „igazi férfi” nem lehet materialista. Az „anya” és az „anyag” a legtöbb nyelvben összefügg. Mély azonosság van ugyanis e kettő között. A mater, a mother, a mutter testet ad a szellemnek. Egy igazi férfi gyárilag nem lehet „mutterialista”, csakis magas eszméket szolgáló, messze néző ember, akinek mint Nietzsche mondja - „mindig van egy távoli csillagjele, és hisz a hitben”. Egy férfinak nem lehet vezéreszméje a pénzpiac, a gazdaság, a tőkemozgás, az anyagiak hajszolása, a monomániás, könyörtelen jólétszenvedély. S ha mégis az, akkor a férfitét eredendő sorsfeladatát árulja el. Ekkor válik torzképpé, akinek istene az anyag, hite a pénz, öröme a szexualitás, irányítója az érdek és az „Egyszer élek!” vak szenvedélye - és semmiféle halhatatlanság-eszménye nincs. Ez mind a romlott jang jellemzője.

*

Itt tartunk.

Bár engem az a szerencse ért, hogy az „uralkodó fajhoz” tartozom, nekünk sem könnyű.

Torzképnek lenni nem jó. Mert bár azt hisszük, ez a természetes állapotunk, de azért lelkünk mélyéről számtalan jelzés érkezik, hogy ez nem igaz. Mondok néhány jelzést.

A neurózis. A hisztéria. A depresszió.

Az Igazi Férfi ezeket nem ismeri. Szomorú lehet, depresz-sziós soha. Mert az

már az önelvesztés jele. A depresszió nem egyéb, mint a szellem elámlásának a következménye. Nem a hétköznapi élet problémái okozzák a depressziós tüneteinket, hanem az, hogy sötétben járunk, mert a Nappal a kapcsolatot elveszítettük.

A férfi: Napember, s ha Napja nem süt, akkor nem igazi férfi. Es ettől lesz depressziós. A „mutterialista” férfi olyan gödör

ben él, mely nem az ő világhelye. Mintha élve eltemették volna

- ezért depressziós. Elvesztette a halhatatlanság-tudatát. A kincsnek, amit a sírjába magával visz, nem tud örülni, mert nem látja az eget. A depresszió a légszomjas, fulladozó szellem lelki tünete: érzi, hogy ráömlik az egész értelmetlen élete. S bár egy párkapcsolat létrehozásához jelentős előnyünk van - mégis bajban vagyunk.

Ha a megnézed a társkereső cégek statisztikáját, látod az „uralkodó nem” abszolút fölényét. Idős urak fiatal nőket keresnek

- kapnak is bőven. De ha egy fiatal és szép asszonynak netán két gyereke van, azt mondják neki: az életben lehet, hogy talál társat, de itt ne is próbálkozzon, mert statisztikailag lehetetlen. Az, hogy férfiak vagyunk, hatalmas előnyt jelent a társkeresők piacán.

A hiány a nőknél az égetőbb: ők keresnek szomjasabban, ők akarnak tartozni valakihez, ők érzik üresebbnek az életet, ha nincs senkijük. Gyereket akarnak, társat akarnak — szeretni akarnak. A legtöbb férfi csak azért csatlakozik ilyen társkereső intézethez, mert alkalmi partnert keres. A társadalmi életben való állandó nyüzsgés elfeledteti velünk, férfiakkal, hogy sivár az életünk, és egyedül vagyunk.

Van mit tennünk, szeretet helyett.

Ugyanerre a nők is rájöttek, s a szingli élet jó-rossz kényszermegoldásához nyúltak. Jó azért, mert a szabadsághoz tett első lépés, rossz azért, mert gyakran túl nagy áldozatot követel.

Az, hogy „van mit csinálnom szeretet helyett”, nem normális helyzet.

(Szeretet alatt itt a másiknak való kölcsönös odaadottságai értem. Mint főfoglalkozású tevékenységet. A saját példámat említve: nem az a fontos, hogy milyen műveket alkotok, hanem hogy mennyi szeretet kapok és sugárzók és viszek magammal és hagyok itt a Földön, ha elmegyek.

Elszámolni ugyanis ezzel fogok halálom után - s nem azzal, milyen műveket hagyatékoltam az utókorra.

A „túlvilági bíróságon” nem kritikusok ülnek, hanem léleklátó bölcsek. Hogy milyen embernek sikerült lennem - ez a kérdés.

Ebből a könyvből csak annyi az érték, ami bennem, benned s közöttünk megszületik.)

Azonfelül a „mutterialista” férfinak központi kérdésévé vált a szexualitás. Alsócsakra-centrikusok lettünk. Ha nem is mi magunk, de a világ, amelyben élünk, és amelynek meg akarunk felelni. Valaha sokféle öröme volt az életnek.

Manapság mindezt egyetlen idegcsoporttal tudjuk csak átélni. Más szóval: minden misztérium kiüresedett. Az egyetlen „templom”, amely működik még: az ágy.

Végső életcél lett a nemiség - ami tőlünk egy egészen torz „férfiasságot” követel. Minden értékünket itt kell bizonyítani. Korán belekerget bennünket a nemi életbe

- mert félünk, hogy lemaradunk.

Később pedig, az impotenciával, lényegében elveszítjük életünk értelmét. Miért éljük tovább, ha nem vagyunk már férfiak?

Amikor a hímvessző méretéről, a „numerák” számáról és egyáltalán a szexről beszélünk, akkor itt manapság - ne felejtse el! *az élet érielméről van szó.* Ezenfelül csak a karriert és a pénzt lehet még említeni. Ebben a zuhanó világban nem az a „győztes férfi”, aki életét egy boldog házasságban éli - hanem az, aki több menetet tud „levágni”. A régóta házasságban élő férfit sajnáljuk, éppúgy, mint a hajléktalant vagy a mozgáskorlátozott beteget - nem • sikerült szegénynek az élet örömeiben részesülni.

A szexpiacra való megfelelésről sok mindent gondolnak a nők is. A sok szerep közül, amelyet eljátszanak szeretőtől, feleségtől, családfenntartón át az anyáig, itt jelenik meg a mai nő legnehezebb szerepe: a *pszichiáteré.*

O találkozik otthon az összes férfi-csődünkkel, az agressz-szivitásunk mögött meghúzódó félelmeinkkel, az élethajszából származó bajainkkal, az ágy kudarcával. O látja csak, hogy erőt kéne mutatnunk a farkasvilágban, és gyengék vagyunk.

Egy jó házasságban az asszony naponta állítja talpra urát.

Azért mondom, hogy jó házasságban, mert a férfi csakis itt hallgat a feleségére. Egy olyan házasságban, mely az általános közfelfogás szerint működik, a nő a férfi szemében nem bölcs asszony, hanem, még hajó szándékú is, de mindenképpen ostoba, akinek tanácsát nem érdemes figyelembe venni. Rálegyintünk, vagy bosszúsak leszünk tőle. Dühbe gurulunk,

En mindig akkor jövök ki a sodromból, ha a feleségem megmondja az igazat. Ilyenkor rohanok el, csapom rá az ajtót - és kérek tőle később bocsánatot. Az indulatom hófoka jelzi, hogy

mennyire van igaza: ha úgy vágom be az ajtót, hogy lejön a vakolat - akkor száz százalékgig igaza van.

A nők legnehezebb szerepe: a pszichiáteré. A férfilélek pszichopatológiáját egy

utcán strichelő prostituáltak éppúgy ismernie kell, mint egy ötgyermekes családanyának. Beteg kornak a gyermekei is betegek. Főleg a teremtés koronája az. Történetek százait tudnám elmesélni, hogyan próbálnak a nők meggyógyítani, más szóval, normálissá tenni bennünket. Ezek között a történetek között ott lenne a sajátomé is, a családomé is, a szüléimé, a nagyszüleimé, a barátaimé és az ismerőseimé is... és annak a sok-sok olvasómnak a története, akikkel erről a kérdésről nyíltan beszélgettünk.

Ahogy egy influenzából is hamarabb gyógyít meg egy jó feleség, mint egy jól felszerelt kórház, lelki bajainkat is hatásosabban gyógyítja egy bölcs asszony, mint egy profi pszichológus. Eszköze nem a hipnózis vagy az analízis, hanem a szeretet. De ha ez a szeretet nem kölcsönös, akkor tehetetlen.

A „Keresd az asszonyt!” híres mondása, vagyis hogy a férfiak által működtetett történelem eseményei mögött valójában a nőket kell keresni, mert a férfiakat viszont hátulról ők működtetik, és így a nők irányítják a világot, természetesen nem igaz. Sőt, aljas hazugság.

Ha így lenne, nem így nézne ki a világ.

Nem. A történeimet mi csináljuk, uraim, abba nem engedünk beleszólni! A nők keze nyoma nem ott érezhető, hogy mi történik az emberiséggel, hanem ott, *hogy mi nem történik!* Az, hogy a világ nem omlott még össze, csakis a nőknek köszönhető. Mert szülnek - bár veszélyes élni -, és összetartják a családjukat, melyet a mai életviszonyok széthullásra ítélnék. Sorolhatnám a nők szerepét a háborúkban, a forradalmakban, a népiértésben, a fanatikus vallások, politikai rögeszmék, az éhező százmilliók és az egyre eszelősebben pénzcentrikus világ országaiban - ebben a földet, tengert, levegőt kifosztott, férfiuralt világban...

*

A nők is betegek.

Ahogy Füst Milán őszintén kimondta a férfi titkos gondolatait, egy nő is bevallja néha, hogy nem a szeretet, hanem a bosszú élteti. A megtorlás. Az alkalmatlanná vált férfi gyűlölete. Amikor föllázad és eleje lesz a megalázásból. Az „urából”, aki csak kizsákmányolója. A jin rettenetesen veszélyes erő, mert nem látható. S a romlott jin olyan, mint a méreg. Alattomos. Győzni azonban nem lehet vele, mert

- mint a fullánk döfése, a méhet is - tönkreteszi.

Ilyenkor az is tapasztalható, hogy az elkeseredett nő nem csupán a párján áll bosszút, hanem az egész férfinemen is. Ki is mondja néha:

- „Elegem van *belőletek!*”

Árulkodó többes szám ez. Mintha több évezredes igazságtalanságot torolna meg, s tudná is ezt.

A férfiak megvetése ott lapul a nők lelkének nem is nagyon a mélyén. Néha a

gyűlölet s a bosszú vágya is.

Ezért mondtam, hogy ha egy torz tükör az eltorzult tükörbe néz - nem láthatják egymást.

(Itt érkezünk el oda, hogy egy régebbi ígéretemet teljesítsem.

A női szexualitásról akarok beszélni.

Eddig éretlen volt a helyzet, hogy ebbe mélyebben belemenjünk.

Osho azt mondta, hogy a szeretkezés az első lépés a szeretet útján. A testi érintkezés a szeretet folyójának forrása, mely később egyre szélesebb áradással belefut az isteni szeretet tengerébe...

De már itt, a forrásnál is jól láthatók az akadályok. Amiktől elakad, és nem tud elindulni a tenger felé.

A szexualitás a test nyelvén elbeszélte szeretet.

Es a női örömmel itt régóta bajok vannak.

Ennek döntő oka, hogy a nő szolgálni akar. „Nekem akkor jó, ha neked jó.” A nő figyelme nem önmagára irányul, hanem a hatásra, amit a másokban kivált. Ez kétségtelenül visszahat rá, örömét is leli benne, de nem eléggé. A férfinál ez nincs így, vagy csak nagyon ritkán, mert kellőképpen önző és az élvezetet kérlelhetetlenül megszerzi magának. Rá is visszahat persze a nő öröme, de ha az elmarad, vagy csak tettet, a férfi az örömhöz mindenképpen eljut. Nem azonos intenzitással, de eljut. Éppen az önmagára figyelő képessége miatt. A nőknek azonban a több ezer éves „alázat-kultusz” miatt szolgálniuk kellett az egész vonalon, főleg a nemi életben, s ezért elvesztették az „önmagukra figyelés” képességét, az érzékek parancsszavának belülről hangzó követéséi, mely megmondja, hogy „nekem mi jó”.

Bizonyos, hogy a gyönyörhöz a nők többsége önkielégítés útján feltétlenül eljut. Mert ilyenkor önmagára figyel. Ha valakivel ölelkezik, ezt a figyelmét elveszti. Érdekes módon, azokban az ősi kultúrákban, ahol a nemi érintkezést még szakrális tevékenységnek tartották, mint a hindu, vagy a taoista hagyományban, a nő gyakran van a férfi fölött, és irányítja az aktust. Az igazi nők ugyanis ismerték a gyönyört. De később, amikor elvesztették az emberi méltóságukat, amikor „alacsony rendű fajú” minősültek - amikor életüket a kötelező szolgálatban jelölték meg, és a férfiöröm tárgyaivá tették őket -, akkor ehhez a szerephez minden erejükkel alkalmazkodni igyekeztek. Ezzel a testi-lelki hozzáállással lemondtak a gyönyöréről. A gyönyör fontos, mert itt, a testi átélés szintjén tudjuk megérteni a legmagasztosabb élményeket.

A gyönyört pedig nem akkor érzem, ha odaadom magamat neked — és én megszűnök. Mert akkor nem érzek semmit. Az, hogy én téged boldoggá teszek, jó érzés, hat is rám — de nem gyönyör. A gyönyörben önmagam is éreznem kell! Teljes lényemet, egész testemet, egész lelkemet!

Téged is - de önmagamat is!

Én benned vagyok, és te énbennem -ez a gyönyör metafizikája. S hogy saját lényem örömeiben élem meg a te örömet is.

S ha majd egyszer az értől eljutunk az óceánig, és a szeretkezéstől az istenélményig, látjuk, hogy az istenivel való egyévválás is hasonlóan működik: nem a Benne való teljes megsemmisülés jelenti az örömet, hanem, hogy Isten határtalan boldogsága, az „ananda”, az én lelkemet is elborítja. Mivel 0 énbennem is van. Magamban érzem - mert szeretem. Oly mértékig Te leszek, hogy Önmagámmá válok. Vagyis a csúcspillantásban a rád figyelés az önmagámra figyeléssel párosul. Összeolvadunk, mint két láng. Osszelobogunk, s azt érzem, hogy szinte egy testté-lélekké váltunk. A két láng egy gyökéren lángol - de ezt magamban is érzem! És a másik láng is magában érzi - és persze énbennem. Kétségtelen, hogy ebben az élményben van egy áldozati fázis, amikor a „külön ” énem kialszik és „meghalok” de a második fázis az, hogy „SOHASEM VOLTAM MÉG ENNYIRE!” az ÉN VAGYOK kitágul bennem, mint az óceán. Az istenélmény nem semmivé válás, hanem végtelen boldogság. Ez a nirvána — ha szóval leírható egyáltalán. Az én kialszik, s mégis betölt egy sohasem tapasztalt gyönyör. És itt van a lényeg:

AZ EGYÜTT BOIJDOGSÁGÁT NEM TUDJA ÁTÉLNI AZ, AKI AZ ÖVÉRŐL LEMOND!

Ez a szeretkezés, de mindenfajta szeretet titka is.

Hogy nem szerethetlek, ha magamat nem szeretem.

És senkit sem lehet boldoggá tenni az én boldogságom árán.

Ha vallásos vagy, így is mondhatom: Krisztus nem a boldogságáról mondott le a Golgotán, hanem az életéről. O üdvnek nevezte azt, ami sokszorosa annak, amit mi földi boldogságként valaha is megélünk. Ezért élt, ez volt minden tettének és szavának célja! Soha az üdvéről nem mondott le, sőt, ezt akarta mindig. Ami a szellemnek üdv, az a léleknek boldogság, a testnek pedig a gyönyör. Egyikről sem mondhat le senki.

Az nem lehet kizárólagos élelcélja egyetlen embernek sem, hogy másokat „boldoggá tegyen”. Nem is lehetséges, mert kívülről nem megy. Ez benső állapot. Egyet tehetek: a saját boldogságom sugárkörébe vonlak, s a benned lévő rejtett boldogság fölébred. S ez visszahat rám is. Az érzéki gyönyör, ha valódi, rezonancia-jelenség.

Az „érzem, amit érzel” élménye.

Az „ azt akarom, hogy csak neked legyen jó ” éppúgy beteg igyekezet, mint a fordítottja: a „Te nem vagy fontos, csak nekem legyen jó” önzése.

Egyikről sem lehet lemondani. Mind a kettő kell!

S ez kölcsönös igazság. Mert kétségtelen, hogy gyakran ügyetlen a férfi - de nem

csupán az ő igyekezetén múlik, ha nem sikerül a gyönyört a nőben fölidézni. Ha nincs mit fölidézni, ha a nő teste olyan, mint egy lehangolt hegedű, s a gyönyör zenéjét nem ismeri - vagyis ha egy nő elfojtotta a nőiségét -, soha a gyönyört meg nem ismerheti.

Igen, az önzetlenség mellett ott az „önzés” is.

Mindenemet odaadhatom. Az életemet fölálldozhatom érted. De a boldogságomat nem! Mert az isteni örökségem. Ez az O hanga bennem, nem adhatom oda. De nincs is értelme, hiszen benned is szól. Végül is mindenkiben belül szól... Érdemes ezen elgondolkodni, mert messzire vezető gondolat...)

*

A nők kénytelenek női energiáiknak jelentős részét elnyomni.

Ha csak futó pillantást vetsz a görög mitológiára, vagy a történelem nagy, lázadó nőalakjaira, látod, mi minden lehetne egy igazi nő.

Elsősorban itt van Szopnia, a Bölcsesség Istennője. A héber Hochma megfelelője, mint az isteni emanáció első megnyilvánulása. A hagyomány szerint nem a férfi a bölcs, hanem a nő. Aztán itt van Pallas Athéné, Hesztia és Artemisz - csupa szabad, bátor, okos, harcias nő, a „szűz istennők”, akik önállóak, nem függnék a férfiaktól. Egyedül járnak, sorsukat maguk intézik, férfiak nélkül. Nagy tetterővel rendelkeznek, intelligenciával, tudással. Olyan szabadságvágy él bennük, melytől egy mai férfi bizonyára megriadna. A szép, hosszú combú Artemisz a vadásztisznő, a mai sportoló, természetszerető és kemény nő őstípusa; a meghódíthatatlan Hesztia, aki a templomi tüzet őrzi, az istenivel való tiszta, magányos kapcsolatot.

Ezek a női minőségek bukkannak föl Jean d'Arc-ban, aki egymagában bátrabb és erősebb, mint kora egész férfitársadalma, vagy Avilai Szent Terézben, aki egyedül szállt szembe a világ egyik legiszonyúbb testületével, a spanyol inkvizícióval. Harcát nehezítette, hogy nemcsak nő volt, hanem ráadásul még zsidó származású is. Kettős keresztet hordozott, elképesztő munkabírással! Egymaga megreformálta a szigorú karmelita rendet, számos közösséget szervezett szerte Spanyolországban, miközben csodálatos műveket írt és a hitéletet forradalmian megújította... És milyen szép nő volt! És mennyit tudott a szerelemről!

Mondjam tovább?... A görög Déméter és Persephoné, a tudattalannak, az álmoknak, a földi termékenységnek és a szellemvilággal való kapcsolatnak az úrnői! Az örök anyának és a földi-szellemi megújulásnak az istenei... A nagy médiumok! A megérzők! A szel-lemiátók! És istenlátók! És Afrodité, a szerelem és ihlet istennője! És Héra, az otthonok asszonya, aki egyszerre gyengéd, s végtelenül erős is. Mondjam a Múzsákat? Mind nő! Mondjam a templomi papnőket? Akik a férfiakat lelkileg is férfivá tudták avatni, s fel tudták emelni

őket a szellem világába? Mondjam a félelmetes amazonokat?.. Mind-mind ott járnak a mai nők lelkében is, pajzzsal, lándzsával, karddal, vad és nemes lélekkel, magányosan, szabadon! Nem kell nekik férfi, mert függetlenek!

A végtelenül gazdag női lélek archetípusai ők. Ott járnak a mai lányokban és asszonyokban, de nem merik megélni őket, mert abban a pillanatban rájuk ragad a gúnybélyeg, hogy „nőietlenek”. Hogy nem nők.

Nőiesnek csak azt a megnyomorított lényt nevezzük, aki alázatosan szolgálja férjét. Akinek nincs más életcélja, mint az anyaság - ha a gyereke felnőtt, akár meg is halhat, mert nincs miért élnie tovább.

Ha valakinek az igazi természete el van nyomva - nyomorék.

Nem egészséges ember.

(Pedig mennyire szeretjük ezeket a letagadott istennőket! Igaz, férfibarátom'? Félnék tőlük, de szeretjük, sőt, mohón kívánjuk őket! Senkibe sem tudunk olyan reménytelenül szerelmesek lenni, mint a meghódít-haiatlan, sportos Artemiszekbe, akiket sokszor „frigidnek” vagy „melegnek” tartanak, pedig csak szabadok és erősek. A Hesziák tisztaságától, a Pallas Athénék szellemi fölényétől megriadunk. Nem szeretjük, ha egy nő okosabb nálunk. Azt pedig, hogy bölcs is, hogy például az anyánkból és gyakran a feleségünkből is Szophia bölcsessége szól, ritkán fogadjuk el, mert a bölcsességet a mai kor nem is érti. Különben nem tartana itt a világ. A bölcsességre csak legyintünk, főleg ha nő mondja. Nem tartozik az emberi értékek közé. De a „szűz istennőkbe” gyakran beleszeretünk, mégpedig reménytelenül, mert nem tudjuk legyőzni őket.

Nem lehet meghódítani Őket, mert erősebbek, mint mi.

És ami a legfélelmetesebb: egyáltalán nem függnek tőlünk.

„Melegnek - mondjuk. - Nem is nők, hanem férfiak!”

Pedig sem nem melegnek, sem nem férfiak, még csak nem is férfiasak, egyszerűen csak szabadok.)

A mai nőkben most kezd felszabadulni ez a sokféle, elnyomott archetípus. Az Artemisz-arcok, a Pallas Athéné-arcok most kezdenek előtűnni az alázatos női maszkok mögül

De mint minden rabszolgalázadás, ez is rengeteg túlkapással és ellenségeskedéssel jár. Sok évezred története változik meg, s ez gyűlölettel, bosszúval, vagy tartós magánnyal is járhat. A lázadás sohasem a harmónia pillanata. (Ha már itt tartunk, „Harmónia” is női isten, és pontosan azt szimbolizálja, amikor a férfias és a nőies teljes egyensúlyba kerül. Nem véletlenül női isten ez, mert a harmóniához együttrezgés kell, s egy férfi istenség ezt nem tudja megteremteni.) Most még szabadságharc zajlik, nemcsak a társadalomban, hanem a női lélekben s a párkapcsolatokban is.

Mi, férfiak úgy tudunk társunknak segíteni, ha ezt a sokféle női szerepet

meglátjuk a szerelmünkben vagy az élettársunkban.

(Ha nő vagy, s magadba nézel, megkérdezheted: „Mennyit látok ezekből magamban én?”

És ha férfi vagy: „a Nagy Istennő hány arcát pillantottam meg páromban, akit szeretek?”

Mert ezek is szerepek, lappangó archetípusok, melyeket előbb-utóbb minden léleknek meg kell valósítania.

Ahogy az asztrológia a lélek sorskalendjájának egy-egy állomását látja az égen, Isten útját, melyet végig kell járnunk - úgy a Nagy Istennő minden arcát föl kell fedeznünk magunkban -, mert csak akkor leszünk teljesek.

Ez nem lehetséges egyetlen életben.

A reinkarnáció hatalmas kegyelme éppen az, hogy az ember egy-egy életében csak néhány szerepet tud megélni. Néha csak egyet. De meg kell valósítani előbb-utóbb mind. Valamennyi archetípust föl kell hozni magunkból.

És meg kell élni.

Ott vannak bennünk mind, de csak úgy, mint az ércek a föld mélyén. Nem tudunk róluk. Néha érezzük fura sugárzásukat, de életünket nem zavarják, mert azt teljesen kitölti az a szerep, amelyet éppen élünk.

Van olyan női sors például, amelyben az anyaság nem játszik szerepet. Másra született. Bár ez a női lét legnagyobb misztériuma, de van olyan élet, mely nem erről szól. Nem sorsfeladata az anyaság. De attól még nő. Százszorosan nő. Egy Teréz Anya nem szült, mégis „anyának” nevezték, miközben Hesztia sorsát élte. És talán a gondoskodó Héráét, aki jóságát kiterjesztette az „idegenekre”. Minden élet más! És semmiféle társadalmi megfelelni akarás nem szabad, hogy elnyomja egy nő lelkében azt a szerepet, amelyet magával hozott.

Ha egyszer vállalkozol rá, férfi barátom, amiről beszéltünk már, hogy egód páncélját levetve belebújsz egy nő lelkébe, átúszol a két nyitott szemén, mint egy tengeri bűvár, belerejtőzöl az ő idegen országába, és körülnézel ebben a számodra ismeretlen mélytengeri világban, ott találod majd ezeket a riasztó és érthetetlen szerepeket.

És megérted, hogy nőnek lenni — határtalan bőséget jelent!

Férfinak lenni pedig azt, hogy ezt a bőséget el kell fogadni, sőt, segíteni kell kiszabadítani a nőkből.

„Merj azzá lenni, aki vagy! Járd végig azokat az útjaidat is, amelyeken egyedül kell járnod, akár nélkülem is!”

Abban a pillanatban, amikor szabaddá teszed a társadat, és arra biztatod, hogy hozza föl tudattalanjából a szerepeit, s élje meg bátran, nemcsak rajta segítesz, de magadon is.

Mert lehullik róla a több évezredes álférfiasság gőgje, s nem anyukádatfogod

keresni párodban, nem a gerjedelmed levezetőjét, nem az alázatospáriát, aki „csak miattad él”, hanem a teljes és pompás Társadat, aki éppolyan gazdag, szabad és boldog lény, mint te.

Eletedben először Embert- fogsz látni benne.

És abban a pillanatban mivel optikád megváltozott - magadban is megpillantod az Embert.)

Ez a férfi-nő kapcsolat titka.

*

Itt be is fejezhetném - de valamit ígértem még. „Az ember tragédiájáról” beszélgettünk.

Ott hagytam abba a történetet, hogy Ádám alszik, és álmában egy hóval, jéggel borított, kietlen világban jár. Ez már az „utolsó idők” színhelye: néhány korcs nyír és boróka van csupán. Kietlen táj. A természetet kipusztítottuk már. A jótékony golf-áramlatok megszűntek, az élet kihűlt és megfagyott. „Szörnyű világ! mondja Ádám Csupán meghalni jó. /Nem sajnálandom, amit itt hagyok., Ez órjás síron, melyre gyászlepleli /A természet dobott, midőn merengek, / Első, utolsó ember a világon: szeretném tudni, hogy bukott fajom'?”

És találkozik lélektársával, Évával.

Lucifer felrúgja előtte egy jégkunyhó ajtaját. Ott áll előtte a riasztó nő, valami eszkimó neje. Iszonyodva bámul rá, s amikor Lucifer ölelésre biztatja, merthogy itt a jégvilágban az a divat, hogy le kell feküdni a mások feleségével, Ádám azt mondja:

„Öleljem ezt, ki egy Aspásiát Tarték karomban! Ezt, kiben derengni látom megint annak vonásait, De úgy, mini hogyha csókjai között Állattá válna.”

Idejutott. Fölismeri lélektársát - de állatnak látja. Állatnak látja Éváját! Es mindezt álmodja. Vagyis saját férfilelkének benső története ez. A csődbe vitt történelem végén, a „fátlan jégvilágban”, az „óriás síron”, vagyis az elpusztított Földön már csakis az állatot látja a nőben. A saját lélektársában.

Persze, azért a magáévá teszi. És ekkor hangzik fel a híres mondat:

„Ébredj hát, Ádám! Almod véget ért. ”

Ádám fölébred.

Visszanéz, már ébren. És látja, hogy a földet tönkretette. Világvégére, öngyilkosságra határozza el magát. Egy szakadék szélére lép, hogy levesse magát. Ekkor megjelenik Éva.

És ezt mondja:

„ Utolsó csóкод oly hideg vala, S gond, vagy harag van most is arcodon.

Ügyfélék tőled...

(...)

Miért nem szunnyadtál még csak egy kicsinyt: Nehezebb lesz most már az áldozat, Mit a jövőnek hozni tartozom. –

Erre a szóra, hogy „jövő”, Ádám kétségbeesetten, értetlenül néz rá. Jövő?! Miféle jövőről beszél ez? S a Nő azt mondja:

„ Tudom, felfog mosolygni arcod, Ha megsúgom. De jöjj hát közelebb: Anyának érzem, óh Ádám, magam. ”

És még azt is hozzáteszi:

„Ha úgy akarja Isten, majd fogamzik Más a nyomorban, aki eltörüli, Testvériséget hozván a világra. ”

Vagyis Éva egy új, más minőségű emberfaj születését jelenti be. A régi megbukott. Terhes az Új Emberrel, a csillaggyerekkel, aki eltörli a nyomort s „testvériséget” hoz - elhozza a Földre a szeretetet.

S ha a Férfi még mindig nem értené, hogy a Nő az, aki őt és az általa elrontott világot megmenti, az Úr azt mondja neki — (vagyis nekünk, férfiaknak):

„...S ha tettdús életed Zajában elnémul az égi szó, E gyöngé nő tisztább lelkülete. Az érdekek mocskától távolabb. Meghallja azt, és szíverén keresztül Költészetté fog és dallá szűrődni. ”

„Érdekek mocska” - mintha ma írták volna ezeket a sorokat.

Világvége lesz,

És új világ születik.

S ebben a nő játssza a megmentő szerepét.

Hasonló, de vészesebb jóslattal zárul *János apokalipszise*.

A legnagyobb csapások, háborúk, földrengések, villámlások és menydörgések közepette, az utcán heverő temetetlen holtak fölött, a próféta iszonytól tágra meredt szemmel fölnéz a magasba, és látja:

„Ezután nagy jel látszott az égen; asszony a napba öltözve. Lába alatt a hold, fején pedig tizenkét csillagból korona. Várandós, és vajúdva kiáltozik szülési fájdalmában. Majd másik jel tűnt fel az égen: íme, nagy tűzvörös sárkány, hét fejjel és tíz szarvval... Farka magával sodorta és a földre az ég csillagainak harmadrészét. A sárkány ott állt az asszony előtt, aki szülni készült, hogy mihelyt szült, fölfalja gyermekét. Az asszony pedig fiúgyermeket szült, aki majd vasvesszővel fog pász-torolni minden népet.

Ez János álma.

Ugyanaz, mint Madáché.

A Nőtől - a nőktől - várja a világ megmentőjét.

Mindezt csak azért mondtam el, mert a mai világhelyzet ismerete nélkül a férfi-nő kérdése is érthetetlen.

Két világ határán élünk.

A régi recseg-ropog. Több ezer éve, de ma már tarthatatlan.

Mindenki tudja.

A másik most van születőben. Trónfosztás történik, az élet alapjait felforgató lázadás, kétségbeesett ragaszkodás a hata

lomhoz, gazemberség, hazugság, kapkodás és eszelős száguldás nem létező síneken a szakadék felé - és ugyanakkor szabadságharc és üdvtörténet. Az „anyák kora” van születőben - a „sárkány” pedig ezt nem akarja túrni, inkább elpusztítja a jövőt, semhogya hatalmáról lemondjon.

Látjuk.

Ennek a kozmikus méretű változásnak a jeleit valamennyien tapasztaljuk. Nemcsak akkor, ha nézzük a tévét, hanem akkor is, ha hazamegyünk és belenézünk a feleségünk szemébe. Ha egy férfi egy nővel találkozik: ez van mögötte. Minden ölelés mögött és minden szakítás mögött. És amikor egy nő szól hozzád, s te meg sem hallod, amikor vágyik is, hogy szolgáljon, mert arra született, s ugyanakkor elege is van belőle, mert arra viszont nem született, hogy kihasználják; amikor több megértésre és főleg szabadságra vágyik; amikor a méltóságáért küzd, és azt akarja, hogy mint Ádám, ne „asszonyi állatot” láss benne - amikor egy nő a gyermekszülésen túl társadalmi és történelmi szerepért is küzd: ez van mögötte.

„Nem lehet - mondják az anyák -, hogy a gyerekem csak addig él biztonságban, míg otthon van, ahol lényem szűk erőkörében meg tudom óvni őt a gálád társadalomtól - de ahogy kilép az életbe, elvetemült világba kerül. Hajó embernek nevelem, ez a világ fölfalja. Mit tegyek? Neveljek bárányt belőle, s küldjem a farkasok közé?... Vagy neveljek farkast? Egyik sem járható út. Járható út csak egy van: *a világot meg kell változtatnom! És ez csak úgy történhet, ha az én erőterem túlnő a családon, és kiterjed az egész társadalomra!*”

Ez már nem a régi férfi-nő történet.

Itt hatalmi háborúság folyik közöttünk. És a tét nem az, hogy ki győz, hanem a világ megmentése.

Vagy inkább úgy mondom: egy új világ születése.

Ezt, ami van, nem lehet megmenteni. Nem is érdemes.

Új világ kell, ahol az uralkodó eszme nem az érdek, hanem a szeretet lesz. Ezt a világot mi, mai férfiak nem tudjuk megteremteni.

Képtelenek vagyunk rá. Nem halljuk az „égi szót”.

Ez a feladat a nőkre vár.

S akkor az új Ember - akiben a két nem szeretet-egysége helyreállt - megszületik.

14. fejezet

A barátságról

Az igazi szó olyan, mint a kenyér: meg lehet enni, és érzed, hogy valóságtartalma van.

A kenyér nem étel - több annál.

Ha beleérző lélekkel veszed magadhoz, főleg, ha friss kenyeret eszel a péknél, ahol megcsap a barnára sült, ropogós héjának az illata, érzed, hogy valami ősi, jóságos íze van. Olyan természetes, mint a víz és az igaz szó. Bizonyára elfelejtetted már, a legfinomabb étel, amit valaha ettél, az a sercli volt, amit gyermekkorodban lerágtál a vekniről, amíg hazaértél. A kenyér az „Élet kenyere”. Nem véletlen, hogy ilyenkor ez jut eszedbe: a kenyérral egy nagy titkot nyelsz magadba.

Emberételt, egyszerűt, táplálót...

Nem mindegy, mire gondolunk, amikor eszünk. Mi már ezt a „beleképzélős” étkezést régen elfelejtettük: a mi kenyérünk nem az „élet kenyere”, hanem egészen más: rá van írva, hogy mennyi fehérjét, szénhidrátot, zsírt, foszfort, vasat, dextrózt, molibdént és nyomelemet tartalmaz - mivel önmagunkról sem gondolunk többet. Mi nem halhatatlan léleknek tartjuk magunkat, hanem fehérjéknek, szénhidrátoknak, foszfornak és nyomelemeknek: mi biokémiai vegyületek vagyunk.

A Mi Atyánk a DNS.

Ebben az *elméletben* hiszünk. Es amiben az ember hisz, az lesz a valósága. Elméletnek nevezzük azt, ami nem szólítja meg lényedet, mert nem valódi kenyér, hanem genetikusan kezeit, vegyileg dúsított műkenyér: azon túl, hogy teli lesz vele a gyomrod, a lelked éhes marad.

Elmélet az, ami csak a fejednek szól. Nem neked, csupán az agysejtjeidnek. Nem tesz jobbá, nemesebbé, boldogabbá: egyszóval nincs benne élet. Az emberi faj jelenleg ott tart, hogy

miközben egyre öntudatlanabban rohan a végzete felé - egyre okosabb „elméleteket” eszel ki.

A szeretetről is vannak „elméleteink”.

Gyönyörű prédikációk, könyvek, versek, vallomások - szinte másról sem szól a művészet, a filozófia és a vallás története, mint erről az egyetlen szóról, s ha valakit megkérdezel, mit jelent számára a „szeretet”, rendszerint nem a saját élményét mondja, hanem amit a könyvekben olvasott.

Nem a valódi „kenyeret”, mondja, hanem a szénhidrátot és a nyomelemeket. Az igazi mondat azonban megérint.

És csak akkor vagyok képes kimondani, ha onnan mondom, ahol magam is érintve vagyok.

Ezért igyekszem elkapni magamban nem az elméleteimet, hanem a tapasztalataimat. És amikor másokat faggattam, senki sem engedtem fogalmazni, idézni.

- Mi az a szeretet?! — kérdeztem hirtelen. — Mi volt számodra a legnagyobb pillanat? Amikor azt mondtad: igen! Ezt kerestem!... Bárkivel, bárhol! Mi volt életed csúcspillanata?... Amit sohasem felejtess el!... *Kit szereltél igazán ?!* A válasz döbbenetes volt. Gondolkodás nélkül rávágták:

- A kutyámat.

Sok embertől kaptam ezt a választ, olyanoktól, akiknek gyerekei, szülei, házastársai voltak. És persze azoktól is, akiknek nem volt senkijük. Néha cicát is mondtak. Olykor lovat is. Néhány lovas embernél tapasztaltam, hogy sokkal jobban szereti a lovait, mint a feleségét. Másképp ér hozzájuk; figyelmesebben, gyengédebben. És érti őket! Tudja például, mit gondol a lova. És persze azt is, hogy a lova mit gondol őróla. Kölcsönösen értik a gondolataikat és testbeszédük titkos nyelvét. Ugyanezt a nejjénél nem tudja. Pedig ez a szeretetnek biztos jele: érteni a másikat. Tudni, mit jelent számára a simogatás. Melyik testrésze, mit érez. Hol jó és hol rossz neki. Mikor nem szabad megérinteni, sőt, ránézni sem. Van, amikor a lovacska azért baktat hozzánk, mert nem nézünk rá: elfordulunk tőle, és a földre pillantunk. „Ha te elmész tőlem - majd én jövök hozzád.” Aki szereti a lovát, mindezt tévedhetetlenül tudja. De a nejjénél már nem biztos mindezekben.

A lovával jól megvan - a feleségével szexológushoz jár.

Sokan maguk is meglepődtek, amikor a „kutya” szó kiszaladt a szájukon. Utána persze próbáltak „elméleteket” gyártani hozzá. Volt, például, aki azt mondta, ha ránéz kutyájának nyájas pofájára, az édesanyjának arca jut az eszébe. Mintha a mamája nézne rá. „Hasonlít az anyuhoz.” És amikor ezt megfogalmazta, öngazolásként még azt is hozzátette, hogy igen, persze, az anyját is ilyen intenzíven szerette.

- De miért a kutyát mondtad először? - kérdeztem. Erre nem tudott felelni. Azon tűnődtem, miért van ez.

És ahelyett, hogy önmagamban kerestem volna a választ, én is igyekeztem „elméletet” gyártani.

Azt mondtam például, hogy az ilyen egocentrikus lénynek, mint az ember, könnyű szeretni egy olyan teremtményt, akinek nincs egója - nem riválisa, nem ellene él, sőt hűségesen szolgálja egy életen át. Egy kutyától rengeteg kedvességet kapunk. Mindig csak ad, alig kér valamit, és elfogadja, hogy uralkodjunk felette könnyű szeretni.

íme, egy tarthatatlan, pocsek „elmélet”. Egy kutya ugyanis roppant egocentrikus. Legalábbis az enyém. A kutyámnak olyasmit tettem meg, amit embernek soha: hóban, fagyban sétáltam vele, rohantam utána az erdőben, úsztam vele az örvényes, koszos Dunában, ölbe vittem a klinikára, csupa vizelet és kaki lett a hófehér vászonkabátom. Mostam utána a ruhámat, s amikor kifordult beteg gyomrából az étel, eltávolítottam a savanyú szagú nyomokat a szőnyegről. Felsúroltam utána a lépcsőházat. Még az utcán is összeszedtem a bűzös potyadékat. Nem is undorodtam tőle, ahogy egy anya sem undorodik gyermekének teli pelenkájától.

A feleségemre rászóltam, néha durván: „Ne zavarj! Hagyj békén!” Még az anyámra is rámordultam, türelmetlenül: „Nem érek rá! Most rohanok, majd máskor, ne haragudj!”

De ha a kutyám akart valamit? Azonnal ugrottam. Szemében a néma hívójel is parancs volt számomra. S ha néha ráordítottam, a szívem összeszorult a bánatos, szemrehányó tekintete miatt.

Ha egyedül hagytam a lakásban, bosszút állt; szétrámolta a cipőket, letépte a függönyöket, megette a spájzban őrzött fasírtokat. Ha menni akart, elszökött. Kibújt a kerítésen, és faképnél hagyott. A város végén találtam rá, idegenek között, akik befo

gadták, s ő belenyugodott, hogy ezentúl velük él majd. Egyszóval hűtlen lett hozzám. Elhagyott a bűdös. Ott ült egy idegen családban, és amikor azt mondtam neki: „Katus!” - Ő kelletlenül felállt, s hazug büntudattal odacammogott hozzám. Nem azonnal. Először csak rám nézett. „Most akkor menjek vagy maradjak?” kérdezte a szemével. Rá kellett reccsentenem, hogy „idejössz, rossz kutya!”. Ha szerelmes volt, különben is megfedkezett rólam. Megcsalt bármelyik kutyával, s elkóborolt vele - sokszor azt hittem, sose jön vissza. S ha visszajött, véresre volt marva a csatakos bundája: látszott, egy egész falkának odaadta magát. Megértettem, sőt, sajnáltam is őt. (Bele sem merek gondolni, mi lett volna, ha ugyanezt a kedvesem teszi!) Azonkívül gyakran botrányt csinált. Ugatott, vonyított, fölverte éjszaka a környéket. Megharapta a postást. Sajnos a polgármestert is. A magányt nem tűrte, a gyerekekre féltékeny volt. Sok külföldi utazásomat kellett lemondani miatta, mert nem lehetett egyedül hagyni. Arról nem is beszélve, amit féltett kertemben művelt: gödröt ásott a fűben, kikaparta az ültetvényeket, összetörte a virágokat. Amikor kicsi volt, lerágta az összes szőnyegünk szélét és lekarmolta a szekrényről a fényezést - ma is láthatók játékos kölyök-korának nyomai.

Ha én kétségbeestem, senki sem törődött velem - de ha a kutyám csak egy kicsit is rosszkedvű volt, az egész család vigasztalni kezdte.

Ez még nem minden.

Végigcsináltam a kutyám haldoklását. Amikor barna szemében kialudt a fény, lefogtam a szemhéját. Súlyos tetemét az ölemben cipeltem a kertbe, magam temettem el. Csákánnyal ástam mély gödröt a kemény, fagyott földbe. Beletettem az összerágott labdájával együtt. És sírtam. Ma is sírok, ha eszembe jut - hiányzik. Egyszerre voltam mestere, dadája, orvosa, gazdája, táplálója, mentője, gondozója, élettársa és sírásója.

És a barátja, persze.

Az önfeláldozásnak ezt a fokát ritkán éltem meg emberrel.

Látod, másokat faggatok, megdöbbenek a válaszokon, s most, hogy fölidézem az emlékeimet - vagyis az „igazi kenyér” ízét -, rádöbbenek, hogy igen, bármilyen fura, de nekem is a kutyám van az első helyek egyikén.

Ha szeretünk valakit, így működünk. Az önfeláldozás, a fáradságot nem ismerő áldozat: *a szeretet mértéke.*

*

A kutyámat besoroltam a legjobb barátaim közé. De azért nem nyugodtam bele. Hogyan van ez? Ilyen pocsék világot élünk, hogy egy állat megelőzi az embereket a szeretet-listán? Utánanéztem, mit is jelent a szó: „barátság”. Különös felfedezésre bukkantam.

Tudod, hogy a nagy népek ősi szavai tiszta forrásból származnak.

Azért érdemes megízlelni őket, mert bennük van még a látótudó emberek bölcsessége. Őseink a szavakat fentről hozták. Élményeik nem „elméletek” voltak, hanem valóságok. Amit a szellemvilágban éltek, annak a földön szavakat adtak. Még azt is tudták, hogy minden őselményünknek bokra is van, nem csak gyökere, azaz: *egyetlen osszanak sokféle mellékjelentése lehet.* Őseink még tudták, mi az a barátság.

Nos, a „barátság” szó a Biblia anyanyelvén, vagyis a héberben egyszerre jelent „társat” „barátot”, „férjet”, „szeretőt” - tehát ezek mind barátaim is lehetnek, de a szó töve a „*reyah*” olyasmint jelent, hogy *nyájat terelni. Pásztorolni.* A „barátság” szónak ez a gyönyörű jelentése sokszor tér vissza nemcsak az Ó-, de az Új testamentumban is. Jézusnak is fő szavai a „nyáj”, a „bárány”, a „pásztor”. Vagyis abban az őspillantásban, amikor szellemi tapasztalatainknak szavakat adtunk, benne volt az *állatokkal való bensőséges kapcsolatunknak az élménye.* Persze mondhatjuk, hogy akkoriban a zsidók állataikkal szoros kapcsolatban éltek: a juhok és a bárányok életük mindennapjaihoz tartoztak, és a hozzájuk való viszonyukat hívták *barátságnak.* De látod, még ma is, a gépesített vágóhidak és a tömegpusztító csirkekelletők világában, amikor halott „elméleteink” közönyét kiterjesztettük az egész állatvilágra, s gyárilag irtjuk őket, még mindig érvényes ez a szó! Az elidegenedés korában, amikor a legtöbb emberi kapcsolat tönkrement, az állat még mindig vigaszt tud adni az embernek!

Utolsó ízét adja az elfelejtett szeretetnek - ha kutyád van, nem vagy egyedül!
Nem kell ősi, állattenyésztő népben élni ahhoz, hogy érezd: az állat az ember legjobb barátja lehet - sőt magának a BARÁTSÁGNAK az élményét is az állatember kapcsolatban lehet tisztán föllelni.

Ez az élmény gyökere - és aztán, mint a belőle fakadó bokor hajtásait, kiterjesztheted más barát-élményedre is: ekkor lesz belőle „társ”, „élettárs”, „embertárs”, de még „férj”, „szerető”, „szomszéd” és „felebarát” is. Ez mind a „*reyah*” jelentése - aszerint, hogy milyen összefüggésben használsz. Akivel „összejövünk”, az mind lehet a barátunk - feltéve, ha úgy szeretjük, mint a kutyánkat.

*

A barátság a lelkek közötti legközelebbi kapcsolat. Barátom lehet nemcsak a „barátom”, de ha megszületik közöttünk ez a bensőséges kapcsolat, akkor az anyám, az apám, a gyerekem, a feleségem és a férjem is. Vannak csodálatos pillanatok, amikor kilépünk a családi szerepeinkből, és összekacsintunk egy mélyebb, emberi szinten.

Ha ők nem a barátaim, csupán az apám, az anyám, a gyerekem vagy a hitvesem, akkor hiányozni fog kapcsolatunkból valami.

Micsoda?

A legtöbb.

Nem túlzok.

A Bibliában Isten „*úgy szólt Mózeshez, mint a barátjához*”.

Krisna, Visnu isten inkarnációja, a legjobb *barátja* volt Ardzsunának. A Bhagavad Gítá egy barátnak szóló hatalmas tanítás. Egy barátnak, aki élete legnagyobb válságába kerül: ott állnak egymás mellett a harci kocsin, Krisna és Ardzsuna. Előttük az ellenség. Iszonyatos testvérháború vár rájuk. A hős haja az égnek mered, kezéből kihull a kard - és Krisna beavatja őt az élet és halál titkaiba. És aztán együtt robognak a csatába. Ez az alaphelyzete az emberiség egyik legcsodálatosabb szent könyvének, mely lényegében *egy barátnak szóló bölcs tanács*.

Jézus pedig azt mondja tanítványainak: „*Nem úgy szóltam hozzátok, mint szolgálókhoz, hanem mint barátaimhoz.*”

Vagyis hogyan?

Közelről.

Egészen közelről.

Olyanokhoz szól így valaki, akihez nem fölülről beszél, hanem akikkel szoros, benső közösséget érez: akikkel lélekben rokon. (Mondja is: „*Én bennetek vagyok, s ti énbennem.*”)

Barátok azok, akiknek nincsenek titkaik egymás előtt. Mindent meg tudnak

osztani egymással.

Ha nem - nem igazi barátok.

Barátom az, aki előtt a lelkem nyitva van.

A legritkább, hogy a titkaimat kiadom az apámnak, anyámnak, gyerekeimnek. Attól ők még jó apám, jó anyám és nagyon jó gyerekeim lehetnek.

De a barátaim nem.

A barátság olyan fajta nyitottságot jelent, amit másokkal nem tudok megteremteni. Ez a „láss belém, neked megengedem”, és a „nyisd ki magad, tudod, hogy előttem lehet” állapota.

Vannak dolgok, amiket anyámnak, apámnak, gyerekeimnek nem mondok, nem is mondhatok el. (Kivéve, havaiamilyen csoda folytán a barátaim is lesznek.) És ha valaki úgy hal meg, hogy titkát magával viszi, az egyetlen ember, akitől valamit is megtudhatunk erről, nem az anyja, az apja vagy a gyereke - csakis a barátja. Ő tudja.

Apámnak nem mondom el, mert tartok tőle. Anyámnak sem, mert féltém. A gyerekeimre nem tartozik - nem kell a lelkem gubancaiba beavatni őt. Ne lásson engem „olyannak”. Ezek mind a sorszerepeinkhez tartozó korlátok. Jó is, hogy vannak, mert ha túllépünk rajtuk, összezavarhatjuk egymást. Nem könnyű kérdés, hogy én mint apa, kinézhetek-e a gyerekeimbe rögzült apa-kép mögül, félrehúzhatom-e álarcomat, s megmutathatom-e, ki az az *Ember* valójában, akit ő az apjának lát? Megmutathatom-e neki gyarlóságomat, gyengeségemet? És fordítva: eljuthat-e a lányom odáig, hogy túllép a gyerek szerepén s megmutatja nekem őszintén a benne élő Embert? Vajon nem veszélyes-e, ha összeomlik egy ilyen mítosz? Nem okoz-e kárt egy összetört apakép? Egyáltalán: meg tudjuk-e tenni? Ki tud-e bújni szerepéből a gyerekeim? És én méltó vagyok-e erre? Kibírjuk-e ezt az őszinteséget?

Nem tudok felelni. Az biztos, hogy *igazi őszinteségfokra* apámmal, anyámmal és a gyerekeimmel nem léphetek.

Nem mondhatok el nekik mindent.

Miért?

Mert nem a barátaim.

A barátság az egyetlen olyan emberi kapcsolat, amely szabad választással jön létre. Nem velünk születik - mi teremtjük. Elvileg egy szerelem is hasonló, azt is mi teremtjük, de sok más is befolyásolhatja: szexuális vágy például. De a barátság teljesen szabad. Nem akarunk egymástól semmit - egyszerűen csak jó együtt lenni.

A barátság születése mindig együtt jár a kimondatlan érzéssel, hogy *találkoztunk már valahol*. Azért választjuk őt, mert ismerős. Ez sejtelem, nem biztos, hogy így van - sohasem tudhatjuk, hogy mitől találunk otthonra

egymásban.

Ha a barátomhoz megyek: hazamegyek.

Ha apámmal, az élettársammal, vagy éppenséggel a gyerekekkel vagyok, nem biztos, hogy „otthon érzem magam bennük”. Néha megcsaphat jelenlétükben a lelki idegenség érzése. Attól még szerethetem őket. Nem bizonyos ugyanis, hogy a családban „lelki társak” jönnek össze. Ezért együttélésünk rossz pillanataiban, a legszorosabb összetartás, és persze eszeveszett drámák közepette, felmerülhet bennünk az a kimondatlan érzés, hogy *egyedül vagyunk*.

Nem biztos, hogy egy anya a „lelki társát” szüli meg.

Attól még jó anya lehet, és mélységesen szerethetik egymást - de valami idegenség mégis marad közöttük. Nem értik meg egymást. Az anya újra és újra megütközik a fián, és a fia látja, hogy anyja, éppen ott, ahol neki a legfontosabb lenne, nem érti őt. Ismeri, nagyon is ismeri, hiszen az anyja - mégsem érti. És fordítva: ő sem érti az anyját.

Szép Ernő „Vőlegény” című színdarabjában van egy felejthetetlen mondat. Izgatottan várják a vőlegényt. Papa, Mama, és az összes felnőtt gyerek, és egy szomszédból kölcsönvett cselédlány össze-vissza rohangálnak a színen; vadul ráolnának, szaladnak, takarítanak, üvöltenek; a menyasszony lázasan öltözik, a lányok terítenek, a nagy sietségben egymásba botlanak, amikor a Mama, aki nem bírja már idegekkel ezt a tébolyult készülődést, így kiált fel: Istenem, hogy kerültem én *ezek közé!*

Freud azt mondaná, hogy ez egy elszólás.

Vagyis a tudat alatt lapuló őszinteség.

A mama egy szédült pillanatban idegennek tartja az egész családját, a saját gyerekeit.

Erre a kérdésre, hogyan került ő „ezek közé”, valóban csakis Isten tudja a választ - kivéve azokat a ritka eseteket, amikor boldog családokról van szó. Ott néha sejtik a választ.

Az ilyen „boldog” családokban mindig ott lappang az a lehetőség, hogy idővel, túllépve a szerepeiken, jó barátságba kerüljenek egymással.

*

Arra a kérdésre, ki az igazi barátom, könnyű felelni.

Ha valaki az éjszaka közepén felhív, hogy bajban van, s én azonnal kiugrok az ágyból, és mosdatlanul, kábán ott vagyok nála: az a barátom.

Maga az a tény, hogy éppen engem hívott, jelzi, hogy számára mit jelentek - s hogy én odarohantam, gondolkodás nélkül, mutatja, hogy mit jelent számomra ő. „Az szeret igazán - mondja Jézus aki életét adja a barátaiért.”

Amikor tanítványait először barátainak nevezte, bizonyára meleg lett a szívük. De utána meg is rémülhettek, mert elmondta, hogy a barátság lényege: az

áldozat. És a mértékegysége: az élet.

(Az apostolok életének történetét biztos ismered. Jézus „veszedelmes” életet élt, és aki megszerette őt, mind belehalt ebbe a barátságba. A mi hétköznapi, veszélytelen életünkben ez szerencsére nincs így - de az áldozat nálunk is döntő. Ha netán mégis kisarkulnak a dolgok - ami bármikor előfordulhat -, jó, ha tudod, hogy a szeretet túlmutat a „jól érzem magamat veled ” hétköznapi színvonalán. Tudom, mert éltem háborúban.

Anyám barátja úgy áldozta föl értünk az életéi, olyan természetesen, kérés nélkül, mint amikor valaki egy pohár vizei ad. Ez akkoriban nem volt ritkaság. Nem is tudta, hogy mit tesz, olyan magától értetődő volt számára. Akkor tapasztaltam először, hogy a barátság- a „reyah ”-transzcendens dolog, és, ha nem is sejtjük, olyan kapcsolat, amely túlmutat a mindennapi életünk színvonalán. És még valami. Az ilyesmiről nem kell, nem is lehet beszélni - mert magától értetődő. A barátság előbb van, mint a róla szóló bármiféle magyarázat. Es a valódi szeretet megelőzi a gondolatot - előbb éljük, csak aztán értjük, hogy miért.

Ha értjük egyáltalán.)

Ezt az igazságot éppúgy ismeri minden ősi mítosz, mint a legolcsóbb westernvagy háborús filmek: az áldozat elválaszthatatlan a barátságtól.

Ez egy „romantikus” eleme a barátságnak.

Mindent odaadok érte.

Magától értetődően és önkéntelenül.

(Ha idősebb vagy, lehet, hogy azt kérded: miért van az, hogy a legjobb barátainkat fiatalabb korunkból hozzuk magunkkal? S ahogy öregsünk, úgy fogynak, s végül azt tapasztaljuk, hogy nemigen tudunk már új barátságot kötni. Minél öregebbek vagyunk, annál magányosabbak.

A barátok elmentek. Mi ugyan itt maradtunk még és élünk - de egyedül. Végleg kialakultunk már. Megkérgesedtünk. Saját szokásrendszerünkbe zárultunk: zavar, ha nem ott vannak a tárgyak, ahová tettük, és néha fárasztó a másakra figyelni. Befelé is nehéz — de kifelé még nehezebb.

Egyre terhesebb lesz a másik ember.

Ilyenkor már nehezen tudunk életünkbe új szeretet-szálat szőni.

Valóban, a barátságban van valami „fiatalos ”.

Mintha akkor tudnánk csak igazán barátokat szerezni, tíz-húsz éves korunkban, mert akkor vagyunk még nyitottak erre a nemes, heroikus életérzésre. Akkor még van bennünk valami „hősies” — egy „élünk, halunk egymásért” szövetség. Még nem nyom az élet, még kissé felette lebegünk a hétköznapi „valóságnak”, még hajt bennünket valamilyen hit, a biztató jövő szaga, hogy akármilyen pocsék világ ez, azért lehet majd valami szépet is csinálni itt, és együtt!... A „Pál utcai

fiúk" romantikája ez, mely csak annyiban ifjúsági regény, hogy fiatal gyerekekről szó. Valójában ez a barátságról szóló örök mese. Ez a lelkes hitünk azonban később elhervad, és megkeseredünk. Egy olyan „valóság”sűrűsödik körénk, amelynek nincsenek már távlatai, szürke és keserű.

Az öregedő ember jövőtlenné válik. Nem úgy, hogy nem tervez és alkot és dolgozik, hanem úgy, hogy elveszti igyekezetének értelmét.

Ebben a „nem érdemes csinálni semmit,” állapotban már nem terem barátság, mert annak a táptalaja valamiféle szavakkal kifejezhetetlen idealizmus. Valami lelkesültség.

Jövővárás.

És ez sajnós a korrall elvész.

Reményt vesztett emberek nem tudnak barátkozni. Vagy ha tudnak még, bizonyosan ott, ahol reményeiket még nem vesztették el teljesen.

Ez azonban nem biológiai kérdés, és nem is szükségszerűen alakul így. Csak akkor, ha a lélek hagyja magára csontosodni az egóját, hajlandó beleöregedni a testébe és elveszteni nyitottságát mások felé - akkor valóban nem tud már új barátokra szert tenni. Ilyenkor már csak a múltjával él. Elkezd önmaga körül keringeni.

De ez nem törvényszerű. A lélek ugyanis nem öregszik. S ha nem túl fáradt még az élettől, s nem mondja azt, hogy elegendem van önmagamból és az emberekből még utolsó földi éveiben is tud új barátokat találni.

Ilyet is láttam, ha nem is sokat. Hogy valaki hetven-nyolcvan éves korában is barátságképes maradt. Itt nem elég, hogy valaki jövőváró, a szónak abban az értelmében sem, hogy életének horizontja már nem a földi lét határánál van. A halhatatlanság biztos tudata sem elég. A barátságához ez kevés.

Ha idős vagy, tudod, hogy megunjuk a földi életet. Kiismertük. Mindig ugyanaz. A barátságképes öregek azonban nem így vannak ezzel. Fölfedező útjuk soha sincs végigjárva. Érdeklő őket a fiatalok világa. Nem untak meg élni. Nem unlak meg embernek lenni. Újra és újra rádöbbennek egy ezeiszter látott virágra, és azt mondják, csodálattal: „Jé! Mintha először látnám!” Még mindig új nekik valami. Még mindig tanulnak. Teli vannak tervekkel.

Az igazi ember úgy hal meg, hogy valamit nem fejezett be...

A zen buddhizmus ezt úgy hívja: a „kezdők szelleme”.

Ha valaki jól él, annak mindig minden először történik - és csoda.

Szinte mindegy neki, hol él: itt a Földön, vagy odaát a szellemi világban, mindenhol a csodálat állapotában van.

Az, hogy valaki nem csodát lát az életben: kolosszális tévedés!

Ez csak azt jelenti, hogy megunt tanulni.

Beérte a saját a féltudásával is, és a végtelen úton megtorpant.

Az örök gyermekségnek ezt az egyszerre bölcs és vidám csillogást láthatod a dalai láma, de például az öreg Albert Einstein szemében is. Az öreg Konfuciusz azt mondta: most kellene még százötven év, hogy megértsen valamit. Semmi sincs befejezve...)

A barátommal szeretek együtt lenni.

Ha másokkal vagyok, akár a legjobb társaságban is, előbb-utóbb az órát nézem. Még az apámmal, anyámmal is így vagyok néha. (Kivéve, ha nem a barátaim is!) Jó, hogy látom őket, de egy idő után már nincs mit mondanunk egymásnak. A szülő-gyerek kapcsolat egész más síkon zajlik. Nem biztos, hogy engem apám vagy anyám lelke annyira érdekel. Előfordul, hogy a barátommal eltöltött gazdag éjszaka után fáradtságomat az anyámnál pihenem ki; ő az, akinél egy rövid és udvarias érdeklődés után ásítani lehet, s lefeküdni végre. És másfél órai édes alvás után hirtelen fölriadni, és „te jó isten, elkések!” kiáltással elrohanni.

A mama nem haragszik: tudja, hogy mindig dolgom van.

Szüleink benső történései nemigen érdekelnek bennünket. Unjuk. Arccal már mások felé élünk; a munkánk felé, a saját gyerekeink és élettársunk felé. Az azonban, hogy a barátom társaságában átaludjam az időt, lehetetlen - nem fáradunk el egymás társaságában, és mindig van miről beszélgetni. Jól tudják ezt a gyerekek, akik mérhetetlenül sok időt tudnak a barátaikkal eltölteni. Észre sem veszik az idő múlását. Érzik, hogy nincs a világon jobb helyzet, mint ha ők együtt lehetnek. Nem is szívesen mennek haza. S ha késő este mégis hazatérnek, a „Hol a fenébe voltál ennyi ideig?” kezdetű szülői korholást mindig elviselhetőbbé teszi a tudat, hogy van egy igazi barátjuk.

Ha egy ilyen kapcsolatot próbára tesz a szülői szigor, és a gyereknek választania kell, kihez legyen őszintébb, az apjához vagy a barátjához, holtbiztos, hogy a barátját választja.

Nem azért, mert az apjától fél, hanem mert *a barátja lelkileg közelebb áll hozzá*. Tudnunk kell, hogy amíg egy családot számunkra ismeretlen *sorszerők* terelnek össze, addig a barátokat *csakis a szimpátia*. Egy családban egymás vétkét hordozzuk. Egymás hibáit örököljük és tükrözzük. Itt a vonzalom éppolyan fontos, mint a másik elviselése. Lehet, hogy egy olyan „nehéz természetű” gyermekünk születik, akivel egy más viszonyrendszerben sohasem barátkoznánk. Anyánk lehet egy olyan asszony, akinek zűrzavaros lelkisége oly mértékben idegen és taszító számunkra, hogy semmi pénzért nem élnénk a közelében — ha nem lenne az édesanyánk.

A családi „szereposztást” a karma urai intézik - ebben éppúgy van boldogító találkozás, mint súlyos számlák kiegyenlítése. Úgy is mondhatnám, „örököljük” egymást, mind lelkileg, mind genetikailag.

A családban a lélek arra ébred föl, hogy másokkal közös sorsot kell élnie. Ez néha súlyos próbatételt jelent. A család szereplőit nem csupán a múltban létrejött szimpátiák, hanem gyakran az ellentétek, a sérelmek, az egymásnak okozott fájdalmak hozzák össze. Feladatunk, hogy egymás hibáin csiszolódjunk, egymás rossz természetét tükrözzük, és tanuljuk meg egymást, a kölcsönösen okozott szenvedések ellenére is, szeretni. (Ilyenkor halljuk azt, hogy „Akármilyen hülye, mégiscsak a gyerekemi” És - „Akármilyen elviselhetetlen, nehéz természetű ember: mégis az apám!”)

A családi élet rendszerint a drámák színtere. A barátságban azonban, amit a pozitív rokonrezgések teremtenek meg, mindez nincs. És a családban sincs akkor, ha megszületik benne a barátság csodája.

Ez egy külön „paktum” tehát a szüleinkkel vagy a gyerekeinkkel, és semmiféle kényszerrel nem lehet megteremteni. „Akarsz a barátom lenni?” - kérdi némán a lelkünk. Ha a másik nem felel, nem lesz belőle semmi. Maradnak az öröklött „szerepek”. Maradunk apák, anyák és gyerekek. Ha eljön az idő, „megkínálhatjuk” gyermekeinket a barátságunkkal - de ha nem kell nekik, nincs mit tenni. El kell fogadni, hogy a saját gyerekem nem velem akar barátkozni. Erőszakolni nem lehet, mert ez az ő lelkének szabad választása.

Egyébként nem könnyű ez az átváltás. Egyrészt azért, mert az „életszerepeken” nehéz túllépni. Nehéz az „embert” megpillantani az apukámban vagy éppenséggel a saját fiamban. Ehhez hiányzik a rálátásom. Nem elég, ha én levetem előtte az apa-arcomat, ő azért még „rám látja”, mert így szokott meg; csecsemőkora óta azonosított ezzel a szereppel.

A barátság az összes szeretetforma közül a... mi a jó kifejezés? ... A legszellemibb.

Hiányzik belőle az erotikus vonzalom, a genetikus kapcsolat, és a szülő-gyerek viszonyok sorszerűsége. Még csak szerelem sincs benne - a barátjának az ember nem látja a nemét.

Nem véletlenül idéztem a Bibliát: ez az isteni mérce.

És az magas.

És mivel a lelkünk anyagba zuhant és roppant egoisták vagyunk, az igazi barátságok rendkívül ritkák manapság.

Korunk, ha valamit nem ismer, az éppen az igazi barátság.

Ezért mondjuk legelőször a kutyát, a cicát meg a lovat.

Baráttalan, sőt barátságtalan világban élünk. Hogy ez mit jelent, tudod. Bárkit megkérdezel, vannak-e barátai, a válasz csalóka, mert sokan már nem is tudják, mi az. Összetévesztik a haverral, a komával, a bajtárssal, a sporttárssal, az elvtárssal; összetévesztik a jó munkatárssal, akivel valami közös ügyön dolgoznak, vagy olyan valakivel, akivel átmenetileg szoros érdekszövetségben

élnék. Ilyenkor a „barátság” addig tart, amíg a szövetség vagy az elvtársi közösség - ha ennek vége, jó esetben elfelejtik egymást, rossz esetben ellenségekké is válhatnak.

Persze, az ilyen kapcsolatokhoz is kell valamiféle közös érzület, de ezt hamar szétdúlják a megváltozott érdekvizonyok.

*

Kevés a jó barát. Tegyük egy próbát! Azt kérdezem tőled: „*Kik a legjobb barátaid?*”

S ha most eszedbejutnak néhányan, arra is felelj:

„*Melyik közülük az igazi, bensőséges barátod?... Melyik az az egyfr Látod, milyen szegények vagyunk?*”

Ha komolyan vesszük a szót, rádöbbenünk, hogy életünk milyen magányban telik el.

Kevesen vannak a lelki társaink.

Az igazság az, hogy megszoktuk a magányt. Nincs kihez szólni igazán. Egy jó haver, egy sporttárs vagy egy ivócimbora is megteszi.

Egy barátnő, akinek nem tárom fel ugyan a titkaimat, de azért beszélgetni, pletykálni jó vele. Manapság már ez is nagy dolog, mert emlékeztet az igazira. De nem az.

A pszichológus azért lett sztárfoglalkozás, mert a barátot helyettesíti. Nem azért, mert „meghallgat, és végre el lehet neki mondani mindent”, hanem mert a lelki társ szerepére vállalkozik. Pénzért, persze. Már ez a tény is leleplezi az értékét — de ez nem is zavar minket túlságosan. Megszoktuk, hogy mindenért fizetni kell. A nemi vágyainkért éppúgy, mint a barátságért. Imádkozni sem lehet ingyen: persely csörög lehunyt sze

műnk előtt. Ilyenkor rendszerint bele is dobunk valamit, hogy imánk meghallgatásra találjon odafent. Egy normális világban egy normálisan imádkozó ember meg se hallaná a pénzcsörgést. Azt sem érezné, hogy mellbe lökik a persellyel. A valódi imádság, amikor a legjobb barátunkkal, Istennel beszélünk, az odaadottságnak olyan mélységét jelenti, amit mi már elképzelni sem tudunk. Egy Szent Teréz, ha felriasztaná az imádság extázisából, eszt vesztené, vagy dühében korbácsot ragadna, s kiúzná a templomból a perselyes „kufárokat”. Bennünket nem zavarnak már - mert a mi hitünk roppant gyenge, és imádságunk nem valódi.

Ahhoz, hogy a barátság érdekmentes, tiszta ízére rátaláljunk, vissza kell emlékeznünk a fiatalságunkra.

Ekkor még valami romlatlan ösztönnel sejtettük, miről van szó.

Nagy szövetség ez, a szülő-gyermek viszonynál is közelebbi kapcsolat. Általában akkor jön létre, amikor az ember kezd kinőni abból szeretet-mintából,

amiben szüleivel él.

Szabad kapcsolatra vágyik.

Ezt a szabadságot a családban nem lehet megélni. Másfajta szeretet az, ami apánkhoz, anyánkhoz köt. Ez bármilyen szoros, mégis kapaszkodó, másoktól függő szeretet. A fészek szeretete, mely biztonságot ad. Barátság akkor születik, amikor elég erősek vagyunk már ahhoz, hogy kirepüljünk innen, s magunk találjunk társat az életünk végtelen útjához.

A barátság fő szava a Szabadság.

Különös találkozás ez: a barátok valahogy felismerik egymást. Olyan tekintettel, melyet semmiféle érdek nem szennyez be.

Ahogy felnövünk, és egónk megcsontosodik, úgy veszítjük el barátainkat, s leszünk barátságképtelenek. Ilyenkor mondjuk, hogy „közbe szólt az élet”, a gond, a munka, a rohanás, a családi problémák - sajnos nem maradt időnk a barátságra. Az ilyen kifogás azt jelenti, hogy elvesztettük a szárnyainkat - mert a barátságnál semmi sem lehet fontosabb a világon.

Ez éppolyan üres kifogás, mintha valaki azt mondaná: azért nem imádkozom, mert nincs időm rá.

Egyébként egy igazi barátsághoz nem kell idő. Persze az életben minden romlik, és ha valamit nem ápolunk, elszorvad és meghal. Ebben sok igazság van. Ezért a jó barátok, ha találkozni nem is tudnak, de időnként felhívják egymást. Még akkor is, ha

nincs mit mondaniuk - életjelet adnak egymásnak, és ez mindigjólesik. A „kapcsolatot tartani kell” - mondjuk.

Én mégis azt tapasztaltam: ha egy igazi barátommal tíz év után találkozom, ugyanott tudom folytatni vele a beszélgetést, ahol abbahagytuk.

A szabad kapcsolatok tartósak. Mint a világot járt vándormadarak, hosszú idő után újra összejönnek, s elmesélik egymásnak, mit láttak.

Ha ezt a benső közösség-érzést tovább mélyítem, azt mondom, hogy a barátság a *halállal sem múlik el.*

Az ember néha úgy gondol eltávozott barátjára, mintha ma is élne, csak épp egy olyan távoli helyen lakna, ahol még telefon sincs.

De azért ő van!

(Tapasztaltál már ilyesmit ? Ha ismered a valódi barátságot, tudod, miről beszélek. Hogy néha halott barátoddal megbeszéled a dolgaidat. Fáj, hogy nem látod, és fizikailag nem hallod, de mégis szól hozzád.

Ott maradt veled.

Emléke nem hervadt el a lelkedben. És ha nehéz helyzetbe kerülsz, azt kérded tőle: „Mit szólsz ehhez? Szerinted mit tegyek?” S mintha hallanád válaszát. Letol. Azt mondja, hülye vagy, ahogy életében mondta valaha; vagy megdicsér,

hogy igen, igen, jól teszed, csak így tovább, bátran, öregem!

Egyszóval folytatjátok a dialógust.

Hogy hangjának emléke maradt-e benned, és az vált a saját lelkiismereted hangjává, vagy valóban ő szól-e hozzád egy másik dimenzióból, nem tudhatod. De beszélj vele.

Arany János rádöbbsent, hogy halott barátja, Petőfi belerajzolt a rajzába. Szerb Antal írja: „Az irodalomtörténeti kutatás bebizonyította, hogy Arany János foglalkozott szellemidézéssel, és a következő sorokat szó szemit értette:

S döbbenve ismerek fel rajzomon Egy-egy vonást, mit szellemujja von. Övé! Kiáltom, üt, ez övé; A szín erős, nem illik együvé. Azt mondja Szerb, hogy itt a médiumi rajzolás esetéről van szó. A barátaink beleszólnak néha az életünkbe. Volt már ilyesféle tapasztalatod ?)

Így működnek a nagy, időtlen barátságok.

De mivel ez szabad kapcsolat, vannak olyan barátaink, akikkel csak rövid ideig hoz össze a sorsunk. Az iskolában, az egyetemen vagy bárhol - rövid ideig kísérjük csak egymást. Úgy csapódunk össze, mint a költöző madarak: egy darabig együtt szállunk, aztán külön utakra térünk, és lehet, hogy sohasem látjuk többé egymást.

S mivel itt nincs önzés, kapaszkodás - éppúgy tudjuk egymáshoz kötni, mint eloldani egymást.

Fájdalom és csalódás nélkül.

Van, amikor egy emberi kapcsolat ideje lejár. Barátok ezt értik, és csalódás nélkül tudják tudomásul venni, hogy ezentúl csak ritkán vagy sohasem látják egymást. Ez a szabadság nagy-nagy ajándéka, hogy még csak rossz érzésük sem marad a válás után - hálásan gondolnak vissza egymásra.

*Ugyanez más kapcsolatainkban nincsen. Ott kötelező a kitartás, akkor is, ha egy kapcsolat elmúlt. És fájdalmat okoz a válás. Gyakran az együttmaradás is. A „nem szabadon választott” társulásokban, amilyen például a család, a lehető legnehezebb megvalósítani ezt az *elengedő szeretetet*.*

Mondják, a szellemházánkban is ilyen szabadon élünk, függés, kapaszkodás és összetapadás nélkül - mivel ott nincs sem idő, sem távolság.

A valódi szeretet ezeket nem ismeri.

Rád gondolok - és máris ott vagyok.

És ha nem gondolok rád, nem vagyok ott.

(Ez egyébként a földi világban is így van, csak nem vesszük észre. Hogy például ott ülsz mellett, beszélj hozzám, de nem hallak, mert gondolatban máshol járok... Es az nagyon valóságos hely, ahol gondolatbanjárok. .. Néha sokkal valóságosabb, mint ahol testileg vagyok. jó, ha tudod: az ember igazán nem ott van, ahol a teste, hanem ahol a gondolatai. Öllelek például de nem téged

szeretlek, másra gondolok közben. Hol vagyok én akkori)

Az asztrológiában a barátságnak külön háza van.

Vagyis életünknek egyik legfontosabb sorsterülete ez.

Ez a tizenegyes ház, mely a *Vízöntő* állatövi jelének az analógiája.

Valóban, mintha a *Vízöntő*-ember tudna legtöbbet a barátságról, és a lényében, ha uralkodó benne a pozitív uránuszi minőség, van valami fiatalos.

Szimbóluma az *Ifjú Angyal*, aki az élet vizét önti a földre.

A *Vízöntő*ben gyakran föllelhető ez az „*angyalszerűség*”, Nemcsak azért, mert öregkoráig megmaradhat benne valami kamaszos vonás, hanem azért is, mert van benne valami - nincs rá jobb kifejezés - nemeken túli jellegzetesség. „Mintha nem járna egészen a földön!” - szoktuk mondani rá. Számára nem jelent végső kategóriát a férfi és nő - az embert keresi mindenkiben. Az angyalról mondják, hogy könnyedén tud ki-be bújni a szerepeibe; azzá válik, akivel beszél. Ugy gyógyít egy beteg rózsát, hogy rózsává válik, egy fűzfát, hogy fűzfává, belebújik, átéli - s ha nőnek születik, a férfibarátja miatt bármikor férfivá tud válni, csak hogy megértse, mi bántja őt. Egy fejlett lelkületű *Vízöntő*-ember számára nincsenek levehetetlen szerep-kategóriák, ezért tud férfiból nővé, anyából, apából, de még szeretőből is bármikor barátta válni.

Ezt értem „angyalszerűség” alatt.

(Csak, hogy megértsd az ilyen határokon átlépő, sőt a falakat szétrobbantó lelkületet, elmondok két esetet.

Ismertem egy olyan régóta működő fiú-lány barátságot, ahol a lány látta, hogy a barátja nagyon szerelmes valakibe, ráadásul gátlásos és szenved, mert régóta nem volt már nővel, s hogy könnyítsen rajta — odaadta magát neki. Egyetlenegyszer, és csakis azért, hogy segítsen rajta. Hogy megtanítsa, hogyan kell levetni a gátlásait, s tán arra is, hogy ne legyen az ágyban túlságosan ügyetlen. Ezt a történetet nevetve mesélték nekem, mindketten, arra a kérdésemre, hogy kioltja-e a szexualitás a barátságot.

„Egyszer volt - mondták nevetve -, először és utoljára!”

A világirodalom egyik legszebb története arról szól, hogy a szerzetes látja, hogy csakis úgy tud megvigasztalni egy magányos, öregedő asszonyt, ha lefekszik vele. Mert ami hiányzik neki, az nem a jó szó és a prédikáció, hanem az eleven test régóta nem érzett melege. És ezt semmi mással nem lehet pótolni. Egy testi ölelés néha többet ér, mint a szent

beszéd. Az asszony sírva s boldogan ölelkezik a szerzetessel, aki több ezer éves tabut tör össze, és olyan boldogító „angyalszolgálatot” tesz neki, amit józan eszünkkel elgondolni sem merünk. De mégis érezzük, hogy ez egy nagyon szép, emberi történet.

Vagyis jóságos tett.

Mindkét történet hálával végződik. A szexualitással betörő szerepváltás, vagyis az, hogy a szeretet centruma a szívből hirtelen lecsúszott az ágyékukba, nem ragadta magához egyiküket sem. Amikor kibontakoztak az ölekezésből, nem néztek szégyenkezve egymásra. Összenevettek. Nem „szerettek egymásba”, nem ragadtak bele a szerető-szerepbe visszatértek a barátságához.

Csak kérdezem: egy hétköznapi házasságban hányszor adja oda magát egy asszony a társának, merő jósból és barátságból?! Neki nem hiányzik az ölelés, sőt, kifejezetten kínos, csak a másíknak kell, s azt mondja: „Legyen!” Ez nem barátság? És nem éppolyan angyal-tett, mint a szerzetesé?

Ez a Vízöntő-pillanat: miközben kíméletlenül lerombolja a korlátokat, megszüli az igazi jót. Sőt, még pontosabban mondom: ahol mások korlátokat látnak, ott a mi számunkra nincs semmi sem. Ezért tartanak bennünket, Vízöntőket rebellisnek, néha infantilisnak vagy bolondnak. Ebben a történetben olyasmit mondtam el, ami egy pszichológus számára lélektani lehetetlenség, egyházi szempontból pedig maga a kénköves, pokoli bűn - s egy Vízöntő-lélek számára pedig ez a természetes és az emberséges.

Az „élet vize”, amit az Ifjú Angyal a földre önt, ennek a magasabb világból eredő, szabad szeretetnek a jelképe. „Víz”, ami megtermékenyíti a rideg, rögeszmés életet. Ez az, amit barátságnak hívunk. Sokan azt mondják rá, nincsenek „érzései”, mert olyan szabadok, hogy azok már nem is érzések: érintés nélkül, távolból is működnek, mint az elektromágnetikus sugárzás.

„Gondolattal is lehet szeretni!” - mondja az Ifjú Angyal. - Ugya? úgy s tán jobban, mint testtel!”

Az olyan esetekhez, amiket elmeséltem s amikhez hasonlók gyakran fordulnak elő az életében, azt is hozzáteszi, hogy nincs ember, aki meg tudná különböztetni a jósbát a szeretettől. Sok minden összekapcsolhat a másíkkal, egy mosoly, egy simogatás, egy szeretkezés. És néha egy érte való elmélyült ima megrendítőbb hatású lehet, mint egy ölelés.

De lehet egy csekk is, ha a barátomnak éppen pénzre van szüksége. A szeretetnek nincsenek kategóriái - azok csak a szeretetlenségnek vannak.)

Manapság, mondják, a Vízöntő korban élünk.

Ennek sok veszedelmes jelét tapasztaljuk. Ezek között, mint általában a forradalomban, nemcsak a zűrzavar és a felbomlás, hanem az eljövendő értékek jelei is felbukkannak. Az új csírákból egyelőre csak annyit érzékelünk, hogy széttörik a régi burkokat. A káoszt látjuk. Minden rohad, de lehet, hogy ez egy katartikus előjáték az új születéséhez.

Ilyen a családok fölbomlása is.

Ilyen a nemek közötti határvonalak elkenődése, úgy szexuális, mint társadalmi téren.

Ilyen a nők általános forradalma, ami egy több évezredes patriarchális világ összeomlását jelenti majd - most még egyelőre csak robotot, magányt, meg nem értést, lázadást és párkapcsolati zűrzavart.

Tudom, mit jelent a Vízöntő-sors, mert magam is élem: születésem felkelő jegyében áll az „Ifjú Angyal”.

Bennem is nagy a zűrzavar.

De miközben gyerekkorom óta látom a menthetetlen romlást, ösztönösen érzem, és néha tudom, hogy ez nemcsak a vége a sok ezer éves történelmi korszaknak, hanem egy újjászületés előjátéka is.

Annak az új világnak, mely az idők méhében vajúdik, főszava lesz a Barátság. Most még ez korszerűtlen szó.

Nem értjük, mit jelent ez az arisztotelészi mondat:

„Minden közösség alapja: a barátság.”

Nincs barátság, ezért közösség sincs. Ahol ilyet látsz, az rendszerint nem valódi közösség, mert csakis valamiféle rögeszme tartja össze.

A barátság szabad.

Nem kötődik párthoz, fajhoz, felekezethez.

Sötét Angyal is van - és azon dolgozik, hogy barátság ne legyen.

Először is megakadályozza, hogy önmagad barátja légy.

Erről már beszélgettünk. Az egónk, mint egy felfújott léggömb, eltakarja előlünk igazi valónkat. És a Sötét Angyal ezt a léggömböt a kipukkadásig fújja. Az önmagunkkal való beteg, rossz viszony tünete, hogy állandóan zaklatottságban élünk. Rohanunk. Szorongunk. Ritkák az örömeink - boldogok pedig szinte sohasem vagyunk.

Az ego mindent „magamért”, „miattam”, „nekem” tesz: a másik ellen él. Semmi sem idegenebb, mint a „nyáj” és a „pásztor”.

A Sötét Angyal erre építi világtervét.

Olyan életrenden dolgozik, melyben senki sem tartozik senkihez. Sem egymáshoz, sem a természethez, sem önmagához. A gép bebizonyította, hogy működéséhez nem kell lélek. Nem él, és mégis működik, érzés, gondolkodás, isten nélkül is. Ez a Gólem-pszichológia: nem kell hozzá ember. És emberiség sem. A Sötét Angyal azt ígéri, hogy a technika kényelmessé teszi az életünket, de azt már eltitkolta, hogy embertelenné is.

Ma már lassan nem kellene kutyák. Vannak műkutyák. Robotkutyák. Gyerekek nem kutyával játszanak, hanem elemes műkutyával. És villanypásztorok is vannak. És gyertya sincs a fán, csak izzó. És Jézuska szeme is világít, percenként harmincat pislog. És szeretkezni sem kell, mert vannak spermabankok. Oda kell leadni az anyagot. A múnők majd megszülik. Talán ugyanazok, melyek felfújhatók s szexuális célra ma is kaphatók. Csak fejlesztés

kérdése. És ha még lenne valami kis maradék lelkipurdalás a gyilkosban, azt is megszünteti a gépi távölés: benyomunk egy gombot, és egy országot elpusztítunk.

Ma sem tudjuk, hány millió embert ölünk meg naponta - mert még nem jutott el hozzánk a személyes megtapasztalás szintjén a „fejlett világ technológiájának”, és a tömeges emberhalálnak összefüggése.

Majd ha a fejünkre omlik az egész.

Az istenné puffadt egót ekkor éri majd a nagy meglepetés: órá sem lesz szükség. Maga alá gyűri a Gólem-élet, melyet megálmodott.

Így végződhet az a világ, mely nem értette meg, hogy a „barátság a közösség alapja”.

Az elidegenedés nem a végső szava az individualista világnak.

Hanem a pusztítás.

„Ahhoz, hogy én legyek, az kell, hogy te ne légy!”

Az egoizmus dinamikájának ez a lényege. Ez működteti az üzleti, a politikai és vallásos a küzdelmeket.

Ezt azért kell tudnunk, mert amíg a Sötét Angyal tervét nem értjük meg, a Fényes Angyal tervét sem tudjuk megvalósítani.

És ez is a Vizöntő-kor lényegéhez tartozik.

A Fényes Angyal lételeme a barátság.

Amikor szerelmes vagy, erre nem vagy képes. Kívánod a párodat, sóvárogsz a testére. Ilyenkor a másik ember a szeretőd - és nem lehet a barátod. De a Fényes Angyal ott áll láthatatlanul az ágyatok mögött, és hallgat. És amikor megházasodtok, és azt mondjátok: Igen!... Ezentúl férj és feleség leszünk! - innen kezdve csakis a Férjet és a Feleséget látjátok egymásban. De a Fényes Angyal ott áll mögöttetek, és hallgat. És amikor megszülsz a gyermekedet, és csakis a fiadat vagy a kislányodat látod benne — nem veszed észre, hogy az embertársad is ő.

De a Fényes Angyal ott áll láthatatlanul gyermek és anyja felett, és várakozik. Vár és azt gondolja:

„Nem látjátok még igazán egymást! Amikor szerelmesek vagytok, csakis a férfi és női lelkek vonzását élitek át - mert azt hiszitek, van férfi, és van női lélek is. És amikor megházasodtok, a Férj és a Feleség szerepét látjátok egymásban - nem tudjátok, kik vannak e szerepek mögött. Nem ismeritek valójában egymást. És azt mondom néktek: jó, hogy nem ismeritek! Mert csakis így tudjátok eljátszani sors adta szerepeiteket: így tudtok igazi Nők és Férfiak, igazi Férjek és Feleségek lenni.

És amikor a Nő szül, csakis a gyermekét látja abban az emberben, akit világra hozott. És a gyermek is csak az Anyját látja abban az emberben, aki megszülte

őt. És jó, hogy így látjátok egymást, mert csak így tudtok jó Anya és jó Gyermek lenni.

Ez azonban nem az igazi arcotok! Sem nők, sem férfiak, sem férjek, sem feleségek, sem anyák, sem apák, sem gyermekek nem vagytok, hanem valamennyien Emberek - vagy mondhatnám így is: *Angyalok vagytok! Fényes Angyalok, mint én!* Az én világomban nincsenek nemek és életkorok, nem születnek és nem halnak meg. Az én világomban, ami a ti eljövendő országotok lesz, s ami egyelőre még rejtve van. előttetek, csakis halhatatlan szellemiségek vannak, akiket egyet

len valami köt össze - az, amit földi szóval úgy neveztek:

barátság.

Már most is bennetek rejlik, mélyen a szerepek varázslata mögött.

De néha fölbukkan, és ilyenkor azt mondd a másakra: a barátom!

Ha a párodban előbb-utóbb nem látod meg a barátodat, tartós és mély kapcsolat nem lehet köztetek.

És ha gyermekedben nem pillantod meg a barátodat ~ nem fogod tudni, kit szültél a világra.

És ha anyádban nem látod meg a barátodat - nem fogod tudni, ki az anyád. Mert a szerepeknek ez a játéka csak addig tart, amíg a színen vagytok - az élet színpadán -, amikor kiléptek a földi díszletekből, megpillantjátok majd az igazi Játszókat is, valódi önmagátokat. - Ó! - fogod majd mondani, csodálkozva - te játszottad az apámat? És te az anyámat? És téged öleltelek szenvedélyesen mint szeretőmet?

Elcsodálkoztok majd.

És összenevettek.

Ez az, ami bennem, a Vízöntő Angyalában szokatlan a számotokra. Hogy megszüntetem bennetek az élet szerepeibe való belefeledkezést. Megszüntetem a hiteteket, amellyel belevarázsoltátok magatokat egy én, egy jellem történetébe. Sőt, néha még azt is felvillantom előttetek, hogy nemcsak egyetlen életen belül, de sok-sok inkarnáción át hányfajta szerepet és sorsotját szottatok már el! Hányszor voltatok már férfiak, nők, gyermekek, szülők, urak és szolgák, öregek és fiatalok. Gazdagok és koldusok. És e rengeteg életszerep mögött megmutatom nektek, kik vagytok valójában.

Ez vár rátok a jövőben - az önmagam élménye, amit megláttok majd játszótársatok szemében is.

Hacsak... hacsak egy váratlan és fényes pillantással, nem láttok már most is a szerepek mögé, és föl nem fedezitek egymásban a barátaitokat is.

Ezt nevezitek inspirációnak - mi pedig angyali látásnak.

Emlékeztek a példabeszédre?

Megkérdezték Jézust: ha valakinek meghal a felesége, a törvény szerint a testvére veszi el az özvegyet. Volt hét testvér, meghalt egyik a másik után. Az asszonynak már hét férje volt s végül meghalt ő is. A feltámadáskor melyiknek felesége lesz majd az asszony ? És Jézus azt válaszolta: a világ fiai nőszülnek és férjhez mennek. Akik pedig méltók rá, hogy eljussanak a másik világba és a halálból való föltámadásra, nem nőszülnek s nem is mennek férjhez. Meg sem halhatnak többé, mert az angyalokhoz hasonlítanak, és az Istennek fiai.

A szellemi hazátokban másféle kapcsolatban lesztek egymással, mint amit a földön mint szeretők, házastársak, szülők és gyermekek megszoktatok. Ezt élitek most is - a barátságban." így mondta az Angyal.

*

A barátság nem az érzelmeinkből, hanem lényünk legbelsejéből ered. Rokon lelkek egymásba rezgése ez.

Ritkán éljük meg, és könnyen összetévesztjük másfajta társulásokkal: az elvtárral, a hittárral, a haverral vagy a munkatárral. Néha a jó ismerőssel is. Mi, férfiak, úgy véljük, csak azokkal tudunk jó kapcsolatba kerülni, akikkel közös „eszménk” van, akikkel közös ügyet szolgálunk. Kétségtelen, hogy ott is van valamiféle „összerezgés”. De ez az ügyel, az eszmével együtt elmúlik. Hamvas Béla - aki erről a témáról egy gyönyörű esszét írt - szintén így volt vele: sorra vesztette el barátait, amikor úgy látta, hogy közös ügyüket elárulták. Számos megrendítő vallomása olvasható erről. Hamvas szellemi társakat, „harcostársakat” keresett barátaiban, de csalódott bennük, mert egy idő után nem vállalták azt a hősiesség magányt, vagy ahogy ő nevezte: „nevezetes névtelenséget”, melyet a korrump világban élt. Barátai, Kerényi Károlytól kezdve Weöres Sándorig, hírneves emberek lettek, s Hamvas ezt árulásnak minősítette. „Szomorú találkozás volt - mesélte felesége -, amikor utoljára nálunk volt régi barátja, a költő. Sanyi ekkor már azon az úton járt, amit Béla megvetetett: az érvényesülés útján. Ezért Hamvas úgy vélte - a sötét világnak súlyos engedményeket kellett tennie. Bűvész lett.

Zseniális szómágus, aki költészetének veszélyes igazságait elárulta. És ők, akik valaha éjszakákon át szótták gondolataikat, most nem tudtak beszélgetni egymással. Üresség tátongott közöttük. Mellébeszélés. Csak azért szólaltak meg, hogy megtörjék a csendet. Lassan telt az idő, s alig várták - főleg Hamvas -, hogy vége legyen a találkozásnak."

Általában ezt jelenti nálunk a barátság. Egy közös ügy szolgálatát.

A téma is megszűnik közöttünk, ha mással kezdünk foglalkozni. Nem tudunk miről beszélgetni, mert más lett az „érdeklődési körünk”. Ezért nem véletlen, hogy művésznek művész, orvosnak orvos, sportolónak sportoló barátai vannak. Asszonyokat összehozhat néha a közös anyasors. Tolják a babakocsit a

játszóterén, és gondjaikról beszélgetnek. De ahogy nőnek a gyerekek, úgy válik vértelenné a két nő kapcsolata - távoli emlékké szürkül, a kismama szerepével együtt.

De a legfontosabb: a közös szellemi beállítottság.

Csak ritkán jutunk el odáig, amit Goethe így mond:

„Az igazi barátságért a legtöbbet kell feláldoznunk: a meggyőződésünket. ” Ez az igazság.

Miért?

Mert az *igazi* barátság sokkal tágabb, mint bármiféle meggyőződésünk. Ezért van az, hogy baloldalinak lehet jobboldali barátja, mohamedánnak keresztény, zsidónak katolikus, kórházi főorvosnak egyszerű melós (élő példákat mondok!), sőt, igen gyakori, hogy lányoknak fiú barátai vannak, velük érzik jól magukat, és csakis nekik mondják el életük titkait.

Indulhat a barátságunk valami „közös eszme” szolgálatával, de ha itt megáll, akkor az már nem barátság. Azért nem, mert a *BARÁTSÁGNÁL magasabb „eszme” nem létezik!* Az eszméket csak a fejünkkei csináljuk, de a barátságot teljes emberi valónkkal. Ha valaki azért nem lehet a barátom, mert más vallású, más hiva-tású, más politikai beállítottságú, vagy éppenséggel azért, mert nem magyar, hanem orosz, arab vagy néger: akkor nem tudom, mi az a barátság. Amikor Jézus azt mondja, hogy szeresd ellenségedet, azt érti alatta, hogy az *emberszeretet* átfogóbb, mint bármiféle eszme, ami miatt ellenségekké váltatok. Túlnyúlik minden hitvilág és nép határain. (így válhatott valaha a kereszténység nemzetközivé.)

Arisztotelész azt mondja: „*A philia a közösség alapja.*” Vagyis igazi közösség nem ideológiák mentén jön létre, hanem ott, ahol az emberek rejtélyes módon szeretik egymást. Vagyis barátok. Minden „világnézeten” túl. Ezt hívja „*közösségi szimpátiának*”.

Ez az, ami Magyarországon nincs. Nálunk, ahogy arról már beszéltünk, csak közösségi ellenszenv van, ami lényegében barátságtalanságot jelent, különféle világnézeti csomagolásban. Az hogy mi különböző téveszmék miatt meggyűlöljük egymást, nem azért van, amiért hazudjuk: hogy a nemes eszméinket diadalra akarjuk juttatni, mások ellenében is - hanem azért, hogy igazoljuk magunkat, amiért a másikat zsigerből utáljuk.

A barátságképtelen ember mindig azt keresi, hogy a másikkal hol nem lehet megegyezni, hol nem lehet szeretni, hol tudja gyűlölni és megvetni. Az ilyen ember alkalmatlan a közösségi életre - és ha sok ilyen ember él együtt, az nem közösség. Az nem „nyáj”, csak magányos fenevadak csordája, akik félig nyitott szemmel alszanak, nehogy a másik megegye őket.

(Elmesélek valamit, hogy átélhetővé tegyem, amiről beszélgetünk.

Nagyapám lakatos volt.

Nem volt munkája.

Elindult Pestről Fiúméba, hogy munkát találjon.

Ez a múlt század fordulóján, 1900 körül történt.

Gyalog ment, mert vonatra nem volt pénze.

Vándorlegényeknek hívták akkoriban ezeket a munkátlan iparosokat, s bizony sokan voltak.

Naponta negyven-ötven kilométert tett meg az én ősöm. Ha elfáradt, bezörgetett egy házba, ajtót nyitottak neki és befogadták. Enni adtak, ágyat vetettek neki, s ha nem volt még késő este, beszélgettek egymással. Még a legszegényebb portán is volt vendégszoba. És - ahogy mesélte minden ajtó megnyílt. Bárhová kopogtatott, beengedték, és jó szívvvel fogadták. Nem volt security, gázpisztoly, biztonsági rács és elektromos gumibot. Ma már átélhetetlen ez a bizalom - akkor is csak vidéken volt meg, a nagyvárosokban nem. Nem is bizalom volt ez, nem „keresztényi jócselekedet”, hanem őszinte barátságosság. „Reyah. ” Ez az, amire Arisztotelész azt mondja, hogy a „közösség alapja”.)

Ha az Angyal tekintetével nézel, látod, hogy valójában soha sincs közöttünk világnézeti ellentét - ezt csak hazudjuk - valójában csakis érdeellentét van. Az eszmék és a vallások ezt a brutális tényt igyekeznek nemes mezbe öltöztetni.

Ahol nincs barátság, ott nem az eszméket kell vizsgálni - ezek csak maszkok -, hanem magát az ember lelkét, ahonnan vonzása és taszítása valóban ered. Hogy visszatérjek Hamvasra: nem tudni például, hogy barátságának kihülését nem motiválta-e az önmaga által is sokszor bevallott irigysége. Hogy a barátja megszerezte azt, amiről ő lemondott: az elismertséget. És az egésznek semmi köze sem volt az „elhagyott zászlóhoz”.

Nem tudni.

Mindezt csak azért mondom el, hogy kitágítsam ennek a gyönyörű szónak a jelentését: a „barátság” lelki rokonságot jelenthet a legmesszebb élő lényekkel is. Mint látod, Isten, Krisna és Jézus Krisztus éppúgy lehet a barátod, mint az anyád, a gyereked, a bárányod, a lovad, vagy a kutyád, és ahogy Jézus szavainak a megértéséhez az kell, hogy „lelki rokonságban” élj vele, a kutyáddal is hasonló a helyzet, amit gyakran abban a mulatságos dologban ismerhetsz fel, hogy a kutya egy idő után hasonlítani kezd hozzád. És te a kutyádhoz. És ez a hasonulás gyakran már akkor eldőlt, amikor a közös sorsra kiválasztjátok egymást.

*

Barátod az, akit mélységesen megértesz.

Nem tudtok egymásnak hazudni. Túl közel vagytok egymáshoz.

Nekem ilyen barátom volt az anyám.

Hogyan történt ez, mikor fordult át az „anya-gyermek” kapcsolat barátságba, nem tudom. Pedig jó lenne tudni. Akkor megfejtethném azt is, hogy mitől változott meg az optikám: mitől kezdtem az anyámban hirtelen a barátomat látni. O akarta? így nevelt? Vagy ilyen barátkozó hajlammal születtem én?

Az biztos, hogy korán indult. Iskolás koromban már csírázni kezdett a barátságunk. Rám bízta a tanulást. Még a bizonyítványomat sem nézte meg. Olyan titkaimat mondtam el neki, amiket a többi gyerek nem beszélt meg szüleivel. Hogy utálok egy tanárt, csavarogni van kedvem, vagy éppenséggel azt, hogy a kis haverjaim tüzelőlopásra csábítanak. Sőt korai zavaros kandúrkalandokba is belevontak: ezt mind elmeséltem neki. Utólag látom: ezek nem voltak veszélytelen dolgok. Ha láttad a „Valahol Európában” című filmet, meglehetősen szelíd képet kaphattál, milyen világban nőtt fel az én generációm. A fosztogatás és az emberölés a hétköznapokhoz tartozott. A vetkőztetés is. Ez a kor speciális bünténye volt: fegyverrel kényszerítették a járóelőket, hogy adják át ruháikat. Ha nem: lelőtték. Embert ölni a háború után nem volt nagy ügy. Teli voltak a tömegsírok. A romok alatt is sok halott volt. Fegyverem nekem is volt. Célba löni éles tölténnyel kedvenc időtöltésem volt. De az anyám sohasem aggódott miattam. Nem parancsolt, csak tanácsokat adott. Meghallgatott, s elmondta, mit tegyek. De mindig azzal kezdte, hogy „szerintem”, s utána hozzátette: „de csináld úgy, ahogy jónak látod.”

Bízott bennem. S ha látta, hogy bajba kerülök, tudta azt is, hogy a bukásokra is szükségem van.

„Én téged sohasem neveltelek” - mondta.

Persze én a történelem legvéresebb poklában voltam kisgyermek, és ő a pokolban anya - a háborúban mindenki hamar érik. A bűnről, az erényről, és egyáltalán az életről más fogalmi lesznek, mint egy bármilyen rohad, de békésebb világba született embernek. Ahhoz képest, hogy egy gyereket nem lőnek le, nem vernek agyon, és, mondjuk, egy anyát nem erőszakolnak meg tízen a kisgyermek előtt, egy iskolai intő, de még egy korán szerzett nemi betegség is elhanyagolható bajnak tűnik.

Azt hiszem, ott lettünk barátok, a pokolban.

Bár ez a barátság csak jóval később, az én felnőtté válásom idején bontakozott ki. Ha hallottad volna beszélgetéseinket, megdöbbenél volna. Elmesélte apámmal való sorsát, válásának tragédiáját, különféle szerelmi kalandjainak zavaros történetét. Nem a „fia” szemével néztem társkereső próbálkozásait, hanem a barát tekintetével. Szurkoltam, hogy találjon magának egy férfit, akit megszeret. Boldog voltam, amikor ez sikerült neki. Hogy mit jelent nőnek lenni, tőle tudtam meg. Minden titkát megosztotta velem. Én is elmondtam neki mindent. „Túlléptünk azokon a szerepeken, amiket az élet ránk osztott!” - mondta

egyszer. így is volt.

Amikor meghalt, elmentem az autómmal egy néptelen helyre. Késő délután volt. Zuhogott az eső. Nem járt arra senki.

Lezártam belülről az ajtókat, és a vízmosta ablaküvegek mögött elkezdtem üvöltöni. Nem sírtam, hanem vonyítottam a fájdalomtól. Ismeretlen, torz, állati hangon, mintha kínoztak volna. Kibömböltem a gondolataimat. Hangosan beszéltem, jajgatva. Tudtam, hogy nem hallja: a levegőnek kiabáltam. És nem az a szó jött ki a számon, hogy „anyám”, hanem, hogy a „barátom”. „Meghalt a barátom!” - ezt üvöltöttem. És azt, hogy „Kivel?”... „Kivel fogom megbeszélni ezután lelkem legmélyebb gondjait?”

Egyedül maradtam.

Azóta mondogatom a feleségemnek, gyerekeimnek:

- Beszélgessünk!...

Néha sikerül.

*

(Ha látnálak, most megnézném, férfi vagy-e, vagy nő.

Ha nő, akkor más szemmel olvasod ezt a fejezetet.

Az Ifjú Angyal világába ugyanis vagyis a barátságához - más útja vezet a férfinak, és más a nőnek.

Ha már megérkeztünk a célhoz - vagyis az „angyalszerűséghez”—, ott már nem lényeges, milyen nemünk van. (Vagy volt.) De nem mindegy, honnan indulunk: a barátság felé más helyről indul egy férfi és máshonnan egy nő.

Hamvas Béla azt írja, hogy igazi barátok csakis férfiak lehetnek.

Vagyis hogy ez egy férfikapcsolat.

Ha ezt szó szerint venném, ez az egész fejezet csakis férfiaknak szólna nők nem is ismerhetik a barátságot.

És látod, mégis ismerős dolgokat írok!

Az ilyen kijelentések mindig bántanak. Igazságtalannak érzem. Én éppen az anyámmal éltem meg ezt a misztériumot. Bizonyosan tudom, hogy én voltam a legjobb barátja.

És barátom lett később a feleségem is, sőt, még a férfibarátom felesége is és azt tapasztalom, hogy nekik is nagyon jó barátnői vannak, akik még a hamvasi férfimérce szerint is igazi barátoknak minősülnének.

Kiverve talán az „ideológiai közösséget”.

Nőknél ez nem fontos. Elképzelhetetlennek tartom, hogy egy keresztény nő csakis azért gyűlölje a másikat, mert az mohamedán. Gyűlölni csak akkor kezdi, ha bántja a gyerekét. Azaz pontosabban: ha a másik férje bántja a gyerekét, meri nő ezt nemigen teszi. Tudja jól, hogy az élet nem izmusok és felekezetek harca, hanem jóval több: a tétje minden óránk

nak és az egész életünknek nem az, hogy milyen rögeszmét szolgálunk, hanem, hogy szeretünk-e, vagy sem.

Ez a női sorsok egyetlen tétje.

Ezért tartották fontosán a férfiak kihagyni őket mind a vallásos, mind a politikai élet irányításából, mert egy nő semmiféle „zászlót” nem becsül annyira, mint az életet és az embert. Semmiféle eszmény miatt a másikat elpusztítani nem tudja. Értelmetlennek tartja a háborút és férjének, gyerekeinek a halálát. Hogy állnak hát a nők a barátsággal”?

Utánajártam a kérdésnek.

Sajnos Hamvasnak igaza van.

Nagyon sok nőt megkérdeztem, és a zöme azt mondta, hogy tényleg így van: ritkák az őszinte női barátságok.

Ennek okát abban látták, hogy „rivalizálnak” egymással. Még ha nincs is férfi a láthatáron, a nők úgy élnek, mintha lenne. Mintha az egymással való találkozásiuk nem lennének önmagukban kerek történetek: ott lebeg valahol a férfi szelleme. Még akkor is, ha ez szóba sem kerül és nem is gondolkodik rá. A tetszés, a megfelelni akarás, a „neki élek” motívuma akkor is megjelenik közöttük, ha éppen egyiküknek sincs senkije. S ha nem a férfi, ott van a gyerek valaki, akihez a nő erősebb kötéssel viszonyul, mint a barátjához.

Egy láthatatlan, „fontos” harmadik nem kedvez a bensőséges barátságnak. Ha két férfi összejön, nőkről nemigen esik szó.

Megfeledkeznek róluk.

Kivéve, ha valamelyik éppen szerelmes.

Akkor persze bejön közéjük a Nő. Nincs fárasztóbb beszédtema, mint a szerelmes barátunk panaszait hallgatni. Mi ugyanis rosszabbul viseljük az érzelmi kiszolgáltatottságot azt hiszem, a vágyódó macskák között is a kandúr nyávogása az elviselhetetlenebb. Egyébként a nők teljesen kívül esnek a férfibarátságok hatókörén.

Ezért féltékenyek néha az asszonyok a férfiak barátságaira: megfeledkezünk róluk. Kívül rekednek. Nem kellene.

A barátság légkörében a férfiak tökéletesen jól érzik magukat. Nem hiányzik a nő. Sőt, sokszor zavaró, és ha családilag jönnek össze - ami a férfiak részéről mindig nagy engedmény — az rendszerint a mély beszélgetések „felhígulását” jelenti. Ajánlatos, hogy az asszonyok üljenek külön, és beszéljék meg egymással a teljesen másfajta dolgaikat — ne zavarják a férfiak köreit.

Jó esetben ez is történik. A beszélgetés ilyenkor több szálra szakad: egyik oldalon vannak az életszerű kérdések, az „emberszagú” hétköznapi témák — ez a női oldal, én úgy hívom: „életszakasz” -, s a másikon az általánosabb ügyek: sport, politika, filozófia.

Családi összejöveteleknél a nőkre még egy másik feladat is hárul: a szolgálat. Sütnek, főznek, tálnak, és utána éjjelig mosogatnak - ennyi jut nekik a „barátságból”.

Amit itt leírtam, az nem „örök helyzet”, hanem a több évezredes férfiuralom lelki és társadalmi szokásrendje.

A barátság lényege az „angyalszerűség”- vagyis a nemiségen túllépő, egyetemes emberszeretet.

Szabad társulás — melyre csakis szabad lélek képes.

És itt van a baj.

Mi, férfiak - legalábbis a társadalmi közgondolkodásban - teljesen szabadok vagyunk. Az „uralkodó fajhoz” tartozunk - míg a nők a szolgákhoz. A férfi lehet, hogy bajban van, sikertelen, zaklatott, kétségbeesett, és rabja sokféle munkának vagy éppen a saját hülyeségének — de mint férfi: szabad. Szuverén. Független. Az emberi faj „felsőbbrendű énje” benne testesül meg, s ezt nemcsak ő éli meg így, de az egész társadalom is mégpedig sok ezer év óta.

Egy férfinak, ahhoz, hogy szabad legyen, csakis a saját gubancaiból kell kilépnie egy nőnek ezenfelül még az alárendelt női szerepéből is.

A nők a szolgaságból törnek a szabadság felé.

Ez az élet minden területén így van.

A nőnek nehezebb „angyalszerűnek” lenni — mert előtte le kell vetnie még a sok évezredes szolgaság szorító kötelékeit is.

Csak az érett lelkű nők képesek túllépni női szerepeiken s fölismerni, hogy önálló és szabad lények, akiknek sorsa - bár velük összefügg, de - nem csupán a Férfi. Minden embernek két dolga van: önmagával és másokkal.

A nők sok ezer éve beleszorultak abba a rögeszmébe, hogy ők csakis másokért élnek. El is várja tőlük a világ, hogy így éljenek. A nő a férfiért él, a gyerekeiért él: önmagában az életének nincs értelme. Önmagában egy nő: senki. Csak a mások szolgálata ad tartalmat a sorsának.

A patriarchális világ nem engedélyezte, hogy a nő önmagát felfedezze, s nemi szerepém túl a saját lelkének örök emberi tartalmával is szembesüljön. Márpedig ha hiányzik belőlük ez a mélyebb önismeret, vagyis hogy bennük is Végtelen Teljesség él, és a férfi nélkül is éppúgy Valakik, mint vele együtt - barátságról nem lehet beszélni.

Mert a barátsághoz ez az élmény vezet.

A szabadság-élmény.

Az „Én vagyok”-élmény.

A barátság: két Valaki találkozása.

S ha ez nincs, ha a nők csak a másik viszonylatában léteznek, akkor lép történetükbe a „rivalizálás” ösztöne.

Ha önmagukat nem élik meg szabad emberként - akkor kell hozzá a másik, akiktől örökké függenek. Kell hozzá a férfi. Akkor is, ha szó sem esik róluk, és függetlenül attól, hogy magányosan élnek vagy társuk van.

Amíg nem szólal meg lelkük mélyén az „ önmagám-élmény ” - addig függő helyzetben vannak, és férfi nélkül: félemberek.

Ezért nem tudnak igazán barátkozni.

A barátságához szabadság kell.

Ezért ritkák a női barátságok.

De ha megszületik az önérzetük, gyönyörű kapcsolatokra képesek. Nemcsak nőkkel, férfiakkal is. Sok szép példáját láttam ennek az életben. Voltak barátaim, akik titkukat nem nekem, hanem feleségemnek mondták el - úgy érezték, hogy jobban megérti őket.

És így is volt.

Mélyebben értette őket, mint én, és sohasem mondta nekem: hogy a „ te barátaid ”.

Erre csak most jöttem rá, ahogy beszélek róla.

Ezt jelenti az „angyalszerűség”: tiszta szellemiségből eredő vonzalmakat. Egy olyan felszabadult, emberi körtáncot, ahol egymás kezét fogjuk, és fogalmunk sincs, hogy a tenyerünkbe simuló tenyér férfi vagy női tenyér-e.)

Sokféle imádság van.

De az igazi imádság az, amikor valaki az Istennel mint barátjával beszél. Ezért ha Istenhez szól: tegezi.

Ez a „te” árulkodik arról a mélyen átértett tudásunkról, hogy akihez szólunk, lelkileg közel van hozzánk.

A legközelebb.

A „te” az egyetlen barátunk, aki nem hagy el sohasem.

Akárhová képzeled el Istent, a kozmoszba vagy a szívedbe, ott van veled. Akkor is, ha már mindenki elhagyott. Amikor már mindenki elment; leoltották a lámpát, a nővér kiment a

kórteremből, az orvos lemondott rólad, és a rokonaid elsirattak: a Te ott marad veled.

Boldog az az ember, aki önmagának a legjobb barátja. Aki tud őszintén beszélni magával, és képes megfogadni a saját tanácsát.

Viktor Frankl, az Auschwitz poklát megjárt nagy pszichológus azt mondja: „Nemrég visszatértem ahhoz a meghatározáshoz, amely így hangzik: Isten legbelső monológjaink partnere. Amikor teljesen egyedül vagyunk, amikor legvégső magányunkban és legvégső őszinteségünkben önmagunkkal folytatunk párbeszédet, jogos, hogy belső beszélgetésünk partnerét Istennek nevezzük

tekintet nélkül arra, hogy ateistának, vagy hívőnek tartjuk magunkat. A különbség csak akkor válik észlelhetővé, ha az ateista azt mondja, hogy ez csupán egy benső monológ, a hívő pedig azt, hogy párbeszédet folytat valakivel, aki nem ő. De valóban fontos, hogy a végső magány látszatmagány-e, vagy sem? Nem inkább az a fontos csak, hogy az őszinteségünket előhozza? Ha van Isten, meg vagyok győződve róla, hogy nem fogja rossz néven venni, ha valaki összetéveszti Őt saját magával." Franki nagy titkot tud.

Az ember soha sincs egyedül Még ha senki sincs körülötte, s akik vannak, a halálos ellenségei, akkor is ott van valaki, akihez bajában beszélni tud, s aki válaszol: ő maga.

Döbbenetes, hogy amíg legtöbben úgy jöttek vissza a koncentrációs táborok poklából, hogy nincs „Isten” - Franki éppen ott találkozott vele. Mégpedig úgy, hogy elkezdett önmagával beszélgetni. És egyszer csak meghallotta, hogy belülről valaki szól hozzá: nyugtatja, biztatja - és főleg erőssé teszi. Találkozott a barátjával.

Miközben rettegett, éhezett és elmondhatatlanul sokat szenvedett, mindent megbeszélt a barátjával - azaz önmagával. Fontos dolgot tanult tőle. *Azt, hogy az életnek értelme van.*

Ezt Auschwitzban tanulta. Nem a náciaktól és a kapóktól, hanem a benső barátjától. Azt mondta neki, hogy a szenvedéseinek értelme van. És ha meg kell halnia, annak is értelme lesz. De biztatta, hogy nem fog meghalni. Túl fogja élni a borzalmakat, Éppen azért kérte, hogy járjon itt nyitott szemmel, figyelje önmaga és társai gyötrelmeit, mert ha egyszer elmúlik majd ez az iszonyú világ, és valahogy kiszabadul innen, elviszi magával azt a tapasztalatot, hogy még a *pokolnak is mélységes értelme van!*

Ilyesmiket mondott neki a barátja.

Ebből a gondolatból született meg a pszichológia bécsi iskolájának legértékesebb tanítása: minden bajunk forrása az élet értelmének elvesztése.

Mert az még a pokolban is megtalálható.

(Képzeld el, hogy bármiféle hétköznapi bajoddal egy ilyen orvoshoz fordulsz. Elhagyott a feleséged, elvesztetted az állásodat, szorongsz a jövőd miatt vagy szexuális problémák gyötörnek és ott van előtted valaki, aki a pokolból jött ki valaha, összeverve, fogatlanul és éhezve, egy ember, akit felszabadulása után az a hír fogadott, hogy agyonverték a feleségét. Ott áll előtted, és mosolyog rád! És erőt ad. Es derűt. És azt mondja: „Minden bajod oka, hogy nem látod életed értelmét.”

Valamennyi gondod tűszúrásnyi kellemetlenség az ő borzalmaihoz képest, de látod, még ott, a pokolban is működött az igazsága.

Hogy mi ez az „értelem” - vagyis életünk értelme, azt Franki sohasem

fogalmazta meg. Azt mondta, mindenkinek más. Minden életnek más értelme van - de van! A tiednek is, az enyémnek is. Mindenkienek. De hogy mi, azt csak magad tudhatod, ha a Barátod megmondja neked. Életünk értelme bele van csomagolva abba a történetbe, amelyet éppen élünk. Viktor Frankinak például az volt, hogy legyen orvos és gyógyítsa a betegeket. És mivel ezt tudta — mert a barátja megsúgta neki

-, máris hozzáfogott a dolgához, még ott, Auschwitzban. Úgy fogta föl, hogy tanulni jött ide. A koncentrációs tábor számára munkatereppé vált, és a szenvedések, amik érték, hasznos tapasztalatokká. És amíg a többiek értelmetlenül szenvedtek, ő gyógyított - már amennyire ott lehetett és készült a jövőre. Ez a készülés nem volt más, mint a borzalmak nyílt szemű átélése. Azt vizsgálta önmagán, hogyan viselkedik a lélek a végső bajokban, s hogyan tudja megtalálni a gyógyító harmóniát a legnagyobb szenvedésben is. Figyelte magát. Mint egy kísérleti nyulat. S amit fölfedezett, az éppen ez volt: a barátság, önmagával. Bajban nem lehet hazudni tovább.

Itt minden lehullik az emberről, az ateizmus éppúgy, mint vallásosság. Csakis a barátság meni meg, a „reyah” - amikor saját lelked pásztorává válsz. Bárhová kerülsz, bármi történik veled, jó vagy rossz a barátod veled van, nem hagy magadra.

Még a halálban sem.)

15. fejezet

A nagymama néz!

Nagy dolgokat elfelejtünk, s egy jelentéktelen pillanat néha olyan elevenen él bennünk, mintha most történt volna. Nem is kell „emlékezni” rá, közvetlenül a tudatunk felszíne alatt lapul, bármikor fölbukkan.

Ez is egy ilyen pillanatom (több mint fél évszázada történt):

Állok a Palatínus strandon. Egy szép nő (vagy kislány?) áll nem messze tőlem egy gyékényen. Az arcára nem emlékszem, a testére sem, a hajára sem, arra sem, mi volt mögötte, víz, fa, bokor, csak tudom, hogy szeretnék megismerkedni vele, de nem merek.

Vagyis csak magamra emlékszem.

Az egyik hang azt mondja bennem: „Menj oda!”

Egy másik hang meg azt mondja: „Maradj itt!”

Az egyik hang azt mondja: „Menj oda hozzá! Mit veszíthetsz?”

„És a szégyen?”

„Miféle szégyen? Lehet, hogy neki is hiányzik valaki!”

„És ha nem hiányzik?”

„Akkor mi van?! Legalább lépni mertél! Menj oda!”

„Nem!”

„Miért nem?”

„Félek.”

Amint látod, ez egy mulatságos kiskamasz-történet.

De ezzel nincs vége. A két hang egyre vadabbul kezdett üvöltözni bennem. Némán ordítottam magammal. Végül egy idegen erő meglökött, odaszórt a nő felé: MENJ!...

És most jön az, amit sohasem felejték el. A lelkem már majdnem megadta magát. Már majdnem elindultam. Már majdnem mentem volna felé. Ahogy jéghideg vízbe ugrik az ember. Lesz, ami lesz! Egy örvény működött, nem is bennem, talán a nőben, és szívott maga felé - miközben nem tudtam menni! Képtelen voltam, inert a kezem görcsösen megmarkolt egy vékony fatörzset. Úgy szorította, hogy lejött róla a bőr.

Erted?

A lelkem küldött, a kezem nem engedett!

Pontosabban valaki, aki lelkemet, ösztönömet irányította, odalökött egy idegen ember felé, miközben egy másik valaki, aki a kezemet (és az életemet!) irányította, nem eresztett.

Ma is érzem a görcsöt, ahogyan szorítottam a fát. Fájt, és nem tudtam parancsolni az ujjaimnak.

Végül nem mentem.

A kezem volt az erősebb.

Vagyis az életemet nem a vágy uralta, hanem a félelem. Nem a TE vonzása, hanem az ÉN rémülete.

Biztos láttál már kisgyereket, aki úgy szorított valamit, hogy képtelen volt elereszteni: a görcs, ami ujjait marokba rántotta, erősebb volt benne minden rábeszélő jó szándéknál.

így jártam én is.

Ha abban a pillanatban meghalok, bizonyára gondot okozott volna, hogyan fejtsék le merev ujjaimat a fatörzsről.

Mi volt ez?

Gátlás?

Én-görcs?

Félelem?

Mitől?

Mi az, ami bennünket önmagunkba zár?

Mi ez a börtön, amiből nem tudunk kitörni?

*

Ez a kettősség végigkíséri az életemet. Add oda magad!

Nem!

(Ez nemcsak a „nagy ügyekre” vonatkozik, hanem az egész kicsikre is. Bárkivel beszélek, a kérdés ott lebeg: odaadom magam, vagy sem? Ha valaki tanácsot kér, mert bajban van: megérteni a bajái csak akkor tudom, ha „odaadom magam”. Most mi legyen? Belemenjek? Vagy hallgassam kívülről, s „fogjam áfát”?)

Ne hidd, hogy könnyű volt megírnom könyvünk első fejezetét, a „Varázsló vallomását”.

Ott is, látod, Shakespeare mögé bújtam. Egy nagy ember háta mögé, hogy fedezzem a „kitörni nem tudó ösztönöm gátlásait”.

Nem volt könnyű bevallani ezt a gyengeséget, vagyis hogy mások nélkül nem meg}7.

Hogy „oda kell mennem hozzád”, különben nem tudok a szeretetről írni. Ezt nem szívesen ismerjük be. Az utolsó pillanatig „fogjuk a fát”. Meghallgatod a legtöbb művészt, biztos lehetsz, hogy azt mondja: ő csakis magának ír. Csakis magával számol el, nem az olvasóval. Az alkotás egy magányos jóga-folyamat. Most is egyedül ülök a szobámban, miközben írom ezeket a mondatokat. Nem kell hozzá senki. Mondhatnám azt is, „Istennel levelezek”. De tudom, hogy ez nem igaz. Ki írna, festene, zenélne, ha nem lenne Valaki, akinek üzenünk, akit gyönyörködtetni akarunk, tanítani - vagyis elérni azt, hogy szeressen bennünket? És ha ez nem élő ember, akkor képzelem. Hazugság, hogy önmagunknak írunk. Mindenki azért ír, hogy „legyen valakié”. És még a legsivárabb nemi magányban, az önkielégítés élményében sincs senki soha egyedül. Mert képzeld egy társat magának, egy nőt, vagy férfit, ha már nincs valódi. Ilyen, hogy egyedül, nincs. Amikor valaki magában beszél, akkor is valakihez beszél! Minden megszólalásban ott rejlik a közösségteremtés igénye.

Nehéz bevallani, néha még önmagunknak is, *hogy nélküled nem megy!* Már úgy jövünk a világra, hogy ahhoz két ember kellett. Két ember és két sejt egy⁷ nem volt elég. És a két sejtnek egymásba kellett bújni; összeszeretnie egymást.

Érdemes minden megvilágosodott szentnek, de még egy Buddhának is eltűnődni azon, hogy a saját beteljesedett létéhez, a tökéletes „Buddha-természetéhez” önmaga nem volt elég.

Ahhoz, hogy „fölébredjen”, talán nem kellett más. A befelé vezető ösvényen egyedül indult el, a legteljesebb magányban, hogy megtalálja a Nirvánát. Lehunyta szeme mögött egy teljes Mindenség van. De mi van odáig?

Kellett egy királyi apa és egy anya, akinek méhében megépült valaha a kis

királyfi. És utána, még ha örökre elhagyta is a feleségét, a királyi udvarát és egész társadalmát, sőt, még a „nem tudás” káprázatvilágát is - mégis kellett valaki, aki kolduló csészéjébe néha egy marék rizst dobott. Kellett valaki, aki néha szólt hozzá, aki a tanítványa lett - s amikor meghalt, kellett az is, aki eltemette, hogy ne egyék meg a tetemét a madarak. Ez az embersors.

Nemcsak életünkben, még a halálunkban is mások gondoskodnak rólunk. Egyedül nem megy. Még Buddhának sem. És amikor „fölébredt”, megjelent szívében a „könyörület” (ő így nevezi), s rádöbben, hogy a többiekért vissza kell jönni.

Senkinek sincs magán története.

Ezt nem szívesen vesszük tudomásul. Hogy mindannyian csak egy láncszem vagyunk a Világhálóban. És valamennyien szét-téphetetlen összefüggésrendszerben élünk egymással.

És mégis: a „megvagyok én nélküled is” görcse a legerősebb ösztön bennünk. Ezt nemcsak akkor érezzük, ha a másikhöz hajt a vágy, hanem akkor is, ha O közeledik felénk, és „belénk akar bújni”.

Ha valaki odalép hozzánk az utcán és megkérdezi, hány óra van, az első ösztönös reakciónk a *bizalmatlanság*.

„Mit akar ez tőlem?!”

Mit féltünk? Ne elégedj meg azzal a válasszal, hogy rossz a közbiztonság, sok a gazember és a rosszindulat. Nem. Az önvédelem reflexét akkor is fölfedezheted magadban, ha a legjobb társaságban megismerkedsz egy kedves emberrel, sőt még akkor is - főleg akkor! ~, ha megtetszel neki. Másoktól tartunk.

(Nem tudom, megfigyelted-e, ha valaki közeledik hozzád, először úgy éled meg, mint valami erőszakot. Mintha beléd lépne. Bizonyos vagyok benne, amikor könyvünk első fejezetét olvastad, azt gondoltad magadban: „Mit akar ez tőlem?” A lelked mint mindenkié önvédelemre van beállítva. Ahhoz, hogy elfogadd valakinek a szeretetét, az kell, hogy te is szeress. Különben roppant terhes. Ki kell nyitnod magad. Mint a régi váraknál, le kell engedned a felvonóhidat. Amikor azt mondja valaki: „szeretlek”, az első reakciód ez: „Mi a fenét akar ez tőlem?” Az „ez” szó fontos, mert amíg nem, szeretlek valakit, addig „ez” és nem „ie”. Aztán jön a gyanakvás.

„Miért mondja ki?” Aki igazán szeret, nem beszél. Szemérmes. Miért beszél ez a szeretetről? Mit akar ez tőlem? A lelkembe akar költözni, ahol gyakran nekem sem jó? Vagy bele akar ráncigálni a saját lelkébe?

MIÉRT AKARJA ELVENNI A SZABADSÁGOMAT?!”

Ugye, milyen ismerős gondolatok ?

És az utolsó a legdöntőbb:

Minden szerelem vagy szeretet úgy lép az életünkbe, hogy elkéri a szabadságunkat.

Ha belemegyünk, nem tehetjük azt, amit akarunk.)

*

Amikor emberek találkoznak, meg akarják őrizni egymás között a távolságot. Erre találta ki minden kultúra a maga társadalmi szertartásait, a kézfogástól kezdve az összetett kezű meghajlásig.

A szertartás egyszerre jelez és véd.

Jelzi, hogy „jóbarát vagyok, ne félj! - ugyanakkor azt is, hogy „ne gyere közelebb hozzám”.

A szlávok megcsókolják egymást. Még a halottak száját is. Ezek a diplomáciai gesztusok arra valók, hogy kifelé jelezzék (és gyakran hazudják), hogy mi szeretjük egymást. (Mint tudod, a csókkal lehet a legnagyobbat hazudni. A maffiában és a gengsztereknél is van csók. Júdás is csókkal árulta el mesterét. Sietve jelezte, hogy „tőlem nem kell félned, én szeretlek”.)

Erre a jelképes hazugságra azért van szükség, hogy az egyik „én” ne hatolhasson a másik „én” vadászterületére. Ne kelljen a két embernek óvatlanul egymásba gabalyodnia.

Lényegében ezt szolgálja egész mimikai rendszerünk. Arcunk csak egészen kivételes pillanatokban tükrözi valódi lelkiállapotainkat. Minden másoknak szól rajta. Fedez, áztat, leplez, alkalmazkodik - egyszóval kifelé szól s mindig valamiért. Még a szemünk sugárzása is csak ritkán „leplezetlen”.

(Őszinte tekintettel egészen piciny korunkban néztünk utoljára. Ez a hegyi tó tisztaságú, nagy babaszemek varázsa - őszinték még. A babák tágra nyílt, óriási pupillájú szeme elvarázsol bennünket paradicsomi tisztaságával. Mint egy átlátszó tóban, egyenesen lelkének legmélyére lehet látni benne. De már kéthárom éves korunkban megjelenik rajtunk a taktikai arckifejezés, az „én” kialakulásával együtt az önvédelmi

pillantások, a diplomatikus mosolyok, az elrejtések és a félrevezetések — vagyis a Te-nek szóló ravasz önvédelmi színjátékok. Nagyjából hároméves korunkban kezdünk el „ hazudni”. Ez nemcsak azért van, mert a mai társadalom beteg, hanem mert az ego kialakulásával az ember a többiekkel elveszti a közvetlenségét. Mindenkivel. Még az anyámmal is — pedig ő valóban szeret. És mégis: másik ember! Vele szemben is átallok az önvédelmi taktikára. Hazudni kezdek. Innen kezdve arcunk csak a legvégső pillanatban tükrözi lelkünk valóságát. Leplezni tudjuk a fájdalmat, hazudni a kéjt, mosollyá szelídíteni a gyűlöletet. Hacsak az első lépéseket megteszed az önmegismerés útján, azonnal tudod, hogy nem az Igazi Arcodat viseled.)

De amikor megszeretünk valakit, az a veszély fenyeget, hogy megszűnik

határaink védelme.

Ha valóban megszeretlek, s te megszeretsz engem: egyikünk sem lesz többé az, aki volt.

*

Az önmegőrzés görcse a legerősebb ösztön bennünk. Gátlásnak nevezzük, ha egy kamasz nem mer szeretkezni. (Ami, tegyük hozzá, véres esemény. Ha sohasem látnál ilyet, azt mondanád, hogy brutálisan erőszakos is. Gyerekek, ha meglesik szeretkező szüleiket, egy életre megrettennek. Azt hiszik, ölik egymást - nem is egészen alaptalanul.) De ha túltettük magunkat a korai gátlásokon, és idővel „természetessé” válik a nemiség, még mindig ott van egy másik, jóval megbízhatóbb önvédelmi rendszer: *lehet, hogy egy életet leélünk valakivel anélkül, hogy valóban odaadtuk volna magunkat egymásnak.*

Amit testi szinten megélünk, lehet, hogy a lélekben sohasem történik meg. Negyven évig tartó rendszeres szeretkezés után is idegen maradhat az ember, akivel az életünket leéljük.

„Fogjuk áfát.”

Az a páros magány, amelyben még jó esetben is élünk, csak arra jó, hogy ne fázzunk nagyon. Valakinek a jóságos közelsége fölmelegíti az egyébként didergetően hideg, magányos világunkat.

De hogy ki az a TE, örök misztérium marad.

Egy életet leélsz vele, és nem tudod.

Egy másik kozmosz, más csillagokkal, más történettel.

Amikor a múlt század elején a fizikusok a vegyületek titkán tűnődtek, megálmodták az atommodell. Azt mondták, ha két elem egymásba szeret, és vegyület lesz belőlük, lényegében csak a legkülső elektrónhéjuk néhány elektrónja vesz részt a találkozásban. „Vegyértéknek” nevezték azt a parányi kapcsolódási pontot, ahol az egyik elem „gombja”, a másik elem külső köpenyének lyukába „belegombolódik”: innen kezdve már közösen forognak tovább. De még ez a felületi kis „nemi érintkezés” is azt jelenti, hogy, mondjuk két hidrogénatomból és egy oxigénatomból egy vízmolekula - H_2O - lesz, vagyis még ez a külső kis egymásba olvadás is tökéletesen átváltoztatja mindkettőjük jellegét.

A Víz: az oxigén és a hidrogén szerelme. Mindegyik elveszti benne önmagát. De egyik atom sem lát a másik „magjáig”: az oxigén nem tudja, milyen hidrogénnek lenni, s a hidrogén sem ismeri az oxigén benső titkát - csakis a legkülső héjuk, a bőrük ölelkezik.

Ha azonban az elem mélymagja is megbolydul, már baj van. Az már nem vegyülés, hanem magreakció - az már „ősrobbanás”.

Az már világvége.

A szeretet nem „édes” dolog.

Nem kellemes, és nem is mindig boldogító.

Lehet fájdalmas, tragikus és megrendítő.

Ha nem így lenne, mindannyian szeretnénk: nem lenne a világon magány, önzés és gyűlölet.

A valódi szeretet két ember között a létező legnagyobb dráma.

Ahhoz, hogy szeresselek, valakit föl kell áldoznom, de legalábbis el kell némítanom magamban az ellenállását.

El kell jutnom odáig, hogy „*elengedjem a fát*”.

És ahhoz, hogy szeressél, le kell győznöm a görcsödet, mely-lyel kezded a fát szorítja, le kell, hogy győzzek benned valakit, aki nem akar szeretni. Mindketten „*fogjuk áfát*”.

Két görcsös „önmagam”.

Es most jön egy „véres” kérdés.

Szeretnek lehet-e nevezni azt, ami nem kölcsönös ?

Én szeretlek - de te engem nem szeretsz.

Vagy fordítva: szeretsz, de nem tudom viszonzni.

Ez szeretet?

Sokáig úgy véltem, hogy igen. Osho azt mondta, a szeretet olyan, mint a virág illata: akkor is árad belőle, ha nem jár arra senki. Ha én szeretek, s ez árad belőlem, mint a virágillat, az már elég, a többi mások ügye. A szeretet: adás, sugárzás, benső állapot...

Nem hiszem!

Ha két ember között, egy családban, egy népben, vagy bárhol *a szeretet nem kölcsönös, ott nincs is*. Hiába szeret az egyik, akár olyan intenzitással is, mint Jézus Krisztus, ott a szeretet nem tud létrejönni, csakis az üldözés, a gyűlölet és a Golgota.

Hiába szeretlek - ha te nem szeretsz.

Hiába engedem el a fát - ha te nem engeded el.

És hiába leszek önzetlen, hiába jutok el az eszmélés akár isteni szintjére, ahol már átélem, amit te még nem élsz át, hogy „én benned vagyok, s te énbennem” - hiába szeretlek -, ha nem engeded el a fát, nem történik semmi.

A szeretetben az a legfájdalmasabb, hogy egyedül nem meg)'.
(A zárójel a szövegben így van: „A szeretetben az a legfájdalmasabb, hogy egyedül nem meg)'.")

Mindent lehet egyedül. Megvilágosodni, megtérni, fölébredni, bölcsnek lenni, talán még vidámnak is lehet egyedül lenni (bár ezt már nem hiszem!) - csak szeretni nem lehet.

Ez az a pont, ahol a Kelet másfelé indult el, mint mi itt Nyugaton - ők befelé mentek, a saját tudatuk megváltoztatása felé. Azt mondták, ha az ember

„megváltja önmagát”, s eléri a megvilágosodás állapotát, ráébred arra, hogy mindenki egy. Ráébred arra, hogy csak káprázat volt a külön én. Te és én: egyik vagyunk.

De mi van akkor, ha a másik ezt nem tudja?

Mi van akkor, ha Te ezt nem tudod?

Mi van akkor, ha nem járod végig ugyanezt az utat, és erről a szerelmes egységről mit sem tudsz?

Akkor mi van?!

Buddha azt mondja, a hozzá vezető út mindenkiiben *befelé* vezet.

Egymást is csak Önmagunkban találjuk meg.

De azok, akik tudják, mi az a szeretet, azt mondják, hogy ez csak a fele az igazságnak: hiába leszek boldog, magamban

- amíg te nem vagy az, én sem lehetek boldog igazán. A szeretet: kölcsönös.

Amíg nem talállok Rád, én sem vagyok egészen.

Hiába „szeretem magamat” - amíg nem szeretlek téged, addig nem vagyok teljes, bölcs... nevezd, ahogy akarod... hiányzol belőlem.

Vagyis szeretni egyoldalúan, ahogy a virág illatozik, nem lehet

- csakis *egymást* lehet szeretni.

A szeretet nem magányos lelkiállapot, hanem viszonyrendszer.

Az önzés világában hiába jár valaki szerelmes lélekkel - még az isten fiát is megfeszítik.

A Golgota a sötét történelmi kor jelképe, ahol Jézus keresztje fölé nemcsak azt lehetne fölírni, hogy INRI - hanem azt is, hogy „Így jár az, aki szeret.” Es látod, hiába jön vissza halála után, „üdvözülve” - a jelenet Péterrel nem arról szól, hogy *neki már jó*, de *Péternek még nem jó* -hanem arról, hogy *neki sem jó*.

*

Megérett végre a helyzet, hogy visszatérjünk az evangéliumi történetre. Mit gondolsz, miért fejeződik be ezzel a megrendítő jelenetteljános evangéliuma:

- Péter, szeretsz te engem?!

Miért jön vissza a szellemhazából ez az üdvözült lélek, aki túl van már minden szenvedésen? Miért hagyja ott az „Isten országát”, s tér vissza újra, a véres földre, s kérdezi meg ezt az egyszerű halászt, hogy „Szeretsz te engem?”

És nem egyszer, háromszor is kérdi. Kínosan nyaggatja őt.

Miért fontos Jézus tökéletes szellemének, hogy Péter, vagy bárki emberfia szeretie őt?

Csak azt ne mondd, hogy ez csupán a lelkiismeretes pedagógus igyekezete, aki még halála után is tanítványának előrehaladásán dolgozik.

Ne hidd, hogy ez vizsgakérdés.

Nem.

Ez Jézus legszemélyesebb, legvéresebb kérdése.

Soha, míg élt, ilyen személyes kérdést nem tett föl senkinek. Hogy valaki szeretie őt, nem kérdezte soha. Legyünk őszinték: ezt nem is illik kérdezni!

(Hányszor kérdeztél ilyesmit? Hányszor jutottál odáig, hogy odaállj valaki elé és megkérdezd: szeretsz te engem?! Kérdés nélkül talán nem tudod? És ha nem tudod, mert szíved olyan vak, hogy nem látod - meg lehet ilyesmit kérdezni egyáltalán?!)

Nem szájalmas kérdés ez?

Nem koldus kérdés ez?

És mit lehet erre felelni?

„Sajnos nem szeretlek.”

Van ember, aki ezt kimondaná? Még akkor is, ha így van? Lehet egy ilyen szívfacsaróan szájalmas kérdésre azt válaszolni, hogy „nem szeretlek, és hagyj békén”?

Vagy ha azt válaszolja neked valaki, mint Péter, hogy „Szeretlek”, megnyugtat talán?

Hiszen jól tudod, hogy nem szeret azért kérdezted!

Tudod, hogy hazudik.

Miért kérded hát mégis?

Azt hiszed, ettől majd jobban fog szeretni?

Azt hiszed, megsajnál és megszeret?

Sőt, éppen fordítva lesz! Egy ilyen szájalmas kérdés csak a kellemetlen, rossz érzést növeli a másikban, és ösztönösen még hátrább lép - a koldusok között is inkább a szemérmesnek adunk, a követelődzőtől menekülünk.

Látod, milyen döbbenetes pillanat ez!

Mert olyan van, hogy önkéntelenül (vagy taktikából!) kiszalad a szádon, hogy „szeretlek”.

Ezt sem szívesen mondod, mert devalválja az igazságot. Az „I love you, Honey!”-t inkább csak amerikai filmekben mondják ki, merő hatásvadászatból. De megkérdezni valakit, hogy szeretsz-e?

És ennyiszor!?

Visszajönni a halálból a gyötrelmek színhelyére, ahonnan csak nemrég szabadult, visszaérezni újra a testét, amelyben még mindig olt vannak a szögek ütötte sebek, visszatérni ide, csak azért, hogy megkérdezze: szeretsz te engem?!... Átéled ezt?!

Arra kérlek, ne a betűket olvassuk. Próbáljuk beleélni magunkat Jézus lelki világába, ha ez egyáltalán lehetséges... és akkor rájövünk valamire. És ez a következő:)

Péter válasza mindennél fontosabb neki.

Létkérdés.

Nemcsak Péternek fontos, aki ott didereg előtte, és furdalja a lelkiismeret. Ez Jézusnak is *sorsdöntő kérdése* most!

Ezért jött vissza. Mert ezen múlik minden! Hogy szereti-e Péter vagy sem! Ha ugyanis nem szereti - akkor nem zárult be az áramkör.

Akkor nincs szeretet. Hiába halt meg. Mert ha ez csak az ő oldaláról volt halálos szerelem - nem történt meg a találkozás.

Hiába szeretek, ha engem nem szeretnek!

Most pontosan kell fogalmaznom, mert ez mindent eldöntő kérdés: nem arról van szó, hogy aki szeretetet, ad, annak kapnia is kell.

Ez nem adásvétel ügye.

Itt arról van szó, hogy a szeretet: *találkozás, érintkezés, közösség, együttműködés. Osszerezgés, egymásba ölelés. Amikor a kettő eggyé válik, és a pólusok érintkeznek, az a szeretet.*

Egyoldalúan még akkor sem működik, ha az *egyik oldal* olyan végtelenül erősen vonz, mint jézus.

Nem igaz, hogy a szeretet olyan, mint a magányos virág illata. Nem!. A virág is azért illatozik, mert *vár valakit*. Valakinek illatozik. Valakinek üzen vele. És amíg nem száll bele egy méh, az még nem szeretet, csak sóvárgás.

A szeretethez kell a másik.

Ez a jelenet arról szól, hogy *Isten is sóvárog a szeretetre*.

Az nem úgy van, hogy G jól megvan önmagával is, nem szorul rá teremtményei szeretetére, magukra vessenek az emberek, ha az önzés poklában élnek, és az Ő boldogságát mindez nem érinti, mert fölötte áll mindenhez. Nem így van. Mester és tanítványa között a szeretet kölcsönös.

(De egyáltalán kit nevezhetünk mesternek ? - szoktad kérdezni tőlem. Ez most világosan kiderül.

A Mester nem az, aki nyugalmának békéjében ül a háncsfonatú trónusán, és jóindulatú bölcsességeket beszél. Nem az, aki oktat, magyaráz, aki mindentudó, aki előtt a tanítványa tudásra szomjasan leborul.

A Mester nem a művelt, nem a megvilágosodott ember.

Mester az, aki szeret.

Nem „általában” az embereket, hanem téged, szeret.

Személyesen.

A Mestert a tanítványtól az különbözteti meg, hogy a Mester jobban szeret, mint a tanítványa.

Intenzívebben, totálisabban, bölcsebben.

És veszedelmesebben.

A Mester sorsa a tanítványától függ. Nem „mindegy neki”, hogy veled mi van.

Mert csakis a tanítvány az, aki az En és Te áramkörét bezárja. Amíg ez nem történik meg, addig a sorsfeladata, egyiküknek sincs végrehajtva - addig a Mester visszafogott lélegzettel vár...

A halálából is visszajön, és vár...

Amit pedig a tanítványnak tanulnia kell még, az nem a tanítások és az elméletek hanem a szeretet.

Rajongani, tanulni, sőt, nagy tudást szerezni viszonylag könnyű. Szeretni nehéz. Amit a tanítvány nem tud, hogy a szeretet mértékegysége a halál. Nem tudja, hogy ha valakit szeretünk, azért meg kell halnunk. Ő még fél ettől, önmagát félti. Különváltságát félti.

Az én-je fontosabb neki, mint a Te.

Kapaszkodik áfába.

A Mester azonban nemcsak föláldozza életét a „ barátaiért”, de még azt a megalázó helyzetet is elfogadja, hogy odaáll a szerelmes tanítványa elé, belenéz a szemébe és megkérdi tőle: - Ide hallgass!... Szerelsz te engem?... Mert te éppolyan fontos vagy a számára, mint önmaga.

A Mester 'műve benned, a tanítványában teljesedik be.

Es az embernek az a mestere, aki a legjobban szereti.)

A TE a legnagyobb kihívás számunkra - legyen férj, szerető, feleség, gyerek, vagy éppenséggel egy másik ember...

Az ego szempontjából mindenképpen az: elnyeléssel fenyegeti.

Kapaszkodunk a fába.

És életünk arról szól, hogy elengedjük, elkapjuk, elengedjük, elkapjuk...

Megszeretek valakit, s amikor elhagy, gyorsan visz

szakapaszkodom a fához. Vagy elmúlik a szerelmem - vissza a fához! Meghal a társam - és ha időben nem tudom még elkapni a fát, én is utánahalok.

Teljesen elengedni a fát nem is tanácsos. Még a legjobb házasságban sem. Még ott is őrzi az ember az énjét, védi az érdekeit, azt, ami az övé, senki másé.

Ráadásul, ki az a TE? Ki az?!

Soha meg nem tudod.

A másik ember lelke fölfedezhetetlenebb világ, mint bármelyik távoli galaxis.

Soha, még a legnagyobb szerelem pillanatában sem bújtál bele mélyebben a szeretőd világába, mint lelkének előszobájába - ha százezer szobája van, jó, ha az előszobáig jutottál... Belül nem tudod, mi van.

Krisna csinált egyszer egy isteni tréfát. Megmutatta barátjának, Ardzsunának, hogyan nézi ki belül. Megmutatta neki Igazi Valóját. És Ardzsúna haja a rémülettől és a csodálattól az égnek állt. Üvöltve kérte, hogy hagyja abba, nem bírja látni tovább, mert eszméletét veszti a látványtól.

Te is így járnál, ha egyszer, mint egy vidámparki szellem-vasútban, végigutaznál

férjed vagy feleséged lelkének minden stációján. Holtak és élők végtelen serege, emlékek, érzések, vágyak, gondolatok, tűzvészek, rettegések, iszonyatok, rothadó titkok és gyermeteg örömök, világháborúk, kataklizmák, angyalok és démonok, százféle halálélmény, és maga a boldog Isten is ott rejlik valahol a többmilliárd éves élettörténetének mélyén. És ennek a legnagyobb része csakis egyedül az övé! Csakis ő ismeri. Ha ismeri egyáltalán. Dehogyan ismeri!

Ezért van az, hogy kimond egy szót, bármilyen szót, például: „cseresznye” neked egy ropogós, piros gyümölcsöt jelent, összeszalad a nyál a szádban; neki meg egy fogadalmat: cseresznyeééréskor halt meg a gyereke, s akkor megesküdött, hogy többé nem eszik belőle. Hogy minden érett szemet gondolatban a'halott gyerekének áldoz.

Vagyis a *cseresznye* neked egy zamatos gyümölcs, vidáman kipöckölöd magját az ujjaid közül - neki halott gyerek emléke. És ez csak egyetlen szó. Képzeld el az egész szótárt!

Azt mondd neki: „tej”, „anya”, „reménység”, „zsidó”, „öröm”, „háború”, „isten”, Jézus”, „rák”, „őrület”, „szegény”; vagy azt mondd: „tánc”, „szerelem”, „félelem”... Minden szó csak alakilag hasonlít a te szavaidra, mert mindegyikhez más-más emléke tapad. Ami neked szép, neki csúnya, ami neked megváltás, neki téveszme - ami neki jó, neked rossz. A tejtől, ami neked jóságos ital, ő hasmenést kap, ami neked szerető „anya”, számára fájdalmas hiányt jelent...

És ez nem egy idegen ember - ez a TE, akit állítólag szeretsz.

Lehet a férjed, a barátod, de még a gyereked is.

Mert ha az édesanyja vagy is: honnan tudod, mit jelentesz a számára? Milyen emléket égettél bele? Hogyan lát téged?

Tudod?

Nem tudhatod.

A másik ember, akinek azt mondd TE: egy idegen óceán - megismerhetetlen világ, melyről ő maga is csak elenyészően keveset tud: nincs földerítve még. Megszeretni egy ilyen másik világot?!

Beleugrani egy másik emberi lélek kiismerhetetlen tengerébe, melynek nem ismered a mélységét, örvényeit, szörnyeit?

Honnan tudod, hogy mi lesz veled ott?

Pedig ez a szeretet.

Belemenetel és befogadás.

Honnan tudja egy megszületendő emberi lélek, nem azt, hogy milyen lesz élnie majd ezen a földi világon, mert azt sehonnan sem tudhatja, de honnan tudja, milyen lesz majd anyja hasában? Márpedig világra jönni másképp nem lehet. Bele kell bújni egy másik ember testébe, és annak be kell fogadnia őt. És ott kell élni kilenc hónapig...

Figyeled, hogyan van ez kitalálva?

Bele kell bújni, és be kell fogadni. És együtt lélegezni, érezni, rúgni, fájni, túrni, hosszú-hosszú ideig.

Másképp nem megy itt.

És akkor még mindig kérdés: honnan tudod, ki az anyád, akiben laktál? És ki a gyereked, aki benned lakott? És ki a férjed, aki a gyermek testének magját beléd helyezte?

Innen jön a félelmünk, látod.

Hogy elveszünk egy idegen világban, mely nem a miénk.

Az övé.

És van még egy a másik, sokkal nagyobb félelem. Hogy ez a TE nemcsak egy megismerhetetlen „másvilág” - hanem az ő külön én-je által fegyveresen őrzött magánterülete.

Védi körömszakadtáig.

„Az én világom az enyém! Mit keres abban egy másik én?!”

Tulajdonképpen már a szeretkezés is durva határsértés. Így behatolni egy másik ember húsának legbelsejébe csak akkor lehet, ha valamivel beleszúrunk. De akkor védekeznek, különben vérmérgezés fenyegeti. Ilyenkor azonban azt mondja: „szeretlek!” Elgondolkoztál már, hány percig bírjuk ki egymást egymásban? És ehhez képest, még a legkéjesebb szeretkezés időszakában is, hány percet vagyunk egymásban - és hány hosszú-szű évtizedet élünk külön?

Fogjuk a fát.

*

Hogyan kell elengedni a fát?

El kell-e engedni egyáltalán?

Sok felelet van, és sokféle élethelyzet is. Van úgy, hogy valaki „elengedi a fát”, belezuhan az életünkbe. Először talán jólesik, de egy idő után roppant kellemetlen lesz a jelenléte. „Most már jó lenne, ha hazamenne!” És alig várjuk, hogy visszakapaszkodjon a fájához. És fordítva: beleesünk másnak az életébe, s a kezdeti boldogság után azt nézzük már, meddig tanyázunk még nála. Itt jönnek azok a jól ismert kapcsolatformák, amikor a szeretetből rabszolgatartás lesz, kizsákmányolás, elnyomás, gyűlölet, gyarmatosítás. Amikor az „együtt” börtönné válik.

Egymásban lakni még akkor is nehéz, ha szeretjük egymást.

Mi, férfiak, ezt a fordulatot néha pár perc alatt is át tudjuk élni: vágyódunk valakire, néha a tébollyal határos vággyal, „Lég) az enyém!”- enyém lesz, s utána hirtelen idegenné válik. Alig várom, hogy hazamenjen, és kapaszkodjon tovább a fájába.

Jól ismert tapasztalataink ezek.

Megoldást pedig nem találtam sehol.

Pedig ezt az ellentmondó kettős akaratot, amit én ott a „fánál” tapasztaltam, mindenkiben megtaláltam.

Sok könyv azt tanácsolja: „Szabadulj meg az egódtól”, és szeretni fogsz. Vagyis engedd el a fádat.

Igen ám, csak hogy azt láttam, hogy az ilyen „egótlan” emberek nem szeretnek senkit sem igazán. Ülnek, üdvözült mosoly-lyal, félig-meddig álomban, és jószágosan mosolyognak mindenkire. Kábán, mint a részegek. Nekik már jó. „Szeretnek” mindenkit, aki éppen arra jár. És ha senki sem jár arra, az se baj. Egyedül is jó. Úgy még jobb. Nem kell senki - de ha van, az se baj. Jöjjön, majd elmegy. Átlépnek a halottakon is. Mert onnan kezdve, hogy én magamat eloldottam, téged is eloldottalak magamtól.

A baj csak az, hogy ez nem szeretet. Kicsit jobban alánézel, s látod, hogy önimádat. Magát imádja, még lehunytt szemmel is.

A szeretet azonban nem magányos lelkiállapot, hanem közös létélmény. Összműködés. Együtt-élmény.

Áram hiába van a vezetékben — ha nincsen érintkezés.

És mégis: kell az ego! Ahhoz, hogy élj, a testedben százmillió sejtnek kell „egósan” működni, önmagát megőrizve szolgálni ez egészet, különben véged. Az önzés és az önzetlenség egyszerre dúl a tested minden sejtjében. Ha ez az egyensúly felborul, beteg leszel, vagy behalsz. A túlzott önzésbe - például egy ráksejt önzésébe - éppúgy behalsz, mintha véred nem alvad meg, nincs benső tartása, és elfolyik belőled, hígán és „önzetlenül”.

A naprendszer egyetlen bolygója sem engedheti meg magának, hogy „elengedve a fát” szerelmesen beleolvadjon a „teljességbe” - mert akkor vége a naprendszernek.

Kiállni a teremtés közös lüktetéséből: nem szeretet.

Lehet, hogy ez a nirvána - amikor a létakarát kialszik, s a létforgatag megszűnik. Még az is lehetséges, hogy ez minden léte-sülés végső célja. *És még az is lehet, hogy ez a legvégső szabadság följebb van, és magasabb rendű állapot, mint a szeretet de nem szeretet!*

Szeretet a harmonikus együttműködésben van. Az EN-TE harmóniájában. Ahol a TE lehet a társad, a szerelmed, a barátod - a másik ember, fű, fa és tenger, minden, ami nem ÉN.

A TE lehet az egész világ, még az Isten is.

De nem azért vagy a világba küldve, hogy belé omolj!

Vagyis ebben az odaadás-elfogadás játékban az önmegóvás legalább olyan fontos, mint az önfeledtség.

A megtartás éppúgy hozzátartozik, mint az elengedés.

Hogyan van tehát ez?

Akkor most mi a jó: elengedni a fát vagy nem elengedni?

Sokat kutattam a választ.

*

Kérdésekre elfogadható és bölcs tanácsot egyetlen könyv adott.

Egyetlen könyv mondta el, hogyan kell helyesen szeretni.

A könyvben ez a szó, hogy „szeretet”, tudomásom szerint egyszer sem fordul elő. Mégis minden sora teli van vele.

Ez a kínai *Ji-King*, mely életem részévé vált.

Jóskönyv címen írtam meg a tapasztalataimat róla.

A nagy kérdésre - most már a saját szavaimmal mondom - lényegében a következő választ adja:

Mindenkinek van egy mélymagja.

Egy középpontja.

Egy centruma.

Ez minden teremtett lény szíve.

Úgy hívják: *Csüng*.

Itt rejlik lényünk benső igazsága.

Kínai jele egy bűgőcsigaszem ábra: egy függőleges tengely körül forog a négyzet. A vonás a te legbensőbb valód - a négyzet pedig a belőle sugárzó egész életterületed. A lelked, a tested, a külső világod.

Bennem is van Csüng - benned is van Csüng. A feleségemben is, minden gyerekemben és valamennyi emberben, de még egy atomban is van. Vagyis titkos középpontja van mindennek. Ha gondolkodni szeretsz, az igazsághoz az is hozzátartozik, hogy ez a sok *Csüng* valahol az EGYETLEN NAGY CSÜNG-nak a végtelen számú vetülete.

Mindenkinek „külön” szíve van - de ezek a külön szívek EGYETLEN NAGY SZÍVNEK a gyermekei, nemcsak belőle születtek, de szüntelen kapcsolatban is vannak vele. Metafizikailag ez a szeretet értelme. *A szívek láthatatlan összekötöttsége.*

Ugyanis hiába vagy TE egy egészen más világ, mint ÉN - hiába van más magánvilágunk -, a szívünk mégis rokon és egy.

Alihoz, hogy szeress - így mondják a *Ji-King* bölcsei -, először meg kell találnod a saját középpontodat.

Nem az enyémet - a tiédet.

A saját „szívedet”.

Ott van benned.

Legbelül.

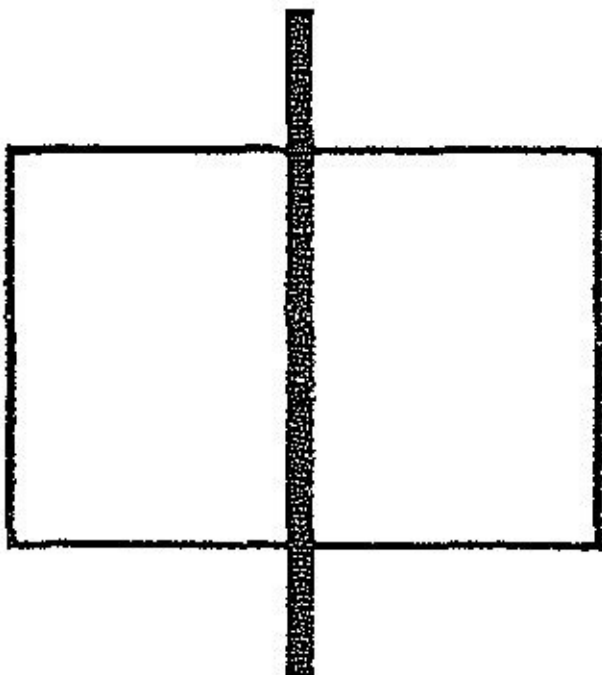
Amikor arról beszélünk, hogy a „Lelkem a barátom” - róla volt szó: ő a barátod.

Ott él a szíved legközepében.

És körülötte kavarg a viharos lelked, minden emléked, végtelen múltad, érzésed, gondolatod, tested, az egész életed.

A függőleges vonal a tengelyed. A négyzet pedig a megvalósult világod, mely most forog, forog.:

Ez így néz ki:

Lényed középpontjából sugárzik ki világod. S mint látod: ennek a sugárnak van egy *hatóköre*.

Úgy is mondhatnám, hogy a lényednek van egy „királya” és egy „ország”. És minden országnak van határa.

Testednek-lelkednek is.

Eddig tartasz. Eddig a tiéd. Eddig ér a te világod.

Onnan kezdve már egy másik világ kezdődik, de az már nem a tiéd. Az már az én világom. Mert az én lelkemnek is van egy „királya”- s körülötte terül el az én „országom”, az én magánbirodalmam, amelynek szintén van egy határa.

Mindkettőnknek vannak határai.

Most jön a lényeg:

Igazi szeretet az, ha elmegyek a határomig, és kinyújtom érted a kezemet... És te is eljössz a te határodig, és kinyújtod értem a kezedet...

S ott - a határon - megfogjuk egymás kezét.

Belefűzöm az ujjaimat az ujjaidba, és azt mondom: *Szervusz! Isten hozott!* Te is azt mondod: *Szervusz! Isten hozott!*

Ez a szeretet.

És ha te visszalépsz a középpontod felé, nem gázolok utánad - megvárlak, míg újra kijössz.

S fordítva: te sem akarod elfoglalni az én országomat és az én középpontomat. Megvárod, míg újra eljövök hozzád és a határon, a kerítésnél újra megöleljük egymást.

Tiszteljük egymás birtokát.

És tisztelve szeretjük egymás „királyát” - a középpontunkat.

Ez a szeretet.

Két *Csüng* kölcsönös egymás-érzése, egymás-tudata, egymás-vonzása, egymásismerése. És egymás világának mélységes tisztelete. Néha egy kicsit beljebb is merészkedhetünk, nagy fölfedező utakat tehetünk egymásban - felfedező, de nem hódító utat! - de ha vége az utazásnak, azonnal vissza kell jönni.

Az igazi találkozás csakis a határon van.

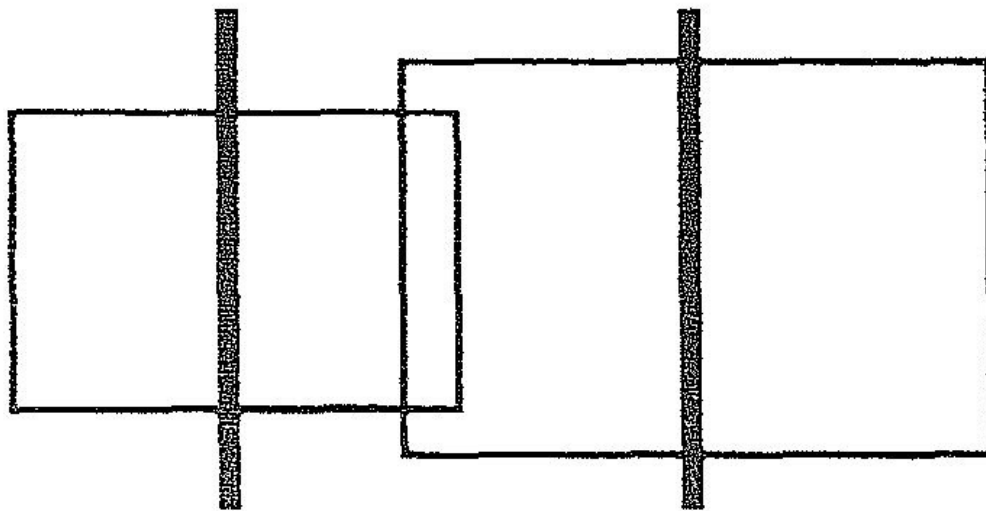
A kerítésnél.

Sem beljebb, sem túl rajta.

Éppen a határon.

Ha nem jössz elém, nem mehetek érted a határodon túlra. S te sem jöhetsz át az enyémen.

Ez így néz ki, látod az igazi szeretet: *mintha a két Csüng karonfogná egymást.*

(Látod?)

Mintha egy szerelmespár karonfogva sétálna.

Ez szimbolikus gesztus: akik szeretik egymást, így járnak, karonfogva. Sőt, még azt is megfigyeltem, nem mindegy, melyik oldalon megy a nő s melyiken a férfi. Van egyjin és egy jang oldalunk is.

Érezted már, hogy nem mindegy, melyik oldalról karolsz a párodba ? Amíg szeretjük egymást, így járunk. Ezt azért tudjuk megtenni, mert ilyenkor csak alig-alig „ birtokoljuk ” egymást: a határainkig jövünk el, érintjük is egymást, öleljük is egymást, de azért mindketten a saját „ tengelyünkön ” járunk. Ezért van az, hogy köves úton, hepehupás föld

úton vagy emelkedőn elengedjük társunk karját, mert különben elvesztjük a saját „középpontunkat”. „Csüng” nélkül kibillennünk az egyensúlyunkból. És elrántjuk a másikat is.

Es akkor már nem szeretjük, hanem akadályozzuk egymást.

Látod, így működik a nagy titok koreográfiája a hétköznapiakban.

Ez a karonfogás misztériuma.

Fordítsd ezt le a lélek helyzetére, s máris megérted, mi az, hogy szeretni valakit.)

Minden másféle találkozás csak karambol, önzés, ráncigálás, hódító hadjárat vagy gyáva önfeladás.

Ha a Csüng irányít, úgy működünk, mint a jó táncosok. Nem gázolunk egymásba. Ami összeköt bennünket: a szeretet.

A két Csüng rejtélyes egymás-vonzása, egymás-ismerése, egymás-érzése. A jósjelet úgy hívják: a *Középpont igazsága (CsungFu)*.

Ha ezt átéled, azonnal megszűnik a „fába kapaszkodás” problémája. Ez a jósjel először is azt tanítja, hogy a „szívek” titokban vonzzák egymást. Tudják, hogy összetartoznak. Távolság nem akadály.

„Az igaz ember a szobájában tartózkodik, s ezer mérföldre is egyetértésre talál. De ha nem a szíve üzen, még a közelben is ellenkezést vált ki. ”

A középpont szüntelen „adásban” van, s a másik veszi. Ez a láthatatlan rokonszenvenek a titka. A szívek összekötöttsége. Nem kell ráncigálni a fát, csak sugározni kell, s a vevő reagál.

De ha nem így működök, ha nem lényem legbenső magja, hanem a vágyam, a magánytól való félelmem vagy bármiféle mohó „kívánlak” sóvárgása sugárzik belőlem, akkor rögtön jön a kapaszkodás, és a másik részéről az önvédelem vagy a behó-dolás.

Összhangban egy másik emberrel csak akkor lehetek, ha magamhoz hűséges vagyok.

Ha elárulom magamat, a másikkal is rossz viszonyba kerülök.

Rossz viszonynak nevezem azt a kapcsolatot, ahol kiszolgáltatott leszek vagy zsarnok. Ahol belegázolok a másik lelkébe. Ahol föladom magam, csak azért, hogy a másik befogadjon. És nem engedem a társamnak, hogy önmaga legyen. Ahol függővé válok, kiszolgáltatott, és a „szeretet” nevében olyasmit művelek, melytől nemcsak szenvedek, de önmagam előtt szégyellem is.

Azon az áron, hogy magamat elvesztem, nem lehet szeretni. Márpedig - figyeld

meg - ezt tesszük nap mint nap. Ez a Csung-élmény hiánya.

*

(És most jönnének az életpéldák.

Tudom, hogy ezeket várod.

Gondoltam, néhányat megemlítek, de aztán rájöttem, hogy lehetetlenség, mert amit itt elmondtam, olyan végső kulcsa, sőt, „sperhaknija” minden szeretetzárnak, hogy kiragadni belőlük néhányat nem érdemes.

A kérdés itt nem is a gyakorlati alkalmazás, hanem, hogy volt-e egyáltalán ilyen Csung-élményed vagy sem.

Az emberek elmondhatatlan többségének nem volt.

Ez a mai katasztrofális szeretet-állapotok legfőbb oka.

Hogy senkit sem a „benseje” vezérel.

Vagyis a saját igazsága.

De ha volt, ha felvillant benned a „csüng”, egész biztos, hogy a gyerekedben is megérzed az ő, „csüng”-ját. És nem akarod majd erőszakkal a saját képedre formálni. Nem akarsz belőle mást nevelni, mint amit neki kell önmagából kihoznia. És pontosan tudod majd, mikor légy hozzá gyengéd és mikor erélyes. Föl fogod fedezni az erély és az erőszak különbségét.

Erély az, ami a másik lényét messzemenően tiszteli. Erőszak az, amikor belegázolok az országába. Ezt semmiféle „szeretet” nem indokolhatja. Ez birtokháborítás. És a gyerek úgy is reagál erre. Lázad, ha van ereje, vagy eltorzul és megnyomorodik, ha túlságosan gyenge. Az erélyt egy gyerek még akkor is tiszteli lelke mélyén, ha látszólag utálja, és kezzel-láb-bal tiltakozik ellene. Az ember ott belül - vagyis az ő „közepontjában” - tudja, ha VALÓBAN jót akarnak neki.

Mi szülők azonban csak ritkán akarunk „valóban” jót — mégpedig azért, mert nem ismerjük sem önmagunk, sem gyermekünk „csüng”-ját. Vagyis nem azt hozzuk ki belőle, ami benne rejlik, hanem aminek szerintünk, a mi elvárásaink szerint lennie kellene.

Nincs középpont-élményünk.

Más szóval: nem tudunk szeretni igazán.

Arról, hogy mennyire nem tudjuk már, mi a helyes nevelési „módszer”, még azt is elmondhatom, hogy egy olyan papának, akinek van

„csung-élménye”, szinte alig kell nevelnie a gyermekét, mert lelke középpontjának olyan en~ős sugárzása van, hogy szinte magától „átmágnesezi” a gyermeket.

Oly módon erélyes, hogy nem szól egy szót sem.

Hallgat.

Nagyanyám például csak nézett.

Volt egy híres nézése.

Ot gyereket nevelt föl vele.

Egyetlenegyszer fordult elő, hogy visszakézből, könnyedén meglegyintette az anyámat kislánykorában: Adtam neki egy frászt! — mondta. De ez nagyon súlyos eset volt, féltette az életét. Előfordult, hogy a hangját is fölemelte, de ekkor sem kiabált, csak indulatosan kifakadt (ez is fontos, hogy az indulatait sohasem fojtotta el).

Egyébként csakis a szemével nevelt.

Nézett.

Ha ez a fura, rebbenetlen tekintete megjelent, és többen is voltunk a szobában, valaki halkán vészjelet adott:

- Ajaj! A nagymama néz!

És utána hirtelen elhallgatott mindenki. Várakozó csend lett. Mi van ? Kire néz ? Egyszer rám is így nézett. Nagyon rossz érzés volt, mert tudtam, hogy nagyon szeret, s az ő örökké derűs, nyájas arcából látni ezt az áthatóan izzó, érzelmektől mentes szigorú isten-szemet, nagyon fájdalmas élmény volt. Kiskutyák szoktak ilyen tekintetek előtt az asztal alá bújni.

Azt, hogy a tekintete „ézelmekttől mentes" volt, úgy értem, hogy nem volt sértett, nem volt bosszús, indulatos, korholó. Egyáltalán semmilyen egyéni ézellem nem tükrözött benne. Inkább olyan volt a szeme, mint amikor egy^ lencse összegyűjti a napfény sugarait, s egy ponton kiégeti a papírost. Égető tekintet volt, melynek üzenete, ha egyáltalán szavakat tudnék találni rá, nagyjából ez volt: „Ez nem méltó hozzád! Te is jól tudod "

Anyámat még ötvenéves korában is ezzel a nézéssel beszélte le méltatlan döntéseiről.

Erről a tekintetről könyvet lehetne írni. Például nem volt benne szomorúság. Nem volt benne az, hogy „ látod, milyen bánatossá teszed most szegény nagyanyádat, mindjárt sírok miattad". Nem koldult, és nem is követelt szeretetet. Belülről nézett.

És nem maga miatt - énmiattam nézett.

A „csung"-ból nézett. És az én „csung'-omat látta.

A szívéből nézte az én szívemet.

Neki üzent.

„Jól tudod te is, hogy miért nézek így rád!"

A „ csüng' ugyanis nem a gyarló embert látja a másikban, hanem az ő „ csung'fát.

Forródrót-kapcsolat.

Akinek nincs ilyen középpont-ézelme, ha nem is veszi pontosan az üzenet értelmét, de ösztönösen érzi, hogy látják. S hogy aki látja, bármilyen szigorú, de

nem akar rosszal neki.

Még a szeretet nevében sem!

A „Középpont Igazsága” jósjele, mely erről a titokról szól, azt is mondja még, hogy ez a sugárzás olyan erős, hogy még „a disznókat és halakat” is meg lehet szelídíteni vele. Vagyis a legönfejtőbb lényekre is hatással van. Ez úgy működik, mondja a könyv, hogy először engedem a másikat hatni magamra. Engedem, hogy a lelke hasson rám. Vagyis nem vagyok elfogult vele. Nem minősítem. Nem véleményezem a „disznóságot”. Olyan, amilyen. Megérezem, átélem, hogy mi van őbenne. Így kerülök közelebb hozzá. Így ismerem meg. S amikor a szemem visszaüzen neki, ez már nem az én privát véleményem lesz, nem az én előítéletem, hanem maga az Igazság. Ez a tisztánlátó szemem figyelembe veszi az ő „disznóságát” — nem akar más lényt formálni belőle, mint amire eleve teremtve van —, de arra azért fölhívja a figyelmét, hogy vannak dolgok, melyek egy disznóhoz sem méltók!

Így nézett az én nagyanyám — a szívéből.

Ha pontosan le akarnám írni, azt mondanám, hogy volt a pillantásában, valami „színészi”. Nagy színészek tudtak így nézni valaha. Ma már sajnos nem látni ilyet a színpadon. Azért mondom, hogy „színészi”, mert nem valamiféle érzelem váltotta ki nála ezt a pillantást, nem a düh, a felháborodás vagy éppenséggel a hirtelen harag, hanem a tudatos akarat.

Akkor nézett így, amikor így okait nézni.

Előfordult például, hogy nem óhajtottam tudomást venni a tekintetéről. Úgy tettem, mintha nem láttam volna. Kimentem a szobából, s visszajöttem, mondjuk egy óra múlva - és ő még mindig ugyanígy nézett! Ez persze nem azt jelenti, hogy ő közben nem foglalkozott mással. Az is lehet, hogy szunyókált közben egyet, de amikor újra meglátott, szeme újra villant, és azt üzent: „Nincs elintézve semmi!” Sőt most már az is benne volt, hogy „Ne menekülj előlem - nézz inkább magadba!” És még valami különös titka volt ennek a tekintetnek. Semmiféle társadalmi elvárás vagy vallásos előítélet nem volt benne.

A háború alatti és utáni évekről beszélünk, amikor minden „társadalmi morál” örület volt. Nem is volt társadalom. Az új világ teljesen hazug volt, és velejéig rohadt, a régi romokban hevert, és még tébo-lyultabb volt; a vallások mind kiüresedtek és leszerepeltek - olyan világban éltünk, ahol semmiféle társadalmi elvárásnak megfelelni nem volt szabad!

Szerintem ma sem. De ebbe most ne menjünk bele...

Vagyis semmi olyasmi, hogy „mit szólnak ehhez az emberek” nem volt benne. Nagymama szeméből a saját „istene” nézett, és az én „istenemhez” szólt. Ismerték egymást.

Tudták, mi méltó hozzám, s mi nem.

*Ezt hívják léleklátásnak, s ez csakis a lélek középpontjából - a szívből jöhet.
„Nagymama néz!”*

Eletem fontos mondata lett. Olyan volt ez nálunk, mint a légiriadó. És ha a nagymama nézett, ott nem volt mese. Szinte füstölt az arcom, ha rám nézett. Nagyon szeretett.

Tekintete az igazi szeretet könnyörtelen pillantása volt — ez volt benne a nehezen elviselhető.

Hogy így néz rám valaki, aki szeret.

Es addig néz, míg nem nézek magamba.

Néha - képzeletemben vagy a másvilágról - még ma is néz.

Ilyenkor összekapom magam, és azon töprengek: hogyan kellene gyerekeimet, unokáimat nevelni ?

Valahogy így.

De én sajnos nem tudok így nézni.

Nem lát így a szívem.

Nincs bennem kellő... Erély?... Bölcsesség?... Jóság?... Érettség?

Fene tudja, mi hiányzik belőlem. Azt hiszem: a szeretet.

Igen. Nem tudok így szeretni.)

Epilógus

Boldog lelkek tánca

A „Boldog lelkek tánca” Gluck: Orfeusz és Eurüdiké című operájának legszebb részlete.

Mielőtt írni kezdenék, néha meghallgatom.

Szeretetről nem lehet csak fejjel írni - szív is kell hozzá. Ha felvillan bennem egy gondolat, addig nem írom le, míg ez a varázslatos zene föl nem emel a földről, s nem kezdek a lágy ütemre, ha csak képzeletemben is, táncolni.

Igen! A szeretet: boldog lelkek tánca. Nem vad, de lágy, lebegő, időtlen ringás.

(Jól tudtuk ezt még csecsemőkorukban! Ha ringattál gyereket, emlékszel rá: ez nem más, mint tengerringás, a jóságos víz dajkálása. Így lebegtél valaha Isten végtelen lelkében s később az ősvizek tápláló ölében, az anyaméh vizében. Ha szereted a vizet, tudod, hogy az sohasem áll, hanem mozog, hullámzik és simogat —fölemel és leejt; szüntelenül áramlik és súlytalanná tesz; csak annyira érzed, hogy tested van, amennyire még kellemes. Nem repülsz, de nem is húz a föld - és ha eggyé válsz a tenger vizével, nemcsak kicsiny játékszere leszel egy hatalmas erőnek, hanem a része, is: ott végződsz a végtelen látóhatáron, ahol a narancsvörös napkorong lebukik, s fénye beleolvad a vízbe.

Figyeld, meg, hogy a víznek és a szeretetnek milyen rejtélyes kapcsolata van. Aki fél tőle, biztos, hogy valaha megsértette a szeretet szellemét - a fulladás ennek a testi szimbóluma: kiszakadt az egységből s most nem tud, tovább élni. Fulladás

az, amikor halálosan magunkra maradunk. Elhagy a mindenség. „Fojtogató magány” - mondjuk.

Ez az élmény tér vissza akkor, amikor légszomjunk van, és rettegünk a víztől. Mindenki ismeri ezt az érzést, annak ellenére, hogy vízből születünk, mert ahogy nagyobbak leszünk, ezt az őselményt elfelejtjük és újra kell tanulnunk úszni. Ez nemcsak a tüdő-kopoliyú kérdése, hiszen az anyaméhben sem kopolyúval lélegeztünk: anyánkkal voltunk egyek, ő lélegzett helyettünk. Megszületni mindjárt fulladásos élmény: az Édenkert elvesztésének drámája kicsiben.

Az ember először elárulja a szeretetet, aztán újra megtanulja, nagyon küzdelmesen.

A víz: a szeretet eleme.

Háromféle víz van: az édesvíz, a tüzes víz és a végtelen tengervíz.

Az egyik a Rák, a másik a Skorpió, a harmadik a Halak vize.

Mindháromnak más a muzsikája.

A Rák jegyű ember az édesvizű tavak szelíd ringásának és a folyók áramlásának zenéjében él, — úgy szeret, mint gyermekét az anya, akinek érzelmei megállnak a család határainál. Csak az „övéit” szereti.

A Skorpió a halál és a megváltás drámai motívumait hallja — az alvilág égő folyóján éppúgy úszik, mint a „mennyei vizekben”. Itt éli meg a lélek, hogy a víz szeretete nemcsak jóságos, de halálos is lehet: úgy ölel, hogy bele lehet halni. A boldog szereletet nemigen ismeri: ha valami nem „halálos”, nem is valódi. Itt tanulja meg, hogy víz a mocsár is - a szörnyek is hozzátartoznak a lélek mélyvilágához.

És végül a Halak embere a végtelen tenger zenéjében úszik, a „ megváltott ember” muzsikájában. Ez az óceán zenéje. Nincs határa. Azt mondják, a delfinek ismerik, ez az anyanyelvük.

A „Boldog lelke tánca” igazi Rák-zene.

Rám, azért hat, mert én még „úszótanfolyamos” vagyok, mély vízbe ritkán merészkedek - ezt a lágy, családias, ringató zenét érzi a lelkem a legközelebb magához.

Nem tudom, te hogy vagy ezzel de ha meghallgatod, és mélyebb vizekre vágyódsz, biztosan hiányozni fog belőle valami.

Olyan víz zenéje ez, ahol „ leér még a lábunk ”. A megrendítő hiányzik belőle, a tragikus mélység.

Nekem is hiányzik, csak nem tudok még úszni.

Vannak határtalan szeretet-élmények, amelyekben elveszettnek érzem magam.)

Az opera arról szól, hogy Orfeusz elveszíti párját, lelkének örök társát. Meghal Eurüdiké. Orfeusz, az istenek kegyeltje, minden művész és gyógyító

varázsló őse, megkéri Apollón istent, tegyen vele kivételt: engedje meg, hogy holt szerelmesét kiszabadítsa a túlvilág sötét árnyai közül, s felhozza újra a napfényes földi világba.

Apollón, aki látja, hogy szerelmük időtlen és eltéphetetlen, megengedi hősünknek azt, ami halandónak tilos: induljon a

holtak világába, győzze le a félelmetes árnyakat és szabadítsa ki párját. Egyetlen feltételt szab: *nem szabad ránéznie*. Ha rátalál a holt lelkek sokaságában, felhozhatja a földi fénybe - de ha az arcára pillant, elveszíti örökre. Orfeusz elindul az alvilágba.

Kórus kíséri az árnyéktalan homályban:

„Ha jársz e bús, e néma tájon, Eurüdiké halvány árnya erre száll!”

Orfeusz mágikus zenéjével hatalmába keríti a szellemvilág veszedelmes lényeit. A zene mágiája elűzi a gonosz szellemeket, szeli dséggé teszi a vadságukat. Amíg szól, nincs kétségbeesés, bosszú és lelkipurdalás. Nincs gyilkos harag és istentelen elvetemültség. Mert a szellemvilágban éppúgy élnek rosszak és jók, aljas démonok és szelíd lelkek, mint álmainkban. Itt is van düh, bosszú, reménytelenség, ártás, gyűlölet, fenyegető rosszindulat és rémület. Főleg az alvilágban, ahol most Orfeusz jár. Ez a Skorpió alvilága, szörnyekkel van teli, mint minden emberi lélek.

És ekkor a félhomályban - mert itt, az alacsonyabb szférákban örökös félhomály van, olyan hangulat, mint a téli rosszkedvünk - feltűnik végre Eurüdiké lelke. A kórus hívja:

„Lásd a te férjed, Orfeusz kínját Sírt)a hív, esdve kér...

Szánd az árvát, térj meg hozzá, Fájó búra adj végre vigaszt, Te váltsd meg, üzd el a mély, sűrű gyászt. "

Hányan éreztük, amit most Orfeusz! Hányan, akik elveszítettük azt, akit szerettünk. Mind Orfeuszok vagyunk, amikor ott. állunk a veszteség elviselhetetlen fájdalmával! És talán mind Eurüdikék is - akik átköltöztünk a másvilágra, ahol nem a földi létet hiányoljuk, hanem azt az egyetlen embert, akit szerettünk és otthagytunk a túlsó parton.

Nincs ember, aki nem élte volna át a széttépettségnek ezt az elviselhetetlen kínját. De itt, az operában Orfeusznak sikerül, ami élő embernek még soha: elindul a túlvilágon, s rátalál a haláltól még félig ájult szerelmére.

A nő boldog, mert meglátja férjét.

Ő az?

Vagy csak álmodja halálos álmában?

Ránéz.

De Orfeusz nem néz vissza rá. Nem nézhet az arcára, mert ez az istenség szigorú feltétele. „Csak akkor lehet újra a tiéd, ha nem nézel rá!”

És elindulnak.

Hozza őt föl a Hádészből. Elöl megy a férfi, a nő követi - de Orfeusz nem néz hátra.

Eurüdiké nem érti. Miért nem pillantrá? Miért ilyen kegyeden? Szíve kihúlt? Szerelme elmúlt? Ha igen, hagyja inkább itt, a feledés árnyékvilágában. Akkor tényleg meghalni volna jó, végleg és örökké!

Vagy nézzen rá, csak egyszer! Egyetlenegyszer!

Könyörög.

És Orfeusz nem bírja tovább.

Megfordul...

És ránéz szerelme gyönyörű arcára.

A próbatétel nem sikerült.

Ki az közülünk, aki ne bukott volna el ezen a kíméletlen próbán? Hányan imádkoztunk így, akik elvesztettük azt, akit szerettünk: egyszer, csak egyszer engedd meg, Isten, hogy újra lássam! Hogy hallhassam a minden zenénél kedvesebb hangját és szólhassak hozzá! Csak egy pillanatig láthassam az arcát! Az ismerős szemeit!

És Orfeusz megfordul.

Nem tehet mást.

Ránéz lelki társának arcára - aki abban a pillanatban sötétedni kezd, mint a hívóban felejtett fotópapír; távolodik tőle, és lassan elmerül az emlékezet mindent elnyelő kútjában... Árnyékká válik újra, az árnyak világában... Kezd semmivé válni...

Eurüdiké most fog meghalni igazán.

Eddig csak holt lélek volt - most kezd megszűnni örökre.

És ekkor jön a nagy hazugság!

Gluck mester csaláshoz folyamodik.

Nem bírja elviselni a tragédia légkörét. Csalni kezd, mint egy operettszerző: cukorba mártja a szenvedést, és happy endet csinál.

Mi már ezt a zenét halljuk.

Jön Ámor, a szerelem istene és megbocsát hőseinknek.

„Térjete vissza a világba, s élvezétek újra az életet!” - dalolja jóságosan. A kórus pedig vidáman zeng - Orfeusz, és a halálból megváltott Eurüdiké kézen fogva mennek a napfényes földi boldogság felé:

„Édes vágy, el ne hervadj, El ne hamvadj, lánggal égj! Édes vágy, hozzánk szállj ma, Szívünk drága társa légy!”

(Romhányi József fordítása)

Ez a *Boldog lelkek tánca*.

A zene szép - de a szavak hazudnak. Az eredeti mítosz szerint Orfeusznak nem

sikerült felhoznia szerelmét az alvilágból. Apollón ítéletét semmiféle Ámor nem tudta felülbírálni.

Orfeusz egyedül jött föl, vesztesen és kétségbeesetten.

A nagy próbatétel nem sikerült. Megbukott. Magányos alakját belepte a hó és örökre búskomor maradt.

Én azonban csak a zenét hallgatom. A szöveg csalhat - de a zene is? Járjunk utána!

*

Ha veszítettél már el valakit, tudod, hogy a vesztes pillanatában szeretted a legjobban és a legigazabban.

Amikor szembesültél azzal, hogy „nincs”.

Amikor a sors letépi rólunk azt, akit szeretünk, s ott maradunk kifosztva, egyedül

- a hiányban döbbenünk rá, mennyire szerettünk.

Utólag.

És jönnek az emlékek: a közönyös hétköznapiak, a szürke reggelek, a fáradt fölkelések, a rosszkedvű morgások, veszekedések, összezördülések, a kellemetlen esték, amikor nem történt semmi, csak ültetek egymás mellett, üresen - a hiány fájdalmas érzésével visszanezve villámfényben látod meg a múltadat, s azt kiáltod:

- Milyen hülye voltam! Nem láttam, milyen kincset szórok szét minden percben és órában!... Bár akkor tudtam volna, amit most tudok: hogy ajándék volt velem az élet! Bár visszatér

hetne, akár csak egyetlen percre is! Másképp szólnék hozzá! Másképp látnám, másképp ölelném... És elmondanám neki azt, hogy... Mit is?... Amit nem lehet elmondani.

Igazán szeretni a ravatalozóban tudunk.

Látod, ilyen cikis mondatokat írok.

Mert igazak.

Hogy mit jelent szeretni valakit, azt akkor tudjuk meg, amikor elveszítjük.

Amikor van, észre sem vesszük - természetes.

Így vagyunk az életünkkel is.

Végigrobotoljuk az egészet, rosszkedvűen és idegesen. Azt mondjuk: szürke hétköznapiak. Alig várjuk, hogy elmúljon a hétfő, a kedd, a szerda, a jövő hónap... s végül az egész élet. ^ Az időbe szorult ego^ tekintete mindent szürkében lát. Állandóan boldogtalan. Ugy éli az életét, mint egy szorgalmi feladatot. Nem veszi észre, hogy csodában jár. Azt hiszi, mindig így lesz. Hamis örökkévalóságban él, alig várja, hogy a napja elmúljon. A jövőt reméli, ami képzeletében talán színes, de mire eljön, szürke lesz és elviselhetetlen. Semmi

sem jó. Állandóan konfliktust idéz maga köré, és hajszol valami nem létező káprázatot, miközben a jelenről megfeledkezik. Soha sincs itt - mindig ott van. Nem tudja, hogy hozzáérni a szerelme kezéhez: előleg az örökkévalóságból.

Figyeld meg, ha boldog vagy, hogy repül az idő.

„Jé, már este van!”

Ha pedig nagyon boldog vagy, akkor az idő nemcsak „repül”, de meg is szűnik. Nincs. Egy olyan dimenzióban vagy, ahol nincsenek órák. Nincs holnap. Tegnap sincs. „Most” sincs - mert ha már tudod, hogy „most” van, nyomban félni kezdesz, hogy elmúlik egész.

Valójában csak két tudatállapotunk van: a mulandóság és az örökkévalóság. Amikor boldog vagy, nincs idő.

Ha ott van melletted a szerelmed, *nemcsak őt szereled!* Szereted a pincért, aki egy üveg bort tesz az asztalra, a helyet, ahol ültök, a délutáni napsugarat, amely betűz az ablakon, szereted az asztalt és a kockás abroszt (úgy térsz ide vissza, szerelmed halála után, mint egy zarándokhelyhez: „Milyen boldog voltam ennél az asztalnál! ”). És szereted az utcát, ajárókelőket, a kora esti fényeket, a dübörgő villamosokat, az ostorlámpák fényét. Szereted a levegőt, amit beszívsz, a kóbor kutyát, aki a nyomotokban lohol, és nem tudsz haragudni senkire, mert mindenki a testvéred - a Föld hirtelen egyetlen óriási színpaddá válik, ahol mindenki azért bukkan eléd, mert az a szerepe, hogy téged boldoggá tegyen...

Az emberek nem tűnnek idegennek!... Sőt!... Ilyenkor, a „*De jó most lenni!*” állapotában szereted mindegyiket.

De még az élettelen tárgyakat is! A koszos utca mesevilággá válik. Díszletté. Ez lesz majd az utca, ahová álmaidban visszajársz. Talán halálod után is ide térsz majd vissza... Hogy megtaláld azt, amit elvesztettél, és nem találsz sehhol. teák változnak meg, hanem az optikád. Van egy pillanat, amikor a szeretet kiszélesedik és... igen... megszűnik a határa.

Őt szereted, persze hogy őt - de nem csak őt. A szeretettől megváltozott tudatállapotba kerülsz, és másképp látod a világot.

Ha józanul nem hiszel semmiféle istenben, most mégis ott motoszkál benned valamiféle hála - ajándékot kaptál, és nincs kinek megköszönni. A szeretet: mámor. Önfeledt állapot.

S nem úgy feledkezel meg önmagadról, hogy megszűnsz létezni, hiszen ha így lenne, ki mondaná azt, hogy „Én most boldog vagyok”? Nem.

A boldogság állapotában a személyes én nem elpusztul, hanem kitágul. Határtalanná válik.

A „mindenkit szeretek” ritka állapotában csak piciny gyerekkorunkban voltunk néha. Nagyritkán később is, ha alaposan becsíptünk, és kiszabadulva szorongó

énünk páncéljából hirtelen szabadok lettünk: ilyenkor ellenállhatatlan vágyat érzünk, hogy megcsókoljuk az idegeneket.

(„*Miért kiabálsz, itt állok melletted?*” - szól rám ilyenkor a feleségem, meri nem szokta meg, hogy a boldogság ezzel jár. Örömmel. Extázissal. Lehet, hogy a madarak ezért csiripelnek. Nemi bírnak magukkal. Igen, ilyenkor döbbenünk rá, amit sok bölcs tanít, hogy lelkünk igazi állapota az ön feledtség, a mámor.)

Aki szeret, kilép a „józan ész” számító világából s valamiféle életmámor'állapotába kerül.

Későn döbbenünk rá, amikor ott állunk a sírjánál annak, akit szerettünk - hogy elmulasztottuk megélni vele a szüntelen életmámort. Elmulasztottunk együtt repülni! Vagyis, *nem a valóságban éltünk!* Valami ostoba rögeszmét tartottunk „valóságnak”, ami minden pillanatunkat bekoszolta és elrontotta. „*Boldog voltam negyven étien át - és én hülye, észre sem vettem!*” - így kiált föl az egyik színpadi hősöm. Jó, hogy eszembe jutott ez a mondat valamikor húsz évvel ezelőtt, mert ez a felismerés az én életemet is megváltoztatta.

Azóta úgy élek, hogy mindig igyekszem észrevenni, hogy boldog vagyok. Kedvenc helyzetem például, amikor távolról megpillantom a feleségemet az utcán. Vagy vásárlás közben, egy zsúfolt bevásárlóközpontban. Messziről figyelem ismerős kabátját, fehér szőrmesapkáját, a fekete hajára tolt csillogó napszemüvegét; látom, hogy a kezébe vesz valami vacakot: mosóport, konzervet, virslit; hosszasan vizsgálja, mint aki sorsdöntő elhatározás előtt áll, aztán visszateszi, vagy beledobja a kosarába - s én úgy nézem, mintha nem is a valóságot látnám. Mintha csak emlékeznék rá. Mintha egy régi mozit néznék - és összefacsarodik a szívem. Úgy nézem, mintha már régen meghalt volna, s most váratlanul, mint az én Eurüdikém, visszatért volna egy pillanatra a másvilágról. Ha tíz perccel ezelőtt még untam őt is, a vásárlást is, most hirtelen sírni volna kedvem - és beleszeretek.

Mintha már meghaltam volna, s most újra látnám. Vagy ő jött volna vissza, hogy utoljára lássam még.

(*Erteled már?* - Orfeusz szemével nézek ilyenkor, és árnyaknak látom az embereket. Tanácsolom, hogy nézz néha így — nemcsak arra, aki hozzád tartozik, hanem az idegenekre is. Nézz így „visszanézve”. Pillants rá a „túlvilágról” a másokra. Mintha csak emlékeznél rá. Nem bántanál meg annyi embert, és sok, megszokott, unalmas arc ragyogni kezdene előtted. Mint amikor hosszú ideig külföldön élsz, mondjuk Japánban, és hirtelen fölbukkan előtted egy ismerős magyar. Nem az egykori barátod, csupán egy idegen, a postás, aki valaha a leveleidet hozta - és úgy érzed, mintha a testvéreddel találkoznál! Hirtelen érzékenyülsz, legszívesebben átölelnéd, és boldogan fecsegni kezdesz valakivel, akinek valaha nem is köszöntél.

így változik a lélek optikája.

Emlékszel, amikor a sokféle szemről beszélgettünk, amik az Angyal szárnyain voltak ? Nos, ez a „Halál szeme.”

Ez Orfeusz tekintete. Akkor nyílt ki ez a szeme, amikor meghalt a kedvese. Sajnos csak utólag látunk így, amikor már elvesztettük a szeretteinket. Utólag jövünk rá, hogy szerettük őket. Lehel, hogy most nem is érted, amit mondok. Emlékezz majd rá, ha eljön az „utólag”.)

En nem vásárolni járok a szupermarketbe, hanem azért, hogy a feleségemet lássam, messziről,

O nem. O vásárol. Gondosan gyűjti össze kosarába a holmikat. A főzésre gondol, a vacsorára, arra, hogy mi hiányzik otthon, Nem érti az én ostoba, részeg boldogságomat - nem érti, hogy egy konzervosztály is lehet mennyország. *

Vajon miért mondta Apollón isten Orfeusznak, hogy „Nem nézhetsz az arcára!”? Úgy tűnik, nagyon gonosz kérés ez, hiszen másra sem vágyunk, mint az arcát látni annak, akit szeretünk. A „Nézz rám!” minden találkozás sorsdöntő pillanata. Az arca mutatja nekem, hogy „O AZ!” - és az én arcom látványa ugyanezt üzeni neki. Néha szeretkezés közben is azt kérjük: „Ne hunyd le a szemed, nézz rám! Látni akarom a szemedet! S nézd az én szememet!”

Hogy lássuk egymást az öröm pillanatában.

Miféle isteni feltétel az, hogy nem szabad a szerelmem arcára nézmem? Próbáljuk kifürkészni Apollón szándékát.

A mítoszokban mindig egyszerre van valami mélységesen emberi és isteni, Mondjuk, szereted a gyerekedet, és a lelkedben, de ma már videón és fotókon is, összegyűlnek róla az emlékképeid. Látod őt újszülötten, nyolchónaposán, háromévesen, tízévesen, húszévesen - és látod az öregedő arcát is, újra ráncosán és kopaszon.

Eltelt hatvan év.

Es, mondjuk, egyik éjszaka róla álmodsz.

Melyik arcát látod ilyenkor?

Csecsemőnek látod? Ifjúnak? Vagy úgy, ahogy tegnap láttad?

A hatvanéves férfinak egészen más arca van, mint a néhai kisbabának. Alig hasonlít rá. Rajtad kívül talán senki sincs, aki tudná, hogy ez a két arc ugyanazé az emberé.

Aki benne lakik, az „Ő AZ!” tényleg azonos, de a maszkok, amiket ebben a földi karneválban magára öltött, örökké változnak. Nemcsak az idő változtatja meg őket, de a fáradtság és a szenvedés is.

Megtörtént eseményt írtam meg a *Márta* című tragédiámban.

A keresztény Márta, még az első világháború idején teherbe esett egy Szász István nevű, római katolikus vallású katonatiszttól, aki pár hónap múlva elesett a

fronton. A zsidó GoldaJózsef, hentes és mészáros feleségül vette a terhes asszonyt, és vállalta a gyereket. Senki sem tudja, sokáig még a gyerek sem, hogy nem tőle van. Zsidó nevet is adnak neki: *Eleázár*. Később azonban a derék hentesnek ez a magától értetődő jótétte borzalmas sorsot szül: a fiút elhurcolják. Koncentrációs táborba kerül, ahonnan csak két év pokoljárás után jön haza. Nem tud beszélni, hiányoznak a fogai, fekélyes teste csontvázvá fogyott.

Ott áll a kerítésnél, s amikor a szomszédnő így szól, hogy „Márta, magát keresik!”. Az asszony odalép az idegenhez, és azt mondja:

- Tessék!

Az idegen szétvert, fogatlan ajka kinyílik, nyálas buborékot formál, majd nehezen kiböki:

- Mi van... nem ismersz?

Márta hosszú ideig nézi az idegen beteg, könnyes szemét, ótvaros koponyáját, szürke szőrzettel borított arcát, vén, fogatlan ajkát. Máiiia lényeg egyetlen szívdobbanás. Lehalkítja hangját, úgy kérdi:

- Kit keres, kérem ?

- Nem... ismersz meg... mama ? - kérdi a férfi zaklatott, felcsukló röhögéssel. Alig érteni.

Márta csak áll, nézi. Az idegen lehuny szemmel bólogat.

- En nem ismerem magái mondja az asszony. Az idegen fölrohög, bosszúsan csapkodja a kerítést.

- Anyuka... hülye vagy ?

Márta otthagyja. Bemegy a sufniába, ahol az egész háborút átvészelte. De mikor látja, hogy az idegen még mindig ott álldogál a kerítésnél, és nyüszítve sír, visszamegy hozzá, és bevezeti a sufniába. Átfogja derekát, s lépésről lépésre mennek az ágy felé.

Később az idegen mondana neki valamit, de ő nem érti.

- Mit akar? - kérdi Márta Az idegen jelzi, hogy mindjárt.

- Nyugodtan.

Az idegen lehunyja a szemét.

- Maga tud valamit a fiamról?!

- Én!...

- Mondja!... Láta ?... Ismeri őt ?

De az idegen nem tud beszélni. Vizsgálja saját tenyerét, s úgy mutatja az asszony felé, mint egy igazolványt.

Az asszony levetkőzteti a fiút. Vizet önt a lavórba, s mint valaha a gyermekét, lemossa csontváz-testét. A férfi csontkarjával Mártába kapaszkodik, érzéketlenül túri a langyos szivacs hintéséi. Feje Mártára billen, zokogásszerű hangot ad.

- Ne sírjon, kérem, ezt nem bírom hallani! mondja Márta, Tegye szét a lábát!...

És ne szégyellje magát előttem, nekem is volt két fiam... Úgy, úgy! Most lefekszik szépen az ágyra.

Lefekteti az idegent az ágyra, s az nyomban elalszik.

„Ki lehet ez?” - tűnődik az asszony. - „Nem tudni... A csontok egy-formák.” Es még az is felmerül benne: „Hátha mégis az én fiam? Es NEM AKAROM MEGISMERNI, mert nem tudom elfogadni, hogy ilyen iszonyatos roncs leit belőle!”

Hosszan vizsgálja az alvó férfit, s végül megnyugtatja magát. Megállapítja, hogy ez egy idegen ember.

Később a szomszédja, Orbán úr is bejön.

- Ki ez? - kérdi tőle a férfi.

- Nem tudja ?

- Nem én. Nem láttam soha.

- Pedig maga ismerte a fiamat.

- Azt mondja, a fia?... Gyakran jönnek ilyen mesével, mindenhol elzavarják ezeket!... Vigyázzon, vérhasa van neki! Legjobb lenne elvinni innen, megfertőzheti az egész házat!

S ekkor az idegen bódultan kinyitja szemeit, és lázasan felkiált:

- Anya!... Anyuka!... Itt vagy... Itt vagyok... Élek, nééézd!... Márta valósággal odaesik az ágy mellé, s azt kiáltja:

- Hogy hívnak téged ?

- En vagyok!... En, én, nem látsz ?!

- A neved! A neved mondd meg!

- Misi!.. Golda, vagy Szász... vagy a franc tudja... - hangja elfullad. - Nincs nevein, a kurva éleibe, hát nem látsz ?... A gyerekeket szétaposták, Juditkám megölték... és vak lett az anyám.

Márta elkapja a, férfi ágáló csontkarját, és keményen kérdi:

- A zsidó neved mondd!

— Eleázár.

Márta elejti a fiú kezét. Behunyja a szemét, s csak annyit mond a szomszédnak:

- Orbán úr... ez az én fiam.

Eddig a dráma az igazi arcunkról.

Márta szerepét valaha Tolnay Klárinak írtam, ő is játszotta el,

Cs. Németh Lajossal, gyönyörűen. Legyen itt emlék ez a néhány sor. Ez az én nagyanyám története.

Az ő életéből ihletődött. Szinte szó' szerint úgy írtam meg, ahogy elmesélte. Közel fél napon át nem ismerte meg a fiát.

Fölmerül hát a kérdés: Melyik az igazi arcunk ?

Sok szülő azt mondja, azért akarnak minél több időt tölteni a kisbabájukkal, mert

ez a leggyönyörűbb korszaka. Ez az angyalkora az embernek. Később elillan és sohasem tér vissza. A bájos arc, a húsos szája, a hatalmas szem, a selymes hajja, bölcs fej és az ártatlanság bája hamar eltűnik róla. Ha ilyenkor elveszítjük a babánkat, s mint Orfeusz Eurüdikét, keresni kezdjük őt odaát, egészen biztos, hogy ezt a kis angyalkát fogjuk keresni. - Ha felidézzük az arcát, a baba arca jelenik meg előttünk.

(Akinek meghalt a kisbabája, biztos, hogy így álmodik róla, s így keresné őt a másvilágon. Hiszen nem is látta soha másik maszkjában. Számára Örök Csecsemő marad.)

Csak hogy ez nem ő.

Ez egy pillanatkép róla.

S ha csak így szeretjük, nem az Embert szeretjük, csakis a kisgyereket. Vannak anyák, akiknek lelkében állóképpé dermed ez a babaarc; még a felnőtt, élő lányukban vagy fiukban is ezt akarják látni, örökké. Nem nő fel bennük a gyerek. Ahogy Orfeusz is azt az arcát akarja látni Eurüdikének, amelybe szerelmes volt, és nem azt, amilyen negyven év után lett volna, mondjuk, a vénasszony Eurüdikét - a mama is azt a gyerekképét látja, akit szeret. Nem hajlandó fölismerni a „kisfiában” a zűrös életű családapát, a sorsával küzdő felnőtt embert vagy éppenséggel a nyugdíjas rendőr alezredest. Még mindig a babucit látja benne - mert azt az arcát szereti.

Megállt benne a film.

És ez fordítva is igaz.

Havalaki elveszíti idős anyját, azt hiszi, a túlvilágon is öregasz-szony marad: arca ráncos, bottal jár a mennyországban, és örökké fájnak az ízületei. Kinek jutna eszébe, ha anyja emlékét idézi, mondjuk, egy olyan képet hozni föl az emlékezetéből, mint amelyet Orfeusz látott. Kinek jutna eszébe gyönyörű, szép mellű és karcsú Eurüdikének látni az édesanyját, kívánatos nőnek, még szűznek is talán, olyannak, ahogy csakis az apja láthatta valaha. Aki nekem a „mamám”, az apámnak Eurüdiké és a nagyanyámnak lehet, hogy egy gügyögő baba, akit valaha szoptatott.

Melyik az igazi arcunk?

A fiatal?

Az öreg?

Mindegyik?

Vagy egyik sem?

A világ legnehezebb kérdése ez.

De ha nem találunk rá választ, akkor hiába gondolkodtunk, hiába írtam, s te hiába olvastad el ezt a könyvet, s hiába is éltünk talán - mert akkor *kit szeretünk* ? Kit szeretek én benned?

És másokban?

És kit szeretek önmagamban?

És ki az, aki szeret téged, és azt mondja neked, hogy „szeretlek”?

Ahogy leírom a kérdéseket, érzem, hogy hevesebben dobog a szívem. Döntő pillanat ez! Most kéne naszvon mélyre lelátnom magamba, vagy talán fölnézni a szellemi világba, hogy lássam az igazságot... A választ arra a végső kérdésre, hogy *ki vagyok én ?*

Mert ez az egyetlen kérdés!

„*Találd meg az igazi arcodat!*” ez a zen meditáció alapja.

Vaaryis: nincs me?!

Az a sok-sok arc, amiben látsz engem, és én is látom magamat, nem az igazi arcom.

És a tiéd sem az! Belenézel a tükörbe, és nem te vagy! És mások sem téged látnak. Ezt egyébként nagyon jól tudod. Hogy senki sem lát téged igazából. Még az sem, aki nagyon szeret. Apád sem, anyád sem, szerelmed sem. Talán a barátod *egy* kicsit jobban lát- de az sem te vagy igazán.

Azt tudod, hogy a tükörben látott képed nem felel meg annak, akit ott, legbelül hordozol magadban. De hogy melyik az *igazi arcod* - nem tudod.

Kik vagyunk?

Persze, tudjuk a választ. Csak nem értjük. ■ A válasz az, hogy Isten van bennünk. Az ő játéka ez a sok-sok maszk.

Csakhogy ki az Isten?

Erre kétféle felelet van.

Az első feleletet hasonlattal mondom el, mert másképp nem tudom: Az Isten: végtelen lélekóceán, s mi megfagyott cseppecskéi vagyunk. Ezek a mi arcaink, maszkjaink, szerepeink. Ezekre mondtuk, hogy „én”. De amikor jön a Nagy Olvadás, a cseppecskék, akik voltunk, egytől egyig elveszítik egyéni arcukat jellegüket, személyiségüket - és beleolvadunk a Végtelen Óceánba. Nem leszünk többé.

Tudatunk kialszik - és beleomlunk a Nirvána egységébe. Voltunk kék, lila és vörös, kövér és parányi cseppek; gőgösek, szerények, szépek és csúnyák, sok önálló kis személy, fájdalmas, egyéni ragyogás - de visszabukunk az egészbe. Volt én - nincs én.

Senki sem marad.

Arctalan masszává olvad minden. Csepptelenné, huliámta-lanná, éntelenné. Az egyik „végső” válasz tehát ez: *SEMMI SEM MARAD*.

A másik „végső” válasz pedig ez: *MEGMARAD MINDEN*.

Ebben hiszek én.

Az Egy Isten nem egyetlen arctalan életmassza - hanem *végtelenül sok élet*

összessége.

És minden gondolata és minden lény, akit álmodott: örökké él.

Mindenki, aki volt, az van, és lesz is örökké.

És a felébredés pillanatában, amikor az összes szerepet eljátszottuk, és a sötétséget legyőzve, fényesen és tisztán Hozzá visz-szatalálunk, akkor nem semmivé válunk, hanem *Mindenné*.

A Kozmikus Elme mindent megőriz magában - senkit és semmit a teremtés tapasztalatából nem ejt ki.

Az Isten országában nem halálos csönd lesz. Nem a semmi örök némasága hanem *üdvözüli zene*.

És ott fogunk táncolni benne, mind.

Te is, én is, az összes arcunk, maszkunk, jellemünk. A levetett életszerepeink. Eljátszottak őket, de nemcsak mi magunk,

a Színészek, az Univerzális Teremtő érző és gondolkodó szellemei táncolunk majd ott, hanem ők is. Mindnyájan, akik voltunk, megmaradunk!

A Teremtés történetének végeredménye nem a Semmi - hanem a Minden. A történet vége: a *Boldog lelkek tánca*.

Ez szólal meg minden jelentős zenemű, dráma és igazi tanítás végén. Ezért „örömhír” az Evangélium: mert bármennyi halálon és szenvedésen megyünk is át - a végén táncolunk. Ató él - örökké él.

Es ott, felragyogva és tisztán, maszk és jelmez nélkül az Igazi Arcunkat viseljük majd. Es azt látjuk egymáson is. Rájövünk majd, hogy *minden maszk mögött ezt láttuk, ha szerettük egymást!* Ott értjük meg, hogy semmi nem volt hiába. Hogy a szenvedéseinknek értelmük volt. És hogy akit „Istennek” nevezünk, mi magunk is vagyunk. Hogy ez nem a megsemmisülés Semmije, hanem az örömnék, a megismerésnek a Mindene!

A Minden, amiben az összes jelmezed, maszkod és sorsod benne van. Bármelyiket eljátszhatnád újra, csak nincs már kedved hozzá, mert végre boldog vagy.

Minden Vagy, Mindent Tudsz, Boldog Vagy.

Mindenki megmarad!

De senki sem úgy, ahogy az élete jelmezbálján ismertük. Itt a valódi arcunk sugárzik. És senki sem vész el, akit egykor szerettünk. Mindenki, az összes „Ő AZ!” ott lesz a fináléban. Es átéljük azt az ámulatot, amit a boldogan hazatért vándormadarak: mind szeretjük egymást és a bennünk tükröződő Istent. Azt kérde, mi történt a többiekkel, aki letértek az útról? Azokkal, akik elvesztek vagy lemaradtak?

Ok még vándorolnak tovább.

Az út hosszú.

De vés,ies; senki sem vész el, még; akkor sem, ha százszor lezu-han s újra meg újra elindul.

Lehet, hosy *Gluck* mester mégsem hazudik?

Lehet, hogy igaza van, és a nagy ösztáncban valamennyien, akik valaha szerettük egymást, találkozunk?

így lesz.

Sőt néha már most is így van. Azokban a ritka percekben, amikor valóban szeretsz - hallod a zenét. Ez a zene a terem

tés pillanatától kezdve szól. Csak nem halljuk, mert önzésünk süketté tesz. Mivel búcsúzzak tőled?

Farid ud-din Attar, a szeretet nagy tanítója, azt mondja olvasóinak:

„Ne csak költői műként olvassátok könyvemet, hanem értelemmel is. Ezt csak úgy lehet, ha szomjúhoztok valamire, ha elégedetlenek vagytok magatokkal s a világgal... Ha azt akarjátok, hogy lelketek tengere a gyógyító mozgás hullámzásába kerüljön, hátat kell fordítanotok régi életeteknek... Amíg nem ismeritek fel gőgötöket, önzesteket, hamis önimádatotokat, sohasem éritek el a halhatatlanság magasságait. Addig csak vándoroltok az úton, ahol a szégyenben a földre dobnak benneteket, és tisztelettel újra felemelnek.”

így búcsúzik a szufi mester.

*

(Én pedig azt mondom: ne búcsúzzunk.

Úgyis találkozunk.

Es még valamit kérek.

írd tovább ezt a könyvet - a tiéd is már.

En is írom még. Mert nem lehet befejezni...

Legyen ez a vándorlásunk naplója, pillanatnyi boldogságunknak, kétségbeesésünknek és hitünknek az útikönyve, nemcsak a magunk szélmára, de mindazoknak, akik velünk és utánunk jönnek. Hozzánk tartoznak ők is, akik nem látják még magukat. S mivel már sejtjük, hogy minél bátrabbak és minél inkább valódi önmagunk vagyunk, annál inkább összetartozunk;, arra is kérlek: ne engedjük el egymást többé!

Akármilyen komor, örvénylő viharba kerülünk, ahol már nem látni senkit, egymást sem; akármilyen földrengésen, tornáidon, cunamin, hurrikánon repülünk át tudjunk egymásról! Hogy jövünk s hogy együtt vagyunk.)

Tartalom

- [1. fejezet A varázsló vallomása](#)
- [2. fejezet Szeretsz engem?](#)
- [3. fejezet Az érzelmek zűrzavara](#)
- [4. fejezet A lelkem a barátom](#)
- [5. fejezet Vidám holtak klubja](#)
- [6. fejezet Miért sír a csecsemő?](#)
- [7. fejezet Hogyan lehet legyőzni a félelmet?](#)
- [8. fejezet A szív szeme](#)
- [9. fejezet Gyűlöletben élni](#)
- [10. fejezet Szeretkezés](#)
- [11. fejezet Gyermeki szeretet](#)
- [12. fejezet Szerepek](#)
- [13. fejezet Nő és férfi](#)
- [14. fejezet A barátságról](#)
- [15. fejezet A nagymama néz!](#)